

BS1235
.A398

THE ARABIC COMMENTARY OF 'ALĪ BEN SULEIMĀN THE KARAITE ON THE BOOK OF GENESIS

EDITED FROM UNIQUE MANUSCRIPTS AND PROVIDED
WITH CRITICAL NOTES AND AN INTRODUCTION

BY

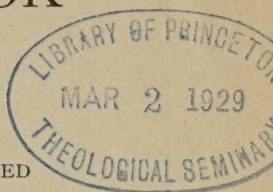
SOLOMON L. SKOSS, M.A., PH.D.

PHILADELPHIA

THE DROPSIE COLLEGE FOR HEBREW AND COGNATE LEARNING

1928

PUBLISHED WITH THE AID OF
THE ROSE ADLER FUND

Printed at
THE JEWISH PUBLICATION SOCIETY'S PRESS
Philadelphia, Pa., U. S. A.

DEDICATED TO THE MEMORY OF

BENZION HALPER

FRIEND AND TEACHER

FOREWORD

I FEEL it my sacred duty here to express my indebtedness to my late teacher and friend, Professor Benzion Halper, whose fruitful scientific career was cut short by his untimely death. He guided me during the first years of my Arabic studies and developed in me an interest and love for Judeo-Arabic literature. He also directed my attention to the vast number of important Judeo-Arabic works in manuscripts accumulated in the leading libraries of the world, as well as in private collections, which still await the assiduous application of the scholar to rescue them from their dusty repositories and make the valuable information which they contain available to the student. The memory of this indefatigable scholar, to whom the present work is dedicated, will always be a source of inspiration to me in my work.

My deep appreciation is also due to Doctor Cyrus Adler, President of the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, for his very kind interest in this work and never failing encouragement; to my teachers, Professor Max L. Margolis and the late Professor Henry Malter, who were kind enough to go over the manuscript carefully and give me a number of valuable suggestions; and to Professor Alexander Marx of the Jewish Theological Seminary of America for placing at my disposal the manuscript of the Sulzberger Collection, as well as a number of books which I was unable to obtain elsewhere, and for drawing my attention to a few important references which I had overlooked.

I am especially indebted to Professor Paul Kokowzow of Leningrad, who was so kind as to arrange for the photographing of MS. 4423, Second Firkowitch Collection. He also furnished me with first-hand information concerning

the edition of 'Abu'l-Faraj Harūn's grammatical work al-Mushtamil, which he is planning (see note 151, pp. 27 ff.), and has given me the benefit of his authoritative opinion in regard to the continuity of both manuscripts, which is discussed at the end of chap. VIII of the Introduction (p. 88).

SOLOMON L. SKOSS.

Philadelphia, May, 1928.

CONTENTS

	PAGE
FOREWORD.....	v
INTRODUCTION	
Chapter	
I. Karaitic Literature in the X and XI Centuries	1
II. 'Abū Ya'kūb Joseph ben Nūḥ.	4
III. 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj of Jerusalem	12
IV. 'Ali ben Suleimān.	28
V. 'Ali ben Suleimān's Method of Exegesis.	36
VI. 'Ali ben Suleimān as a Grammarian	50
VII. Linguistic Peculiarities of 'Ali ben Suleimān	64
VIII. The Manuscripts.....	82
IX. Conclusion.....	89

ARABIC TEXT

Preface.....	91
Genesis 1.....	93
“ 2.....	119
“ 3.....	123
“ 4.....	126
“ 6.....	127
“ 9.....	130
“ 10.....	133
“ 11.....	134
“ 12.....	139
“ 15.....	140
“ 17.....	142
“ 18.....	147
“ 20.....	149
“ 22.....	151
“ 23.....	155
“ 24.....	156
“ 25.....	157
“ 27.....	159
“ 28.....	160
“ 30.....	169

Genesis 32	175
" 35	178
" 38	178
" 41	180
" 46	182
" 49	184
" 50	187
ADDITIONAL NOTES AND CORRECTIONS	191
INDEX	195
LIST OF BIBLICAL AND TALMUDIC QUOTATIONS AND REFERENCES	205
HEBREW WORDS TREATED ETYMOLOGICALLY OR LEXICALLY	213

THE ARABIC COMMENTARY OF 'ALI BEN SULEIMĀN THE KARAITE ON THE BOOK OF GENESIS

INTRODUCTION

I

KARAISTIC LITERATURE IN THE X AND XI CENTURIES

THE tenth and eleventh centuries are especially marked by the highest development of grammatical and exegetical literature in the Arabic-speaking countries both among the Rabbanites and the Karaites. While the Rabbanites in the persons of Ḥayyūj, Ibn Janāḥ, and his illustrious opponent Samuel ha-Nagid¹ took the lead in the scientific treatment of the Hebrew grammar, the Karaites at an early date produced some prominent lexicographers,² such as David ben Abraham al-Fāsi,³ Abū Sa'īd (Levi) ben Yefet ha-Levi,⁴ and the author of the present commentary, 'Ali ben Suleimān;⁵ also at least two grammarians⁶ of whom we have record,

¹ See Kokowzow's authoritative Study of Samuel ha-Nagid and his كتاب الاستغناء in *Noviye Materialy*, etc. (Russian), Petrograd, 1916, pp. 74 ff.

² Bacher, *Die hebräische Sprachwissenschaft*, Trier, 1892, p. 13.

³ See, e. g., Pinsker, *Likkute Qadmoniyot*, pp. 117 ff., Neubauer, "Notice sur la Lexicographie Hébraïque" in *Journal Asiatique* 1861-62, pp. 465 ff., and Steinschneider, *Arabische Literatur der Juden*, §47.

⁴ Pinsker, *ibid.*, pp. 119-120; Fürst, *Geschichte des Karäerthums*, Leipzig, 1865, II, pp. 122-123, and elsewhere.

⁵ See this Introduction, pp. 28 ff., for detailed discussion and literature.

⁶ Hadassi (*Eshkol ha-Kofer*, alphabet 167) also mentions ספר דקדוק by Sahl ben Maṣliāḥ. See Pinsker, *ibid.*, p. 168, and Munk, "Notice sur Abou'l-Walid Merwan ibn-Djanaḥ," *Journal Asiatique*, 1850, vol. 15, pp. 300 ff.

'Abū Ya'qūb Joseph ben Nūḥ, the author of a grammatical treatise entitled כְּתָאב אֶלְדִּקְרוֹק,⁷ which has been lost, and 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj, whose grammatical contributions we shall have an opportunity to discuss at length. We also find important grammatical and lexical interpretations in the numerous Karaite commentaries on the Bible.⁸

That this unparalleled literary activity was due chiefly to the continuous bitter strife between the Rabbanites and the Karaites has been pointed out by several investigators⁹ on various occasions. It undoubtedly spurred both factions to do their utmost in proving their respective opinions through grammatical interpretation of the biblical text and its exegesis.

Beginning with Sa'adia most of the rabbinic commentaries on the Bible of that highly active period abound in refutations of Karaitic views and interpretations. At the same time the Karaite scholars, in their constant pursuit of "carefully searching the Bible" (חִפְּשׂוֹ בְּאִוְרֵי תַּא שְׁפִיר), developed an exegetical literature of their own, which, singular as it may appear, was not free even from talmudic and later rabbinic influence.¹⁰

⁷ Bacher, "Le Grammairien anonyme de Jerusalem," *Rev. Étud. Juiv.*, XXX, p. 251. Steinschneider, *ibid.*, §38, Cf. *Hebräische Übersetzungen*, p. 450.

⁸ See, e. g., the numerous commentaries of Yefet ben 'Ali; Hirschfeld's *Qirqisāni Studies*, London, 1918; Aaron ben Elijah's כְּתָר חוּרָה, Eupatoria, 1866.

⁹ Fürst, *Geschichte des Karäerthums*, Leipzig, 1865, II, pp. 108–109; Fuchs, *Studien über Ibn Bal'am*, pp. 1 f.; Poznański, "Karaite Literary Opponents," *JQR.*, XVIII, p. 209; Hirschfeld's *Jefet ben 'Ali's Commentary on Nahum*, p. 5, and Karaite Critics of the Mishnah, *JQR.*, NS, VIII, p. 166; Malter, *Sa'adia Gaon*, Philadelphia, 1921, p. 35, and others.

¹⁰ See, e. g., Neubauer, *Aus der Petersburger Bibliothek*, Leipzig, 1866, p. 18, where it is pointed out that David ben Abraham in his נִאמַע אֶלְאֶלְפֶּאט made use of the Mishnah and the Talmud without any contradictory or polemical remarks. Also Qirkisāni, *ibid.*, pp. 45 f. Some of the Karaite authorities even encouraged the study of talmudic literature, as could be seen from the work ascribed to Nissi ben Noah, where we read

Moreover, they considered a thorough knowledge of the Hebrew language as quite indispensable for the better understanding of the Law, and accordingly this acquaintance became with them a religious duty. This view is clearly expressed in a Genizah fragment of an unknown grammatical work ascribed by Hirschfeld¹¹ to 'Abu'l-Faraj Harūn, found in the British Museum (Or. 5565 E).

אלחאנא אלי עלם אללגה דאעיה
לגווב עלם חקאיק עבאראת אלמשרע תעלי (sic) ולא וצול
אלי עלם דלך ואלמכלף נאהל באללגה לאן אלגאהל בהא
זיל ויגלט כמן זל וגלט פי חפסיר אָבֶל מצרים חון מצר
ולו כאן כדלך לכאן אָבֶל כָּךְ אָבֶל כבד זה ותפסירה
חזין מצר מהל קצב אָהב ואמהאל דלך.

“The need to gain an acquaintance with the Hebrew language brings with it the obligation of knowing the words of the Lawgiver in their true interpretation. No one can arrive at this whilst being ignorant of the language, because he is liable to err and interpret falsely, as the one who erroneously translates אָבֶל מצרים ‘Mourning of Egypt,’ for if it were so, the word would be אָבֶל as in אָבֶל כבד זה.¹² But its

the following passages: ולהבין במשנה ובתלמוד ובהלכות ובתוספות גדולות ובתוספות קטנות (Liḳḳuṭe Qadmoniyot, p. 41), and שיהיה בקי במשנה בתלמוד ובהלכות (ibid., additions, p. 13, top). ‘Ali ben Suleimān in his Dictionary frequently uses the Mishnah and the Talmud, referring to them as אלקדמא, or אלאואיל (ibid., p. 178).

¹¹ JQR., NS, XIII, p. 1. Cf. also note 17 in Graetz, *Geschichte der Juden*, 3rd ed., V, p. 441, where the following statement is made: “Durch das Appelliren an die Schrift als an die letzte Instanz war der Karäismus dazu gedrängt, die Wortbedeutung des biblischen Sprachschatzes und den Textsinn genauer zu bestimmen. Die Grammatik im ausgedehnten Umfange wurde ein Hilfsmittel für die Gesetzinterpretation . . . Hebräische Sprachkunde war für die Karäer nicht eine Nebensache, ein Moment der Bildung, sondern ein religiöses Bedürfniss, gewissermassen eine religiöse Pflicht. Die Erweiterung der hebräischen Grammatik war das Werk der Karäer.”

¹² Gen. 50.11.

¹³ Ibid.

meaning is 'Mourner of Egypt,' similar to מַצֵּב, אֶהָב, and the like."¹⁴

Thus the impelling necessity of getting at the true meaning of the Bible, coupled with the persistent and unyielding struggle with the Rabbanites, brought to light among the Karaites a number of important grammatical works and biblical commentaries.

The present work of the prominent lexicographer 'Ali ben Suleimān is a fair example of such commentaries on the Bible. While it is almost free from any polemical allusions, it aims to find the exact meaning of the Scriptures.

II

'ABŪ YA'ḲŪB JOSEPH BEN NŪḤ

From the title page of the present commentary we learn that it was compiled by the author from 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj's abridgment of the commentary on the Bible by 'Abū Ya'ḳūb ben NūḤ. We shall now proceed to investigate who were these two Karaite scholars, from whose commentaries 'Ali ben Suleimān compiled this work. Unfortunately very little is known about them. The much lamented Doctor Halper was quite right in his remark¹⁵ with reference to many Jewish authors, that it is their fate that little or nothing of their lives and activities is known, and that Jews have always allowed books to supersede their authors. As an explanation he adds: "This is perhaps to be accounted for by the nation's conception of inspiration. For only canonical books were preserved [in the Bible], and in such books the author is merely the vehicle of the word of God."

¹⁴ *JQR.*, *loc. cit.*, p. 5.

¹⁵ Halper, *A Volume of the Book of Precepts by Hefes b. Yaśliah*, Philadelphia, 1915, p. 9.

Now, if this be true with regard to Rabbinic authors who had developed a great literature, containing numerous references and cross-references to the personalities of important scholars, and who also brought to light a number of Chronicles wherein the lives and activities of many a Jewish writer are recorded, how much more justly can the remark be applied to the fate of the Karaite authors.¹⁶ The Rabbinic chroniclers consistently passed over their rivals in silence, while the Karaites themselves hardly ever made any attempt at producing chronicles of their own, especially at the earlier period of their literary activity. The few comparatively late historical records, as e. g. Dod Mordecai, are so loose and inaccurate, that they have hardly any historical value at all. The only exception in this respect, as far as I know, is Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicle of Karaite Doctors edited by Rev. Margoliouth,¹⁷ which seems to contain some authentic information about a few Karaite scholars of the earlier period, who hitherto were very little known to us.

Al-Ḥiti's chronicle, written probably in the beginning of the fifteenth century,¹⁸ is especially important for our purpose, for we find in it new material about 'Abū Ya'Ḳūb ben NūḤ and 'Abu'l-Faraj Harūn, which throws some light on their lives and activities.

There has been very little known of the life and work of 'Abū Ya'Ḳūb Joseph ben NūḤ ha-Baṣri. Pinsker¹⁹ places him very early in view of the fact that his father NūḤ, alleged to be 'Abū Nissi,²⁰ is mentioned even before Obadiah and Anan in a work entitled חלוק הקראים והרבנים.²¹ Besides,

¹⁶ See, e. g., *Arabische Literatur*, p. 74, bottom.

¹⁷ *JQR.*, IX, pp. 429 f. See Poznański's review of this Chronicle in *Zeitschrift für hebräische Bibliographie*, II, pp. 78 f.

¹⁸ *JQR.*, *ibid.*, p. 430.

¹⁹ *Liḳḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 25.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*, 19, 25. Additions, p. 106.

Salmon ben Yeroḥam in his *מקדמה*,²² supposed to have been written in 898 when he was thirteen years old, also quotes the same 'Abū Nissi before Obadiah ha-Baṣri. Fürst²³ gives the date for Joseph ben Nūḥ as 780. Without mentioning any authority, he evidently follows Pinsker's conjecture. Harkavy²⁴ seems to take it for granted that this author lived in the VIII–IX centuries, and bases his opinion on Pinsker. Steinschneider²⁵ states rather cautiously that Joseph ben Nūḥ probably lived in the VIII–IX centuries. Bacher²⁶ is inclined to think that he evidently is *אבו יעקב יוסף בן בכתי* mentioned by Pinsker,²⁷ that he is an older contemporary of Sa'adia, and that 'Abū Ya'ḳūb's opinions quoted by the anonymous author²⁸ had been possibly taken from the *ספר המצות* of Ibn Bakhtawī.²⁹ But Poznański³⁰ refutes this identification on the ground that the only place where the above *ספר המצות* is mentioned is in the *מקדמה*,³¹ attributed to Salmon ben Yeroḥam, and this *מקדמה* is in itself of very doubtful origin. In fact Pinsker himself writes³² in regard to this work *מקצתה האחרת והיותר גדולה חשודה אצלי מאד למויפת ממאחר*, we could therefore place very little credence in the information contained therein. It may perhaps be of interest to mention here that the author of *Dod Mor-*

²² *Ibid.*, pp. 61–62.

²³ *Geschichte des Karäerthums*, I, p. 119.

²⁴ In Stade's *Zeitschrift f. alltest. Wissenschaft*, 1881, p. 156.

²⁵ *Arabische Literatur*, §38.

²⁶ *Rev. Étud. Juiv.*, XXX, pp. 251 and 253.

²⁷ *Likḳuṭe Qad.*, p. 110.

²⁸ *Ibid.*, additions, 73, 74.

²⁹ *Ibid.*, p. 62.

³⁰ *Rev. Étud. Juiv.*, XXXIII, p. 215, note 4. *Arabische Literatur*, §38.

³¹ *Likḳuṭe Qad.*, additions, p. 62.

³² *Ibid.*, text p. 118. Cf. *he-Ḥaluṣ*, VI, 63 f.; Poznański, *Mose ben Samuel Hakkohen Ibn Chiquitilla*, Leipzig, 1895, p. 49; Steinschneider, *Arabische Literatur*, §40; Harkavy and Strack, *Katalog d. Petersburger Bibelhandschriften*, 295. See also Harkavy, *Studien und Mittheilungen*, vol. VIII, p. VIII, where it is shown that Salmon ben Yeroḥam quotes there 'Abu'l-Faraj Harūn who flourished about eighty years later.

decai³³ obviously confused Joseph ben Nūḥ with 'Abū Joseph al-Ḳirḳisāni, attributing to the former the well-known work of Ḳirḳisāni, *Kitāb al-'Anwār*, or ספר המאור, as it is there called.

From above discussion we can readily see that the current opinion that 'Abū Ya'kūb Joseph ben Nūḥ probably lived in the VIII–IX centuries is based wholly on Pinsker's³⁴ deduction from the fact that the author of חלוק הקראים והרבנים places his alleged father Abū Nissi even before Obadiah and Anan. However, on careful study of this work we are forced to the conclusion that the names are not given there in any proper chronological order at all. We find there indeed the name of Joseph ben Nūḥ, author of הניצנים, following after Abraham, the son of Joseph ben Abraham al-Baṣīr, a well-known Karaite scholar of the beginning of the XI century.³⁵ At the same time Salmon ben Yeroḥam and Judah ben Ḳoreish, who were younger contemporaries of Sa'adia Gaon, are placed much later. This chronological confusion of names ought to furnish sufficient proof that very little can be based on this list. Besides, the authenticity of the whole document

³³ *Dod Mordecai*, p. 116, See also 216.

³⁴ *Likḳuṭe Qad.*, p. 25, additions, p. 106.

³⁵ *Likḳuṭe Qad.*, p. 115. *Arabische Literatur*, §50. See Ibn al-Hiṭi's Chronicle (*JQR.*, IX, p. 433), where it is explicitly stated: 'ואלשיך אבו: יעקוב בן נח זע קד תקדם דכרה אנה כאן לה דאר פי אלקדם אלשריף ללעלם וכאן פיהא עלי מא יקאל. V. עאלמא מן נמלחהם אלשיכאן אבו יעקב אלבציר ואבו אלפרן הארון.' "The Sheikh 'Abū Ya'kūb ben Noah, of whom mention has already been made, had a college in Jerusalem, and there were there, according to report, seventy learned men. Of their number were the two Sheikhs 'Abū Ya'kūb al-Baṣīr and 'Abu al Faraj Harūn." We learn then from this passage that 'Abū Ya'kūb Joseph al-Baṣīr was in fact a disciple of Joseph ben Nūḥ, yet the teacher is placed by the author of the חלוק after the son of his disciple! It is interesting to note here that Gottlobler was also quite dubious about the order of the names given in the חלוק, and says: (אף על פי שאין ראיה מס' החלוק שהשמות שם אינם כסדרם: *Bikḳoret le-Toldot ha-Ḳarayim*, Vilna, 1865, p. 147). After quoting the opinion of the Karaite Abraham Firkowitch that Nūḥ, the father of Joseph, flourished before Anan, he justly adds: "כמה מבוכות ודחוקים יש כאן."

is open to question on account of its obviously polemical character.

As for Pinsker's second proof, viz. Salmon ben Yeroḥam's *מקדמה*, where 'Abū Nissi is quoted before Obadiah ha-Baṣri, it has already been pointed out by several authorities³⁶ that its origin is very doubtful, and that we can hardly take it seriously into consideration.

Now, when we carefully examine Ibn al-Ḥiti's Chronicle edited by the Reverend G. Margoliouth,³⁷ we find about our author new information which apparently is more authentic. The prominence given to him there has been pointed out by Margoliouth in his introductory remarks: "The great feature of the Chronicle is no doubt the prominence which is given in it to Yusuf ben Noah, and scholars will probably not be slow to seize on the fresh 'data' now presented to us on the life and activity of this Karaite Doctor, who appears to have been the centre of a very influential and earnest band of scholars."³⁸ It is true that Steinschneider³⁹ terms this Chronicle "unkritisches Verzeichnis der karäischen Gelehrten," and also refers to the statement of the Chronicle that Sa'adia mourned the death of Salmon ben Yeroḥam at Aleppo⁴⁰ as highly doubtful. Nevertheless, when we take into consideration the fact that this Chronicle is not polemical in nature, and that some of its information about other Karaite

³⁶ See above, note 32.

³⁷ "Al-Ḥiti's Arabic Chronicle of Karaite Doctors," *JQR.*, IX, pp. 429-43. Separate reprint under title "Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicle."

³⁸ *Ibid.*, p. 431.

³⁹ *Arabische Literatur*, § 200.

⁴⁰ *JQR.*, XI, p. 434, translation, p. 441, note 3. Firkowitch, quoted by Harkavy in *Studien und Mittheilungen*, V, p. 136, also doubts this report: אך לא אוכל לדעת איך אפשר להיות אחרי שהרסבי חבר פי' חהלים בשנת תתפז (942) לחרבן ד'א תשי' (956), והרס'ג נפטר בשנת ד'א תשב (942). See Posnański in *Hebräische Bibliographie*, II, p. 79, where he mentions this report. He is inclined however to accept as truthful the information of Ibn al-Ḥiti in regard to 'Abū Ya'kūb ben Nūḥ and 'Abu'l-Faraj Harūn.

scholars is in strict agreement with other sources,⁴¹ one may perhaps condone the natural tendency of the Chronicler to glorify Salmon at the expense of Sa'adia. At any rate we may give more credence to the information furnished by him, than to an admittedly polemical work, as the חלוק of Pinsker is, which contains only a list of names without any attempt at chronological order at all.

We learn, then, from Al-Ḥiti's Chronicle⁴² that 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ had a college in Jerusalem in the beginning of the XI century (1002–3), where were, according to report, seventy learned men. Of their number were the two Sheikhs 'Abū Ya'ḳūb al-Baṣīr and 'Abu'l-Faraj Harūn. From this we can infer that 'Abū Ya'ḳūb lived in the X–XI centuries, i. e. two centuries later than the currently accepted date for our author.

A corroboration of the date given by the chronicler will be found in the information furnished by Harkavy (*Studien u. Mittheilungen*, vol. VIII, p. VII) about Nissi ben Noah, who is taken by several authorities as brother of 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ. Now, according to Harkavy's discovery, this Nissi ben Noah lived in Persia about 300 years after Anan, or in the first half of the XI century. This would agree then with the date given by Al-Ḥiti's Chronicle for Joseph ben Nūḥ.⁴³

We also learn from the Chronicle that "he lived thirty years in Jerusalem," and that "the Sheikh 'Abū Ya'ḳūb

⁴¹ As, e. g., 'Abu'l-Faraj Harūn, who will be later discussed at length. See also *JQR.*, *ibid.*, p. 440, note 9.

⁴² *Ibid.*, p. 433: וכאן אלשיך אבו יעקב אלבציר ואלשיך אבו אלפרנ הארון מן זמלה מן כאן ורד ללשיך אבו (sic) יעקב והאולאי עלי נסכה תצניפה חאריכהא סנה

٣٩٣. See also above, note 35.

⁴³ About this Nissi ben Noah see *Likkutei Kad.*, pp. 37 ff., and additions, pp. 1 ff.; Graetz, *Geschichte der Juden*, V, p. 212, and note 17, V; Hirschfeld, "Early Karaite Critics of the Mishnah," *JQR.*, NS, VIII; pp. 157 ff., and Poznański's review of this article, *ibid.*, XI, pp. 237 ff.

passed away before the Sheikh 'Abu'l-Faraj Harūn, for the Sheikh 'Abu'l-Faraj, in mentioning him, uses the phrase 'May He favor him.'⁴⁴ From Al-Ḥiti's information we may gather that our author was a very influential teacher among the Karaite scholars.

Of the written works left by 'Abū Ya'qūb we find reference to the following: (a) הניצנים is ascribed to the author by the אורח צדיקים⁴⁵ and the חלוק,⁴⁶ but Hadassi⁴⁷ attributed this work to 'Abū Joseph al-Ḳirḳisāni^{47a}. (b) A grammatical work entitled כתאב אלקדוק is quoted by 'Abu'l-Faraj Harūn in the second chapter of the third part of his well-known work אלכחאב אלמשתמל עלי אלאצול ואלפצול פי אללג' אלעברני'ה, "The comprehensive work on the roots and sections of the Hebrew language." The quotation as given by Bacher⁴⁸ reads as follows: ואן כאן לעמרי אלשיך אבו יעקב בן נוח רצי אללה. ענה קד דכר פי כתאבה אלקדוק אן אסמא אלאפעאל אלת' אוארהא הא עלי זרבין אחדהמא מצדר ואלאזר אסם. "And surely the Sheikh 'Abū Ya'qūb ben Nūh, may God favor him, had mentioned in his book אלקדוק that verbal nouns ending in a ה are of two kinds: (1) Infinitives, and (2) Nouns," etc. This work was hitherto unknown.⁴⁹ Steinschneider⁵⁰ is inclined to believe that it was written in Hebrew, and not in Arabic. (c) A commentary (תפסיר) on the Pentateuch, the abridg-

ימן גמלה מא קאל אלמעלם אבו אלסרי פי מנאצתה : 433 f. *JQR*, loc. cit., pp. 433 f.: לבן נח לה. 4. סנה פי אלקדם אלשריף. . . . ואלשיך אבו יעקב חופא אלי רצוואן אה קבל אלשיך אבו (sic) אלפרג הארון לאן אלשיך אבו (sic) אלפרג ידברה ויחרצא ענה.

⁴⁵ *Dod Mordecai*, Wien, 1830, p. 25a.

⁴⁶ *Liḳḳute Ḳad.*, p. 106.

⁴⁷ *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 258. See *Liḳḳute Ḳad.*, p. 25.

^{47a} Cf. Gottlob, *Biḳḳoret le-Toldot ha-Ḳarayim*, p. 176, note 3, for the opinion of Firkowitch about this controversy, viz. that both Joseph ben Nūh and 'Abū Joseph al-Ḳirḳisāni wrote books by the same title of הניצנים! Gottlob considers this view as בעלמא.

⁴⁸ *Rev. Étud. Juives*, XXX, p. 251.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Arabische Literatur*, § 38, note 1. Cf. *Hebr. Übersetzungen*, p. 450.

ment of which by 'Abu'l-Faraj was used by 'Ali ben Suleimān for his compilation.⁵¹

III

'ABU'L-FARAJ HARŪN BEN AL-FARAJ OF JERUSALEM

When we begin to discuss the noted grammarian 'Abu'l-Faraj, we feel that we are treading on safer ground than what was the case with 'Abū Ya'qūb ben Nūḥ who is scarcely known. He is one of the very few Karaite scholars quoted by a number of leading early Rabbinic authorities as a competent grammarian, but curiously enough he is referred to only as "the grammarian from Jerusalem."

Munk⁵² was the first to give a list of citations from this grammarian. Then Bacher, as if to make amends for his statement: "Thatsächlich haben auch nach Saadja die Karäer nur einen nahmhaften Lexikographen⁵³ und keinen eigentlichen Grammatiker hervorgebracht,"⁵⁴ was the first to make a thorough study of 'Abu'l-Faraj,⁵⁵ based on several excerpts made by Prof. Kokowzow from the Mushtamil which is found in the Firkowitch collection at Petrograd.

Bacher was closely followed by Poznański,⁵⁶ who supplemented his studies with excerpts from manuscript material of the Mushtamil, which is found in the Bodleian Library and in the British Museum. Both these indefatigable

⁵¹ Harkavy in Stade's *Zeitschrift*, 1881, p. 156. *Arab. Litertur*, 1. c.

⁵² *Notice sur Aboulwalid*, pp. 10 f.

⁵³ Referring to David ben Abraham al-Fāsi, author of אֵלֶּלֶּפֶּאֵט. See Bacher, *Die hebräische Sprachwissenschaft*, p. 22, *Liḳḳuṭe Qad.*, pp. 117-167, Neubauer, "Notice sur la Lexicographie Hébraïque, *Journal Asiatique*, 1861-62, *Kitāb al-Uṣūl*, 773-808.

⁵⁴ *Hebräische Sprachwissenschaft*, p. 13. Cf. also Hirschfeld, *Qirḡisāni Studies*, London, 1918, pp. 31 f.

⁵⁵ "Le grammairien anonyme de Jerusalem et son livre," *Rev. Étud. Juives*, XXX, 232-256.

⁵⁶ "Aboul-Faradj Haroun ben al-Faradj le grammairien de Jerusalem et son Moushtamil," *Rev. Étud. Juiv.* XXXIII, 24-39, 197-218.

scholars established with reasonable certainty⁵⁷ that the anonymous grammarian from Jerusalem, whom Abraham Ibn Ezra in his *מאנים*⁵⁸ places next to Sa'adia as one of the founders of Hebrew grammar, is none other than the Karaite grammarian 'Abu'l-Faraj.

The question who really was this anonymous grammarian from Jerusalem engaged the attention of many a scholar for a long time. Pinsker,⁵⁹ while mentioning the possibility that this grammarian is 'Abu'l-Faraj from Jerusalem, seemed to be more inclined to identify him with Judah ben 'Ali, or ben 'Alan, of Tiberias. Bacher, too, admitted the plausibility of this identification,⁶⁰ and also Malter⁶¹ accepted this suggestion. Kaufmann,⁶² however, thought that additional evidence would be necessary before this conjecture could be accepted.

The first one after Pinsker to suggest that this anonymous grammarian was a Karaite was Neubauer. In his report on The Firkowitch Collection of Hebrew-Arabic manuscripts

⁵⁷ See Bacher, *Die Anfänge der hebräischen Grammatik*, Leipzig, 1895, p. 117, note 1. His article in *REJ.*, XXX, p. 256, he finishes in the following words: "Je souhaite qu'en attendant [the expected edition of the Mushtamil by Kokowzow], le présent travail ait établi d'une façon certaine que l'auteur et le livre donc je me suis occupé ici doivent s'appeler de la façon suivante: Aboul-Faradj Haroun, le grammairien de Jerusalem (commencement du XIe siècle), auteur du Mouschtamil." See *Arabische Literatur*, § 48.

⁵⁸ חכם ירושלמי לא ירענו שמו גם הוא חקן בדקדוק הלשון שמונה ספרים כספירים יקרים. See Bacher, *Abraham Ibn Ezra als Grammatiker*, Strassburg, 1882, p. 174.

⁵⁹ *Likkute Ķad.*, p. 5 and p. 110. This fact was not mentioned either by Bacher or by Poznański, but by Steinschneider, *Arabische Literatur*, § 48. Cf. Gross, *Menahem ben Saruĳ*, Breslau, 1872, p. 16, note.

⁶⁰ "Es ist auch die Möglichkeit nicht ausgeschlossen, dass dieser Anonymus kein Anderer ist als der aus verschiedenen Auführungen bekannte Jehuda ben Ali (oder Alan), der Tiberienser." *Die hebräische Sprachwissenschaft*, Trier, 1892, p. 19. See also Bacher in *REJ.*, XXX, p. 256, and note 6 thereto.

⁶¹ *Sa'adia Gaon*, Philadelphia, 1921, p. 33, n. 22. References to an exhaustive literature is given there.

⁶² Frankel's *Monatsschrift*, 1886, XXXV, p. 35.

at St. Petersburg, 1876, he says as follows: "The grammatical and lexicographical work by a Karaite called אלמשתמל (a compendium of which exists in the collection which was copied in Jerusalem) is, I suppose, the work mentioned under the same title by Moses ben Ezra as having for its author the grammarian of Jerusalem."⁶³ There is no indication however that Neubauer connected the Karaite author of אלמשתמל with the name of 'Abu'l-Faraj Harūn. The first of modern scholars, as far as I know, who associated these two names together was Harkavy⁶⁴ in the following brief but instructive notice: "Als besonders wichtig auf diesem [sprachwissenschaftlichen] Gebiete erscheinen die Werke کتاب الکافی und کتاب المشتمل von dem obenerwähnten Abul-Faradsch Harun aus Jerusalem, dessen Lob auch von Mose Ibn-Ezra (in seinem کتاب المحاضرة) verkündet wird." This suggestion, however, remained unnoticed for a long time.

It may now be in place to give the passages of Moses ben Ezra in his کتاب المحاضرة والمذاكرة,⁶⁵ where he mentions our author, to which both Neubauer and Harkavy have references. They are cited by Bacher⁶⁶ on the authority of Kokowzow, who quotes two manuscripts. In one designated by the latter as D the passage reads: וחכלם איצא פי דלך רגל גליל פאצל מקדסי אסמה אלשיך אבו אלפרג הרון בן אלפרג פי כתאבה אלמלקב באלמשתמל

⁶³ *Oxford University Gazette*, vol. VII, No. 237, quoted by Bacher in *Die Anfänge der hebräischer Grammatik*, p. 116, and in *REJ.*, XXX, p. 234.

⁶⁴ Stade's *Zeitschrift f. d. alttestamentliche Wissenschaft*, 1881, p. 158. Bacher overlooked this notice, as had been pointed out by Poznański in *REJ.*, XXXIII, p. 24, n. 1. See *Arabische Literatur*, §48, Quellen, where Steinschneider too admits that this notice escaped his attention.

⁶⁵ A Hebrew translation from the Oxford manuscript of this important work was prepared by the late Prof. Halper and was posthumously published under the title ספר שירת ישראל, ליפסיה, תרפד, הוצאת שטיבל. Prof. Kokowzow informs me by letter that he has completed a critical edition of the Arabic text of this work, and also of کتاب الحديقة, and both will shortly appear in print.

⁶⁶ *REJ.*, XXX, p. 255.

"And in this matter also said a venerable man from Jerusalem, whose name is the Sheikh 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj in his book called Mushtamil." In the second manuscript, designated by Kokowzow as A, the same passage reads somewhat differently, viz.: ותכלם פי דלך אלשיך אבו אלפרג הרון אלמקדסי אלקרא רחמה אללה פי כתאבה אלמלקב באלמשתמל. In this case the author is described as a Karaite, and there is appended "May God have mercy upon him," as to one deceased. In the Oxford manuscript the name of the author is omitted from this passage, and it reads as follows:⁶⁷ ותכלם פי דלך רגל מקדסי פי כתאבה אלמשתמל וכדלך לעמרי קד אשתמל עלי וגוה אלפואיר.

According to Bacher it probably is an intentional scribal omission because the author was a Karaite, for Moses ben Ezra himself did not hesitate to quote a Karaite, as we can readily see from another passage in his کتاب المحاضرة in regard to the interpretation of פקח, which reads:⁶⁸ פי תאליף. "אלשיך אבי אלפרג אלמקדסי רחמה אללה אלכארגי ען מדהבנא." "In the work of the Sheikh 'Abu'l-Faraj of Jerusalem, may God have mercy upon him, who left our faith." There is hardly any doubt, concludes Bacher,⁶⁹ that the Sheikh 'Abu'l-Faraj of Jerusalem in the Oxford manuscript is the very same man named in the two Petersburg manuscripts, and the תאליף is the Mushtamil.

As corroborative proof that the "Grammarian from Jerusalem" is 'Abu'l-Faraj we have the following evidence. Ibn Bal'am in his treatise כתאב חרוף אלמעאני⁷⁰ considers the word

⁶⁷ Halper's translation (שירת ישראל p. 64): ונס איש אחד מירושלים חבר בענין: (באמת כולל הספר ההוא הרבה דברים מועילים) הזה ספר הנקרא 'הכולל'.

⁶⁸ Halper's translation (שירת ישראל p. 173): את הפרוש הזה ראיתי בחבורו: של החכם אבו אלפרג הירושלמי, ירחמנה האלהים, שיצא מדתנו.

⁶⁹ *REJ.*, l. c.

⁷⁰ The edition of the Hebrew translation of this work was begun by Fuchs in *ha-Hoḳer* (I, pp. 113–128, 193–206, 340–342, and II, pp. 73–83), but was not finished on account of the death of the editor. It was edited later by Kokowzow (*Noviye Materialy*, etc. (Russian), Petrograd, 1916, pp. 109–132 of texts), together with some fragments of the original.

זה שאמרתי שהוא מדוע, then adds מורכב על דעת המדקדק שהיה בבית המקדש וגם הורה לו ר' יונה נ"ע. "And what I said that it [מדוע] is compounded is the opinion of the grammarian who was in Jerusalem, and also of Ibn Janāḥ who followed him." Now this interpretation, which originated with Sa'adia,⁷¹ as has been pointed out by Poznański, is indeed found in a fragment in the Bodleian Library (Heb. MS. d.33, fo. 20–36) of the abridgment (מכתצר) of the fifth part of the Mushtamil, published by the above scholar.⁷² The passage in question reads there:⁷³ ... מדוע... תרגמה אלא... "מדוע... its translation... in Arabic is מא באל".

Ibn Janāḥ's concurrence with this opinion we find in his מורכב על דעת המדקדק שהיה בבית המקדש וגם הורה לו ר' יונה נ"ע, כתאב אללמע,⁷⁴ where it is given as his own view, without mentioning any authority for it. He cites however, on two other occasions, "The man from Jerusalem" as an eminent authority. While refuting a certain interpretation of כרתו יערה פארנאיהם פי דלך כלאמא לרגל מקדסי לא אסמיה...⁷⁵ he says:⁷⁶ "And we showed them in this mat-

Arabic and glosses found in the Bodleian MS. (Poc. 133) of Kitāb al-Uṣūl. For passage in question see *Noviye Materialy*, p. 126. Quoted by Munk, "Notice sur Aboulwalid," *Journal Asiatique*, July, 1850, p. 43. See Bacher, *REJ.*, XXX, p. 233, n. 4, for interpretation of בית המקדש as Jerusalem.

⁷¹ See, e. g., Num. 16:3: מדוע תתנשאו על קהל ה' which Sa'adia translates ומה באלכמא תתשרפון עלינוק אללה, or Ex. 1:18: מדוע עשיתן הדבר הזה is rendered מא באלכן צנעתן הדא אללמר. Pinsker, *Likkute Kadmoniyot*, p. 157, note, quotes this interpretation from David ben Abraham's נאמץ "And the meaning of every מדוע in the Scriptures is 'wherefore is the thing so'" (Petrograd MS. No. 604, fol. 205a). See Qimḥi, *Sefer ha-Shorashim*, s. v.

⁷² *REJ.*, XXXIII, p. 197–218.

⁷³ *Ibid.*, p. 212. See note thereto.

⁷⁴ Page 33, line, 12 f.: וכדלך מדוע ענדי מרכב מן מה אלתי ללאסתפהאם "And מדוע is in my opinion likewise compounded from מה which stands for interrogation, and from דוע... and its signification is מא באל (wherefore)." See Bacher, *REJ.*, XXX, p. 233.

⁷⁵ Jer. 46:23.

⁷⁶ *Luma'*, p. 322, lines 21 f. *Rikmah*, p. 197, line 6.

ter the words of a man from Jerusalem, whom I do not name⁷⁷ . . . and this is the finest of interpretations.” Immediately following the above passage, Ibn Janāḥ again writes:⁷⁸ וּמִן כְּתָאב דְּלֶךְ אֶלְרִגֵּל אֶלְמַקְדֵּסִי צִחַחַת קִרְאָהּ⁷⁹ חֲרַב נִתְּנָה מִשְׁכּוֹ אוֹתָהּ וְכָל הַמּוֹנִיָּה בְצֵם אֱלֹמִים פִּמָּא כֵּאֵן יִתְנַעַע עֲנֵדִי אֵן יִכּוֹן מִימָה מִהֵל מִים⁸⁰ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בַעַל לִוְלָאָהּ . . . וְהוּא אֶלְכְּתָאב אֶלְמִדְּכוּר גִּלְבָּה אֶלְיֵנָא מִי יַעֲקֹב אֶלְחָאֵל אֶלְסוּפֹר אֶלְלִינִי מִן בֵּית אֶלְמַקְדֵּס וְכֵּאֵן בְּכֵּל יִדָּה. “And from the book of this man from Jerusalem I corrected the reading of חֲרַב נִתְּנָה מִשְׁכּוֹ אוֹתָהּ וְכָל הַמּוֹנִיָּה—the ‘mim’ should be read with a ‘ḍamma.’ If it were not for his suggestion I should be likely to consider this ‘mim’ as the ‘mim’ in אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בַעַל . . . The above named book was brought to us by the pilgrim Jacob of Leon, the Scribe, from Jerusalem, and it was in his handwriting.” It is significant that the reading of מִשְׁכּוֹ with a קִמְץ חֲטוּף, as an imperative, is indeed the traditional massoretic reading,⁸¹ yet Ibn Janāḥ frankly admits that if it were not for “the man from Jerusalem” he would be just as likely to take it as a perfect.

Did Ibn Janāḥ know who this anonymous grammarian was? Bacher⁸² thinks that the answer to this question is rather conjectural. From the expression לֹא אֶסְמִיָּה one would be inclined to think that he does not care to name him. Perhaps Judah Ibn Tibbon had a different reading in the text, something like לֹא אֶדְכֵּר אֶסְמָה, when he translated it אינני זוכר שמו. At any rate Moses Ibn Ezra gives us the definite information that it is 'Abu'l-Faraj Harūn, author of *Al-muḥtār*, whom Ibn Janāḥ, Ibn Bal'am, and Abraham Ibn

⁷⁷ Riḳmah has for לֹא אֶסְמִיָּה שְׁמוֹ—אינני זוכר שמו, “I do not remember his name.” See Bacher, *ibid.*

⁷⁸ *Luma'*, *ibid.*, ll. 25 f. *Riḳmah*, *ibid.*, lines 9 f. See also *REJ.*, IV, p. 274.

⁷⁹ Ezek. 32.20.

⁸⁰ Deut. 21.3.

⁸¹ See, e. g., מִנַּחַח to Ezek. 32.20, Ḳimḥi's commentary, and his *Sefer ha-Shorashim*, s. v. See also *Kitāb al-Uṣūl*, s. v.

⁸² *REJ.*, XXX, p. 233.

Ezra⁸³ quoted as "the grammarian," or "the man from Jerusalem."

Before we begin to investigate the approximate date of the life and activity of 'Abu'l-Faraj Harūn it may be in order here to discuss briefly what was his Hebrew name. The man whom Hadassi⁸⁴ calls ישועה בן אהרן הנודע אהרני is, according to Pinsker,⁸⁵ the son of 'Abu'l-Faraj. The latter is inclined to accept his name as ישועה בן אהרן and thinks that it was confused with ישועה בן אהרן. Mordecai ben Nissan⁸⁶ calls him רב אהרן אבואל פרגא. However, Moses Baschiatschi in his זבח פסח⁸⁷ heads a citation from 'Abu'l-Faraj as follows: וכתב החכם רבינו ישועה אהרן נ"ע אי המכונה אבו אלפרג. הרון. Poznański⁸⁸ thinks ישועה אהרן is simply a translation of אבו אלפרג הרון, but Steinschneider⁸⁹ disagrees with him and prefers Pinsker's suggestion that his name was אהרן בן ישועה. Neubauer,⁹⁰ a consistent opponent of Pinsker, evidently follows Moses Baschiatschi's version and calls 'Abu'l-Faraj Harūn "Jeschua Ahron." As we see, the question of his Hebrew name is still an unsettled matter.

When we come to determine the period of 'Abu'l-Faraj Harūn's life and activity, we meet with the same wide range of opinions and confusion so peculiar to Karaite history in general. Pinsker⁹¹ considers him as an older contemporary of Sa'adia; he bases his opinion on the fact that Salmon ben

⁸³ See Bacher, *Abraham ibn Ezra als Grammatiker*, p. 174, for the passages where he cites the grammarian from Jerusalem.

⁸⁴ *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 258.

⁸⁵ *Liḳḳuṭe Ḳad.*, p. 109-110. See lengthy discussion there.

⁸⁶ *Dod Mordecai*, p. 116.

⁸⁷ Steinschneider's *Catalogue of the Leyden Library*, p. 15. Passage quoted by Pinsker, *ibid.*, more fully by Poznański, *REJ.*, XXXIII, p. 217.

⁸⁸ *Ibid.*, p. 216, n. 5.

⁸⁹ *Arabische Literatur*, § 48.

⁹⁰ *Aus der Petersburger Bibliothek*, Leipzig, 1866, p. 6. Not quoted by Steinschneider.

⁹¹ *Liḳḳuṭe Ḳad.*, *ibid.*

Yeroḥan in his ⁹²מקדמה mentions 'Abu'l-Faraj Harūn with א"ר which is used only with reference to the dead. Pinsker seems to disregard the fact that he himself doubts very much the authenticity of this document, as was pointed out by Schorr.⁹³ Fürst,⁹⁴ a faithful follower of Pinsker, sets accordingly the date of 'Abu'l-Faraj as 900. Neubauer⁹⁵ also thinks he flourished in the end of the IX century.

Harkavy⁹⁶ was one of the first to place our author in the XI century. This view is substantiated by Bacher's⁹⁷ able observations. One of the three whom 'Abu'l-Faraj cites in his Mushtamil is Ḥayyūj, the other two being 'Abū Ya'kūb ben Nūḥ and David ben Abraham, the lexicographer. In the chapter on א of the third part of the Mushtamil we read: וקד קאל יחיי בן דאוד אלמגריבי אן אלאלף פי 8אזכרתה מקאם הא לתעדרי לנה אלדכר מנה "And Yaḥya ben David al-Maghribi said that the א in אזכרתה is instead of ה because it is the causative of זכר." Although he quotes Ḥayyūj as if he were alive, it is very probable that the latter's work spread to the Orient only after his death about 1010.⁹⁹ This would approximately correspond to the date given at the end of the eighth part of the Mushtamil, found only in the British Museum (Or. 2592) and published by Hirschfeld:¹⁰⁰ וכאן אתמאם דלך פי רגב מן סנה סבע עשר (sic) וארבע מ'א"ה "And this was finished in the month of Rajab of the year 417 [of the Hegira]," or August-September, 1026 C. E.

⁹² *Ibid.*, additions, p. 62: אמר אבו אלפרג' מ' אהרן המלמד המדקדק איש ירושלים יר'א.

⁹³ *He-Haluṣ*, VI, p. 63.

⁹⁴ *Geschichte des Karäerthums*, Leipzig, 1862, I, pp. 99-100, and II, p. 109.

⁹⁵ *Aus der Petersburger Bibliothek*, *ibid.*

⁹⁶ Stade's *Zeitschrift*, 1881, p. 158.

⁹⁷ *REJ.*, XXX, p. 253.

⁹⁸ Lev. 2.2.

⁹⁹ Derenbourg, *Opusculs et traités d'Aboul-Walid Merwan ibn Djanah* Paris, 1880, p. XII.

¹⁰⁰ *Arabic Chrestomathy*, London, 1892, p. 60, last 2 lines

This date is also corroborated by the information we get about 'Abu'l-Faraj Harūn in Al-Ḥiti's Chronicle. He says there:¹⁰¹ וכאן אלשיך אבו יעקב אלבציר ואלשיך אבו אלפרג הארון מן זמלה מן כאן ורד ללשיך אבו יעקב והאולאי עלי נסכה תצניפה תאריכהא סנה ٤٩٤. "And the Sheikhs Abū Ya'qūb al-Baṣīr and 'Abu'l-Faraj Harūn were of those who came down (to attend his lectures) to the Sheikh 'Abū Ya'qūb (ben Nūḥ), and these are mentioned in a copy of his composition which is dated in the year 393." We thus learn that in 1002 our author was a student in 'Abū Ya'qūb's school, to which reference has already been made.¹⁰² After the death of the latter, 'Abu'l-Faraj took charge of the school, and he probably was still alive in 1036.¹⁰³

The fact that Ibn Janāḥ quotes this author fits in exactly with our dates. As is well known, Ibn Janāḥ wrote at an advanced age¹⁰⁴ his great work כתאב אלתנקה, of which the first part is כתאב אללמע. This would be circa 1040–1050, and that probably was about the time when Jacob of Leon, the pilgrim-scribe, brought to him 'Abu'l-Faraj's book from Jerusalem.

There hardly is anything known of the personal life of

¹⁰¹ *JQR.*, IX, p. 433.

¹⁰² See note 35, above. Cf., however, Günzig, *Commentar d. Karäers Jepheth b. 'Alī Halevi zu den Proverbien*, Cracow, 1898, p. 24, n. 37, where the following statement is made: "Von den karäischen Schriften, welche Jepheth benutzte und zum Teil ausdrücklich citirt, lassen sich noch viele andere anführen, so z. B. Abul-Farag Ahron aus Jerusalem," etc.

¹⁰³ Al-Ḥiti's Chronicle, p. 434: וונדה שי מן אלסחבצאר אלדי לה תאריכה: "And I found a portion of the Istibṣār [of Yūsuf al-Baṣīr] which he has composed, its date being 428, where he says 'May He prolong his dignity.'" i. e. of 'Abu'l-Faraj. Cf. also note on l. 8, p. 92, below.

¹⁰⁴ See, e. g., כתאב אללמע, p. 13, ll. 25 f., where he speaks about the purposes of his work and says: ואיצא פליכן עדה לי לומאן אלשיכוכה אלחי קד. "And that it shall also be for me an equipment for old age to which we are nearing, and which Plato called the 'mother of forgetfulness.'" See also Bacher's introduction to the Hebrew edition of *Kitāb al-Uṣūl* (ספר השרשים, Berlin, 1896, p. XX), and *REJ.*, XXX, p. 253.

'Abu'l-Faraj. From his works we may infer that he had a thorough knowledge of the Arabic language. In fact Harkavy¹⁰⁵ thinks that he had a special predilection, exaggerated at times, to compare the Hebrew with the Arabic. Poznański¹⁰⁶ adds that he was quite familiar even with all the niceties of that language, as one may see from his comparing *לחט*¹⁰⁷ with the Arabic *לחט*, to glance with the eye, and his fine distinction between *לחט* and *טרפה*: both mean 'a twinkle with the eye,' but *לחט* is somewhat a longer period of time than *טרפה*.

By far the most important work of 'Abu'l-Faraj Harūn appears to be his philological treatise which bears the name of *כחאב אלמשחמל עלי אלאצול ואלפצול פי אללוגה אלעברניה*, "The comprehensive work on the roots and sections of the Hebrew language." This great work, which gained for him the recognition of Abraham Ibn Ezra as one of the founders of Hebrew grammar, is divided into eight parts. These probably are the "eight important books," which Ibn Ezra had in mind when he spoke of "the anonymous Grammarian from Jerusalem." Bacher¹⁰⁸ quotes a similar instance where Ibn Ezra speaks in one place¹⁰⁹ of "twenty-two grammatical writings" of Samuel ha-Nagid, and in another place¹¹⁰ he cites them as forming only one work. In fact the title itself *אלמשחמל*, 'comprehensive,' suggests that it contains several subdivisions or books, since it treats of the forms, syntax, and lexicography of the Hebrew language.

The contents of these eight parts have been fully described and illustrated with several instructive excerpts by Bacher.¹¹¹

¹⁰⁵ Stade's *Zeitschrift*, 1881, p. 158.

¹⁰⁶ *REJ.*, XXXIII, p. 37.

¹⁰⁷ Isa. 51.15.

¹⁰⁸ *REJ.*, XXX, p. 233.

¹⁰⁹ *Yesod Moreh*, chap. 1.

¹¹⁰ *Moznaim*, introduction.

¹¹¹ *REJ.*, *ibid.*, pp. 236 ff.

This was ably supplemented by Poznański.¹¹² I shall accordingly confine myself to a brief summary based on the authoritative information given by these two investigators.

The first part of the *Mushtamil* gives "ten general principles about the forms of words, which can be applied to a great part of the Hebrew language." ...אלי' אצול... פי. אחאן אלאלפאט... פאן כחירא מן אללגה ידור עליהא. The second part treats of the infinitive and contains eighteen chapters: אלכלאם פי אלמצאדר והו ישחמל עלי חמאניה עשר פצלא. The titles of some of the chapters will give an idea of the variety of aspects under which 'Abu'l-Faraj treated his subjects, and of his scientific method as well. (1) Definition of the infinitive and its nature.¹¹³ (2) Difference between the infinitive and the verbal noun.¹¹⁴ (3) Divisions of the infinitives as they are found in the Bible. (5) Are there any infinitives which could not be turned back into verbs and verbs not having infinitives to which they could be traced back. (7) Infinitives which are used in verbs of other roots and same meaning. (13) Infinitives in the form of feminine active participles.¹¹⁵ (15) The difference between the Hebrew infinitive and the Arabic infinitive. (16) Of the infinitive לאמר.¹¹⁶ (17) Addition of particles to infinitives.¹¹⁷

The third part deals with the letters of the Hebrew alphabet.¹¹⁸ He divides the Hebrew alphabet, consisting of twenty-two letters, into two equal groups, of eleven letters each. One group is employed for the substance of words

¹¹² *Ibid.*, XXXIII, pp. 24-29, 194-218. Reprint 1896, p. 1-39.

¹¹³ אלפצל אלאול פי חר אלמצדר וחיקקה. Poznański, *ibid.*, p. 25.

¹¹⁴ אלפצל אלב' פי אלפרק בין אלמצדר ובין מא יקאל אנה אסם אלפעל וליס. Bacher, *ibid.*, XXX, p. 238 f.

¹¹⁵ אלפצל אלי' פי מא גא מן אלמצאדר במחאל אסמא אלפאעלאח ומא יגור מן אלפצל אלפעל אלמונה במחאל אסם אלפאעלה. *Ibid.*

¹¹⁶ אלפצל סאדס עשר פי אלכלאם פי לאמר מן גמלה אלמצאדר. Poznański, *ibid.*, p. 26.

¹¹⁷ אלפצל אלסאבע עשר פימא ירכב מן אחרוף עלי אלמצאדר. *Ibid.*

¹¹⁸ The chapter is headed: בשם אל חנון ורחום אלכלאם פי חרוף אלף בית. Bacher, *ibid.*, p. 240.

(נודריה) only, while the other group is also used as servile letters (כואדם).

The introduction to the fourth part is missing; two chapters of this part were sent to Bacher for examination, but it was impossible to establish on this basis the general character of the whole. One of the chapters treats of "words which resemble servile letters",¹¹⁹ meaning by that words like *אנה, אין, מתי, כמה, מה, מי, אשר*. After giving some general characteristics of the particles and their relation to nouns, the author examines each particle separately. The second chapter of this part deals with the state of adjunction,¹²⁰ which is really more than the usual construct state.¹²¹

The fifth part has no general title, but gives the list of subjects treated in its sixteen chapters, without numbering them consecutively. Since this list is particularly interesting and represents the philologic ideas of 'Abu'l-Faraj, we shall give it briefly here. (1) Masculine and feminine. (2) Number. (3) Relation (פי אלנסב). (4) Hysteron proteron. (5) Words in which the letters change their places without changing the meaning of the word. (6) Words that form a stop to the passage preceding it and a beginning to the one following it. (7) Verses, the end of which is connected by sense to the verses following them. (8) Pronominal suffixes. (9) When the indication of a command given to someone has been omitted, but this omission could be recognized from an act pertaining to its execution. (10) When a discourse of many people is expressed as if it were spoken by one. (11) Citation of a discourse different in form from that in which it has been presented before. (12) Expressions, various in Hebrew, having the same meaning and of the same family

¹¹⁹ אלכלאם פי אלאלפאט אלמשחבה באלחרוף אלכואדם ודכר פואידהא *ibid.*, p. 241. Cf. also Poznański, *ibid.*, pp. 207 ff., for text, and Bacher, *Monatschrift*, XL, p. 118, note 6.

¹²⁰ אלפצל אלחאגי מן אלאצאפה. Bacher, *REJ.*, *ibid.*, pp. 241 f.

¹²¹ See Poznański, *ibid.*, pp. 197 ff., chapter on particles of the מכתצר.

in Arabic, i. e. synonyms. (13) Cases where the beginning of a discourse is explained, but its explanation does not conform with the general idea of the beginning. (14) Homonymous expressions. (15) Synonymous expressions both in Hebrew and in Arabic. (16) Cases where one verbal root has several inflexions, which of them are transitive and which intransitive. As we can readily see, we have here a conglomeration of grammar, syntax, lexicography, rhetoric, peculiarities of biblical style and composition.¹²²

The sixth part contains the conjugation of הִלַךְ in Pi'el (הִלְךְ). The author derives twenty-five¹²³ various forms arranged after ten persons.¹²⁴

The seventh part deals with lexicography, and begins with a study of the difference in meaning, which results from changing the order of letters in the word, and is arranged in alphabetical order. The first sentence, where he gives an interesting brief exposition about the origin of human speech, reads as follows:¹²⁵ אַעֲלֵם אֵן אֶלְעֻקְלָא לְמָא דַּעֲתָהֶם אֶלְחָאנָהּ אֵלִי אֶפְהָאִם בַּעֲצָהֶם בַּעֲצָא אֶנְרָאצָהֶם וְתַעֲרִיף מֶרְאדָאֲתָהֶם פֶּדְעוּא עֵנַד דְּלִךְ אֵלִי אֶלְאֶצְטֻלָּאח עֲלִי אֶלְכֻלָּאִם מִן חֵית כֹּאֵן אֶקֶרֶב מֶאֶכְדָּא וְאֶסְהֵל מִתְנַאֻלָּא אֶלְאֶפְעָאֵל “Know that when beings endowed with reason were called by necessity to make each other understand their intentions and to make their desires known, then they resorted to the use of a language, for [this method] is simpler to begin with and easier to accomplish than other expedencies.”

There is another MS. of the seventh and eighth parts in the British Museum¹²⁶ beside the one found in the Petro-

¹²² See interesting quotations from this part in Bacher, *loc. cit.*, pp. 244–246.

¹²³ פִּיכּוֹן בְּדִלְךְ כִּיָּה לִפְטָה, *ibid.*, p. 246.

¹²⁴ אֶלִּי אֶלְאֶשְׁכָּאֵן. They are: first person, singular and plural; second person, singular and plural, masculine and feminine; third person, same.

¹²⁵ *Ibid.*, p. 247, n. 2.

¹²⁶ *Ibid.*, p. 248, Poznański, *REJ.*, XXXIII, p. 27.

grad Library. The British Museum manuscript is described by Hartwig Derenbourg as follows:¹²⁷ "Or. 2592. Dictionnaire des racines verbales de la Bible avec leur dérivés, rangées dans un ordre mnémonique et expliquées en arabe (caractères hébraïques), avec un chapitre en arabe sur le chaldéen biblique." This MS. begins in the middle of letter ב. Another MS. fragment in the British Museum (Or. 2594, fo. 28–36) contains from group ספח to פנו.¹²⁸ Both manuscripts were fully described by Poznański.¹²⁹ He also gave there the whole chapter of letter ע, beginning with עבר.

The eighth part deals with the Chaldean language and its resemblances with and differences from the Hebrew.¹³⁰ This section is for some reason omitted in the Petrograd manuscript, but it forms a part of the British Museum manuscript (Or. 2592), and was edited by Hirschfeld in his *Arabic Chrestomathy* (pp. 54–60). The author had not finished his work, as he himself states in his conclusion:¹³¹ אלי האהנא כאן אנתהא מא חצל מן אלחעליק פי אלכתאב אלמשחמל עלי אלאצול ואלפצול פי אלנה אלעבראניה חם ערץ מן עוארץ אלמאן מע מרץ אלוסם ואלקלב מא קטע ען אצאפה שי אכר אלי מא קד חצל מן הוה אלכתאב וצרף אלכאמר ען אעאדחה פי מא סלף מן הוה אלשאן "I reached this place, which was appended to the book comprising the general principles and sections of the Hebrew language, when misfortune of destiny has befallen me, coupled with infirmity of the body and the heart. That pre-

¹²⁷ "Les Manuscrits judaïques," *REJ.*, XXIII, p. 290, quoted by Bacher, *ibid.*, XXX, p. 248.

¹²⁸ Margoliouth, *Catalogue of the Hebrew and Sam. Manuscripts in the British Museum*, p. 70.

¹²⁹ *REJ.*, XXXIII, pp. 26–39. See also *ibid.*, LVI, pp. 47 ff.

¹³⁰ אלכלאם פי לנה אלכסדאני ודכר מא מנהא יואפק טריקה אלעבראני ומה מנהא יכאלף Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 54, Bacher, *ibid.*, p. 249, n. 1.

¹³¹ Hirschfeld, *ibid.*, p. 60. Bacher, *ibid.*, 253–254. This conclusion is given in the Petrograd MS. in the end of the seventh part of the work, whereas the British Museum MS. has it at the end of the eighth part which is missing in the former.

vented me from adding another thing to what has already been finished in this book, and diverted my mind from its customary work¹³² which had been done in this matter."

There also exists an abridgment, called *מכתצר*, of the Mushtamil we just described. A fragment of this abridgment is found in Petrograd¹³³ and in the Bodleian Library (Heb. MS. d. 33, fo. 20–36), and was studied by Poznański.¹³⁴ The order of the parts is different from the original, as, e. g., the resumé of the first chapter is followed immediately by the abridgment of the first half of the fourth part. The chapters treating of the particles are the most complete and most important in the abridgment. We find there indeed an exhaustive monograph on Hebrew particles, one of the oldest on this subject that we possess, since its precedes Ibn Bal'am's similar treatise *כתאב חרוף אלמעאני*¹³⁵ by some sixty to seventy years, but there is no indication that Ibn Bal'am followed it.

The interesting part of this monograph, published in full by Poznański,¹³⁶ is that it is evidently not found in the Mushtamil itself. Steinschneider's¹³⁷ suggestion that this treatise was possibly added by a later epitomizer is hardly tenable, for the reason that we find Ibn Bal'am quoting in his *כתאב חרוף אלמעאני* the derivation of *מדוע*¹³⁸ on the authority of "the grammarian who was in Jerusalem." This derivation is actually found in the above mentioned monograph.¹³⁹ This fact ought to strengthen our belief that it was written by 'Abu'l-Faraj Harūn himself.

¹³² The Petrograd MS. has *עארתה* for *אעארתה* of the British Museum. See Bacher, *ibid.*, p. 254, note 2.

¹³³ Neubauer's report of 1876 quoted on page 13, above.

¹³⁴ *REJ.*, XXXIII, p. 197–213.

¹³⁵ See above, note 70.

¹³⁶ *REJ.*, *ibid.*, pp. 200–213, its title being: *באב פי אלכואדם אלדי יסמיה: חרוף איצא*, "Chapter on servile letters, which are also called 'letters'."

¹³⁷ *Arabische Literatur*, *ibid.*

¹³⁸ Kokowzow, *ibid.*, texts, p. 126. See pp. 14 f., above.

¹³⁹ Poznański, *ibid.*, p. 212.

Besides the Mushtamil and its abridgment we possess a few other works written by 'Abu'l-Faraj. Harkavy¹⁴⁰ mentions the philological work کتاب الکافی "The Adequate," but unfortunately he does not give any information about it. This work is named by our author on three occasions. In a fragment of an unknown grammatical work by 'Abu'l-Faraj Harūn published by Hirschfeld, we read as follows:¹⁴¹ וקד כנת אכתצרת אלכאפי פי אללגה אכתצארא ישמל אבואבה אלא אלשאד מנה. "I have made an abridgment of the adequate book of the [Hebrew] language which embraces [all] its sections except the irregular ones." This book is also quoted in a British Museum fragment (Or. 2499, fo. 15a) in the following words:¹⁴² ... וצלחת לגיר הדין אלצרבין מן פואידהא אלמשרוחה. "And outside of these two meanings, [כי] has some other significations, as explained in its chapter of my two books אלמשתחמל and אלכאפי," and another time later in the same fragment. This fragment according to Margoliouth belongs not to 'Abu'l-Faraj's Commentary on the Pentateuch, but to his שרר אלאלפאט. The above quotation disproves, I believe, Hirschfeld's¹⁴³ conclusion that אלמשתחמל and אלכאפי are identical, since he distinctly speaks here of two different works.¹⁴⁴

Harkavy¹⁴⁵ also mentions another work of 'Abu'l-Faraj under the title شرح الالفاظ "explanation of words" of the Bible, where all difficult words, and at times whole passages, are

¹⁴⁰ Stade's *Zeitschrift f. d. alttestamentl. Wissenschaft*, 1881, p. 158. See note 151, below.

¹⁴¹ *JQR.*, NS., XIII, p. 5, lines 4 f.

¹⁴² Poznański, *ibid.*, p. 214. Margoliouth, *Catalogue*, p. 205, No. 265.

¹⁴³ *JQR.*, *ibid.*, p. 2.

¹⁴⁴ See also note 151, below, where definite information is given that Kitāb al-Kāfi is a kind of compendium of Kitāb al-Mushtamil.

¹⁴⁵ Stade's *Zeitschrift*, *ibid.* A fragment of this work is also found in the British Museum, Margoliouth, *ibid.*, p. 205, No. 276, wherefrom last quotation above its taken. See Poznański, *ibid.*, and also *REJ.*, XLI, p. 307, and LVI, pp. 55 ff.

explained. Then we have the חלכין,¹⁴⁶ "abstract," based upon 'Abū Ya'qūb ben Nūḥ's Commentary on the Bible, which served 'Alī ben Suleimān for his present compilation. We conclude the list by mentioning the fragment of a hitherto unknown grammatical work by 'Abu'l-Faraj published by Hirschfeld,¹⁴⁷ which we just quoted. The full title is given on first page of the fragment (British Museum, Or. 5505 E) and reads as follows: כתאב אלעקוד פי תצאריף: אללגה אלעבראניה נפע אללה בה, "Pearl-Strings on the grammatical inflections of the Hebrew language—may God make it useful."

From the above study of 'Abu'l-Faraj Harūn we can readily understand why Abraham Ibn Ezra considered him as one of the founders of Hebrew grammar, giving him a place next to Sa'adia. We still know very little of him, but from what we do know we are justified in believing that this "grammarian from Jerusalem" was one of the most important Hebrew philologists of his illustrious age. Unfortunately, the wish expressed by both Bacher¹⁴⁸ and Poznański¹⁴⁹ that the fragments of the Mushtamil, "this monument of the origins of ancient Hebrew philology,"¹⁵⁰ be published has not yet been realized.¹⁵¹

¹⁴⁶ Not mentioned in *Arabische Literatur*, §48. That it is not identical with אלא לפאט, see Margoliouth, *ibid.*, and Poznański, *ibid.*, pp. 215 f.

¹⁴⁷ See note 141, above.

¹⁴⁸ *REJ.*, XXX, p. 256.

¹⁴⁹ *Ibid.*, XXXIII, p. 218.

¹⁵⁰ Bacher, *l. c.*

¹⁵¹ Prof. Kokowzow was so kind as to send me the following information in regard to the edition of this work, which he planned to undertake some thirty years ago. In his letter dated "Leningrad (formerly Petrograd), July 3, 1924" he writes to me (in Russian) as follows: "At the time when I communicated to Prof. Bacher the excerpts from 'Kitāb al-Mushtamil,' of which he made use in the *Revue des Études Juives* (Avril-Juin, 1895), I really intended to undertake the edition of this work at my earliest convenience. However, on closer acquaintance with our manuscripts which would not evidently give the full text of the work, and in view of its great size (in the most complete of our manuscripts it num-

IV

'ALI BEN SULEIMĀN

If we had to operate with scanty material in regard to 'Abu'l-Faraj Harūn, we are still less fortunate in the case of the compiler of the present work, 'Ali ben Suleimān. His Hebrew name is unknown, and we know scarcely anything about his life.¹⁵² Is it any wonder then that there exists such a wide range of divergent opinions as to the time when this Karaite author flourished? This case is particularly illustrative of the variety of conjectures propounded when dealing with Karaite scholars.

Geiger certainly was mistaken in his statement:¹⁵³ וּנְסִיחָה בְּעַל הַשְּׂרָשִׁים הַקְדָּמוֹן עָלֵי בֶן סוּלִימָן (אֲשֶׁר חֵי לִפְנֵי ר' סַעְדִּיָּה גָאוֹן), etc. "And also the early author of the book of roots, 'Ali ben Suleimān, (who lived before Sa'adia Gaon)," for even Pinsker, from whom Geiger derived his information, places our author as contemporaneous with Ibn Janāḥ.¹⁵⁴ Pinsker's reasons for placing him as early as that are briefly stated as

bers 579 leaves), I decided to substitute this book by another work of the same author under the title 'Kitāb al-Kāfi,' which indeed represents a kind of compendium of the work 'Kitāb al-Mushtamil.' The edition of 'Kitāb al-Kāfi' will be the III volume of my series 'To the History of the Mediaeval Hebrew Philology.' Its text, which is also rather long (about 400 leaves), is being copied at present." I sincerely wish this untiring Russian scholar speedy success in this momentous undertaking. It will surely make a worthy sequel to his two other very important volumes, comprising Ibn-Barūn's *Kitāb al-Muwāzana* (reviewed by Bacher in Stade's *Zeitschrift f. d. alttestam. Wissenschaft*, XIV. pp. 223 ff., and by J. Derenbourg in *REJ.*, XXX, pp. 155 f.) and *Noviye Materialy*, etc., which was quoted here a few times, and was made the subject of a study by the late Dr. Poznański ("New material on the history of Hebrew-Arabic philology during the X-XII centuries," *JQR.*, NS, XVI, pp. 237 ff.)

¹⁵² Steinschneider, *Arabische Literatur*, § 180.

¹⁵³ *Oṣar Neḥmad*, Vol. III, p. 125. This error has been pointed out by Schorr in his *he-Haluṣ.*, VI, p. 63, note 2.

¹⁵⁴ *Likḳuṭe Qadmoniyot*, p. 119.

follows.¹⁵⁵ In the introduction to his אגרון 'Ali ben Suleimān says that he compiled it from 'Abū Sa'īd ha-Levi's abridgment of David ben Abraham's dictionary. He also quotes 'Abu'l-Faraj Harūn and Judah Ḥayyūj. The latter's theory of triliteral roots appears to our author as something entirely new and as being at variance with the biliteral and even uniliteral theory of David ben Abraham whom he consistently follows. In view of the fact that 'Ali does not quote any author later than Ḥayyūj, and that the triliteral theory is new to him, Pinsker is inclined to think that he flourished in the time of Ibn Janāḥ.

However, Schorr,¹⁵⁶ in his rather caustic review of *Likḥuṭe Qadmoniyot*, vigorously refutes Pinsker's arguments and thinks that the numerous anonymous quotations introduced by our author with the expression קל, "it is said," or גוירה פסר, "and someone else explained," may perhaps belong to authors later than Ḥayyūj. Moreover, since there is no definite proof that 'Ali ben Suleimān was a Karaite, except that he invariably follows Karaite authorities, Schorr maintains that he was not a Karaite at all, but a Rabbanite!¹⁵⁷

Fürst¹⁵⁸ is inclined to believe that our author lived in Fās ca. 1100, while Neubauer¹⁵⁹ holds a more moderate view, placing him in the XII century. Harkavy¹⁶⁰ sets his date as late as the XII or the XIII century. Bacher,¹⁶¹ on the other hand, thinks that he flourished in the XI century.

¹⁵⁵ *Ibid.*, p. 176. Pinsker's date is accepted also by Graetz (*Geschichte der Juden*, II ed., VI, p. 62) and Gottlob (Bikkoret le-Toldot ha-Qaraim, p. 207).

¹⁵⁶ *He-Ḥaluṣ*, VI, p. 63 f.

¹⁵⁷ *Ibid.*, p. 64, Cf. Steinschneider, *ibid.*, and "Introduction to the Arabic Literature of the Jews," *JQR.*, XIII, p. 320.

¹⁵⁸ *Geschichte d. Karäerthums*, II, p. 122.

¹⁵⁹ *Aus der Petersburger Bibliothek*, Leipzig, 1866, p. 18.

¹⁶⁰ Stade's *Zeitschrift f. d. alttest. Wissenschaft*, 1881, p. 158.

¹⁶¹ *REJ.*, XXX, p. 255.

According to Steinschneider¹⁶² 'Ali ben Suleimān hardly lived before the middle of the XII century. Poznański,¹⁶³ however, disagrees with him in view of the fact that this author compiles his commentary on the Pentateuch only from Karaite authors of the tenth and eleventh centuries. Hence he most probably belongs to the end of the eleventh and beginning of the twelfth century. Al-Ḥitī's Chronicle¹⁶⁴ mentions אלשיך עלי בן שלמה צאחב אלאגרון אלמכתצר "The Sheikh 'Ali ben Suleimān, author of the abridged 'Agron'," right after Solomon ben Mubarrak ben Ṣa'ir, the author of "al-Taysir,"¹⁶⁵ without giving any date.

This diversity of opinions in regard to our author well illustrates how much we are dependent on mere conjectures when it comes to determining the period of activity of many a Karaite scholar.

Fortunately, our present commentary furnishes us with a definite date when it was written, and thus we are able to know the approximate period when this author flourished. In his introduction to this work we read:¹⁶⁶ וכאן אלאב ותרדא [וכאן אלאב ותרדא] "בה פי סנה כמסה עשר (sic) וארבע מאיה," "And it (the Commentary) was begun in the year of 1415"¹⁶⁷ of the Seleucid era, or 1103 C. E. This date coincides exactly with Poznański's allegation that 'Ali ben Suleimān belongs to the end of the eleventh and the beginning of the twelfth centuries.

As to the place where our author lived, Pinsker¹⁶⁸ says that he found no hint about it, but he thinks he lived among Arabs. Here again our commentary throws some light on this matter. On the title page his Arabic name is given as

¹⁶² *Arab. Literatur, ibid.*

¹⁶³ "Karaite Literary Opponents of Sa'adia Gaon," *JQR.*, XIX, p. 71, note 2.

¹⁶⁴ *JQR.*, IX, p. 435.

¹⁶⁵ See Harkavy in Stade's *Zeitschrift*, 1881, pp. 158 f.

¹⁶⁶ S fol. 2a, lines 7-8. See note in text, p. 92, below.

¹⁶⁷ The 1000 being usually omitted.

¹⁶⁸ *Likḳuṭe Ḳadm.*, p. 176.

אבו אלחסן אלמקדסי, "Abu'l-Ḥasan of Jerusalem,"¹⁶⁹ thus indicating that he lived for a length of period in Jerusalem. Perhaps he was in some way connected with that Jerusalem school, over which 'Abū Ya'qūb ben Nūḥ originally presided, and which, upon the death of the latter, was continued by his disciple 'Abu'l-Faraj Harūn.¹⁷⁰

The best known work of 'Ali ben Suleimān is no doubt his אנרון, or dictionary, which he compiled from 'Abū Sa'id ha-Levi's abridgment of David ben Abraham's dictionary.¹⁷¹ It was brought for the first time to the attention of the scientific world by Pinsker,¹⁷² who published extensive excerpts from an Odessa manuscript of this dictionary, together with his translation. After him Neubauer made extracts from this dictionary and appended them, as well as extracts from other dictionaries, to his edition of Ibn Janāḥ's Kitāb al-Uṣūl.¹⁷³ For this purpose he made use of manuscript 605 of the Petrograd Library.¹⁷⁴

A very important feature of 'Ali ben Suleimān's אנרון is that its author is a consistent follower of David ben Abraham in his theory of biliteral and even uniliteral Hebrew roots. Yet he appears to be quite familiar with Ḥayyūj's

¹⁶⁹ The second part of this commentary (MS. 4423 of the Second Firkowitch Collection in Petrograd) begins as follows: אלנו אלחאני ממה: אלזו אלחסן אלמקדסי רחמה אללה, "The second part of what אלזו אלחסן אלמקדסי רחמה אללה known as the Sheikh 'Abu'l-Ḥasan from Jerusalem, compiled", etc. The word עלי has two dots distinctly written under the ע. Does this signify the Biblical name עלי, instead of the Arabic علي? For this name see Steinschneider, "Introduction to the Arabic Literature of the Jews." *JQR.*, XI, p. 483. Also *ibid.*, X, p. 537, for the Kunya 'Abu'l-Ḥasan.

¹⁷⁰ "Al-Ḥiti's Chronicle," *JQR.*, IX, p. 433 f.

¹⁷¹ Cf. Geiger in *Wissenschaftl. Zeitschrift*, III, 442, No. 1.

¹⁷² *Likḳuṭe Kād.*, pp. 183 ff.

¹⁷³ *كتاب الاصول لابي الوليد مروان بن جناح القرطبي*, Oxford, 1875, pp. 773-808. Not mentioned by Steinschneider in *Arabische Literatur*, § 180.

¹⁷⁴ *Kitāb al-Uṣūl*, preface, p. VIII.

works, whom he quotes in his מקדמה אלארן as יחיי אבן יחיי, and as יחיי בן דוד. He also quotes 'Abū Sa'īd al-Mu'allim twice and 'Abu'l-Faraj Harūn once;¹⁷⁵ a few times he cites Judah ben Kōreish without giving his name.¹⁷⁶

Of the more important features of this dictionary one should mention the following.¹⁷⁷ (1) The author freely uses the Mishnah and the Talmud in his interpretation of words, quoting them as אלקדמא, or אלאואיל. (2) He also frequently cites the Targum (אללגה אלסריאניה) in support of his definitions, and at times disagrees with it. (3) He makes a too frequent practice of transposing the letters of the root (עכס תבריל), and even changes the radicals altogether (אלחרוף), as, e. g., (s. v. מת) he takes וימתחם,¹⁷⁸ thus changing all the three letters of the root. (4) The קרי and כתיב were not quite in the same form as we have them at present; e. g. in נטע ארן,¹⁷⁹ where he says: קיל אנה מקאם ארו, "it is said that ארן stands for ארו." (5) He also interprets at times the signification of proper nouns, as רבקה from מרבק,¹⁸⁰ שאלה from שאל, etc. (6) Rare words are entered not under their roots, but alphabetically under their prefixes as the words happen to be, as מתלעות¹⁸¹ under מ. (7) He

¹⁷⁵ *Liḳḳuṭe Qad.*, pp. 109 and 176. Cf. Fürst, *Geschichte d. Karäerthums*, II, p. 122. Bacher, *REJ.*, XXX, p. 255. The author says that in addition to the several uses of ו given by David ben Abraham he will also add the opinion of 'Abu'l-Faraj Harūn: וקד דכר צאחב אלכתאב רח' אללה בעץ טרקאא ואנא אדכר נמל מא דכרה ואציף אליה נמל מה דכרה אלשין אלפאצל אבו אלפרג הרון רצי אללה ענה מן פואידהא. Bacher maintains that it is a citation from the chapter of the third part of the Mushtamil, where the ואו is treated.

¹⁷⁶ *Liḳḳuṭe Qad.*, p. 176. It may, however, be that these anonymous quotations (for קפדה, פקעים, וילקלס), identified as from the רסאלה of Judah ben Kōreish, were really taken by 'Ali ben Suleimān from David ben Abraham who frequently borrowed from the former without quoting him. See *ibid.*, p. 149.

¹⁷⁷ *Ibid.*, pp. 176 ff.

¹⁷⁸ Isa. 40.22.

¹⁷⁹ *Ibid.*, 44.14. The ן in ארן is written small. See massoretic note a. l.

¹⁸⁰ I Sam. 28.24.

¹⁸¹ Job 29.17.

pays a great deal of attention to grammar, though he seems to lack a clearly defined conception of the conjugations, especially when he has to deal with the weak verbs. This probably is largely due to the author's adherence to the biliteral and uniliteral theory.

Beside the dictionary, which was made a subject of a careful study by Pinsker, 'Ali ben Suleimān also wrote the present commentary on the Pentateuch. From the title page (fol. 1a of the Sulzberger fragment) we learn that its author compiled it from the abridgment by 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj of 'Abū Ya'qūb ben Nūḥ's commentary on the Bible. Upon first consideration one might be tempted to infer that the fragment of our author's commentary on Numbers and Deuteronomy, found in the British Museum (MS. Brit. Mus. 309⁴) and described by Margoliouth,¹⁸² is simply a part of the present work. On careful study of the titles of both commentaries, however, one is inclined to think that such is not the case.

The title page of the Sulzberger fragment reads:

אלגו אלאול ממא אנתועה ועלי בן
 סלימאן אלמערופ אלש אבו ואלחסן
 אלמקדסי רח אללה לנפסה מן תלכין אלש
 אלגליל אבו (sic) אלפרג הרון בן אלפרג רח
 אללה לתפסיר אלתוראה ללשיך אבו (sic)
 יעקוב בן נוח רצי אללה ענה

"The first part of what 'Ali ben Suleimān, known as the Sheikh 'Abu'l-Ḥasan of Jerusalem, may God have mercy upon him, compiled for himself from the abridgment of the venerable Sheikh 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj, may God have mercy upon him, from the commentary on the Pentateuch by the Sheikh 'Abū Ya'qūb ben Nūḥ, may God be gracious to him."

¹⁸² *Catalogue of the Hebrew and Sam. Manuscripts in the British Museum*, I, p. 233.

The second part of this commentary, beginning with Lev. 16.1, which is found in the Public Library of Petrograd,¹⁸³ reads on its title page:

אלנו אלהאני ממא אנתועה עלי
 בן שלמה אלמערופ אלש אבו אלחסן
 אלמקדסי רח אללה לנפסה מן תלכין
 אלש אלגליל אבו (sic) אלפרז הרון בן אלפרז
 רחמה אללה לתפסיר אלתורה ללשיך
 אבו (sic) 'עקוב בן נוח רצי אללה ענה

From the above titles we can readily see that this commentary is supposed to be a compilation (אנתועה) from 'Abu'l-Faraj's abridgment, extending over the whole of the Pentateuch. Besides an almost complete commentary on Genesis and on more than half of Exodus, we find in both manuscripts fragments of considerable length on the remaining three books of the Bible. The fragments of the commentary on Deuteronomy cover 5.19—13.1 and 14.28—16.21 (6+8 fol. leaves) in the Petrograd MS., and 28.11—30.9 (5 fol. leaves) in the Sulzberger MS., all written by the same hand.

The title placed at the beginning of the commentary on Deuteronomy in the British Museum fragment, as given by Margoliouth, reads as follows:

تفسير سيفر ايلا هد باريم مما جمعه
 علي بن سليمان (sic) من تفسير الرئيس الجليل
 ابي سعيد ومن تلخيص الشيخ الفاضل ابي
 الفرج هرون بن الفرج لتفسير الشيخ ابي يعقوب
 ابن نوح رضى الله عن جميعهم

In this case the work is called "commentary" (تفسير), not "compilation," and it is based on two works, viz.: the commentary of al-Ra'is 'Abū Sa'id, who is probably David

¹⁸³ Second Firkowitch Collection MS. 4423.

ben Boaz the Prince,¹⁸⁴ and the abridgment of 'Abul-Faraj, while the present work is compiled from the latter abridgment alone. In the light of these considerations I am inclined to think that we have here before us two distinct works, one having very little to do with the other.¹⁸⁵ It is rather difficult to tell whether the Tafsīr of the British Museum fragment originally covered the whole Bible, as is the case with the present compilation, or only certain books thereof. So far we have no definite indications as to its extent.

¹⁸⁴ See Poznański in *REJ.*, XLI, p. 307. Cf. Steinschneider, *Arabische Literatur*, §§ 39 and 180.

¹⁸⁵ The manuscript 305² (Margoliouth's *Catalogue* I, p. 227) which has as its title *فراسه فينحاس من تفسير الرئيس ابي سعيد رضى الله عنه* "Chapters פִּינַחַס from the commentary of al-Ra'īs 'Abū Sa'id, may God be gracious to him,"—has also the following Hebrew note: *הקדיש עלי ובן שלמה ו'ל על המשכיל משה (?) בן השר חסד ו'ל ועל דורות ב... המשכיל עלי ובן שלמה ו'ל על המשכיל משה (?) בן השר חסד ו'ל ועל דורות ב... הקדיש עלי ובן שלמה ו'ל על המשכיל משה (?) בן השר חסד ו'ל ועל דורות ב... While there is little doubt now that *עלי בן שלמה* is identical with our present author, the wording of this note (*על* *הקדיש... עלי*), as Steinschneider (*ibid.*, § 180) remarks, is rather unusual. See also Poznański, *ibid.**

V

'ALI BEN SULEIMĀN'S METHOD OF EXGESIS

The method chosen by 'Ali ben Suleimān in the present commentary is rather that of a compiler of various views and opinions than of an independent commentator. We must not forget that this is really the term (אֲנָחוּעָה, "he compiled it") which he uses in the title. He does not hesitate, however, freely to express his approval or disapproval, as the case may be, of the views quoted, nor does he abstain from expressing views which apparently are his own, since he does not cite them from others.

The various opinions are cited, as a rule, anonymously^{185a}, and are introduced by קיל, or וקיל, less frequently by יקאל, and rarely by פסר. At times he criticises each opinion separately, as it is quoted, but frequently he cites them one after another without any remarks of his own. In some cases he

^{185a} This is true when applied to the author's Commentary on Genesis only, which is edited here. However, in his commentary on Exodus and Leviticus he mentions صاحب الكتاب, evidently referring to 'Abū Ya'qūb ben Nūḥ, and ابو يعقوب البصير. So in his discussion of the verse וְאֵלֶּם אִן הַשֵּׁיחַ אָבָא יַעֲקֹבּ הַבְּסִיר (Ex. 21.1) in connection with הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵן רִאשׁ חֳדָשִׁים, the author remarks: וְאֵלֶּם אִן הַשֵּׁיחַ אָבָא יַעֲקֹבּ הַבְּסִיר רַחֲמֵהּ אֱלֹהִים כֵּן קִדְמָא. תִּזְכֵּב אֵלֵי מָה זָהָב אֵלֵי שָׂחָב הַכְּתָב רַחֲמֵהּ אֱלֹהִים, etc. "And know that the Sheikh 'Abū Ya'qūb al-Baṣīr, may God have mercy upon him, was formerly of the same opinion as 'the author of the book,' may God have mercy upon him" (MS. 4423 of the II Firkowitch Collection, fol. A I, 36b). These two authorities are mentioned by the author on other occasions too. He also quotes once الشیخ رحمه الله (*ibid.*, fol. A I, 53a), without mentioning any name. He probably thus refers to 'Abū Ya'qūb al-Baṣīr whom he likewise calls الشیخ.

puts last the interpretation of which he approves with the expression **וואלאקרב** ("and the most likely").

Following the Karaite method of literal interpretation, he often rejects an opinion on the ground that "the text did not say so" (**לם ינטק אלנין בדלך**), "it was not clearly expressed" (**לם ניץ עלי**), or "this is not evident in the text" (**ליס דלך פי**) (**אלטאחר**). This does not prevent him, however, from applying allegorical explanations and free interpretations when they are required by the exigencies of the situation. Thus he interprets the verse **בצלמנו כדמותנו**¹⁸⁶ "in the image of our angels, in the likeness of our angels"¹⁸⁷ (**בקאלב מלאיכתנא בשבה**) (**מלאיכתנא**). This is interpreted "and you will become like angels"¹⁸⁹ (**תצירון מתל אלמלאיכה**). Here our author follows Sa'adia, who also renders this passage **ותציראן כאלמלאיכה**. The verse **כי ביום אכלך ממנו מות תמות**¹⁹⁰ the author interprets "he will deserve death in the day of his eating from the tree of knowledge, for he did not die on the day when he ate."¹⁹¹ In this case 'Ali ben Suleimān follows Targum Jonathan who also translates **תהי חייב קטול**¹⁹².

In resorting at times to free interpretation our author followed the method of some Karaite exegetes who were inclined

¹⁸⁶ Gen. 1.26.

¹⁸⁷ S fol. 15a, lines 18–19 (p. 119, below). See note *ad* 1. Cf. also Judah ha-Levi, *al-Khazari* (ed. Hirschfeld, p. 240, 1.27—p. 242, 1.5), for philosophical discussion of this interpretation. See Kaufmann, *Geschichte der Attributenlehre*, Gotha, 1877, pp. 210 f., and nn. 189 and 190, where valuable references are given.

¹⁸⁸ Gen. 3.5.

¹⁸⁹ S fol. 17b, 1.10 (p. 123). See note, *ad locum*.

¹⁹⁰ Gen. 2.17.

¹⁹¹ S fol. 17b, line 1 (below, *l. c.*),

¹⁹² Cf. Midrash *Leḥaḥ Tōb* (*Pesikṭa Zuṭarta*) ed. Buber, Wilna, 1880, *ad locum*, who also interprets **למות תחייב ממנו** **אכלך ביום**, Sa'adia, and Naḥmanides, *ad locum*.

to explain a number of biblical passages allegorically. In fact Ẓirqīsānī laid down as one of his rules of Bible exegesis, that where literal interpretation is found inadequate or capable of being misconstrued, it is permissible to use free interpretation.¹⁹³

An interesting feature of this commentary is that it is almost free from any polemical discussion. One may recall here that the dictionary of 'Ali ben Suleimān is similarly free from polemics, so that even Pinsker¹⁹⁴ could not prove definitely from internal evidence that he was a Karaite, except from the fact that he abridged it from the dictionaries of two Karaites, 'Abū Sa'īd ha-Levi and David ben Abraham, and that he cites the Karaite grammarian 'Abu'l-Faraj Harūn.¹⁹⁵ Owing to this lack of internal evidence Schorr¹⁹⁶ was even inclined to assume that our author was not a Karaite at all, but a Rabbanite.

There is, however, one passage in this commentary on Exodus where he directly quotes a Rabbinic view and disagrees with it. Since this part is not edited in the present work, it may not be without interest to cite that passage here. Discussing the prohibition implied in the verse **לֹא אָמַר** חֲבֵשֶׁל גְּדִי בְחֵלֶב אִמּוֹ,¹⁹⁷ he says:

فاما الربانين (sic) فقالوا في ذلك ما لا يقتضيه بظا[هر] ولا ما قرب منه من تحريم اكل لحم الطائر بلبن البقرة والغ[ن]م
 "As for the Rabbanites, they said in this matter something which is not implied in the outward meaning [of the verse], nor anything near it, viz., they prohibited the eating of the meat of fowl in cow's and goat's milk."

¹⁹³ See Hirschfeld's *Ẓirqīsānī Studies*, pp. 23 and 43-44.

¹⁹⁴ *Likḳuṭe Qadmoniyot*, pp. 176 f.

¹⁹⁵ See note 175, above.

¹⁹⁶ *He-Ḥaluṣ*, VI, p. 63.

¹⁹⁷ Ex. 23.19. Sulzberger MS., fol. 23a., ll. 7-8.

This criticism is also voiced by Hadassi,¹⁹⁸ who accuses the Rabbanites of intentional omission of the word אמו in the Targum. Our Onkelos text here reads indeed לא תיכלון, **בשר בחלב**, and Sa'adia also translates this passage **ולא תאכל לחמא בלבן**.¹⁹⁹

In his theory of cosmogony, 'Ali ben Suleimān frequently follows the Rabbinic tradition. Thus he is inclined to believe that the heaven and the earth were created together at the same time.²⁰⁰ This is the view of the חכמים in the Talmud,²⁰¹ where we find the following diversity of opinions: בית שמאי אומרים שמים נבראו תחלה ואחר כך נבראת הארץ...ובית הלל אומרים ארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים...וחכמים אומרים זה זה כאחת נבראו. "The School of Shammai maintains that the heavens were created first, then the earth; the School of Hillel maintains that the earth was created first, then the heavens, and the Sages maintain that both were created together."

The author's view that the angels were created on the first day²⁰² is maintained in the Book of Jubilees.²⁰³ This opinion, according to Charles (Note 2, *ad locum*), probably represents the view of earlier Judaism. It was, however, quite emphatically objected to by later authorities, as we find in

¹⁹⁸ *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 240: והם הנריעו התיבה מתורת אלוהימו ותרנומו: לא תיכול בשרא בחלב בהגרעת אמו והכתוב צועק לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו. מדבר תורתך. It is interesting to note here the divergent opinions of R. 'Akiba and R. Jose the Galilean (Hullin 113a, Mekilta, ed. Hoffmann, p. 159. Cf. Yalqut Shim'oni to Ex. 23.19 for somewhat different version): ר' עקיבא אומר חיה ועוף אינם מן התורה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו שלש פעמים פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה רבי יוסי הגלילי אומר נאמר לא תאכלו כל נבלה (Deut. 14.21) ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו (*ibid.*) את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב עוף שאסור משום נבלה יכול יהא אסור לבשל בחלב ת'ל בחלב אמו במקום של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין: and Hullin 116a: יצא עוף שאין לו חלב אם. **בשר עוף בחלב**. Cf. Rashi on Ex. 34.26.

¹⁹⁹ The author also attacks Sa'adia's view on light and darkness. This will be discussed later.

²⁰⁰ S fol. 4b, line 12 (p. 97, below). See note to text.

²⁰¹ Hagigah 12a. Cf. Bereshit Rabbah, 1,21, for a different version, where the opinion of חכמים is not given directly.

²⁰² S fol. 4a, line 17 (*loc. cit.*, below).

²⁰³ Chap. II, 2.

Bereshit Rabbah²⁰⁴ (1, 4 and 3, 11): אמתי נבראו המלאכים: רבי יוחנן אמר בב' נבראו המלאכים...ר' חנינא [אמר] בה' נבראו...הכל מודים שלא נבראו ביום ראשון כלום שלא יאמרו מיכאל היה ממתח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפון והקב"ה ממדד באמצעיתו. "When were the angels created? R. Johanan said, On the second day the angels were created . . . R. Hanina said, On the fifth day . . . All agree that they were not created on the first day, to avoid saying that Michael was stretching in the south of the firmament, and Gabriel—in the north, while the Holy One, blessed be His name, was measuring in the middle."

It is interesting to observe that also among the Karaites there was a diversity of opinion in regard to this question. Hadassi²⁰⁵ quotes Yefet ha-Levi 'Abū 'Ali as maintaining that the angels were created on the second day, while Maṣliḥ ha-Kohen²⁰⁶ thinks that they were created on the fourth day. Hadassi himself, however, is inclined to accept the opinion of Benjamin Nahāwendi, which is also the view of our author, viz. that the angels were created on the first day, together with the upper heavens.²⁰⁷

On the other hand, the opinion of the author that light was created in the East²⁰⁸ is expressly stated in Midrash Rabbah:²⁰⁹ ברא הקב"ה ד' רוחות לעולם...מזרח משם האור יוצא לעולם. "The Holy One, blessed be His name, created four sides to the world . . . the East—thence the Light goes forth to the world."

²⁰⁴ In Pirke de-R. Eliezer, chapter IV, we also find: בשני ברא הקב"ה את הרקיע ואת המלאכים.

²⁰⁵ *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 47.

²⁰⁶ Pinsker, *Likḳuṭe Kad.*, p. 168.

²⁰⁷ *Eshkol*, *ibid.*: ודעתי נוטה אל דברי משכילי נ"ע בנימין בזה שאמר שהמלאכים נבראו עם השמים העליונים ביום ראשון.

²⁰⁸ S fol. 6a, line 11 (p. 100).

²⁰⁹ Numbers 2. The same passage, in slightly different wording, is also found in Pirke de-R. Eliezer, ed. Friedländer, Chapter III, p. 17. The current Hebrew editions (as, e. g., Warsaw, 1879) have again another variant.

In his definition of the word **ויאמר** in the first chapter of Genesis, the author cites²¹⁰ first its literal meaning, that God created through His word, thus agreeing with the Midrashic²¹¹ view that **בדבר י"י שמים נעשו**.²¹² Then he quotes²¹³ its metaphorical interpretation, which is "He wished," similar to **מה** **ושא**.²¹⁴ Here he follows Sa'adia's translation:²¹⁵ "אללה אן יכון נור," "And God wished that there shall be light." This interpretation is vigorously attacked, however, by Ibn Gikīṭilla,²¹⁶ who says: **ואמר הגאון כי ויאמר אלהים כמו וירצה** וכמורו **ויאמר להכות את דוד או הוא אמרה בלב ואלו היה כן היה ראוי להיותו ויאמר אלהים להיות אור**, etc. "The Gaon said that **ויאמר אלהים** signifies the same as 'and He wished,' and

²¹⁰ S fol. 5b, line 18 (below, *loc. cit.*).

²¹¹ Bereshit Rabbah, Chap 3, 2. Cf. Ibn Ezra on Gen. 1.3.

²¹² Ps. 33.6. Sa'adia explains this verse in *al-'Amānāt wa'l-'Itiḳādāt* (p. 88, 11.13–15) as follows: **وانما تريد الكتب بقولها ان الصانع صنع الاشياء بقوله بامرہ بمراذه او بمشيئته انه صنعها قصدا منه لا على طريق العبث ولا الغفلة ولا الضرورة**. "And surely, when it says in the prophetic books that the Creator fashioned the things by His word, His command, His intention, or His volition, it really means that He fashioned them with a (predetermined) purpose, not sportively, nor inadvertently, nor forcibly." Cf. Kaufmann, *Geschichte der Attributenlehre*, Gotha, 1877, p. 46. See also Maimonides, *Dalālat al-Hā'irīn*, I, chap. 65, where the question of speech as referred to God is discussed at length.

²¹³ S fol. 6a, line 2 (below, *loc. cit.*).

²¹⁴ I Sam. 20.4.

²¹⁵ See Derenbourg's note to this passage. The interpretation of **אמר** as having a secondary meaning of "wish, determination" is given by David ben Abraham al-Fāsi in *Jāmi' al-'Alfāz* (Petrograd MS. No. 604, fol. 38a. The photographs of this MS. were secured by me through the kindness of Prof. Kokowzow, for which I am deeply indebted to him): **ולא אמרה אראדה ועון מחל הלהרגני אתה אמר עאום ומחלה ויאמר להכות את דוד** **והנני אומר לבנות בית**. "And we have אמרה in the meaning of 'wishing, determination,' as אמר אתה (Ex. 2.14), 'determined,' and similar to it is **ויאמר להכות את דוד** (II Sam. 21.16), **והנני אומר לבנות בית** (I K. 5.19)." Cf. with this Ibn Janāḥ's definition (*Kitāb al-Uṣūl*, 57, 11.21–25): **ויאמר להכות את דוד** **המ** **בقتלה ומחלה** **הלהרגני אתה אמר**, etc.

²¹⁶ Poznański, *Moses b. Samuel hakkohen Ibn Chiquitilla*, Leipzig, 1895, p. 95; see also note on pp. 124 f. Cf. Ibn Ezra on Gen. 1.3.

²¹⁷ II Sam. 21.16.

similarly is interpreted ויאמר להכות את דוד, or it means 'saying in the heart.' But if it were so, it ought to be written ויאמר אלהים להיות אור." In other words he is more inclined to take this expression in its literal sense. Naḥmanides, on the other hand, fully concurs with Sa'adia's interpretation, and cites even the same example as our author in support of this view.

The following additional excerpts from our author's commentary will serve as illustrations of the method of his interpretation, which, by the way, reminds us of that of Ibn Ezra, although the latter is much briefer and more to the point:

"תהו ובהו,²¹⁸ these two words are not inflected, neither are they frequently found (in the Scriptures). It is likely that they denote absence of life and inhabitants, as it is written by way of allegory in reference to the devastation of the land of Edom: 'And He shall stretch over it the line of תהו and the plummet of בהו' (Isa. 34, 11), and it says: 'He created it not תהו, He formed it to be inhabited' (Isa. 45. 18). God showed that תהו is the opposite of inhabiting. And it says: 'I beheld the Earth, and, lo, it was תהו and בהו' (Jer. 4. 23), then it says, as an explanation of these terms: 'I beheld the mountains, and, lo, they tremble' (*ibid.*, 24). 'I beheld, and, lo, there was no man' (*ibid.*, 25). 'I beheld, and, lo, the fruitful field was a wilderness' (*ibid.*, 26). From these quotations it is quite clear that the meaning of these two terms is as given above. Their grammatical form is as בָּהֶן,²¹⁹ בָּהֶן,²²⁰ but their last syllable does not come with a 'fatḥa' on account of the 'waw' which is a 'ḍamma' by nature."²²¹

Our author evidently follows Onkelos, who translates צדיא ורקניא-תהו ובהו. Ibn Ezra also prefers this rendition, after criticising Sa'adia who is alleged to derive תהו from תהום, since he translates ומסתבהרה-תהו ובהו. It is

²¹⁸ Gen. 1.2.²¹⁹ Isa. 28.16.²²⁰ Lev. 14.17.²²¹ S fol. 5a, ll. 5-16 (pp. 98f.).

interesting to note here the sarcastic criticism of Sa'adia by Yefet ben 'Ali, as quoted by Munk:²²²

עברת תהו תי' ומענ'ה הפראג וק'ד גל'ט מ'ן ג'על אש'ת'אק תהו מ'ן תהו'ם א'ז ק'אן המי'ם פ'י תהו'ם ג'וה'ר'י'ת' פ'ל'ד'ל'ק ת'ג'ד המי'ם פ'י'ה'א א'ב'ד'א ל'א ת'נ'פ'ק מ'נ'ה פ'י ת'צ'ר'י'פ'ה ו'ג'מ'ע'ה כ'ק'ו'ל'ה ת'הו'מו'ת י'כ'ס'י'ו'מו פ'א'ל'ע'ג'ב א'ל'ע'ג'י'ב מ'מ'ן י'ת'ע'א'ט'י ב'א'נ'ה י'ע'ר'ף ג'ו'א'מ'צ'ב ט'ר'י'ק א'ל'ל'ג'ה ו'ל'א י'י'ב'צ'ר ג'ל'י'י'ה'א פ'ג'ע'ל ת'הו י'ת'צ'ר'ף מ'ן ת'הו'ם.

"I interpreted תהו—תי', and its meaning is 'void.' The one who derived תהו from תהו'ם made an error, for the 'mīm' in תהו'ם is of the root, therefore it is always found in the word, and is not dropped either in declension or in the plural, as it says: תהו'מו'ת י'כ'ס'י'ו'מו (Ex. 4. 5). It is a wonder of wonders that one who claims to know the subtle rules of the [Hebrew] language should not see what is evident in it and maintain that תהו is derived from תהו'ם."

It seems to me, however, that unless Yefet ben 'Ali and Ibn Ezra had some other proof that Sa'adia derived תהו from תהו'ם, the mere rendition of the former as ג'א'מ'ר'ה does not necessarily imply this assumption, just because תהו'ם is also translated by him א'ל'ג'מ'ר, for the active participle of غمر in the I conj. also means "waste, desolate." We see that Ibn Janāḥ, who takes תהה as the root of תהו, yet concurs with Sa'adia as to its signification, viz.: *وَأَمَّا تَفْسِيرُهُ وَقِيلَ فِيهِ غَامِرَةٌ: .والأرض الغامرة الخراب. وكذلك الدار الغامرة* "As for its interpretation (of תהו), it is said that it means waste, and waste land means devastation, and likewise is the expression 'a wasted habitation'" (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 758, 11.20 ff.). Ibn Janāḥ quite correctly takes Sa'adia's rendition غامرة in the meaning of "devastated, waste," which is the signification given to this term also by the Kāmūs al-Muḥīṭ and Miṣbāḥ al-Munīr (See Lane, s. v.). That Sa'adia himself took it in the same meaning shows his translation of תהו on

²²² "Notice sur Abou'l-Walid Merwan ibn Djanah," *Journal Asiatique*, 1850, v. 15, p. 336.

other occasions. So *תרו* and *ברו* in Isa. 34. 11 are rendered by him *כְּאֵלִי* and *כְּאוֹיֵה* respectively; *תרו* (*ibid.*, 45. 18) = *חִיָּה*; *נְטָה צִפּוֹן עַל תְּרוֹ* and *וּלְלִתִּיה וְאֵלֶּהָבָא* (*ibid.*, 49. 4) = *לְתֵרוֹ וְהִבֵּל* (Job 26. 7) = *אֶלְמָאדְ אֶלְסָמָא עַלִּי תִיהָ*.²²³

²²³ Yet Derenbourg translates Sa'adia's rendition נִאמְרָה "Et la terre était plongée dans un abîme et couverte d'eaux" (See note, *ad locum*), and also Kahle renders Sa'adia's *غَامِرَة* "covered with water. S. derivat תרו *de* תרום" (*Die arabischen Bibelübersetzungen*, Leipzig, 1904, p. 54). As for תרו = נִאמְרָה, it is also quoted by Ibn Janāh (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 84, 1.25), and correctly translated by Bacher (ספר השרשים, ed. Bacher, Berlin, 1896, p. 58, 1.7. See note). Ibn Barūn interprets תרו וברו also נִאמְרָה (Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 161, 1.7).

It may be of interest to cite here the interpretation of תרו וברו by David b. Abraham al-Fāsi in *Jāmi' al-'Alfāz* (Petrograd MS. No. 604, fol. 63a). He translates them כֹּוֹא וְהוּא, void and air, then proceeds to explain: אַעֲנִי בְּאֵלֶּכֶּה אֶלְפָּא (אלפסא MS.) אֵלִי בֵּין אֶלְסָמָא וְאֶלְמָא אֵלִי כֹּאן עַלִּי וְהָ אֶלְאֶנְרִן דְּלֶךְ יִסְמִי תְרוֹ וְלִדְלֶךְ תִּסְמִי (תסמא MS.) אֶלְאֶוְהָן תְרוֹ לְאֵנָהּ לֹאשׁ (לֹא שִׁי for) וְהוּ קֹוֹ כִּי אֶנְחִירִי תְרוֹ אֶשֶׁר לֹא יוֹעִילוּ וְלֹא יִצְלוּ כִּי תְרוֹ הֵמָּה וְעַלִּי מֵא סְמָאֵם הִבֵּל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תְעִתְעִים וְתְרוֹ וְהִבֵּל פִּי אֶלְעִבְרָנִי וְאֶחָד לְקֹוֹ לְתֵרוֹ וְהִבֵּל כְּחִי כְּלִיתִי וְאֵמָא בְרוֹ פְרוֹ (Dittograhpy in MS.) אֱלֹהִים אֵלִי בְּה מֵלָא פִּצָּא אֶלְעָלֶם וּפְסוֹק וְאֶחָד יִשְׁמֵלְהֵמָּה נְמִיעָא פִּי מַעֲנִי אֶלְכְּרָאב וְנִטָּה עֲלֵיהָ קֹוֹ תְרוֹ וְאֶבְנִי בְרוֹ פִּי אֶדְרוֹם קָאֵל יִמַּד עֲלֵיהָ תְרוֹ אֶלְכֹוֹ וּמִתְקֵלָה אֱלֹהִים מַעֲנִי קֹוֹ תְרוֹ (תור MS.) אֶלְכֹוֹ בְּאֵן יִמַּד תְרוֹ וְלִים חֵם צִפּוֹן אֶלְחִנְאֶר וְיִמַּד אֶלְמִיּוֹן וְלִים חֵם אֶרְכָּאן וְזוּוּאִי מְבִנֵּה וְכָל דְּלֶךְ לְכֻנְהָ כְּרָאב בְּנִיר כֹּוֹא מִתְלָה רֵאִיתִי אֶת הָאֶרֶץ וְהִנֵּה תְרוֹ וְבְרוֹ יַעֲנִי כְּרָאב בְּלֹא עֲמָרָן.

"By 'Void' I mean the empty space between heaven and water, which was upon the face of the earth, and is called תרו. Idols were therefore named תרו, for they are nought. This is (meant when) it says: 'After vain things (תרו) which cannot profit nor deliver, for they are vain' (I Sam. 12.21), and when they are named: 'They are vanity (הבל), a work of delusion' (Jer. 10.15). תרו and הבל mean the same in Hebrew, for it says: 'I have spent my strength for nought and vanity (לְתֵרוֹ וְהִבֵּל)' (Isa. 49.4). As for ברו, it is the air that filled the empty space of the world. One verse includes both terms together in the meaning of devastation: 'And He shall stretch over it the line of תרו, and the plummet of ברו' (*ibid.*, 34.11). It says about Edom: 'He shall stretch over it the (builder's) line of void, and the balance of air.' By 'the line of void' is meant, that He shall stretch the line, but there will not be there any rows of stones, and He shall stretch the balance, but there will not be there any supports nor corners built. This will be so because of its being devastated and not being rebuilt. Similar to it is the verse: 'I beheld the earth, and, lo, it was waste and void (תרו וברו)' (Jer. 4.23); it means: devastated, uninhabited."

Cf. Neubauer, "Notice sur la Lexicographie Hébraïque," *Journal Asiatique*, 1862, v. 20, p. 257, for Arbaham b. Ḥiyya's interpretation,

“חֹשֶׁךְ, it is said that this is the blackness that is found in the atmosphere . . . , wherefrom darkness comes forth. Others, however, say that by חֹשֶׁךְ is meant the particles of blackness which are confined in some places, as it says: ‘Hast thou entered the treasuries of darkness?’²²⁴ and God moves them unto the places where He wishes that darkness be there, just as He performed in Egypt, as it says: ‘And there was a thick darkness in all the land of Egypt’ (Ex. 10.22). It is possible that both expressions (חֹשֶׁךְ אַפְלָה—‘thick darkness’) are synonymous, and similar to them is the expression ‘Thou makest darkness, and it is night’ (Ps. 104. 20).”

“The opinion of the one who maintains that darkness was not created, but it is merely the absence of light, is rather far-fetched, for the reasons mentioned above, and also because it says: ‘I form the light and create darkness’ (Isa. 45. 7). The former (light) represents perhaps white bright particles which God conveys, or whiteness found in the atmosphere, and it expels the blackness which is darkness.²²⁵

There can hardly be any doubt that our author aims his attack against Sa‘adia²²⁶ who maintains that darkness is not the opposite of light, but simply is the absence of light. As

Mann, “Early Karaite Bible Commentaries,” *JQR.*, NS, XII, pp. 453 f., and *Keter Torah* on Gen., p. 9a.

²²⁴ Job 38.22 has “Hast thou entered the treasuries of the Snow.” Our author has probably confused this verse with another one in Isa. 45.3, which reads, “And I will give thee the treasures of darkness.”

²²⁵ S fol. 5a, line 16–5b, line 6 (p. 99).

²²⁶ كتاب الامانات والاعتقادات, ed. Landauer, Leiden, 1880, p. 53:

ثم لا اقنع في هذا الموضع بجميع ما ذكرته حتى ابين ان هذا الشيء الذي قد تمسك به هاؤلاء القوم اعنى الظلمة ليس هو اصلا مضادا للنور وانما هو عدم النور “Then I shall not be content in this place with all I have mentioned until I explain that this matter—I mean darkness—about which these people were so tenacious—is not an origin opposite to light, but is the absence of light.”

for the verse **יוצר אור ובורא חשך** he interprets it that God created the atmosphere, which receives light and darkness by the existence and the absence of light.²²⁷

“**ויבדל אלהים בין האור ובין החשך**” means ‘He divided between the time of the light and the time of the darkness.’ And this division implies that with the existence of the light the darkness is removed, and when the darkness comes into being, the light ceases. It takes place either by transferring the white bright particles unto some places and placing the black particles in their stead, or by bringing the whiteness into existence in the atmosphere at the time of light, and the cessation of light when the blackness is brought into being

ואנא اعلم ان الله قد وصف نفسه بأنه **יוצר אור ובורא חשך** (Isa. 45. 7) **فاقول بما يوافق هذا المحسوس انه خلق الهواء الذي يقبل اור وحشך** بوجود وبعدم **etc.** See also *ibid.*, p. 75, 11.7–8, and Teshubot of R. Mebasser in Harkavy's *Studien u. Mittheilungen*, V, part 1, p. 183, and note 6 of the editor.

In this connection it is interesting to note here the view of the anonymous author of *Kitāb Ma'āni al-Nafs* (ed. Goldziher, Berlin, 1907, p. 6, 11.19–24), viz.: **פצל נבין פיה קול מן קאל אן אלטלאם אלמונור פי אללאצל עדם אלנור ולם יפרקוא בין אלטלאם אללאצלי אלמונור פי אול אלכליקה ובין אלטלאם אלערצי אליז הו עדם נור אלשמם פנקול אן אלטלאם מכלוק פי ששח ימי בראשית קבל כלקת אלשמם אלתי כלקת פי אליום אלרבע אלתי לם נערף ערב וברק אללא בטלוע אלשמם וגרובהא** **etc.** (See *ibid.*, n. 6). “Chapter 3. We shall explain in it the opinion of the one who said that the darkness existing in the origin is absence of light, and they (*sic*) did not differentiate between the original darkness existing in beginning of creation and the accidental darkness, which is absence of sunlight. So we shall say that darkness was created in ‘the six days of creation’ before the sun was created in the fourth day, by the rising and setting of which we know evening and morning.” In this view we evidently have a compromise between Sa'adia and 'Ali ben Suleimān.

The verse **יוצא אור ובורא חשך** is explained by this author as follows: **פבין בהרא אלפטוק אנה אברע אלאור אללאצלי ואברע מקאבלה אלחשך אללאצלי לקן יוצר אור ויו' (ibid., p. 13, 11.2–3).** “With this verse was explained that He created the original light and He created its opposite, the original darkness, for it says, ‘I form the light’, etc.” See Goldziher's note, *ad locum*, and Maimonides, *Dalālat*, III, Chap. 10. Cf. also Aaron ben Elijah, *Keter Torah*, p. 9a, Aaron ben Joseph, *Mibhar*, p. 14b, and Mann, “Early Karaite Bible commentaries,” *JQR.*, NS, XII, p. 455, and n. 50, where the last mentioned two references are given.

in its place at the time of darkness. In this manner the division between day and night took place. And 'division' (הבדלה) in Hebrew has various meanings. (1) The above mentioned division between two periods of time, and when it says: 'to divide (להבדיל) between the day and between the night' (Gen. 1. 14). (2) Division of two bodies by placing a third body between them, as it says: 'And the veil shall divide (והבדילה) unto you between the holy place and the most holy' (Ex. 26. 33)... (3) When its meaning is separation of an object from others and dividing it by means of removing it from them, as it says: 'And himself separated (יבדל) from the congregation of the captivity' (Ezra 10. 8), 'The Lord will surely separate me (הבדל יבדילני) from His people' (Isa. 56. 3), and similar cases, where it is not said 'between this and this, but the 'mīm' (meaning 'from') is added to the noun from which it is separated. (4) When it implies distinction of an object from others through certain special, although opposing, characteristics, as it says: 'Thou shalt separate (תבדיל) three cities for thee' (Deut. 19. 2), 'And I have set you apart (ואבדיל) from the peoples' (Lev. 20. 26), 'To make a separation (להבדיל) between that which was holy and that which was common' (Ezek. 42. 20), and similar to that."²²⁸

The various significations of the root בדל are more fully discussed by David ben Abraham in Jāmi' al-'Alfāz (Petrograd MS. No. 604, fol. 61b–62a), who evidently influenced the author, as may be seen from the following excerpts: לגה הבדלה תנקסם ג' אקסאם למעני אלתפרקה ואלאנפצאל אחד כמא יפצל אלנאטר בין שי אסוד ואביץ בחסה פקט ומתלה מא ימיוזה (sic) אלנאקד יפרק בין אלויף ואלכאלץ ודלך קו ויבדל אלהים בין הא ובין החשך אן אללה תע אפרו בין (dittography in MS.) אלנור ואלטלאם ענד אלדין ישהדונה ומתלה להבדיל בין היום ובין הליל... ואלקסם אלב ישר בה אלי אפתראק אלשי מן בעצה בעץ מתל הבדלו מתוך העדה הז' ומתלה ויבדל אהרן להקדישו

²²⁸ S fol. 6b, line 14—fol. 7a, line 15 (pp. 101 f.).

קדש קדש ויבדלו זרע יש' הבדל יבדילני... הדא ומא שאכלה יקחצי אפתראק אלבעץ מן בעץ... ואלקסם אלז הו מא יפצלה פאצל אעני שי ינפצל פצלן בשי האלז יפצלהמא מהלא כסכין יפצל בין אלעצא ותסמי (ותסמא MS.) מבדיל כמא אסמי (אסמא MS.) אלרקיע מבדיל לקו יהי רקיע ויהי מבדיל. "The word הבדלה in respect to the meaning of separation and division has three significations. (1) When a spectator distinguishes white from black by means of perception only, and similar to it is what a tester (of money) discerns when he separates the spurious from the genuine. The verse ויבדל אלהים בין הא' ובין החשך means that God, the Exalted One, caused to differentiate between the light and the darkness for those who will witness them. So is also 'To divide (להבדיל) between the day and between the night.' (2) Separation of one thing from another, e. g. 'Separate yourself (הבדל) from among this congregation' (Num. 16. 21), 'and Aaron was separated (ויבדל), that he should be sanctified as most holy' (I Chron. 23. 13), etc. . . . Such cases denote separation of one from another . . . (3) When one divides two things by means of a third thing which separates them, as, e. g., a knife divides between the limbs. This, similar to the firmament, is called מבדיל (one that divides), for it says: 'Let there be a firmament,' 'and let it divide' (Gen. 1. 6)."²²⁹

" 'Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood' (Gen. 11. 10). This verse requires elucidation, for it says: 'And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem' (*ibid.* 5. 32), and it also says: 'And Noah was six hundred years old when the flood was' (*ibid.*, 7. 6). Now, from these verses could be inferred that Shem begot Arpachshad in the year of the flood, so wherefore does it say, 'Two years after the flood?' The explana-

²²⁹ The early Rabbinic lexicographers, beginning with Menahem ben Sarūq, do not enumerate the various uses of the root בדל in the meaning of "division; separation." Cf. Ibn Ezra on Gen. 1.7, and *Keter Torah* on Gen., p. 11b.

tion of this contradiction is based on the fact that the wont of the Bible is to consider part of a year as a (whole) year, and again a year and some fraction of it is considered as a year too. Do you not see what it says about the reign of David? At first (it is stated): 'David was thirty years old when he began to reign, and he reigned forty years. In Hebron he reigned over Judah seven years and six months; and in Jerusalem he reigned thirty and three years' (II Sam. 5. 4-5). So it is mentioned that all the years of his reign were forty, but when they were divided, six months were added to these forty years. Thus, the fortieth year and six months were considered as one year only. This is also done reversely, where a part of a year is considered as a whole year, as is the case with our verse here. It would therefore be necessary to interpret the verse 'And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem,' that the last year of the five hundred (years) was not complete, and likewise the last year as referred in the verse 'And Noah was six hundred years old when the flood was,' but the verse 'Shem was a hundred years old, and he begot Arpachshad' really means 'a hundred years and a fraction.' This fraction was not mentioned here, just as the six months were not mentioned in the years of the reign of David. Now, this portion of a year above the hundred years of Shem, when Arpachshad was born, together with the incomplete portion of the last year of the six hundred years of Noah's life, in which the flood took place, are considered as two years, thus agreeing with what it says: 'Two years after the flood.' As for the flood, it lasted not longer than forty days, as it says: 'And the flood was forty days upon the earth' (Gen. 7. 17)."²³⁰

“‘ועבדום וענו אותם’ (Gen. 15. 13), means that ‘thy seed shall serve the people of that land, and the people of that land shall afflict them unto the completion of four hundred

²³⁰ P fol. 1b, 1.17—2b, 1.1 (pp. 137 f.).

years.' The interpretation of 'ועבדום' could not be taken in the sense of 'they shall keep them in servitude,' and that it is a transitive verb, for transitiveness of this verb is formed in the Hebrew language in two ways: (1) With a 'bā,' as e. g. *לא תעבד בו עבדות עבד* (Jer. 25. 14), *כי עבדו בם גם המה* (Lev. 25. 39); (2) When it is a Hif'il form, as *העביר את חילו* (Ezek. 29. 18), *ויעבדו מצרים* (Ex. 1. 13), *מעבדים אותם* (*ibid.*, 6. 5). However, *ועבדום* is not of these two kinds, but of the class of intransitive verbs, similar to *ועבדו לעולם* (*ibid.*, 21. 6).

"It is not possible that this servitude and affliction lasted four hundred years, for [the Jews] did not tarry in Egypt four hundred years, but two hundred and ten years, including the affliction of about eighty years during the life of Moses, be peace upon him. Now, these four hundred years begin with the year of Isaac's birth. Do you not see that he was sixty years old, when Jacob was born to him, as it says: 'And Isaac was threescore years old when she bore them' (Gen. 25. 26), and Jacob was one hundred and thirty years old, when he entered Egypt, as he said to Pharaoh: 'The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years' (*ibid.*, 47. 9). This would aggregate a hundred and ninety years, leaving of the four hundred two hundred and ten years, which is the period of their stay in Egypt."²³¹

VI

'ALI BEN SULEIMĀN AS A GRAMMARIAN

A number of grammatical and lexicographical notes are dispersed throughout this commentary, from which we may conclude that our author had a thorough grammatical knowledge of the Hebrew language. 'Ali ben Suleimān, however, was a follower of the biliteral theory of Hebrew roots, although

²³¹ P fol. 3b, 1.18—4a, 1.16 (pp. 141 f.).

he knew of Ḥayyūj and his trilateral theory, for he quotes the latter a few times in the מקדמה to his אגרון.²³² His adherence to the biliteral theory is illustrated by the following lexicographical note.

“And the word ברא has various forms in the Hebrew language. (1) When its root is only a ‘bet’ and a ‘resh,’ it is of the same derivative as ברא, although its inflection is different, as it says: ‘Even to make clear (ולבור) all this’ (Eccles. 9. 1); ‘And I will purge out (וברותי—and I will pick out) from among you’ (Ezek. 20. 38); ‘Be ye clean (הברו), ye that bear the vessels of the Lord’ (Isa. 52. 11). (2) When to the above two letters is also added a ‘hē’ of the root, as it says: ‘Let now the astrologers (הברי Isa. 47. 13); (3) When its ‘resh’ is doubled, as it says: ‘They shall speak sincerely (ברור)’ (Job 33. 3); (4) When an ‘alif’ of the root is added to the ‘bet’ and the ‘resh’ as ברא, he created, and the like.”²³³ The author also derives ‘And cut down (ובראת) for thyself there’ (Jos. 17. 15), as well as ‘And mark (ברא) a sign-post’ (Ezek. 21. 24) from the same root.

As might be expected, the only Rabbinic grammarian who similarly derives all these verbs from the root בר is Menaḥem ben Sarūḳ,²³⁴ another follower of the biliteral theory. The verb in הברי שמים he also classes, together with our author, with ברה כחמה²³⁵ and בר לבב,²³⁶ and he criticises the opinion of Ibn Ḳoreish who maintains that the ה in הברי was changed from a ה, thus identifying the word with וחבר חבר.²³⁷ Ibn

²³² *Liḳḳuṭe Qad.*, p. 176.

²³³ S fol. 4a, 11.3—10 (p. 96).

²³⁴ *Maḥberet Menaḥem*, ed. Filipowski, London, 1854, pp. 47–48. See also Joseph Ḳimḥi, *Sefer ha-Galuy*, p. 75.

²³⁵ Song of Songs 6.4.

²³⁶ Ps. 24.4.

²³⁷ Deut. 18.11. *Maḥberet Menaḥem*, pp. 12–23. This criticism is also voiced by David ben Abraham al-Fāsi in his *Jāmi' al-'Alfāz*, Petrograd MS. No. 604, fol. 122b: אלסמא (MS. מצפיון מצפיון) יעמדו נא ויושיעוך הברי שמים מצפיון (MS. אלסמא) צפא אלסמא ללטואלע מן חיה לא יתם מראדהם אלא אי אלדין ירקבון (אלדי ירקבו MS.) בנקא אלסמא בזעמהם ולדלך יקול לכן לילה לכן מחוון וחשכה לכן מקסם ואסמיו

מים (Isa. 14. 19)."²³⁹ The various uses of this particle are more fully discussed by David ben Abraham al-Fāsi in *Jāmi' al-'Alfāz*,²⁴⁰ viz.:

את חסתעמל פי אלעבראני עלי ה' וגוה מנהא יקאל ארי כזא וכזא (ארא כרי וכרי. MS.) יעני נפס אלשי מל בראש' ברא אלהים א' השמים וא' הא' איא אלסמא ואיא אלארץ ומן דלך יקול ואתי צוה י"י ואיאי אמר אללה ומתלה את האיש המטהר ואותם ואיאהם (ואיהם. MS.) יעני אלננס אלמדכור ומתלה ואתך אקח כי אתי אתכה אתהם אתהן ומנה מא יפסר מע את יעקב איש וביתו מע יעקוב אשר עשית את עבדך וחזותכם את שאול ועבדו מצרים את אשור יעבד (יעבדו. MS.) אלזאלק חע מצרים מע אשור ומנה יתפרע אתו ואתם אלמדגוש מע ורבמא כאן אתי באלרפי מלל אולי י"י אתי וי"י אתי כנבור עריץ ומנה מא יכרז ענד מלל אכן משפטי את י"י ויפקד שר הטבחים את יוסף אודעה ענדהם ומתלה כי מאתי גלית ותעלי ומנה מא יתפסר מן מלל קניתי איש את י"י מן אללה ומתלה הם יצאו את העיר וכזלך ואת מי דאנת ותיראי ומן מן חזרת (חדרתי. MS.) וכזא (וכרי. MS.) את האלהים

... והברי שמים. We have not found a derivation to this word, so this translation (evidently *هبر*, to cut) is suitable to it, for it is not outside of the range of a linguistic metaphor, nor especially of its true signification. The expression 'to cut' had been really used in this meaning, so it is said: *חרטמין מרין* (Dan. 2.27), *נוריא* (*ibid.* 5.7), an epithet of astrologers, people of decision."

See Sa'adia Ibn Danan in *Kitāb al-Uṣūl*, p. 780, 11.18 f., who concurs with this derivation.

²³⁹ S fol. 4a, 1.20—4b, 1.2 (p. 97).

²⁴⁰ Petrograd MS. No. 604, fol. 53a. This passage is quoted here in full on account of its importance as one of the oldest studies of this particle. As Bacher has definitely shown (*REJ.*, XXX, pp. 252–253; *ibid.*, XXXI, p. 311, and Poznański, *ibid.*, XXXIII, p. 24, n. 2), David b. Abraham flourished in the X century, and probably was a contemporary of Menaḥem ben Sarūḳ. The latter in his *Maḥberet* is not as complete in his treatment of the particle *אח*. It is interesting to note here that also Ibn Janāḥ takes *אחם* in *אחם* *אח* יוסף *אחם* (Gen. 40.4) in the sense of "at, with," quoting this interpretation almost in identical terms as David ben Abraham: *وقد يقال أح بمعنى عند*

مثل قوله *أح* *أودعه عندهم* (*Uṣūl*, 76, 4–6). It is similarly given by Ibn Bal'am in his *Kitāb Iḥrūf al-Ma'āni* (Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 115, 1.13; *ha-Ḥoker*, II, p. 79, 11.12–13). Cf. 'Abu 'l-Faraj Harūn's treatment of *אח* (*REJ.*, XXXIII, p. 200), Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruk*, 6b), Ḳimḥi (*Shorashim*, s. v., and *Miklol*, Fürth, 1793, p. 212a–b), and *Keter Torah* on Gen., p. 8b.

אני ירא מן אללה יראו את יי את יי היו יראים ומנה מא יקאל אלי כדא וכדא (וכדי כדי MS.) ואת בית יי אני הלך יריד בה ואלי בית אללה. הולך את חכם יחכם אלי אלחכמא ויגש שאול את שמואל אלי שמואל.

"*at* is employed in Hebrew in five ways. (1) When one says: 'I see so and so,' i. e. the thing itself,²⁴¹ as *את השמים* (Gen. 1. 1), 'the heaven and the earth' (as objects), and likewise it says: *ואתי צוה יי* (Deut. 4. 14), 'and me the Lord commanded'; and similar is *ואותם* (Lev. 14. 11), 'and them,' that is the afore-mentioned kind; and similar is *ואתך* (I K. 11. 37), *כי אתי* (I Sam. 8. 7), *אתכה* (Num. 22. 33), *אקה* (I K. 11. 37), *אתה* (Ex. 1. 1), 'with Jacob'; *את עבדך* (Gen. 32. 11); *את שאול* (Isa. 28. 18); *ואתה* (I K. 11. 37), 'Egypt with Assyria will worship the Creator, the Exalted One.' From this is derived *ואתה* with a 'dagesh,' (meaning) 'with,' and at times *ואתי* is 'rafe,' as *ואתי יי* (Josh. 14. 12), *ואתי* (Jer. 20. 11). (3) The signification 'at, with,' as *ואתה* (Isa. 49. 4); *ואתה* (Gen. 40. 4), he let him stay with them, and *ואתה* (Isa. 57. 8). (4) When it has the meaning 'from,' as *ואת יי* (Gen. 4. 1), 'from God'; similar to it is *ואתה* (ibid. 44. 4), and also *ואת מי* (Isa. 57. 11), 'And of whom hast thou been afraid?' So is *ואת האלהים* (Gen. 42. 18), 'of God,' *ואת יי* (Josh. 24. 14), *ואת יי היו יראים* (II K. 17.33). (5) When one says: 'to such and such (a place),' e. g. *ואת הלך* (Judg. 19. 18), it means 'and to the house of God'; *ואת חכמים* (Prov. 13. 20), 'to the wise'; *ואת שאול* (I Sam. 9. 18), 'to Samuel'."

We have had occasion to translate the passage explaining the expressions *תהו ובהו*.²⁴² It will be recalled here that the author compares these two terms to the grammatical forms

²⁴¹ The author obviously means here a direct object, though he is rather awkward in his expression.

²⁴² See above, pp. 43 ff.

In regard to the ווא in הווארץ היתה²⁴⁹ the author says that there is nothing that precedes this verse to which the ווא could be used as a conjunction. It is likely, therefore, that it serves as “the beginning of a discourse” (וואו אלאבחד), as

²⁴⁴ I Sam. 1.1.

245 Ps. 5.4.

²⁴⁶ *Die Nominalbildung in den semitischen Sprachen*, Leipzig, 1889, § 25b.

²⁴⁷ See *Kitāb al-Luma'*, p. 112, about the lengthening of this vowel.

²⁴⁸ *Historische Grammatik der hebräischen Sprache*, Halle, 1918, p. 460, i. Cf. Brockelmann, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen*, Berlin, 1908, I, p. 341, and Gesenius-Buhl, s.v.

249 Gen. 1.2.

in וְאָבְרָהָם וְקָן.²⁵⁰ Ibn Ezra is inclined to take this וְאָ as the Arabic ف. Ibn Janāḥ,²⁵¹ however, in his detailed discussion of the various uses of the וְאָ, carefully distinguishes this וְאָ, beginning a discourse, from the one, which corresponds to the Arabic ف.

Another interesting point in Hebrew grammar is discussed by the author in the following passage. "רָקַע is interpreted as expansion, for it expands over the world, as it says: 'Canst thou with Him spread out (תִּרְקַע) the sky?' (Job 37. 18). It belongs to the פָּעִיל forms which have a passive meaning, since it is derived from a transitive verb. For it is well known that if verbs are intransitive, their פָּעִיל form will be active, as 'He shall not be rich (לֹא יֵעָשֶׁר)' (*ibid.*, 15. 29), 'And they shall not be diminished (וְלֹא יִצְעָרוּ)' (Jer. 30. 19). These are both intransitive verbs, and their פָּעִיל forms have an active meaning, as in 'The rich (עָשִׁיר) and the poor' (Prov. 22. 2), 'I am young (צָעִיר) in days' (Job 32. 6); they have the meaning of עוֹשֶׂה and צוֹעֵר, similar to the active participles which are formed from such verbs. However, the פָּעִיל form of transitive verbs will come in place of the passive participle, as 'And he anointed (וַיִּמְשַׁח) him' (I Sam. 16. 13), the active participle of this verb will be מוֹשַׁח, and the passive מְשוּחַ. Also in 'And stamp (וּרְקַע) with thy foot' (Ezek. 6. 11), its active is similarly רֹקֵעַ, and its passive רְקוּעַ."²⁵²

This noteworthy observation about the relation of the transitivity or intransitivity of verbs to their פָּעִיל formation is also pointed out by Wright in respect to Arabic. After giving numerous examples of various participial formations, he summarizes the results that "the forms فَعْل and فَعِيل are principally derived from فَعَّل²⁵³ verbs, which, may

²⁵⁰ *Ibid.* 24.1. S fol. 5a, lines 2 f. (p. 98). ²⁵¹ *Kitāb al-Luma'*, pp. 49 f.

²⁵² S fol. 8b, lines 7-19 (p. 105).

²⁵³ *Arabic Grammar*, 3rd edition, vol. I, Cambridge, 1896, p. 136, rem.a.

be added, are as a rule intransitive, and their فَعِيل forms have an active meaning. Indeed the relation of one to the other is quite noticeable, as حَكِيم a sage, from حَكَمَ; بَخِيل a miser, from بَخَلَ; كَثِير numerous, from كَثَرَ; ثَقِيل heavy, from ثَقَلَ; كَرِيم noble, from كَرَّمَ, شَرِيف from شَرَفَ; صَغِير young, small, from صَغَرَ; ضَعِيف weak, from ضَعَفَ; غَلِيظ thick, coarse, from غَلِظَ. Other examples of intransitive verbs, having the form فَعِيل as their active participle, are: سَلِيم safe, from سَلِمَ; مَرِيض sick, from مَرَضَ; مَرِيد a rebel, from مَرَدَ; صَدِيق a true friend, from صَدَقَ; نَزِيل a guest, from نَزَلَ to go down.

On the other hand, Wright²⁵⁴ observes that فَعِيل forms, when derived from transitive verbs, usually have a passive sense, as ذَبِیح = مَجْرُوح wounded = جَرِيح; قَتِيل slain = مَقْتُول; كَشِيف = مَخْضُوب dyed = خَضِيب; حَلِيق = مَكْسُور broken = كَسِير; مَكْشُوف = مَكْشُوف uncovered, disclosed; مَحْلُوق shaven = مَحْلُوق, and many others.

Barth,²⁵⁵ however, connects this participial formation with verbs which for the most part have now the i—imperfect, or formerly had it. Similarly he traces this form in Hebrew active, as פָּקִיד, קָצִיר,²⁵⁶ צָפִיר, פָּלִיט, etc. to i—imperfect; as for the passive, e. g. פָּתִיל, מְשִׁיחַ, אָסִיר, שָׁכִיר, etc., this form extends to a rather limited number of verbs.²⁵⁷

²⁵⁴ *Ibid.*, rem.c.

²⁵⁵ *Die Nominalbildung i. d. sem. Sprachen*, § 125. See also *ibid.*, § 85.

²⁵⁶ Isa. 17.5, meaning reaper. See Gesenius-Buhl, where it is emended into קָצִיר.

²⁵⁷ Cf. Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, Paris, 1889, p. 225, lines 9 f. Jahn's translation, II, Berlin, 1900, p. 554. See Brockelmann, *ibid.*, p. 354, who maintains that "auch neben aktiven Stämmen findet qatīl sich

An interesting point of syntactical interpretation is brought out by 'Ali ben Suleimān in the following passage. "The verse לאותות ולמועדים ולימים ושנים implies that all the luminaries together divide the seasons. However, this is not the case, for some of them mark the division of certain seasons, while other luminaries do not divide them, thus the moon divides the months, and the sun regulates day and night, and separates one year from another. Thus we have to associate each dividing luminary with the season it separates. This will be then similar to what it says: 'For Mahlah, Tirzah and Hoglah, Milcah and Noah, the daughters of Zelophehad were married unto their father's brothers' sons' (Num. 36. 11), which does not mean that all the five daughters were married to each of their cousins, but every one to another cousin. The interpretation of some commentators that והיו לאותות refers to the 'day' and to the 'night' mentioned just previous to this passage is inadequate, for the pronominal suffix which is in והיו (they shall be) refers to what was spoken of in the beginning of the discourse, i. e. the luminaries. This agrees with the use of pronouns in the following passage, where between the pronoun and the thing to which it refers is brought something else, as it says: 'And the princes said concerning them: 'Let them live (יהיו);' so they became (ויהיו) hewers of wood and drawers of water' (Josh. 9. 21). The pronominal suffixes in יהיו, ויהיו refer to what was mentioned before, i. e. 'the dwellers of Gibeon,' although something else was brought between the two passages, as it says: 'And the congregation murmured against the princes' (*ibid.* 9. 18). The pronouns do not refer to 'the congregation,' notwithstanding that the latter is nearer in position than the 'dwellers of Gibeon.' This is the correct interpretation of the present verse."²⁵⁸

nicht selten als aktives Part., wie حَسِيب 'rechner', etc. Also Bauer-Leander, *Historische Grammatik*, p. 470.

²⁵⁸ S fol. 14a, lines 1-20 (pp. 115 f.).

This peculiarity of the syntactical use of the Hebrew pronoun is also mentioned by Ibn Ezra.²⁵⁹ In his explanation of the passage *בהן שבה אל וקשותיו לא אל הקרובה אליה אשר היא ומנקיותיו וכמוהו*²⁶⁰ *משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וכתוב*²⁶¹ *בעמוד ענן ידבר אליהם שהם ומלת אשר יסך* he says: *ומלת אשר יסך בהן שבה אל וקשותיו לא אל הקרובה אליה אשר היא ומנקיותיו וכמוהו*²⁶⁰ *משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וכתוב*²⁶¹ *בעמוד ענן ידבר אליהם שהם* “And the words *בהם אשר יסך* refer to *וקשותיו*, not to *ומנקיותיו*, which they follow. Similar to this case is [the verse] ‘Moses and Aaron among His priests, and Samuel among them that call upon His name,’ and it is written ‘In the pillar of the cloud He spoke unto them,’ meaning Moses and Aaron, but not including Samuel.”²⁶²

“One of the ‘bā’s in *בבל* is added, the root of *בבל* being a ‘bā’ and a ‘lam.’ The ‘lam’ is sometimes repeated in this

²⁵⁹ Ex. 25.29.²⁶⁰ Ps. 99.6.²⁶¹ *Ibid.* 99.7.

²⁶² This rule could perhaps be applied with advantage for the interpretation of the following verses of Jamīl in Nöldeke’s *Delectus Veterum Carminum Arabicorum*, Berlin, 1890, p. 10, lines 1–2, (*كتاب الاغانى*, v. 7. p. 79, of the Cairo edition). The poet speaks of his unreciprocated love for *بشنة* and says:

عَلِمْتُ الْهَوَى مِنْهَا وَلَيْدًا فَلَمْ يَزَلْ

إِلَى الْيَوْمِ يَنْمَى حُبُّهَا وَيَزِيدُ

وَافْنَيْتُ عُمْرِي بِانْتِظَارِ وَعَدِهَا

وَإِبْلَيْتُ فِيهَا الدَّهْرَ وَهُوَ جَدِيدُ

A note appended to the second line reads, “Tempus semper novum est,” thus referring *الدَّهْرَ وَهُوَ جَدِيدُ* to *إِبْلَيْتُ*. It seems to me, however, that if we apply here our author’s rule about pronouns we get a more plausible interpretation of this verse, which could then be rendered something like this: “I have conceived the passion from her as a child, and it continued unto the day when her love (for me) would grow and increase. I wore my life out in hoping for her promise, and I wasted my time with her, yet it (meaning the passion) is still new.” In other words, no matter how long he hoped and waited for her reciprocation, his passion for her still remained new and vigorous. Cf. Nicholson’s rendition of these verses in his *Literary History of the Arabs*, New York, 1907, p. 238.

word, and it means then 'falling;' just as the 'lam' is repeated in ימולל (Ps. 90. 6), in the meaning of 'cutting,' so also in the word 'falling,' as ונבל כעלה כלנו (Isa. 64. 5), the root of which is the 'bā' and the 'lam,' and the 'nūn' is for the imperfect, and as in יתבולל הוא בעמים (Hos. 7. 8), in which the 'lam' is repeated. However, in most cases this word comes with a 'nūn' of the root, either appearing or suppressed."²⁶³

It is interesting to note in this connection that in his אגרון the author anonymously cites a different derivation of בבל, viz.: וקיל אן בבל מבניה מן כלמחין המא בא בל מחל בא גר אלתי כתב. כלמח ורי כלמחין. "And it is said that בבל is constructed of two words: בל, בא, similar to גר (Gen. 30. 11) which are written as one word, but they are two words."²⁶⁴ This derivation is given by Ḥayyūj in *Kitāb al-Līn* (ed. Jastrow, p. 237, 11. 5 ff.), to whom the author probably refers.

As for the author's view in our text here, it is evidently based on David ben Abraham al-Fāsi's *Jāmi' al-'alfāz* (Petrograd MS. No. 604, fol. 71b), viz.: ולנא בל אס ללבלבלה ככו (MS. בלל) כי שם בלל יי ומחלה ונבלה שם שפתם על כן קרא שמה בבל (ובלל) כי שם בלל יי ומחלה ונבלה שם שפתם ומחלה אפרים בעמים הוא יתבולל יתבלבל ויתשתח...ולנא בל אס ללסקוט (וללסקט) ועליהו לא יבל ורקה לא יסקט וקד יכון בזיאה נון כאלה (MS. ונבלת) "And we have בל with the meaning of confusion, as it says: בבל, בלל, and similar to it is יתבולל, ונבלה, he is troubled and scattered . . . And we have בל with the meaning of falling: ועלהו לא יבל (Ps. 1. 3), his leaves will not fall. This root comes also with an added 'nūn': כנבל עלה מנפן וכנובלת (Isa. 1. 30), כאלה נובלת עליה (ibid. 34. 4)."²⁶⁵

²⁶³ S Fol. 22b, 11.4-10 (p. 134).

²⁶⁴ Pinsker, *Likḳuṭe Kadmoniyot*, p. 181. Ibn Ezra similarly says: בבל שתי מלות ואלף חסר וכן בגר במה.

²⁶⁵ The first signification given by David ben Abraham is followed by Ibn Barūn (Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 164), viz.: כי שם בלל יי שפת כל הארץ תרומחה בלבל ובל ובלבלה אלאסן אכתלאטהא ומן הדא אלמעני הוא יתבולל מן אלבלבל. Cf. also Sa'adia's translation of Gen.

The author also reveals a thorough knowledge of the Arabic language. A few examples will amply illustrate his acquaintance with the niceties of this language, of which he makes good use in his comparisons with Hebrew.

In reference to ברא the author explains that it means כלק, 'he created,' in the sense of יצר, 'he fashioned.' As proof he cites the two synonymous passages ויברא אלהים את האדם²⁶⁶ and וייצר י"י אלהים את האדם.²⁶⁷ The idea of "fashioning" could be applied to God, as well as to creatures, with this distinction, however, that when applied to God it means "creation," but when referred to creatures it signifies "formation." "Nevertheless," the author continues, "the root כלק in the Arabic language has also the meaning of virtual possibility (אלחקדיר), and it is also used in regard to the action of creatures. The Arab says: כלק אלכיאט אלקמיץ אדא 'the tailor fashioned the shirt when he could' and in Hebrew it is said מי יצר אל."²⁶⁸

This definition of خلق is actually given in لسان العرب (v. 11, pp. 372 f.) and in تاج العروس (v. 6, p. 335): الخلق في كلام العرب على وجهين أحدهما الانشاء على مثال ابدعه والآخر التقدير. "The word خلق has two meanings in the Arabic language, one meaning is 'creation,' for example—'he created him,' the other—'virtual possibility'."

"יהי means 'Let it be created,' for the expression היות, 'to be,' when it comes without a predicate complement, means 'creation,' as it says: 'Let there be light,' 'Let there be an expansion,' 'Let there be lights,' and the like. But when it has a predicate complement, then the meaning is different,

11.9. See Menhaem ben Sarūk (*Mahberet*, p. 45) who takes יתבולל in a different meaning. The verse ויעלהו לא יבול is also translated by Sa'adia זורקא לא יסקט (Sa'adia's Commentary on Psalms, ed. Eppenstein, in Harkavy's *Festschrift*, p. 153, 1.20), as well as by Yefet ben 'Ali (ed. Bargès, p. 1).

²⁶⁶ Gen. 1.27.

²⁶⁷ *Ibid.* 2.7.

²⁶⁸ Isa. 44.10. S fol. 3b, lines 10 ff. (p. 96).

as e. g. 'Blessed be the Lord thy God' (I Kings 10. 9), 'Th Lord shall be One' (Zech. 14. 9), and other sentences where הוּיָהּ, to be, is used with a subject and a predicate complement . . . In Arabic this verb is also used with a subject and a predicate complement, as when one says *كان زيد ذاهباً* 'Zaid was going.'²⁶⁹

This fine distinction of *كان* with a predicate complement and without it is more fully dealt with by Sibawaihi²⁷⁰ in the following passage: *وذلك قولك كان ويكون وصار . . . نحوهن من الفعل مما لا يستغنى عن الخبر تقول كان عبد الله اخاك فانما اردت ان تخبر عن الأخوة وادخلت كان لتجعل ذلك فيما مضى . . . وقد يكون لكان موضع آخر يقتصر على الفاعل فيه تقول قد كان عبد الله اى قد خلق عبد الله وقد كان الامر اى وقع الامر*, etc. "And this is when you say *كان*, *يكون*, *صار*, . . . and similar verbs which cannot be used without a predicate. When you say: *كان عبد الله اخاك*—'Abdullah was thy brother,' you really intend to tell of the brotherhood, and *كان* is mentioned merely to put it in the perfect . . . But *كان* has also another use, limiting it to its subject. You say *قد كان عبد الله*—'Abdullah was,' that is 'Abdullah was created,' and *كان الامر*—'the affair was,' that is—'the affair took place,'" etc.

We shall conclude our present study with the author's interesting discussion of *ראה* with one object and with two objects. "The expression 'seeing' in the verse 'And God saw the light, that it was good' (Gen. 1. 4) really means knowing. This is proved by the fact that it is transitive to two objects, i. e. 'light' and 'good.' For if its meaning were eye-sight, it would then be transitive to one object only, as it says: 'And

²⁶⁹ S fol. 6a, lines 3–9 (p. 100).

²⁷⁰ Ed. Derenbourg, I, pp. 16 f., lines 15 ff. Jahn's translation, I, § 17.

Joseph saw his brethren' (Gen. 42. 7), and the like. This rule in regard to seeing holds good in the Arabic language too, as e. g. when they say رَأَيْتَ زَيْدًا فَاضِلًا (meaning literally 'I saw Zaid superior'), they really mean 'I know him as superior.'"²⁷¹

This passing remark on the doubly transitive use of رَأَى points to a highly developed grammatical sense. A lengthy discussion of doubly transitive verbs is similarly given by Sibawaihi in his grammar.²⁷² After quoting several examples, as حَسِبَ عَبْدُ اللَّهِ زَيْدًا بَكْرًا 'Abdullah took Zaid for Bakr', رَأَى عَبْدُ اللَّهِ زَيْدًا صَاحِبَنَا 'Abdullah thought Zaid is our friend', etc., he proceeds to explain وَأَمَّا مَنْعُكَ أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى أَحَدٍ الْمَفْعُولِينَ هَاهُنَا أَنْكَ ارْتَدَّ أَنْ تَبَيَّنَ مَا اسْتَقَرَّ عِنْدَكَ مِنْ حَالِ الْمَفْعُولِ الْأَوَّلِ يَقِينًا كَمَا أَنْ شَكَّ فَأَنْ قُلْتَ رَأَيْتَ فَارِدْتَ رُؤْيَا الْعَيْنِ أَوْ وَجَدْتَ فَارِدْتَ وَجْدَانِ الضَّالَّةِ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ ضَرَبْتَ وَلَكِنْ أَنْكَ أَنْ تَرِيدَ بَوُجِدْتَ عَلِمْتَ وَبَرَأَيْتَ ذَلِكَ أَيْضًا, etc. "And the reason why you do not limit yourself here to one object is because you wish to make clear your settled opinion about the first object, whether certain or doubtful. . . . But when you say 'I saw,' and you mean 'seeing with eyes,' or 'I found' in the sense of finding a lost beast, then they are simple transitive verbs, just as 'I stroke.' However, by the expression 'I found' you wish to say 'I knew,' and similarly when you say 'I saw,'" etc.

The above selection of grammatical notes has amply served, I believe, to demonstrate 'Ali ben Suleimān's versatility both in Hebrew and in Arabic. His analytical studies in the Hebrew language, as well as his comparisons to the Arabic, are highly interesting and instructive.

²⁷¹ S fol. 6a, line 17—6b, line 1 (pp. 100 f.).

²⁷² Sibawaihi, *ibid.* pp. 13 f., lines 12 ff. Jahn, *ibid.*, 2 12. Cf. also al-Mufaṣṣal, ed. Broch, pp. 117–118, and Wright, *Arabic Grammar*, 3 ed., II, pp. 47 ff., 24, for the so-called أفعال القلوب, "Verbs of the heart, i. e. which signify an act that takes place in the mind." See Ibn Barūn (ed. Kokowzow, text, p. 18) for discussion of verbs transitive to two objects in Hebrew as compared to Arabic.

VII

LINGUISTIC PECULIARITIES OF 'ALI BEN SULEIMĀN

As has been shown in the preceding chapter, the author was quite familiar with the niceties of both Hebrew and Arabic languages. It is therefore the more surprising that his style has the same characteristics as the rest of the Judeo-Arabic literature, as far as grammatical construction is concerned. We find here the same looseness in spelling and form, with apparent disregard of the most elementary rules of grammar.

On close study of the nature of the errors found in our text, one can in most cases observe the same grammatical inaccuracies which have been already pointed out by Friedländer in his studies of the style of Maimonides.²⁷³

The most frequently occurring error with singular nouns is that the nominative is used instead of the accusative, as e. g.: פֶּאן עֵנִי הִיא אֶלְקָאִיל בַּלְחָאֵל תְּקִדְרָא לֹא תַחְקִיק (S fol. 2b, 1. 9); מוֹרִיעַ זֶרַע קִיל יַעֲנִי כּוֹן (S fol. 6b, 1. 1); אֵלֶנְבַּת אוּלָא כְּלָא הֵם עֶשְׂבָּא הֵם מְבוֹר בּוֹרָא (S fol. 10b, 1. 19); לֹא יִזּוּ אֵן יִכְבֵּר כְּבֵרָא וְעֵדָא כֵּאֵן אִם וְעִיד (P fol. 3a, 1. 15).

On the other hand the reverse takes place with the errors occurring in the regular masculine plural nouns, viz. the genitive-accusative case is invariably used instead of the nominative, as e. g.: יִשְׁתַּרֵּךְ פִּיה אֶלְקָדִים עֹז וְגַל וְאַלְמַחְדָּתִין (S fol. 3b, 1. 12); לֵמָּא אַעְתַּקְד אֶלְמַכְלַפִּין פִּי אֶלְוָזֶן (S fol. 4a, 1.13); גֶּאֲרִיא מְגִרִי מָא יִתְעַשְׁטֹנָה (sic) אֶלְמַנְמִין (P fol. 24a, 1.

²⁷³ *Sprachgebrauch des Maimonides*, Frankfurt a. M., 1902, Einleitung; article "Die arabische Sprache des Maimonides" in the memorial volume *Moses ben Maimon*, I, Leipzig, 1908, pp. 421 ff., and *Selections from the Arabic Writings of Maimonides*, Leiden, 1909, pp. XIV ff. Cf. also Bargès, *R. Yapheth Abou Aly . . . in Canticum Canticorum Commentarium Arabicum*, pp. X f., n. 4; Kokowzow, *Kitāb al-Muwāzana*, p. III, and a number of other references cited later, for notes on the Judeo-Arabic style.

ערף אן (P fol. 4b, 1.15); אלמכאלפין מ'זוכם; 12); אנה אחנין ועשרין (P fol. 21a, 1.8); גמלה עמרה מאיה וחמאנין סנה (ibid., 1.9). This error is especially common in numbers, where the oblique case is used for the nominative and the masculine is often substituted for the feminine, as והו מאיה וחלתין, (ibid. 1.13) פארא אסקטת הרה אלחסעה וחמאנין סנה יבקי....אחנין ועשרין, (ibid. 11. 14–15) סנה יבקי אחד והסעין סנה (P fol. 21b. 1. 3), פבינהמא אחד עשר סנה, (P fol. 22a, 1.10), חבקי מאיה וארבעין סנה (P fol. 26a, 1.15). Yet we also find the nominative used correctly in a few instances, as פדכר ומרה אלמבול (P fol. 2a, 1.8), and אן גמלה סני מלכה ארבעון סנה (ibid. 1.20—fol. 2b, 1.1).

In view of the above observations there hardly could be any doubt that these errors reveal a strong influence of the spoken Arabic, an influence steadily encroaching on the fairly classical style of the author. Indeed, we frequently meet both classical and colloquial forms intermixed in the same sentence, as one may readily see from the examples already cited. It appears as if the author as a rule was endeavoring to adhere to the classical Arabic style, but occasionally he probably unconsciously fell back on the vernacular he was wont to use in his every day life. This may perhaps account for the rather strange fact that, while 'Ali ben Suleimān undoubtedly reveals a good knowledge of the Arabic language and grammar, he now and then makes use of faulty grammatical constructions which, however, in most cases coincide with the forms used in the spoken Arabic. For this reason too one can hardly take such inaccuracies as mere scribal errors.

It seems that the only way we can account for the author's occasional use of the nominative case instead of the genitive in singular nouns is the fact that the case endings are usually dropped in the spoken Arabic, so that all cases look alike.

Similarly could be explained the use of the genitive case instead of the nominative when it comes to regular masculine plural nouns, viz. "īn" for "ūn." It is well known that the form "īn" for regular plural of masculine nouns is used in the various dialects of colloquial Arabic.²⁷⁴

The use of the oblique cases and of the masculine instead of the feminine in numbers also points to a strong influence of the spoken Arabic, where اثنتين is used for اثنتان for عشرون, ثلاثين for ثلاثون, etc. Expressions like פִּי סְנֵה אַחֲמִין וְעֶשְׂרִין סְנֵה (S fol. 2a, 11.7-8), or אַחֲמִין עֶשֶׂר וָאַרְבַּע מֵאוֹת (P fol. 21a, 1.9) sound quite colloquial, just as *hamsta'sar sene*, "fifteen years," that one hears now in Egypt or Palestine.

Similarly could be explained the author's spelling of נָאֲרִי (S fol. 9a, 1.7; S fol. 14a, 1.7), מַאֲצִי (P fol. 6a, 1.4; P fol. 16b, 1.6; P fol. 22a, 1.15), and חָאֲמִי (S fol. 8a, 1.10; P fol. 16b, 1.10) for جَارٍ, مَاضٍ, and ثَانٍ, active participles of the first conjugation tertiae "waw" or "yā." Since the nunation is dropped in the spoken dialect, the second radical of such participles is usually pronounced with a plain kesra, viz.: "jāri," "māḍi," "tāni," just as when they are determined, as الجَارِي، المَاضِي، الثَّانِي. That may probably explain 'Ali ben Suleimān's spelling of these participles with a "yā," which is in accordance with his dialectal pronunciation. Landauer calls attention to the same spelling in Sa'adia's al-'Amānāt

²⁷⁴ See, e. g., Vollers, *Lehrbuch der ägypto-arab. Umgangssprache*, Cairo, 1890, §§ 47-48; Löhr, *Der vulgärarabische Dialect von Jerusalem*, Giessen, 1905, p. 69, § 160; Van Ess, *The Spoken Arabic of Mesopotamia*, Oxford University Press, 1917, p. 8, and elsewhere. The case endings are preserved in the spoken Arabic only in a few isolated instances, especially in adverbial accusatives, as *ḥālan* "immediately" (حالا), *jiddan* "very much" (جدا), *dā'iman* "always" (دائما), *'abadan* "never" (ابدا), *'ahlan wa-sahlan* "welcome!" (اهلا وسهلا), etc. Cf. Neubauer, *Kitāb al-Uṣūl*, p. VIII.

wa'l-'I'tikādāt, viz.: "Nominalformen, die ursprünglich auf $\text{—} \text{ع} \text{—}$ endigen, behalten stets das Je: معانى, صافى (nomin. und gen. absol.)."²⁷⁵

The irregular addition of the الف الوقاية or الالف الفاصلة , as in فلا يخلو (P fol. 24a, 1.9; P fol. 24b, 1.17) for فلا , is sometimes met with even in classical spelling, as has been pointed out by Fleischer.²⁷⁶ The same could be said about the use of وا —instead of ون —in the imperfect, as e. g. in أدأ افتهقدكم (P fol. 18b, 1.6) $\text{ويحكي أن ألمانوس يوقوا سقوفهم}$ (P fol. 26a, 1.5). While this error is frequently found in Judeo-Arabic,²⁷⁷ we occasionally meet it also in classical literature, as e. g.: أنا الذى يجدونى يجدوننى for يجدوننى ,²⁷⁸ فى صدورهم تخفيف . On the other hand, the الف الوقاية or الالف الفاصلة is often omitted in the masculine plural of the perfect, as in فلا (P fol. 10b, 1.7), فلا (S fol. 9b, 1.9), فلا (S fol. 6a, 1.2), فلا (S fol. 10b, 1.7).²⁷⁹ Fleischer (*ibid.*) shows that this error is common in the Judeo-Arabic of Magreb, just as the use of the ا for the "yā" as "Elif Makṣūra,"²⁸⁰ an error frequently occurring in

²⁷⁵ Einleitung, p. XV. This error is of frequent occurrence in Judeo-Arabic. Cf., e. g., Hirschfeld, *Qirqisāni Studies*, p. 40, 1.2, and p. 56, 11.8 and 17; Goldziher, *Kitāb Ma'āni al-Nafs*, p. 4, note 2; Ibn Janāḥ, *Kitāb al-Mustalḥaḥ*, p. 87, note 1; Margoliouth, *Yefet's Commentary on Daniel*, text, p. 14, 11.6 and 9; Kokowzow, *Ibn Barūn*, text, p. 9, 1.15, n. a.; Ḥayyūj in Kokowzow's *Noviye Materialy*, texts, p. 5, notes b and e, p. 10, notes a and c, and several other places, and also Jastrow's note on 1.15 of p. 50, Ḥayyūj, *Kitāb Ḥurūf al-Līn*, Textual Notes, p. XLVI.

The author employs this kind of spelling also in other words with similar ending, as e. g. مناري (S fol. 10a, 1.3) for مناري (P fol. 4a, 1.7; 5a, 1.10) for مناري .

²⁷⁶ *Kleinere Schriften*, III, p. 434, note 1. Cf. also Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 43, n. a.

²⁷⁷ See, e. g., Landauer's Introduction to *al-'Amānāt wa'l-'I'tikādāt*, p. XVI, and Ḥayyūj, *Kitāb Ḥurūf al-Līn*, ed. Jastrow, p. 184, 1.3.

²⁷⁸ *Ḥamāsa*, II, p. 199. Quoted by Goldziher in *ZDMG*, vol. 35, p. 517.

²⁷⁹ Cf. Günzig, *Commentar d. Karäers Jepheth ben 'Alī Halevi zu den Proverbien*, Cracow, 1898, p. 33, n. 13, for similar observation.

²⁸⁰ *Kleinere Schriften*, *ibid.*, p. 435. Quoted by Landauer, *l. c.*, p. XV, from *ZDMG*, XVIII, p. 337.

our text, as e. g.: אֶקְחָצָא (S fol. 3a, 1.11), מֶקְחָצָא (S fol. 8b, 1.14), לִלְסַכְנָא, פֶּאֱוֹרָא (S fol. 5a, 1.10), מִמְצָא (P fol. 11b, 1.16) مَمْضَى، لِلْمَسْكُونَى، فَاوْرَى، مَقْتَضَى، اقْتَضَى (S fol. 11a, 1.18) وَ نَوَى. We also find the reverse, viz.: the "yā" is used for the "Elif," as in אֵלִי חֲרִי (S fol. 2b, 1.20; fol. 3b, 1.10) and for the so called "Elif Mamdūda," as e. g.: אֶבְחָרִי (S fol. 5a, 1.3; fol. 12b, 1.6; fol. 22a, 1.7), בְּנִי (S fol. 15b, 1.10; fol. 16b, 1.6) אֶנְחָרִי (S fol. 22a, 1.8), בְּאַסְתָּחָרִי (P fol. 3a, lines 9, 10, 13, 15, etc.), for اِبْتَدَأَ، اِنْتَهَاءَ، اِسْتِثْنَاءَ. This is a frequently occurring error in Judeo-Arabic, probably a result of dialectal pronunciation, where the "Hamza" at the end of the word is usually omitted. Landauer (*ibid.*) calls attention to this error in Sa'adia's al-'Amānāt, and Halper finds it occasionally in Ḥefeṣ ben Yaṣṣīah,²⁸¹ observing, however, "that such orthographic inconsistencies occur also in early Mohammedan manuscripts."²⁸²

The use of the indicative for the jussive, as in לֹא יִרֶי (P fol. 5b, 1.15), is probably also a vulgarism of the spoken Arabic. We find the same characteristic in the Greek-Arabic Codex Rescriptus of the Leipzig University Library, described by Fleischer (*Kleinere Schriften*, III, p. 378) and dated by him as of the X century. There, too, both forms, the old classic and the everyday vernacular, are intermixed in the text, each one occasionally gaining predominance over the other. Analyzing the grammatical construction, Fleischer observes that "In dem Imperat. und Imperf. (jussive) der beiden letzten Verbalclassen (Ter. Yā and Waw) bleibt der lange Vocal überall: استجب erhöre, اهدى leide mich, لم ير رضا er willigte nicht ein, لم ارا ich sah nicht, لم تلاقى du trafst mich nicht. Nur لم يكون er war nicht, wechselt mit لم يكن (*ibid.*, p. 385). Such confusion in the mood-

²⁸¹ *Book of Precepts by Ḥefeṣ b. Yaṣṣīah*, p. 98.

²⁸² *Ibid.* Reference is given there to Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, 1860, pp. 248–60. See Fleischer's note to p. 1, last line, in Maimonides, *Thamāniya Fuṣūl*, ed. Wolff, Leiden. 1903. p. 90.

endings is also found in *Hefeš b. Yašliaḥ* quite frequently, but Halper suggests, the possibility of considering these cases “as that kind of exceptional orthography which Arabs call اشباع, that is to say, the unnecessary lengthening of the vowel.”²⁸³

The jussive after *לִּם* is occasionally used by the author in the meaning of the present instead of the perfect, as e. g. *לִּם יִקֵּן בָּה* (S fol. 2b, 1.11), *לִּם יִחַבֵּת* (S fol. 9b, 11.4–5), *אֵן אֶלְעָאֲרָה לִּם תִּנֹּר בְּדִלֵךְ* (P fol. 18a, 1.4). Friedländer²⁸⁴ has already shown that Maimonides likewise uses this construction in the same sense.

The particle *ف* is used by the author rather loosely, and is often confused with the “waw” conjunctive, a practice of common occurrence in Judeo-Arabic. Quite frequently one meets the awkward construction ... *פִּאמָא* ... *פִּא*, as e. g.: *פִּאמָא מִן זַעֲמִם*... (S fol. 3b, 11.20 f), *פִּאמָא מֵא יִסְתַּעֲמֵל*... *פִּאנָה* (S fol. 5b, 11.4 f); *פִּאמָא אֶלְבָּקֶר פִּקְדֵּר וְקַע* (S fol. 7b, 1.16); *פִּאמָא אֶדָּא כֵּאֵן*... *פִּאמָא בִּיעֵ*... *פִּאנָא* (P fol. 12a, 11.19 f) *פִּאמָא אֶדָּא כֵּאֵן*... *פִּאמָא בִּיעֵ*... *פִּאנָא* (P fol. 13a, 11.9 f), etc.²⁸⁵

The lexical peculiarities in our text are mostly vulgar expressions current in the spoken vernacular, while some are technical terms employed especially in the Judeo-Arabic literature. To the former belongs the expression *אִישַׁב* (P fol. 1b, 1.7) for *אִי שַׁי* “What?” which is in use in several dialects of spoken Arabic. Fleischer mentions its usage in

²⁸³ Halper, *Hefeš b. Yašliaḥ*, p. 91. The lengthening of a short vowel, called *الاشباع*, is usually found in poetry, and is termed as poetic license. Cf. Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, p. 324, 11.15 ff., al-Mufaṣṣal, ed. Broch, p. 183, 11.7–8, and Wright, *Arabic Grammar*, 3rd ed., II, p. 389, § 252. See also Kokowzow, *Kitāb al-Muwāzana*, p. III, *Noviye Materialy*, texts, p. 3, n. c, and p. 15, n. a, and Hirschfeld, *Qirqisāni Studies*, p. 40, 1.11, as well as elsewhere, for the use of the indicative for the jussive.

²⁸⁴ *Arabic Writings of Maimonides*, p. XIX, § 9.

²⁸⁵ See Halper, *l. c.*, pp. 91 f. Cf. Friedländer, *l. c.*

the Judeo-Arabic of Magreb,²⁸⁶ while Goldziher calls attention to the fact that this vulgarism is frequently found even in old texts, as e. g. *Kitāb al-Aġāni*, XX, p. 47, 1.10; p. 90, 1.20, and elsewhere.²⁸⁷

The plural form **افمام** (S fol. 10a, 1.2) of فم "mouth," is considered vulgar by some native authorities. The Lisān al-'Arab (vol. 17, p. 422) states: ولم نسمعهم قالوا افمام ولا تفممت ولا رجل افم ولا شيا من هذا النحو لم نذكره فدل اجتماعهم على تصرف الكلمة بالفاء والواو والهاء على ان التشديد في فم لا اصل له في نفس المثال انما هو عارض لحق الكلمة. "And we did not hear them (the Arabs) say افمام, nor تفممت, nor a man افم (wide-mouthed), and not a thing similar to it do we recall. All of them were bent to inflect the word with a 'fā,' a 'waw,' and a 'hā,' since the 'teshdid' in فم has no origin in the example itself, but is accidental in the word." The Muḥīṭ al-Muḥīṭ gives both forms of plural, افواه and افمام, but adds الفم لان الوضع في الاصل لا الفم, etc. "And افمام has no singular, when taken in relation to its root, for the root of فم is فَوَّه, the 'hā' having been elided just as in سَنَّة."

²⁸⁶ *Kleinere Schriften*, III, p. 433.

²⁸⁷ *ZDMG*, vol. 35, p. 517. It is also pointed out by Goldziher in his review of Landauer's edition of *al-'Amānāt wal-'Iṭikādāt* (*ibid.*, p. 778) that Sa'adia likewise used ايش, viz. شيء يكون. ايش (*'Amānāt*, p. 245, last two lines). Salmon ben Yeroḥam used ايش in his Commentary on Ecclesiastes (Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p., 105, 1.7), and also Yefet b. 'Ali in his version of the Psalms (Bargès ed., p. 77, nn. 6 and 14, and elsewhere). Cf. Nöldeke, *Beiträge z. semitischen Sprachwissenschaft*, Strassburg, 1904, p. 6, n. 4, where it is shown that ايش was used in the beginning of the 'Abbāsīd period. A number of sources are quoted there, where this vulgarism is employed by early classical authors, so, e. g., a verse with ايش على it, ascribed to Majnūn, was attested by the teacher of Sibawaihi, the grammarian Yūnus, who died in 183 A. H. (*'Aġāni*, I, p. 180, 1.20). For the use of ايش by Maimonides see Friedländer, *Der Sprachgebrauch des Maimonides*, p. 6, and Poznański, *Babylonische Geonim im nachgaonäischen Zeitalter*, Berlin, 1914, p. 60, 11.12 and 18.

The Kāmūs al-Muḥīṭ explains this form almost in identical terms, as the Muḥīṭ al-Muḥīṭ, but Sheikh Naṣr al-Hurīni in his commentary on the Kāmūs (Cairo edition, 1330 A. H., IV, p. 290) objects to the use of افمام as plural of فم, citing Ibn Jinni, al-Jauhari, and al-Ḥarīri (Durrat al-Gauwāṣ) as his authorities. It is used however by al-Muḥaddasi, but declared as vulgarism in a marginal note.²⁸⁸

It is therefore interesting to note that the plural افمام seems to be frequently used in Judeo-Arabic. In fact Maimonides employs this form exclusively.²⁸⁹ Now, if we take in consideration that in the various dialects of spoken Arabic the فم forms are predominant,²⁹⁰ the plural form افمام being especially used in Egypt,²⁹¹ we shall probably see the reason why Maimonides particularly favors this form. It appears to be a vulgar form used in spoken Arabic at an early date, its condemnation by several authorities notwithstanding.²⁹²

The plural of مَاء is usually مِيَاه and امَواہ. Some native dictionaries give also the form امَواہ. So Muḥīṭ al-Muḥīṭ (II, p. 2021 b, ll. 30–1) says: *وربما قالوا امَواہ بالهمز على لفظ الواحد*, and the Lisān al-‘Arab (XVII, p. 440, 11.13–14) refers to Ibn Jinni who quoted a verse of ‘Abū ‘Alī, where امَواہ is used in a rime. Al-Mufaṣṣal (ed. Broch, p. 173, 1.3) cites

²⁸⁸ Ed. de Goeje, p. 125, 1.2. Quoted by Friedländer, *Der Sprachgebrauch des Maimonides*, p. 89, note 1, and Nöldeke, *Neue Beiträge z. semitischen Sprachwissenschaft*, p. 175. See also تاج العروس, v. فاه, for discussion of this form.

²⁸⁹ Friedländer, *l. c.*

²⁹⁰ Nöldeke, *l. c.*, p. 176.

²⁹¹ Vollers, *Lehrbuch der ägypto-arab. Umgangssprache*, Cairo, 1890, p. 187, and Spiro, *English-Arabic Dictionary*.

²⁹² Cf. Fleischer, *Beiträge zur arabischen Sprachkunde*, III, in *Kleinere Schriften*, I, pp. 178–181. See also Marçais, *Textes Arabes de Tanger*, Paris, 191, p. 417.

the same verse with a variant in the reading in reference to the form **اموا**. 'Ali ben Suleimān employs alongside with the classical **מיאה** (S fol. 5b, 1.8; fol. 9a, 1.20; fol. 9b, 1.10; fol. 10b, 1.15) also **אלאמיאה** (S fol. 10a, 1.1), which seems to be favored by some Judeo-Arabic writers. The Bodleian MS. of *Kitāb al-Uṣūl* has **الامياه**, and Yefet ben 'Ali uses this form throughout his entire Arabic version of the Psalms.²⁹³

Another form used by the author is **אמיא** (S fol. 9a, 1.20; fol. 10a, 1.9), which is of later origin and, as Nöldeke points out, is especially favored by Christians and Jews.²⁹⁴ Sa'adia makes use of this form occasionally. So **יקוו המים** (Gen. 1.9) is translated by him **נערמו מים** (Ex. 15.8) = **תגתמע אלאמיא**; **תערמת אלאמיא** and **ויגרשו מימיו** (Isa. 57.20) = **פתכדר אמיאה**. Ibn Janāḥ translates the last mentioned passage **واضطربت مياهه**, the reading of the R MS. being **מיאה**,²⁹⁵ which is perhaps a shortened form of **אמיאה**. We find **אלמיא** used in the unique MS. of *Kitāb Ma'āni al-Nafs* edited by Goldziher (p. 10, 1.10, note 15), and **אלאמיא** is used again by Yefet ben 'Ali in his translation of Genesis²⁹⁶ (8.1, 3 bis, 5), and by Salmon ben Yeroḥam in his Commentary on Ecclesiastes²⁹⁷ (**וברך** **אלאמיא**). Yet Sa'adia also employs the classical **מיאה**, as e. g. **פמד הרון ידה עלי מיאה** (Ex. 7.19); **ומד ידך עלי מיאה אלמצריין** (Job 12.15); **וקד יחבס אלמיאה פתיבס** (*ibid.*, 8.1); **חתי תסחק** (*ibid.*, 14.19); **אלמיאה חנארתה** (*ibid.*, 26.8), and likewise Ibn Janāḥ, as e. g. **ומי מלא** (Ps. 73.10) is translated by him **ومياه جمّة غديرة**.²⁹⁸

Outside of the Judeo-Arabic literature the plural form

²⁹³ *Kitāb al-Uṣūl*, p. 20, 1.2, note 65; Bargès edition of Yefet ben 'Ali's version of the Psalms, pp. 53, n. 3; 59, n. 7; 152, nn. 5, 6, 9, 14, etc.

²⁹⁴ Nöldeke, *l. c.*, p. 168.

²⁹⁵ *Kitāb al-Uṣūl*, p. 147, 1.14, note 76. Quoted by Dozy.

²⁹⁶ Kahle, *Arab. Bibelübersetzungen*, Leipzig, 1904, p. 29, n. 1.

²⁹⁷ Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 104, 1.12. In the Glossary it is referred to as **اموا**.

²⁹⁸ *Kitāb al-Uṣūl*, p. 376, 11.1-2.

امياء is already used by Muḩaddasi.²⁹⁹ Payne Smith cites a passage from the Syriac-Arabic Lexicon of Jesus Bar-'Ali where both امياء and مياء are employed.³⁰⁰ Other examples are given by de Goeje in his *Glossarium Geogr.* (p. 357) and Nöldeke.

The use of אורא (S fol. 5a, 1.10) for the IV conjugation of رای is a vulgar form frequently met with in Judeo-Arabic, although it is occasionally employed by non-Jewish writers too. So we read in 'Asās al-Balāga (II, p. 330, 1.4) the following statement: وسمعتهم يقولون اورنيه بمعنى ارنيه وهو من الوري اي ابرزه لي. Fleischer points out that this form is invariably used in the Greek-Arabic Codex Rescriptus of the Leipzig University Library,³⁰¹ and Landauer calls attention to its employment by Sa'adia in al-'Amānāt.³⁰² The verse ויראהו ה' את כל הארץ (Deut. 34.1) is translated by Sa'adia פאוראה אללה גמיע אלבלד (*ibid.*, 34.4) is translated אוריתך. Yet הראני נא את כבודך (Ex. 33.18) is rendered by him ארני אלן וקארך, and הראה (Num. 8.4) by ארא. As we see, the vulgar אורי is used by Sa'adia alongside with the classical ארי.

Of other Judeo-Arabic authors that use this vulgar form one might mention, e.g., David ben Abraham³⁰³ (אורי), Yefet b. 'Ali,³⁰⁴ Salmon b. Yeroḩam³⁰⁵ (ואוראה פרנה), Maimonides³⁰⁶ (למא אורי אלאלואן כלהא), the anonymous author of Kitāb

²⁹⁹ Ed. de Goeje, p. 151, 1.18. Quoted by Dozy and Nöldeke, *l. c.*

³⁰⁰ *Thesaurus Syriacus*, p. 1228. Quoted by Dozy.

³⁰¹ *Kleinere Schriften*, III, p. 385.

³⁰² Einleitung, p. XVI.

³⁰³ *Kitāb al-Uṣūl*, p. 798, 1.13.

³⁰⁴ Bargès edition of Yefet b. 'Ali's version of the Psalms, pp. 100, n. 15; 116, n. 5; 139, n. 12; 152, n. 2; 158, n. 11; his Commentary on Songs of Songs, p. XI (ורִי יורִי), and Margoliouth, *Yefet b. 'Ali's Commentary on Daniel*, Oxford, 1889, text, pp. 4, 1.11, and 79, 1.25.

³⁰⁵ Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 107, 1.7.

³⁰⁶ *Dalālat al-Ḩā'irīn*, I, p. 31b, 1.19. See Munk's note, p. 97, n. 4.

Ma'āni al-Nafs,³⁰⁷ and Nathanel b. Yeshaya³⁰⁸ (אוראםם)
(שכל אלעאלם).

In the modern Arabic dialects the II conjugation of وری, i. e. ورّی, is used more frequently than اوری to express the verb "to show." In some places, however, the first two letters are interposed, forming the word روّی, with the same meaning. This is especially the case in Mesopotamia.³⁰⁹

³⁰⁷ Ed. Goldziher, p. 10, 1.12 (لوری), p. 27, 1.1 (لوریاء), p. 36, 1.20 (نوریه, اوریاء). See editor's note to p. 10, 1.12, where several references are given, among them the last two mentioned above.

³⁰⁸ *Light of Shade*, ed. A. Kohut, New York, 1894, p. 117, n. 152. Quoted by Goldziher, *l. c.*

³⁰⁹ Cf. Vollers, *Lehrbuch der ägypto-arab. Umgangssprache*, § 39, 1 b Anm., and § 40, I, 2; Löhr, *Vulgärarab. Dialect v. Jerusalem*, p. 142; Van Ess, *Spoken Arabic of Mesopotamia*, p. 221; Gairdner, *Egyptian Colloquial Arabic*, Cambridge, 1917, p. 299, s. v. WRJ. See also Marçais, *Textes arabes de Tanger*, Paris, 1911, pp. 493–494, for philological discussion of this root, where an extensive literature is quoted. Littmann (in Schmidt u. Kahle, *Volkserzählungen aus Palästina*, Göttingen, 1918, p. 302) thinks that "warra" is "viell. f. rauua von ra'a; allerdings steht in Hebr. נראה neben הורה, und in den abessinischen Sprachen נרי neben ראי, so dass es sich viell. doch um zwei von alters neben einander existierende Wurzeln handelt." Cf. the view of Landberg (*Études sur les Dialectes de l'Arabie Meridionale, I, Haḍramūt*, Leiden, 1901, p. 594. Quoted by Marçais, *l. c.*), viz.: "روى montrer, au lieu d'une metathese de ورّی, ce pourrais bien venir de راء mediae و qui a dû exister. De ce راء est ensuite formé راعى regarder, attendre, qui n'a rien à faire à رعى" It may be of interest to note here the secondary meaning of ورّی, as given by native dictionaries. So Muḥīṭ al-Muḥīṭ, II, p. 2244a, ll. 9f., ورّی الشيء تورّیه اخفاء. The Miṣbāḥ al-Munīr gives a more explicit definition, viz.: ورّیت الحديث تورّیه سترته واطهرت غیره. وقال ابو عبيد لا اراه الا ماخوذا من وراء الانسان فاذا قال ورّيته فكانه جعله وراءه حيث لا يظهر. The Kāmūs al-Muḥīṭ gives a similar definition. The II conjugation of وری thus means "to hide a thing by showing another, as if it were placed behind one's back, where no one could see it." The opposite meanings of this root, i. e. ورّی to show, and واری to hide, are also given by Spiro, *Arabic-English Dictionary of the Colloquial Arabic of Egypt*, Cairo, 1923, p. 500.

Our author also uses occasionally some expressions which are especially characteristic in Judeo-Arabic literature. They are peculiar Hebraisms employed by the Jews in their everyday conversation and designated by their Arab neighbors as *لغة اليهود*. Goldziher distinguishes the *لغة اليهود* from the *اللغة العبرانية* in the following terms: "Unter *لغة اليهود* versteht man zuweilen Hebraismen welche die arabischen Juden in ihrer arab. Umgangssprache anwendeten, während die *اللغة العبرانية* die hebräische Sprache ist. Die arabischen Juden haben ohne Zweifel vielen hebräischen Wörtern in ihrem Arabisch Bürgerrecht verliehen, und viele Hebraismen in der Pentateuchübers. des Sa'adia waren gewiss auch in der Umgangssprache gebräuchlich."³¹⁰ On another occasion Goldziher says: "Es muss wohl stets in Berücksichtigung gezogen werden, dass die jüdische Bevölkerung in arabischen Ländern schon zu Muhammed's Zeiten ihre Sprachidiotismen hatte, und noch heute kann man in den *حارة اليهود* von Damaskus und Kairo in Betreff mancher Worte des Arabischen einen Gebrauch beobachten, der denselben im muslimischen Arabisch nicht eigen ist."³¹¹ He refers to Munk,³¹² who cites a long list of Arabic words, used by Sa'adia not in their accepted significations.

Interesting among them is the word *רָחֹת*, plural *רָחֹת*, which usually means "swine," and used by Sa'adia for the Hebrew *פר*, "bullock" (e. g. Lev. 16, vv. 6, 11, 14, 18, 27; Isa. 34.7, and many other places).. Now this peculiar use of *רח* is in vogue also with other Judeo-Arabic authors, as has already been pointed out by the anonymous author of an Introduction to an Arabic version of the Bible, which also includes Sa'adia's translation of the Pentateuch.³¹³ The

³¹⁰ ZDMG, XXVI, p. 766, n. 5.

³¹¹ *Ibid.*, XXXV, p. 778.

³¹² *Notice sur R. Saadia Gaon et sa version arabe d'Isaie*, Paris, 1838, pp. 55 ff.

³¹³ *Ibid.* The introduction was edited from a Paris MS. of this version by Schnurrer, with a Latin translation, under the title of "Disserta-

word רָת is given as equivalent of פָּר in a gloss in the Rouen MS. of Ibn Janāḥ's *Kitāb al-Uṣūl*,³¹⁴ and it is also used by Ḥefeṣ ben Yaṣṣīah in his *Book of Precepts* in relation to Sacrifices.³¹⁵ Pinsker calls attention to the fact that פָּר, plural פָּרִים, is translated רָת, רָחוּת by Sa'adia, Salmon ben Yeroḥam, Yefet ben 'Ali, and 'Ali ben Suleimān.³¹⁶

Among such Hebraisms is no doubt צַעֲדָה (P fol. 10a, 1.18), a literal translation of the Hebrew עֹלָה "a burnt-offering." This term is often employed by Judeo-Arabic authors as equivalent of עֹלָה, and 'Ali ben Suleimān even uses the IV conjugation of صَعَدَ in the sense of bringing a burnt offering (בַּצַּעֲדָה, *ibid.*, 1.19). As plural Sa'adia uses צֹאעֵד (Deut. 12.16; Job 1.5), and so also Ḥefeṣ b. Yaṣṣīah,³¹⁷ though this form is usually the broken plural of the active participle feminine of the I conj. However, Yefet ben 'Ali translates וְעֹלֹתֶיךָ (Ps. 50.8) צַעֲדִיךָ,³¹⁸ which is in keeping with the plural of the فَعِيلَة form.

Another Hebraism used by the author is אִטְלָאָק (S fol. 20b, 1.13) יִטְלָק (*ibid.*, 1.17), in the sense of "being permissible," a literal translation of the Rabbinic הִיָּחַר. We find this term frequently used in the same sense by Ḥefeṣ b. Yaṣṣīah.³¹⁹

tiones philologico-criticae, Gotha et Amsterdam, 1790." Munk, *l. c.*, p. 42, n. 1. See also Paulus, *R. Saadiae Phijumensis Versio Iesaiæ Arabica*, Ienae, 1790, Fasc. I, Introduction.

³¹⁴ *Kitāb al-Uṣūl*, p. 583, note 60. See Dozy, *s. v.*

³¹⁵ Halper, *Ḥefeṣ b. Yaṣṣīah*, p. 150, 11.12 and 15. Cf. note on 1.12, *ibid.*, where it is shown that the Derenbourg edition of Sa'adia's works has רָת, which corresponds to the Arabic رָת, instead of the correct reading רָחוּת.

³¹⁶ *Likḳuṭe Qadmoniyot*, p. 207, referring to the אֲרֹנִין of the author. See Bargès edition of Yefet b. 'Ali's version of the Psalms, p. 100, n. 6, and p. 103, n. 18, and Margoliouth, *Book of Daniel by Jepheth Ibn 'Ali the Karaite*, Oxford, 1889, p. 92, v. רָת.

³¹⁷ Halper ed., p. 149, fol. 10a, 1.12.

³¹⁸ Yefet ben 'Ali, *Libri Psalmorum Versio arabica*, ed. Bargès, Paris, 1861, p. 98.

³¹⁹ Halper ed., p. 157, fol. 12b, 11.20 and 22, and elsewhere.

However, Maimonides prefers the classical *احل* and *باح*, as e. g. *כאן לנא מבאחא*,³²⁰ and *הי אלתי יחל אכלהא*.³²¹ These classical terms are also used by the author of the interesting treatise on the differences between the Rabbanites and the Karaites, edited by Hirschfeld.³²²

The term *פואסיק* (P fol. 6a, 1.8) is a broken plural of *فاسوق* which, in turn, is merely a transliteration of the Hebrew *פסוק*, just as *אלפראשה* (P fol. 22a, 1.4) is an Arabicized form of the Hebrew *פרשה*. Both expressions are occasionally used in Judeo-Arabic literature.³²³

To the orthographical peculiarities already mentioned here one might add the omission of the "hamza" in the end of the word even in the portion of the MS. written in Arabic characters, as e. g. *جا* (S fol. 13b, 1.17), *السما* (S fol. 15b, 1.14), *الما* (*ibid.*, 1.16), *مجي* (S fol. 17a, 1.6), *الجز* (P fol. 12b, 1.10), *شي* (*ibid.*, 1.11), etc. Also in the middle of the word, as e. g. *مسلة* (P fol. 8b, 1.11, etc.), *عند الله واولياه* (P fol. 24b, 1.2), *بصلاحه وصلاح اباه* (*Ibid.*, 1.8). While this orthography is of

³²⁰ *Sefer ha-Miṣwot*, ed. Bloch, Paris, 1888, p. 70, 11.11–12.

³²¹ *Ibid.*, p. 127, 1.16.

³²² *Arabic Chrestomathy*, p. 82, 1.22; p. 100, 1.5, and elsewhere. The term *مباح* is used by 'Ali b. Suleimān too (S fol. 13b, 1.10), *اطلاق* being evidently used by him in place of *حلال*. The definition of these two legal terms are given by Jorjāni as follows: *الحلال كل شيء لا يعاقب عليه باستعماله* (*Kitāb al-Ta'rīfāt*, ed. Flügel, Leipzig, 1845, p. 98, 1.3); *المباح ما استوى طرفاه* (*ibid.*, p. 207, 1.6). Thus, *حلال* denotes an unpunishable action, while *مباح* refers to an optional action. Cf. also Friedländer, *Sprachgebrauch des Maimonides*, p. 11.

³²³ Sa'adia (quoted by Dozy, s. v.) uses both *פואסיק* and *פואסק*. See Baron, *Saadia Al-fajjumi's arabische Psalmenübersetzung*, Berlin, 1900, p. XXII, 1.6, and Lehman's edition, Berlin, 1901, p. XX, 1.19. Cf. also Yefet b. 'Ali's Commentary on Song of Songs, ed. Bargès, p. XVII, Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 90, 1.10, and Friedländer, in *Moses ben Maimon*, I, Leipzig, 1908, p. 424. See above, note 185, where the expression *فراسه* is cited from MS. 305, Margoliouth, *Cat. of the Hebrew and Sam. Manuscripts in the Brit. Museum*, I, p. 227.

general occurrence in Judeo-Arabic, it is also permitted in the classical language as well. In the chapter on تخفيف الهمزة of al-Mufaṣṣal we read: وإن كان حرفا صحيحا أو ياءً أو واوا أصليتين أو مزيدتين لمعنى القيت عليه حركتها وحذفت كقولك مَسَلَّة والحَب, etc. (ed. Broch, p. 166, 11.5-7). The rule then is that when a hamza is preceded by a strong letter, a "yā," or a "waw," the hamza may then be omitted, and its vowel falls back on that letter.³²⁴

The change of a hamza into a "yā," as e. g. الملايكة (P fol. 15a, 1.15 and elsewhere), الضماير (S fol. 14a, 1.13), البهايم (S fol. 20b, 1.17),³²⁵ is likewise frequently found in Judeo-Arabic. In the classical language we find such changes under the influence of the kesra in words like نَبِيّ, رَبيّة, or خَطِيئَة. This may also take place when a hamza, following a kesra has a sukūn over it, as e. g. جِثْتُ for جِيت, بَثْر for بَير. The loss of consonantal power of a hamza with a sukūn is also extended to the other vowels, of which it likewise becomes a letter of prolongation, as لُوم for لُوم, رَأَس for رَأَس, قَرَاتُ for قَرَاتُ, سُوْتُ for سُوْتُ (from ساء).³²⁶ Both pronunciations are quite old, for, as De Goeje states: "It is known that the people of the Ḥiǧāz in the time of Mohammed gave up the original guttural sound of hémza in very many cases where the other Arabs still preserved it. Now the rules of Arabic orthography were mainly fixed by the Kor'ān, which was originally written down in the Ḥiǧāz in accordance with the local pronunciation. . . The first scribes wrote جِيت, بوس, جاك because they said bawusa, ġīta, ġāka (or nearly so)."³²⁷

³²⁴ Cf. Fleischer, *Kleinere Schriften*, I, pp. 49-50, and Kokowzow, *Kilāb al-Muwāzana*, p. 57, n. 116.

³²⁵ The "yā" in these examples, as well as in a number of other similar to them, is fully provided in the MS. with diacritical points, and could not, therefore, be taken as hamza.

³²⁶ Al-Mufaṣṣal, p. 165, ll.20 ff.; Fleischer, *l. c.*, p. 47; Wright, *Arabic Grammar*, I, p. 18, rem. b.

³²⁷ *Ibid.*, pp. 72-73, note. For تخفيف الهمزة of the people of the Ḥijaz see Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, p. 313, ll.2 ff., and Nöldeke,

In modern Arabic the hamza in the middle and at the end of the word has almost completely disappeared, and verbs tert. hamza are usually resolved in the tert. "yā," as in the case in Aramaic and in Mishnic Hebrew.³²⁸ Thus we hear in the colloquial vernacular expressions like "juz" part (pl. ajzā), "shē" thing (pl. ashyā), "jā" to come (imperf. yijī, inf. majī), "kirāya" reading, "kāri" a reader, etc., forms frequently met with in the Judeo-Arabic literature.

The promiscuous spelling of اسرائيل (P fol. 20a, 1.18) as اسرائيل (P fol. 20b, 1.1) and ישראל (*ibid.*, 1.21; P fol. 21a, 1.1, and elsewhere) is of frequent occurrence in Judeo-Arabic. In Yefet ben 'Ali's Arabic version of the Psalms we often meet the form ישראל,³²⁹ which is obviously a transliteration of ישראל. Yet in his Commentary on Daniel this name is written ישראל,³³⁰ which is, by the way, the form employed by Sa'adia in his Commentary on Daniel too.³³¹ However, the prevailing spelling of this name in Judeo-Arabic is אסראיל, the hamza being usually omitted.³³²

Another orthographical peculiarity of our text is that the root يَظ to be awake, is written with a ض instead of a ظ, as אליקצאן (P fol. 13b, 1.16), כאלמסתקן (*ibid.*, 1.19), אליקצה (P fol. 14b, 1.16, and 23a, 1.19). There hardly could be any doubt that we have here a trace of phonetic influence, for

Beiträge z. semitischen Sprachwissenschaft, p. 11. Cf. Margoliouth, *Commentary on the Book of Daniel by Jepheth b. 'Ali*, p. XII, n. 1, and Goldziher, *Kitāb Ma'āni al-Nafs*, p. 21, n. 5.

³²⁸ See, e. g., Vollers, *Lehrbuch d. ägypto-arab. Umgangssprache*, § 39, 2; Löhr, *Vulgärarab. Dialect v. Jerusalem*, p. 33, c; Driver, *Grammar of the Colloquial Arabic of Syria and Palestine*, London, 1925, p. 83, § 3.

³²⁹ Bargès ed., p. 230, nn. 13, 14, p. 234, n. 2, etc.

³³⁰ Margoliouth, *l. c.*, p. 79.

³³¹ A MS. fragment of this Commentary is found in the Bodleian Library (Neubauer's Catalogue, no. 2486), a quotation of which is given by Margoliouth, *l. c.*, p. VII, n. 5.

³³² Cf. Rödiger, "Mittheilungen z. Handschriftenkunde," *ZDMG*, XIV, p. 486, where the reading ישראל is given, and Spitta, "Die Lücken in Gāwālīkī's Mu'arrab," *ibid.*, XXXIII, p. 213.

ظ was here and there pronounced by Arabs like ض as far back as the time of Mohammed.³³³ The confusion of these two letters occasionally occurs also in colloquial Arabic, as e. g. ظَهَرَ, back, and ظَهَرَ, midday, are respectively pronounced in Syria and in Egypt "ḍahr" and "ḍuhr,"³³⁴ while ضابط, an officer, is vulgarly pronounced "zabit," as if written with ظ.³³⁵

This error frequently occurs in Judeo-Arabic,³³⁶ causing at times some curious misreadings. Thus Goldziher³³⁷ points out an old error in reading of the eulogistic formula نَضَّرَ اللهُ وَجْهَهُ, "May God make his face shine (in Paradise)," which, on account of confusing the letters ظ and ض, is occasionally read in the Judeo-Arabic literature נאָטער אַללע וואָרד, as if it meant: "May God look at his face!"³³⁸ He proceeds to show that this error is as old at least as the period of the Judeo-Arabic translations, for Abraham b. Ḥisdai, in his translation of Ḡazālī's Mizān al-'Amal, rendered the pas-

³³³ Nöldeke, *l. c.*, p. 10.

³³⁴ Driver, *l. c.*, p. 8 (see also *ibid.*, p. 6, n. 2); Vollers, *l. c.*, p. 181; Löhr, *l. c.*, s. v.; Van Ess, *Spoken Arabic of Mesopotamia*, pp. 125 and 186, and elsewhere.

³³⁵ Wallin in *ZDMG*, XII, p. 625 (cf. Fleischer's note *ad locum*, and Nöldeke, *l. c.*, n. 2); Löhr, *l. c.*, p. 143; Halper, *Ḥefeş b. Yaşiah*, p. 99, and others.

³³⁶ See, e. g., Paulus, *R. Saadiae Phijum. Versio Iesaiæ Arab.*, Ienae, 1790, Fasc. I, Introduction; Munk, *Notice sur R. Saadia Gaon, etc.*, Paris, 1838, p. 31, and *Guide des Égarés* I, p. 67, n. 2; Fleischer, *Kleinere Schriften*, III, p. 430, and in note to Wolff's edition of *Thamāniya Fuṣūl* by Maimonides, Leiden, 1903, p. 94; Margoliouth, *Commentary on Daniel by Jepheth Ibn 'Ali*, p. XII, n. 1; Yahuda, *Prolegomena zu Kitāb al-Hidāja*, Darmstadt, 1904, pp. 28-29.

³³⁷ "Mélanges Judéo-Arabes," *REJ*, XLIV, pp. 70-71.

³³⁸ We find this formula thus written in the Derenbourg edition of *Kitāb al-Luma'*, p. 3, 1.19. Cf. Baḥya, *Kitāb al-Hidāya*, ed. Yahuda, text, p. 33, 1.7, and his *Prolegomena*, *l. c.*

sage יאר השם³³⁹ into Hebrew נצר الله أمرًا سمع مقالتي³⁴⁰ פניו אל השומע אמרתי, a Biblical phrase, which betrays the reading of نظر instead of the correct نضر.

We may conclude the present study by pointing out a few characteristic expressions and phrases in the text, which unmistakably show some Mohammedan influence. Pinsker³⁴¹ had already mentioned the fact that 'Ali b. Suleimān calls Moses אלוסול, the Apostle, while Salmon ben Yeroḥam, Yefet b. 'Ali, and David b. Abraham call him אלסייד, the master. The same tendency of referring to Moses as الرسول is frequently found also in the present work,³⁴² this appellation being usually followed by the formula عليه السلام, invariably written without an "Elif" after the "Lam."³⁴³ Similarly do we find the author referring to Noah as نبي, prophet (S fol. 20a, 1.17), and to the Bible simply as الكتاب, the book (מא לא וגור לה פי אלכתאב, S fol. 12b, 1.16, ואלדי דכר אלכתאב, P fol. 16a, 1.7), interesting infractions betraying a strong Islamic influence. The comment of the author on Gen. 28.22 (P fol. 16b, 11.8–10), viz.: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים יעני געלה קבלה ללה עז וגל יחגון ויצלון אליה "And this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house" means he appointed the place as 'Kibla' to God, who is Powerful and Exalted, people should make pilgrimage to it and pray to Him," surely reminds one very much of Mohammedan ideas, as well as terminology. The term "Kibla" in the sense of a place of worship is employed

³³⁹ *Kitāb Mīzān al-'Amal lil'Imām . . . al-Ġazālī*, Cairo, 1328, p. 42, 1.10. Goldziher traces this passage to a well-known ḥadith.

³⁴⁰ מאני צדק, ed. Goldenthal, Leipzig-Paris, 1839, p. 46, 1.19.

³⁴¹ *Likḳuḏe Qadmoniyot*, p. 177.

³⁴² Franz Delitzsch in his ed. of Aaron b. Elijah, *Eṣ Ḥayyim* (Leipzig, 1841, p. LV, n. 5) points out that the Karaite authors call Moses الرسول عم, השליח ע"ה.

³⁴³ Cf. Hirschfeld, *Qirqisāni Studies*, p. 42, 1.7, and elsewhere, for similar orthography. The "Elif" is probably supposed to be written over the "Lam", viz. الرّحمن, ذلك, لهذا, as السّلم, etc.

by the author also in his interpretation of the verse "As it is said to this day: 'In the mount where the Lord is seen.' " (Gen. 22.14), *אי סיחצל קבלה ויכון פיה וקאר אללה*, "Namely, it will become a 'Kibla,' and the majesty of God will be in it" (P fol. 10b, 11.12-13).

VIII

THE MANUSCRIPTS

As we have had occasion to mention before, this commentary covered the entire Pentateuch. A considerable portion of it has been preserved in the fragment of the Sulzberger Collection of the Jewish Theological Seminary of America and in that of the Second Firkowitch Collection in Petrograd (MS. 4423). The commentary is divided by the author into two parts, the first part covering the books of Genesis and Exodus, and the first fifteen chapters of Leviticus, while the second part begins with Lev. 16.1 and covers the rest of the Bible.

Designating the Sulzberger fragment as S, and the Petrograd fragment as P, the contents of both manuscripts may be arranged as follows:

FIRST PART

Genesis: 1.1—9.6 (S, 21 fol. leaves); 10.19—11.9 (S, 1 fol. leaf); 11.10 to end (P, 26 fol. leaves).

Exodus: 1.1—21.8 (P, 35 fol. leaves); 23.19—23.33 (S, 1 fol. leaf); 25.1—28.2 (S, 6 fol. leaves).

Leviticus: 4.3—5.24 (P, 6 fol. leaves); 11.39—15.19 (P, 22 fol. leaves).

Total Part I—118 leaves.

SECOND PART

Leviticus: 16.1—22.25 (P, 22 fol. leaves).

Numbers: 9.13—20.13 (P, 8 fol. leaves); 21.14—27.8 (P, 8 fol. leaves).

Deuteronomy: 5.19—13.1 (P, 6 fol. leaves); 14.28—16.21 (P, 8 fol. leaves); 28.11—30.9 (S, 5 fol. leaves).

Total Part II—57 fol. leaves.

Thus, out of the 175 fol. leaves of the total manuscript material preserved in both fragments, S contains 34 fol. leaves³⁴⁴ while P has 141 leaves, one partially supplementing the other.

The MS. was made up into fascicles, or quires, originally consisting of 12—14 leaves each. This is especially the case of the first 22 leaves of S and the first 61 leaves of P. The initial 12 leaves of S, written in Hebrew square characters, evidently represent fascicle I, with one or two leaves missing between fol. 8 and 9. Of fascicle II only 10 leaves are preserved, S fol. 13–22, with probably two leaves missing between fol. 21 and 22. Fascicle III begins the P MS. and extends to and including fol. 14, 14 leaves. Of fascicle IV we have only 11 leaves, its first leaf, between fol. 14 and 15, missing. Then follow fascicles V, VI, and VII in their entirety, consisting of 12 leaves each.

The fascicles are numbered consecutively with Arabic figures on the upper right corner of the first page, but they are very faint and in some cases entirely obliterated. On the last page of each fascicle, at the left side of the lower margin, are written a few catch-words, with which the following fascicle begins.

I shall now proceed to describe each MS. separately.

(A) The Sulzberger MS.

As far as I know, this manuscript has not been mentioned by any one. The leaves measure 5 x 4 in. (15 x 11.5 cm.), and the number of lines to the page range from 19 to 22. The first twelve leaves are written in Hebrew square with

³⁴⁴ S also contains four additional portions of leaves, one belonging to Exodus, the other three to Deuteronomy. They are not counted here, for very little could be gathered from them.

some tendency to cursiveness, in a very clear and fairly legible handwriting probably by a trained copyist. We find here very few omissions, which are inserted in the margin. The system of transliteration is the same as is usually employed in Judeo-Arabic. Diacritical points are placed over z to represent ض , and under ḡ to represent ح . In rare instances ḡ and ṭ are marked with a point above for غ and ط respectively. There are no distinguishing marks over ד , ה , כ and ח , thus retaining their double significance.

Copyist's errors are found more frequently in this portion of the manuscript than in the rest of it, as e. g. אלמעי (S fol. 1b, 1.19) for אלמעני; ואלאחצא (S fol. 7b, 1.7) for ואלאסתצא, infinitive of X conjugation of ضأ ; פעלידמא (S fol. 8b., 1.12) for פעילהמא.

Beginning with the thirteenth leaf and up to the end, the Sulzberger manuscript is written in Arabic characters, in a cursive hand—a mixture of "naskha" and "riḡ'a," whereas the Biblical quotations are given in Hebrew, in an old cursive script. The writing is rather careless, with some erasures and corrections and many omissions in the text, which are written on the margin by the same hand. One can immediately see that it is not the work of a trained copyist, and the late Prof. Halper was accordingly inclined to believe that this part of the manuscript represents the original autograph copy of the author. A copyist must have written the first twelve leaves, and for some reason could not finish his work, so the portion he copied was added to the remaining part of the original manuscript. That would perhaps explain the continuity of both parts, although they are written by two different hands.

The chief characteristic aspect of this part is a very scant use of diacritical points throughout. The writer evidently had no special guiding rule when to use them, for on some leaves they are found in a greater quantity than on others,

and some words are fully provided with all the necessary points in one place, and with none at all in another.

One can well imagine the difficulty of reading such a text when, e.g., words like قتل, قتل, قتل are all written exactly alike with no mark to indicate the reading intended by the author. Similarly عید, عبد, عند are frequently written alike, and the correct reading could be ascertained only by a careful study of the text. The ز is rarely marked with a point, but the ر usually has a characteristic check mark ˘ over it. The letters س and ش are both occasionally written as a straight prolonged line with a short dash over it. Ligatures are used freely, in the oriental style. On account of the strong tendency to cursiveness the end of one word is frequently connected with the beginning of the following word, making the reading still more difficult. The ح is at times distinguished from ج and خ by a small ح placed under it.³⁴⁵

As one would be likely to expect, the only kinds of hamza represented here are those written in the middle of a word in the form of و or ى, as المؤمنون (fol. 17, 1.7), الملائكة (fol. 15, 1.5). In such cases the writer frequently was careful enough to place a hamza sign over the و. The letter ى, however, was obviously taken for a yā, for just in these cases we not infrequently find two periods almost vertically placed under the letter, as if the writer aimed thereby to emphasize that it is a yā, and nothing else.

Another peculiar characteristic of the portion of the MS. written in Arabic characters is that the author follows the custom of Arabic writers, occasionally placing a ه, which is an abbreviation of انتهى, "finished," to indicate the end of discussion. But it seems that he had no set rule in this matter too, just as in the scant use of diacritical points, discussed

³⁴⁵ Cf. Fleischer, *Kleinere Schriften*, III, p. 387.

above, for we have a ♀ in the end of some paragraphs, while in others it is absent.

The orthography of the MS. is on the whole classical, with the usual deviations characteristic of the Judeo-Arabic literature, which were discussed at length in the preceding chapter.

This portion of the manuscript is in a far worse condition than the first twelve leaves. It is badly worm-eaten, and the upper corners of some leaves are completely destroyed. Especially damaged are the fragmentary parts of the commentary on Exodus and Deuteronomy, where large portions of the leaves are completely destroyed. Pieces of some leaves were pasted by an ignorant binder to leaves to which they do not belong, and it was no mean task to identify each strayed piece and to assign it to its proper place.

(B) The Petrograd Manuscript.

The first report about the existence of this manuscript was made by Harkavy.³⁴⁶ Unfortunately, no other information, except that such a work by 'Ali ben Suleimān is found in the Public Library in Petrograd, is given in that brief note. However, when I undertook the careful study of the Sulzberger fragment, it occurred to me that it probably is a copy of the same commentary reported by Harkavy. I immediately sent an inquiry about it to Prof. Kokowzow in Petrograd, with whom I was in correspondence at that time (spring, 1923).

This scholar was kind enough to find out all about the desired manuscript in the Public Library. He gave me an adequate description of it, and also added a few excerpts from both its parts. On perusing these excerpts, I became fully convinced that I had before me portions of a copy of the same commentary. I proceeded then to make arrange-

³⁴⁶ Stade's *Zeitschrift f. d. alttestam. Wissenschaft*, 1881, p. 156. Not mentioned by Steinschneider in his *Arabische Literatur*, § 180.

ments with Kokowzow to have the entire Petrograd fragment photographed. This work was finished in November, 1923.

He has greatly increased my obligations to him by carefully arranging and numbering the 146 photographs which comprise the complete manuscript, and also by giving an accurate table of the parts of the Bible covered by this fragment. On going over his detailed table of contents, I was quite surprised to note that there is not a single portion of the commentary in which the Petrograd manuscript is a duplicate of the Sulzberger fragment. In fact each one partially fills the gaps found in the other.

After considerable delay I received the photographic reproductions, which were forwarded to me by Kokowzow through the Russian Academy of Sciences. The package arrived here in March, 1924, just when the fruitful career of my late teacher and friend, Prof. Halper, was cut short. Even a casual glance at the prints fully convinced me that the hand that wrote the Sulzberger fragment also wrote the Petrograd manuscript. The peculiar characteristics of the letters and the scarcity of diacritical points are exactly the same. The size of the leaves, as well as the number of lines to the page, is identically the same.

But how astonished I was, when on examining the print of the first leaf, I found it to be a continuation of the discussion on Gen. 11.9, so suddenly broken off with fol. 22 of the Sulzberger fragment, where a large gap follows! In fact it is a direct sequence of the sentence, the beginning of which is given at the end of the latter fragment. This may readily be seen from the text given here, ff. S 22b-P 1a (p. 135).

In view of the above facts I came to the conclusion that both fragments really represent one copy, probably the autograph copy of 'Ali ben Suleimān. This copy was torn apart into two unequal portions, the larger one having been

acquired by Firkowitch for the Petrograd Library, while the smaller portion came through some channels into the possession of the late Judge Sulzberger. My contention is strengthened by the fact that the catch-words found on the lower margin of S fol. 22b are indeed the words with which P fol. 1a begins, thus showing that it is a continued text.

There hardly could be any doubt that both fragments simply represent two unequal portions of one manuscript, separated by some unscrupulous person, probably with the view of selling them as two separate MSS.³⁴⁷ Being interested in Professor Kokowzow's opinion in this matter, I sent to him copies of the second half of 22b of the Sulzberger MS., and of the first half of fol. 1a of the Petrograd MS. for his perusal. In either case I copied the text in Arabic script exactly as given in the manuscripts, and provided diacritical points only when given there.

This noted Arabist was very prompt in his answer. In a letter dated "Leningrad (formerly Petrograd), July 3, 1924" he writes that I was quite right in my conclusion, and that there is hardly any doubt that both excerpts represent one continuous discussion.

Since the P. MS. is a continuation of the S. MS., the description of the second portion of the latter also applies to the former. The only difference is that P is far better preserved than S, especially the first part of it (61 leaf). Otherwise, one is exactly like the other.

[³⁴⁷ Professor Marx suggested that it is more likely that when Firkowitch obtained his MS. in Cairo, the leaves were probably separated in the Karaite Genizah, and he, therefore, missed the other portion of the MS., which was many years later acquired by Deinard in Egypt and sold to Sulzberger].

IX

CONCLUSION

Before I had any definite information about the P MS. I made a study of the S fragment with the intention of editing it in its entirety. However, on finding out that the former is a continuation of the latter, I decided to edit at present the Commentary on the Book of Genesis, which comprises the first twenty-two leaves of S and is continued in P up to fol. 27a. But I hope ultimately to be able to edit the entire manuscript material at my disposal.

The MS. being unique, I have endeavored to reproduce the text exactly as given there, without any alteration, with the exception of a few quite obvious scribal errors and ditto-graphies, which have been corrected, and the article לאל, frequently given in the Hebrew square portion of the MS. at the end of the line, was transferred to the beginning of the following line, thus prefixing it to the noun to which it belongs. Vulgar forms occasionally occurring in the text, as well as some corrections and omissions, were in each case indicated in the textual notes.³⁴⁸

The first portion of the edited part of the S MS. is written in Hebrew square, as has been previously mentioned. In order to make the edited text uniform, I considered it advisable to transliterate the Arabic script of the remaining portion of the edited text into Hebrew square, and have it all written in the same characters. Since the transliteration had to be written with diacritical points, as accepted by usage, I supplied such points for the sake of uniformity also in the first portion of the text, wherever they were omitted by the copyist.

³⁴⁸ See Margoliouth, *Book of Daniel by Jepheth Ibn 'Ali*, pp. XII-XIII, where the editors' various treatments of vulgar forms are discussed.

ARABIC TEXT

S1a

אלנז אלאול ממא אנתועה ועלי בן
 סלימאן אלמערופ אלש' אבו ואלח[סן
 אלמקדסי רח' אללה לנפסה מן תלכיץ אלש'
 אלגליל אבו אלפרג הרון בן אלפרג רח'
 אללה לתפסיר אלתוראה ללשיך אבו 5
 יעקוב בן נוח רצי אללה ענה

וועלה מלכצה אלש' ואבו אלחסן
 אלמדכור מע בקיה אלתורה קדש
 ליי אלהי ישראל על עדת בני מ[קרא
 לא ימכר ולא יגאל יכפיל יי שכרו 10
 [בש] יי אלהי ישראל 1b

[למ]א נטרת פי תפאסיר אלתורה לכחיר מ[מ]ן קדם
 מן אלשויוך רחמ' אללה ורגבת פי תחציל בעצהא
 לנפסי אנטר פיה וקאא בעד וקת אכר ענר דעא
 אלדאעי אליה כאן אלאקרב אלי קלבי מנדה תפסיר אלש' 5
 ואבו יעקב בן נוח רצי אללה ענה לסלוכה פיה טריקה
 אלאכתצאנר] ען כחיר ממא תצמנה תפסיר גירה
 ממא ראי קלה אלפאידה בה ולתנקידה רח' אללה פיה
 עלי מא ראה מכאלפא לראיה מן אלאקואל ואלמדאהב
 אלמתפקה עליהא אלכחיר מנהם ואבעאדה לדלך ואן 10

1 a

11.4 and 5 אבו] For אבי; a frequently occurring error in Judeo-Arabic. Cf. Commentary of Tanḥum Yerushalmi on Jonah, ed. Kokowzow, p. 114, nn. 7, 10, and 12; *Jefet b. 'Ali's Commentary on Naḥum*, ed. Hirschfeld, p. 15, l. 16, and G. Margoliouth, Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicle of Karaite Doctors, *JQR*, IX, p. 433, ll. 2, 4, 11, 12, etc.

1 b

אבי R. [אבו 1.6

כאן כל ואחד מנהם רח' אללה אכתר ראה פמא
 ואורדה ודהב אליה וגא מסלכה פיה מסתחסנא פי
 [מ]ענאה. פעולת חנינד עלי תלכיץ תפסיר מן תקדם
 [ד]כרה רצי אללה ענה ואן אחדף מנה אליסיר מן
 אל[אק]ואל אלתי לא תמס אלחאגה אלי איראדהא ואציף 15
 [אלי]ה מא אסתחסנה מן קול גירה ממן מצי רצי אללה
 [ענ]ה מעמא עסאה יסנח ויכטר ממא ילוח לי צואבה
 [ול]יס הו מן הדין. ואנתהר פי חדף כל תכריר וכל
 [ע]בארה יכון אלמעני חאצלא מן דונהא או במא
 [הו] אוגו מנהא מע קצר אללפט אלדי תכון בה אלפאידה 20
 [וא]יצ[וא] [ו]אצם כל מעני פי קול אלי מא ילי [ומא]
 2 a ילי[קן] במוצעה ממא באעדה רח' אללה ענה ליגי
 דלך מכתצרא יסהל מחמלה פי ספר ויקרב תנאולה
 פי חצר אד אעטם אלאגראן פיה מא עאדת
 פאידתה עלי עאנלא ואנלא מסתעינא באללה
 חע' עלי תסהיל סביל דלך ותיסיר טריקה מרשר 5
 פיה אלי מא יכתר צואבה ויקל כטאזה ורו עז וגל
 אלמנעם בדלך בגודה. וכאן אלאב[תרא] בה פי סנה
 כמסה עשר וארבע מאיה פאן תפצל סבחאנה

1.19 אלמעני MS. [אלמעני].

1.21 Reading [ילי ומא] MS. damaged and the letters illegible. uncertain.

2 a

1.2 [יסהל] Cf. *al-'Amānāt wa'l-'Iṭīkādāt*, p. 1, last line, for similar expression.

1.8 [כמסה עשר סנה] For the feminine עשרה כמס, agreeing with סנה. The date given here is according to the Seleucid Era, the thousand being omitted, or 1103 C. E. It could hardly refer to the Mohammedan Era, i. e. 415 A. H. = 1024 C. E., for the author mentions the names of 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj in the title page of the present commentary and of Joseph al-Baṣīr in his commentary on Exodus (See Introduction, chapter V, p. 36, n. 185a) with the formula רחמה אללה after them, which is used only after names of persons who are dead. Yet, according to Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicles of Karaite Doctors (*loc. cit.*, p. 434), these two Karaite authorities were still alive in 428 A. H., or 1036–7 C. E. This date is corroborated by the fact that Joseph al-Baṣīr mentions Samuel ben Ḥofni as dead (Harkavy, *Studien u. Mittheilungen*, III, n. 121), he must have, therefore, written after 1034, the year when this Gaon died. Besides, Prof. Marx has pointed

- באלחיאה ואלמעונה עלי חכמילה פדאך מן גזיל
 10 אחסאנה ואן ראי עז אסמה פי אלחכמה אלאקחטאנע
 מן דון דלך פליס גיר אלרצא בחכמה ואלתסלים
 לאמרה כק' היאמר חמר ליוצרו מה תעשה כי
 כלאשר יחפץ יעשה. ואלרנבה אליה תבארך ותעאלין
 פי אלחופיק קבל דלך ללכלאך מן חבעאת אלדארין
 15 פדלך נעם אלמרגוב אליה פיה והו סבח' ולי אלחפצל
 באלאנאבה אלי דלך באלטאפה אלטאהרה ואלכפיה
 אן שא אללה. **בראשית ברא אלהים.**
 אפתתח תע' תוראתה בדכר אלכליקה למא כאנת
 ואן אלכבאר ואפאדנא מן חרתיבהא מא לס
 20 ונסת[דרכה עקלא אד אלעקול דלת עלי חדת אלענאלם]
 2 b במא פיה מן דון אלחרתיב ואלחפציל אלמסתפאר שרעא
 וקו' בראשית יקחצי מחדופא גיר מדכור ליכון מאל

out in the *United Synagogue Recorder*, VI, 3, June 1926, p. 20, that the Jewish Theological Seminary of America possesses a MS. dictated by this blind authority in 1048. This disproves Poznański's conjecture that Al-Baṣīr probably died about 1040 and 'Abu'l-Faraj Harūn shortly after him. See his articles: Nouveaux renseignements sur Abou-l-Faradj Haroun ben al-Faradj et ses ouvrages, *REJ.*, LVI, p. 55, and ראשית בראשית in Luncz, *Jerusalem*, X, pp. 104 and 106. I am indebted to Prof. Marx for drawing my attention to the last three references.

1.12 [היאמר] Isa. 45.9. Eccles. 8.3.

1.16 [באלטאפה] Cf. 'Abu'l-Faraj Harūn (Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 60, line 27) for same expression.

2 b

1.1 במא would probably be better.

1.2 [מחדופא] The author obviously takes בראשית as a construct form, of which the determining noun (المضاف اليه) has been omitted. See Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 659, ll.5-10), who likewise considers it in the construct state, either with some word omitted after it, as our author maintains, or it has the meaning of בראשית ברא, as Rashi takes it. As for the ב of בראשית, Ibn Janāḥ considers it as superfluous (*Kitāb al-Luma'*, p. 69, ll.3-6). Similarly Ibn Bal'am in his Commentary on the Twelve Minor Prophets (ed. Poznański, *JQR.*, NS, XV, p. 14), Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruk*, ed. Stern, Pressburg, 1844, p. 3c), and Ibn Ezra (*ad l.*) maintain that it is a construct form. However, Qimḥi (*Sefer ha-Shorashim*, s. v.) explicitly states: וכן בראשית ברא אלהים אינו סמוך, etc. Cf. Aaron ben Elijah, *Keter Torah* on Gen., pp. 5a ff.

בראשית ממלכות וגירה פקיל אן אלמחדוף מנה
 דכר אלומאן יעני פי אול אלומאן כלק אללה אלסמא
 5 ואלארץ ודלך פאסד אד אלומאן הו חרכאת אלפלך ולם
 יכן חנינד אלפלך מכלוקא. וקיל אן מענאה פי אול
 חאל ודלך בעיד איצא אד אלחאל אקל אלוקאת ווקת
 לם יכן תחקיקא למא תקדס דכרה. פאן עני הדא
 אלקאיל באלחאל תקדירא לא תחקיק פלא דליל עלי אנה
 10 תע' כלק אלסמא ואלארץ פי חאל דון חאלין ומא זאד
 ענהמא אד אלעקל לם יקץ בה ולא נץ עליה אלסמע
 ואיצא פאנה אדא כאן מעני אלחאל ואלוקת סוא
 ואלווקת לא יכון אלא חאדהא פכדלך אלמוקת בה אד
 אלוקת לא יכון וקתא ללקדים תע' ולא יכון אלקדים
 15 עז וגל וקתא לגירה למא אסתחאל אלחדות עליה
 פינבגי אן יכון הנאך חאדהין א' וקתא לכלק אלסמא
 ואלארץ והו אלדי ענאה הדא אלקאיל בקו' פי אול חאל
 כלק אללה אלסמא ואלארץ. ואלאכר כלק אלסמא ואלארץ
 והו אלמוקת פמא הו דלך אלחאדהא אלדי כאן וקתא
 20 לכלק אלסמא ואלארץ. אלי תרי אן אלקאיל יקול פי
 3 a אול [ח]אל מן אחואל אשראק אלשמס צלית פינעל א'
 וקתא ואלאכר מוקתא בה למא כאנא חאדהין. וקד
 ימכן כון אלאמר פיהמא באלעכס בחית ינעל אלוקת
 מוקתא ואלמוקת וקתא כאן יקול אשרקת אלשמס אול
 5 צלאתי. ואדא כאן דלך כדלך פאלאקר ב אן יקאל פי
 בראשית מע אול מכלוק כלק אללה אלסמא ואלארץ לאן

1.3 [בראשית Jer. 26.1.

1.6 See Maimonides, *Dalālat al-Hā'irīn*, II, chap. 13 and 30, for lengthy discussion of this question. Cf. also Mann, "Early Karaite Bible Commentaries," *JQR.*, NS, XII, p. 443.

1.7 Cf. the commentary of Crescas on *Dalālat*, II, 30, n. 5, viz.:
 ... כי העולם לא נברא בהתחלה זמנית כמו שבארנו אבל נברא בעתה שהיא התחלה
 לזמן ואינה חלק מהזמן כמו הנקודה שאינה התחלה קוית אבל היא התחלה לקו
 See *Keter Torah*, p. 6 b, where this explanation is discussed at length.

1.9 תחקיקא For תחקיק.

1.20 אלא For אלי.

אלבא כמא תעמל מע אלשי איצא נחו הלחם בעמלק
 אלדי הו במחאבה הלחם עם עמלק נטיר להלחם עם
 בית ישראל וליס כון עמלהא מע מנאזא במאנע מן
 10 הדא אלקול אד אלחקיקה פיהא קד אמתנעת. ואלדליל
 אלעקלי אקחצא אן לא יכון כלק אלסמא ואלארץ סאבא
 לכלק ח' ינתפע בכלקהמא לכונה עבאא פלא בד מן כלק
 מלך קבל כלקהמא או מע כלקהמא יעתבר בדלך והו
 אלמעני בקולנא מע אול מכלוק כלק אללה אלסמא ואלארץ
 15 וקד ינוז אן יקאל פי דלך בעד אול מכלוק לאן אלבא קד
 תעמל איצא בעד כקו' שנה בשנה אלדי מענאה סנה
 בעד סנה. פאן קיל אלא נאז תקדים כלק אלעאלס אלדי הו
 נפע עלי כלק אלחי אלמנתפע בה כמא יכון פי אלשאהד
 אסתעדאד אלמנאפע ח' אחצאר מן ינתפע בהא.
 20 כאן אלנאב. לאן גרצה תע' בכלק אלעאלס נפע אלאחיא
 בה עאנלא ואנלא פמתי כלי וגוד אלנפע מן וגוד אלמנתפע
 בה לס תחצל אלבניה וצאר תקדם אלכלק לא פאידה
 3 b פיה פינב לדלך תקדים אינאד אלחי עלי אינאד אלעאלס
 או מקארן לה ואנמא חסן מא דכרתה פי אלשאהד למא
 תעד' עלי מסתעד' אלמנאפע אסתעדאדהא
 ואסתעדע אלמנתפע בהא מעא מן חית יחתא
 5 פי דלך אלי אוקאת מתראכיה ולמא לה איצא מן
 אלסרור ולדלך קדם אלואחד מנא אלארדה אלתי הי
 עוז עלי פעל אלמראד למא לה פיה מן אלסרור
 ותסהיל אלפעל בתכריר אלעזם ותוטין אלנפס עליה

3 a

1.7 It seems to be superfluous, very likely an error for קד, as used in the same phrase in lines 15–16, below. מע Cf. Solomon Parḥon (*ibid.*), viz.: Ex. 17.9. ויש בית כמו עם

1.8 [להלחם] I K. 12.21.

1.11 [אקחצא] Read אקחצי.

1.15 [בעד] Cf. Ibn Janāḥ, *Kilāb al-Luma'*, p. 72, ll.13–14, for the use of “bā” in the sense of “after”; also Solomon Parḥon, *ibid.*, p. 2d.

1.16 [שנה] I Sam. 1.7, and elsewhere.

1.21 [כלא] For כלא.

3 b

1.2 [למא] Dittography in MS.

1.5 [מתאכרה] “Protracted”, or perhaps scribal error for מתאכרה.

וקד תנוה תע' ען מהל דלך פי מראדאתה. וקולה
 10 ברא יפסר כלק במעני יצר. אלי תרי אלי קו' ויברא
 אלהים את האדם. וייצר יי' אלהים את האדם גיר אן
 לשון יצירה ישתרך פיה אלקדים עז וגל ואלמחדתין
 כקו' ענה יוצר הארץ ועשה. וענהם קאל יוצרי פסל כלם
 לכנה יפסר פיה תע' מן אלכלק ופיהם מן אלתצויר
 15 לרפע אלאיהאם עלי אן אצל אלכלק פי לגה אלערב
 הו אלתקדיר וקד יסתעמלונה פי אפעאל אלמחדתין
 כקולהם כלק אלכיאט אלקמין אדא קדרה ויקול
 פי אלעבראני מי יצר אל. ויקרב אן מעני דלך
 פי אללגתין מתקארב ולשון בריאה משהורה
 20 יכתץ בה סבחאנה. פאמא מא יסתעמל מן מהאל
 4 a דלך פי בני אדם כקו' ובראת לך שם ויד ברא פאנה
 מע תסאוי אחרף פי אלגמיע יפסר מן אלתנקיה
 ואלתמיו ויכון להדה אללגה עלי הדא אלקול אקסאם
 א' מא אצלה אלבא ואלריש פקט מע אכתלאף תצריפה
 5 כקו' ולבור את כל זה. וברותי מכס. הברו נשאי
 כלי יי' ותאניהא מא ינצאף אלי הדה אחרפין הא
 אצליה איצא כקו' הברי שמים. ותאלהא מא
 יתראדף פיה אלריש כקו' ברור מללו. וד' מא אצלה
 אלאלף מצאפה אלי אלבא ואלריש חסב מא תקדם מן
 10 ברא וגירה. וקו' אלהים הדא אלאסם מן גמלה אסמאנה
 תע' יפיד אסתחקאק אלעבאדה כקו' והיה יי' לי לאלהים
 אהיה לאלהים לכל משפחות. ולדלך למא אעתקד

1.10 For אלא [אלי] Gen. 1.27.

1.11 *Ibid.* 2.7. [ויצר]

1.12 For [ואלמחדתין] ואלמחדתין.

1.13 [ויצר] Isa. 45.18. קאל Written on the margin. [ויצרי] *Ibid.* 44.2.

1.18 *Ibid.* 44.10. [מי]

4 a

1.1 Josh. 17.15. [ויברא] Ezek. 21.24.

1.5 Eccles. 9.1. [והברו] Ezek. 20.38. [והברותי]

1.7 Isa. 47.13. See Introduction, pp. 51–2, notes 237 and 238. [הברי]

1.8 Job 33.3. [ברור]

1.11 Gen. 28.21. [והיה]

1.12 Jer. 31.1 (30.25). [אהיה]

אלמכאלפין פי אלוחן אנה יסתחק אלעבאדה אסמוה
 בדלך כקו' את אלהי אשר עשיתי לקחתם. קום עשה
 לנו אלהים. פקד אקתצי הדא אלסמס וגיר מן תסתחק
 עליה עבאדתה עז וגל. והדא ממא יוכר כלך
 אלמלאיכה קבל כלך אלעאלם או מעה ליסתחק עליהם
 אלעבאדה אד קבל כלך אלעאבד לא יחסן תסמיתה
 מעבדא כמא לא יחסן עלי אלתחקיק תסמיה
 אלמצרוב מצרובא וצארב ליס. וקו' את הי לפטוה
 תוסמי פי אלערבי חרפא תדכל עלי אלמפעול פתמיה
 מן פאעלה ולדלך ענד ארתפאעהא ילתבסאן נחו
 אבנים שחקו מים. וקו' השמים ואת הארץ. הו אשארה
 אלי מערוף מעהוד פלדלך חסן דכול הא אלתעריף
 עליהמא אבתדאא מן גיר תקדם דכרהמא נכרה
 מתל והיה האיש ההוא אלדי דכלת עליה הא אלתעריף
 בעד תקדם דכרה נכרה כקו' איש היה בארץ עוז.
 פלמא כאנת אלסמא אלעליא מעלומה באלכבר ואלארץ
 באלחם אורדהמא בהא אלתעריף מן גיר תנכיר מתקדם
 ולא נעת מתאכר מתל והיה האיש אשר יבחר י' ולא
 יקתצי תקדים דכר אלסמא עלי אלארץ כונהא מכלוקה
 קבלהא אד ואו אלעטף אלתי פי ואת הארץ לא תפיד
 דלך בל יגוז כלקהמא מעא ויגוז תקדם כלך אחדאהמא
 לכלק אלאכרי לכן אלאקרב כלקהמא וקתא ואחדא עלי
 מא תקדם מן תפסיר בראשית מע אול מכלוק או

1.13 אלמכאלפין] For אלמכאלפון.

1.14 Ex. 32.1. [קום] Judg. 18.24. [את אלהי]

1.15 Read perhaps [וגיר] The author obviously wishes to say that the name of God implies the existence of a being to worship him.

4 b

1.2 Isa. 14.19. [השמים] Ibn Ezra deduces that the article here shows that it refers to the visible heavens. Cf. Ibn Janāh's discussion of this subject in *Kitāb-al-Luma'*, pp. 358 ff.

1.5 [והיה] Job 1.2.

1.6 *Ibid.* 1.1. [איש]

1.9 [והיה] Num. 16.7.

1.12 [כלקהמא מעא] This is the view of the חכמים in Hagigah 12a, who maintain that זאת הנה כוחות נבראו זהו זה. Cf. Mann, Early Karaite Bible Com., JQR., NS, XII, p. 451, l.15. [אחדהמא] MS.

15 בעד אֹל מכלוק מן חַיַּת אֵן אלארץ כִּלְקַת מתאכֶּרֶה
 ען אלסמא למא כאנת מכלוקהּ מע אֹל מכלוק ולא בעדה
 בל אלסמא פקט בדלך אחֶךְ ולעלה תע' קצד בתקדים
 דכר אלארץ עלי אלסמא פי מוצע אכר כקו' ביום עשות
 יי אלהים ארץ ושמים רפע שְׁבֹדָה עמן יתוהם דלך.
 20 ואנמא יקדם דכר אלסמא עלי אלארץ פי כתיורן מן
 אלמואצע לכצוציתהא ען אלארץ באמור כתיורה
 5a אחדהא כונהא כרסיא לוקארה כקו' השמים כסאי.
 והארץ היתה וג'. קו' והארץ לם יתקדם מא תכון
 אלוואו פיהא עטפא עליה ואלאקרב כונהא ואו אלאבתדי
 מתל אלוואאת אלאכלה עלי אלאכבאר אלמבתדאה נחו
 5 ואברהם זקן. ונח מצא חן. וקו' תהו ובהו. האתאן
 אללפטתאן ליסתא ממא יתצרף ולא ישתהר וגודה
 ואלאקרב אן פאידתהמא אלכלו מן אלחיואן
 ואלעמראן כקו' פי כראב ארץ אדום עלי טריק אלחשביה
 ונטה עליה קו תהו ואבני בהו וקו' לא תהו בראה
 10 לשבת יצרה. פאורא תע' אן תהו באלצֶר ללסכנא
 וקאל ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו בעד מא קאל
 מא הו כאלשרח לה מן קו' ראיתי ההרים וג' ראיתי והנה
 אין האדם וג' ראיתי והנה הכרמל וג' פאתצח מן
 מנומע דלך אן פאידתהמא מא תקדם דכרה והמא

1.18 Gen. 2.4. [ביום]

5 a

1.1 Isa. 66.1. Cf. Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 9, for כסא as referring to heaven.

1.3 For *بدا* [אלאבתדי]

1.5 Gen. 24.1. [ונח] *Ibid.* 6.8.

1.6 For the dual *ונודהמא*, referring to *תהו* and *בהו*. Dittogr. in MS.

1.9 Isa. 34.11. [לא] *Ibid.* 45.18.

1.10 For *فأورى*, a vulgar form of the IV conjugation of *رای*.

1.11 For *للسكنى* [ללסכנא]

1.11 Jer. 4.23. [ראיתי]

1.12 *Ibid.* 4.24. [ראיתי ההרים]

1.13 *Ibid.* 4.26. [ראיתי]

- 15 בחן בחן בהן ואנמא לס יני אכרהמא מפתוחא
מתלהמא לאגל אלווא אלתי מן שאנהא אלצם. וקו'
וחשך. קיל אנה סואד יחל פי אלהוא אלדי קאל ענה
ורוח אלהים פִּיחצל אלטלאם מנה. וקיל בל הו
אנזא סוד מתכאתפה פי בעץ אלגהאט כקולה
20 הבאת אל אצרות חשך וג' פינקלה תע' אלי אלמוצע
אלדי יריד כון אלחשך פיה חסב מא פעל פי מצרים
5b כקו' ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים. וינוז כלא
אלקולאן ויטאבקמהא חשת חשך ויהי לילה
פאמא מן זעם אנה ליס בשי הארת בל הו זואל אלנור
פבעיד למא תקדם ולקו' יוצר אור וב' חש' פינזו כון
5 אלאול אנזא ביץ צאפיה נקלהא תע' או ביאץ יחל
פי אלהוא פינתפי בה אלסואד אלדי כאן חשך. וקו' על פני
תהום אפאד כונה עלי טאהר אלמא והדה אללפטה תנבי
ען אלמִיאה אלגויה כקו' כל מעינות תהום רבה את
תהום וכסוך המים הרבים. תהום אמר לא היא.
10 ואשבאה דלך. ורוח אלהים מרחפת וג' יעני תחרך
אלהוא אלמתצמן אלחשך עלי אלקולין אלמתקדמן ואצאף
אלרוח אליה תע' דון אלחשך ואלרוח למא כאנת לה כאלאלה פי

1.15 Isa. 28.16. [בחן] Ex. 29.20.

1.19 Cf. Pirke de-R. Eliezer (ed. Friedländer, London, 1916, p. 17) that darkness goes into the world from the quarter facing North.

1.20 Job 38.22 has אצרות שלג [הבאת] The author has evidently confused this verse with חשך אצרות חשך of Isa. 45.3.

5 b

1.1 Ex. 10.22. [וייהי] Dittogr. in MS.

1.2 [חשת] Ps. 101.20.

1.4 [יוצר] Isa. 45.7.

1.7 Rashi's interpretation. David ben Abraham al-Fāsi takes וְחָשַׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם כָּל מַעֲיִנוֹת תְּהוֹם: viz.: כלהא נמור אלאמיא אלגומיקה (*Jāmi' al-'Alfāz*, Petrograd MS. No. 604, fol. 311a). Ibn Janāḥ takes it as the place of "much water" (*Kitāb al-Uṣūl*, s. v.), followed by Solomon Parḥon and David Qimḥi.

1.8 [אלגויה] For الْجَنَّةُ, special, partial. [כל] Gen. 7.11. [את] Ezek. 27.19.

1.9 [תהום] Job 28.14. Misquoted for היא בי היא.

1.12 [כאלאלה] Ibn Ezra: סמך הרוח אל השם בעבור היותו שליח בחפץ השם: כאלאלה ליבש המים.

אפעאל כחירה כקו' ישב רוחו יזלו מים. הגה ברוחו הקשה.
רוח סערה עשה דברו. ברוח קדים תשבר אניות. וניר
15 דלך ממא ינסב תאחיר אלפעל פיה אלי אלרוח לכונוהא סבבא
לה מע אסתגנאיה עז וגל פי אפעאלה ען דלך לכנה יפעלה
למצאלח אלמכלפין חסב מא גרת בה אלעאדה. ויאמר אלהים
יקאל אנה אחרת כלאמא הו יהי אור. סמעחה אלמלאיכה
ופהמתה ואנצלחת באכבארה עז וגל להא בדלך ועלמת
20 אנה סיכון אסתדלאלא חס אצטרת אלי אלעלם באלאור
למא חדת. ולא יחסן מנה עז וגל הדא אלכלאם אלאבעד
6 a אן חצל מן בעצהם מע בעץ מואצעה עלי קדר מן אלכטאב
פהמו מעה דלך. וקיל אן מעני ויאמר אראד מתל מה
תאמר נפשך. וקו' יהי מענאה יחדת אד לשון היות אדא
תנאול אלאסם דון כברה אפאר אלחדת כקו' יהי אור יהי רקיע
5 יהי מאורות ואשבא דלך. וקו' יכון לה כבר אדא לם
יני כדלך נחו יהי יי אלהיך ברוך. יהיה יי אחד. ומא ינרי
מגראהמא מן לשון היות אלתי לה אסם וכבר פי' תע' הו אלסם
ואלכבר ברוך ואחד וכדלך פי אלערבי להא אסם וכבר כקולך
כאן זיד דאהבא. וקו' אור קיל אנה גסם צוי ינבת ענה
10 אלנור וינפד אלשעאע גאר מגרי אלשמם ואנה כלק פי גהה
אלשרק לילא חס טהר גדאה יום אלאחד ואשרק נורה עלי
אלעאלם וסאר פי אלסמא כמסיר אלשמם אלי אן גאב בעד
אלמסא וסאר באלליל תחת אלארץ אלי אן טהר גדאה אליונס
אלתאני וכדלך גרת חאלה פי אלג' איאם ואנה פי אליום אלד'
15 למא קאל סבחאנה יהי מאורות תפצל אלי אן צאר מנה
אלשמם ואלקמר ואלכוואכב. וימכן אן יקאל עכס מא
קיל פי אלחשך. וירא אלהים את האור וג' אלראיה פי

1.13 Ps. 147.18. [הנה] Isa. 27.8.

1.14 Ps. 148.8. [ברוח] *Ibid.* 48.8.

1.18 Gen. 1.3. Cf. Bereshit Rabbah, 3, 1-2, and Ibn Ezra for this interpretation.

6 a

1.2 For פהמו [מה] I Sam. 20.4. See above, pp. 41 f.

1.4 Gen. 1.3. [יהי רקיע] *Ibid.* 1.6.1.5 *Ibid.* 1.14. [קו' יכון] קו' seems to be superfluous. Better ויכון.

1.7 I K. 10.9. [יהי יי] Zech. 14.9.

1.15 Gen. 1.14. See below, S fol. 11b, l.11, and note (p. 110).

הוא אלמוצע במעני אלעלם אמארה דלך תעדיהא אלי
 מפעולין והמא אור טוב מן חית אנהא אדא אפאדת
 20 רוייה אלעין תעדת אלי מפעול ואחד כקו' וירא יוסף
 את אחיו ואמתאל דלך והוא חכם אלרוייה פי לגה
 6 b אלערב כקולהם ראית זיד פאצלא יענון עלמתה פאצלא
 פלדלך קלת אן מעני הדה אלראיה עלם אלאלאה אלנור גידא
 ולים הדי אלקול פיה תע' לכונה גיר ראי בחאסה פיון גמיע
 מא יטלק עליה מן לפט ראייה יפיד אלעלם בל הו פיה
 5 עז וגל ופי אלמכלוקין עלי סוא לאן לה בכונה מדרכא
 צפה זאידה עלי כונה עאלמא פהו סבחאנה ירי אלמראיות
 ויסמע אלמסמועאט לכונה חיא אלפאפא ענה מרתפעה
 ויעלמהא לכונה עאלמא לנפסה פאדא קאל וירא אלהים
 את בני ישראל. וישמע אלהים את נאקחם פדלך יפיד
 10 אלרוייה ואלסממע תחקיקא. וקו' כי טוב יעני עלמה
 גידא נאפעא ללמכלוקין כקו' ומתוק האור וטוב לע'
 ולים עלמה עז וגל בהדה אלצפה בעד כלקה איאה
 בל הו עאלם בדלך מן חאלה מן קבל ומן בעד. וקולה
 ויברל אלהים בין האור ובין החשך. מענאה פצל
 15 בין זמאן אלנור ובין זמאן אלטלמה והוא אלפצל ירנע
 אלי אנה ענד וגוד אלאור ירחפע אלחשך וענד חצול
 אלחשך יזול אלאור אמא בנקל אלאמא אלביץ
 אלצאפיה אלי בעץ אלגהאט וגעל אלאמא אלסוד בחית
 כאנת או באינאד אלביאץ פי אלהוא פי זמאן אלאור

1.18 [אלעלם] A similar interpretation is given by Sa'adia, Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 655, 1.14), Maimonides (*Dalālat*, I, chap. 4), Ibn Ezra (*ad l.*), Kimḥi (*Shorashim*, s. v.), and Aaron ben Elijah (*Keter Torah* on Gen., p. 11b).

1.20 [וירא] Gen. 42.7.

1.21 [והוא] MS. או הוא.

6 b

1.1 [זיד] For וירא.

1.2 [עלם] Follows Sa'adia's translation.

1.8 [וירא] Ex. 2.25.

1.9 [וישמע] *Ibid.* 2.24.

1.10 [אלרוייה] Cf. Maimonides (*Dalālat*, I, ch. 4 and 45), where he interprets ראייה with reference to God as metaphors.

1.11 [ומתוק] Eccles. 11.7.

1.15 [זמאן] See Sforno (*ad l.*) for similar interpretation.

- 7 a ואעדאמה באיגאד אלסואד פי מחלה פי זמאן אלחשך פחצל
אלפצל בין אלזמאנין כדלך. ואלהבדלה פי אלעבראני תנקסם
אקסאמא א' מא תקדם דכרה מן אלזמאנין וכקו' להבדיל
בין היום ובין הל' ותאניהא אלפצל בין גסמין בוגל גסם
5 תאלת בינהמא כקו' והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין
קדש הקדשים. ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע וג'.
- ותאלתהא מא מענאה אפראד אלשי מן גירה ופצלה
ענה באלאבעאד ואלמבאניה כקו' והוא יבדל מקהל הגולה
הבדל יבדילני י' מעל עמו ומא יגרי הדא אלמגרי ממא
10 לא יקאל פיה בין כדא וכדא בל תדכל אלמים עלי אלסם
אלמנפצל ענה. וראבעהא מא מענאה תמיז אלשי מן
גירה באמר מכצוץ מע אכתלאפה כקו' שלש ערים
תבדיל לך אז יבדיל משה שלש ערים. ואבדיל אחכם
מן העמים. להבדיל בין הקדש ובין החול ואשבאה
15 דלך. ויקרא אלהים לאור יום. יעני סמי זמאן אלנור
נהארא חמאן אלטלמה לילא והו מדה קטע אלפלך
מן מוצע אלי מתלה פסמי בעץ הזה אלמדה יום והו מא
יחצל אלנור פיה ובעצהא לילה והו מא יחצל אלטלאם
פיה. חם ערף אסם הדין אלזמאנין בקו' ויהי ערב ויהי
20 בקר יום. פאלערב אסם לאול אלליל ואלבקר אסם לאול
7 b ומענאה פצאר אלזמאן אלדי אולה ערב ואלזמאן אלדי אולה
בקר יומא ואחרא פהדא הו אליום אללגוי אלנאמע ללליל

7 a

- 1.3 [להבדיל] Gen. 1.14.
1.5 [והבדילה] Ex. 26.33.
1.6 [ויבדל] Gen. 1.7.
1.8 [והוא] Ezra 10.8.
1.9 [הבדל] Isa. 56.3.
1.12 [שלש] Deut. 19.2.
1.13 [ואבדיל] Lev. 20.26. *Ibid.* 4.41. [אז]
1.14 [להבדיל] Ezek. 42.20 has הקדש לחל
1.15 [ויקרא] Cf. Ibn Ezra and Naḥmanides (*ad. l.*).
1.19 [ויהי] Gen. 1.5.

7 b

1.1 Supply ומענאה אליום before, which obviously was omitted through oversight.

פצאר Sa'adia connects this verse with the following, and translates it: ולמא סצי מן אלליל ואלנהאר יום ואחר שא לללה.

1.2 Corrected in MS. from ללליל.

ואלנהאר. ואמא אליוס אלשרעי פקד יכון עלי בעץ הזה
אלמדה' כקו' שבעת ימים תהיה בנדרתה אלתי קד יכון פיהא
מא הו סאעה' ואסמאה יום ויגוז כון אלערב ואלבקר אלחאצלין
פי אלחלתה' איום קבל כלק אלשמס אד גסם אלאור אלמקול
ענה יהי אור קד געל מגרי אלשמס פי אלנארה' ואלאסחצא
בה. ואעלם אנה קד קיל אן ערב יקע עלי גמלה' אלליל
כקו' אם שכבתי ואמרתי מתי אקיץ ומרד ערב. יעני
בה גמלה' אלליל כאן יקול פיה לשדה' מרצה' כקולה
ושבעתי נדודים עדי נשף. פאן כאן דלך כדלך
פרו שאד' ואלמשהור כון ערב עלי אלוקת אלמכצוץ אלדי
אולה עקיב תקצץ' אלנהאר והו אול אלליל אלי מגיב נור
אלשמס פיפעל פיה מא אפתרץ עמלה פיה מן דבח
אלפסח כקו' שם תזבח את הפסח בערב ומא סוי דלך
פאמא אלבקר פקד וקע עלי אוקאת מתגאירה'
אחדהא מא הו קבל אלפגז כקו' ויתעללו בה כל הלילה
עד הבקר וישלחוה כעלות השחר. ותאניהא
מא הו ענד אשראק אלשמס כקו' והיה בבקר
כורח השמש. וכאור בקר יזרח שמש. ותאלתהא

1.4 [שבעת] Lev. 15.19. The opinion that part of the day is considered as a day is not maintained by Rabbinic authorities in case of נדה. See Pesahim 90b and elsewhere, where we find: כל חייבי טבילות טבילתן בלילה דחיא יכול תהא טובלת מבעוד יום תלמוד לומר שבעת נדה ויולדת טבילתן בלילה דחיא יכול תהא כנרתה תהא כנרתה כל שבעה מקצת. Cf. also Yoma 6a. However, זבה שסופרת ד' נקיים is applied only to נקיין. But in *Sefer ha-Mišvot le-Anan* (VIII, ed. Harkavy, St. Petersburg 1909, pp. 61 ff.) ואך יום שמיני לספירתה טמאה היא [זוהב] עד דמתאי קרבן דכתוב וביום השמיני תקח לה שתי תורים... והא עיראנא דלא איכא קרבן לא שטורה עד דערבא שמשא

ואלא תצא MS. | ואלאסתצא Gen. 1.3. | יהי 1.7

1.8 Ibn Janāh (*Kitāb al-Uṣūl*, 545, ll.24–25) similarly says: وقد تسمى حملة الملل عرب

1.9 Job 7.4. The author misquotes the Biblical text which reads
מתי אקום ומדר ערב. Sa'adia translates פטאל אלליל. Cf. Ibn Janāh, *loc. cit.*

1.10 MS. יקולון.

1.11 |ושבעתי Job 7.4.

1.15 שם] Deut. 16:6.

1.17 ויִתְעַלְלוּ Judg. 19.25.

1.19] *Ibid.* 9.33.

8 a.

1.1 | וכאור II Sam. 23.4.

מא הו בין הדין אלוקתין אעני בין אלשחר ובין זריחת
השמש כקו' ויהי בבקר כעלות המנחה לאנה יקרב אנה
עני בדלך אלחמיד פחצל אלבקר יקע עלי תלתה אוקאת
כמא אן אלערב איצא יקע עלי ג' אוקאת א' מגיב 5
גרים אלשמס כקו' נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב
וקאל ובא השמש וטהר. ואלאכר מגיב נור אלשמס כקו'
בין הערבים אלדי דלך מן אלפאט אלחתניה מחל עינים
ורגלים וגיר דלך פחצל מעני ערבים ערב אול וערב
תאני וכאן אלאולי געל אלאול מגיב גרים אלשמס. ואלתאני 10
מגיב נוראה והו אלשפק אלדי בעדה תטלם גהה אלגרב
ואלערב אלג' פהו בין הדין כקו' שם תובח את הפסח
בערב וקאל ען הדא אלוקת ושחטו אתו כל קהל עדת
ישראל בין הערבים. יעני אלפסח פסמי וקת דבחה
ערב מתוסטא בין הערבים והו מן עקיב מגיב גרים 15
אלשמס אלי חין מגיב נוראה וקתא ואסעא יתם פיה דבח
בהאים כתירה. וקו' אחד בעד קולה יום הו עלי
טריק אסתעמאל אללגה תאכידא ולאנה יריר יקול
בעדה יום שני ושלישי וגירמא והדא אול אלסחה
8 b אלמסמאאת אלתי סמאהא תע' פי זמאן אלכליקה והי אור
סמאה יום. חשך סמאה לילה. רקיע סמאה שמים.
יבשה סמאה ארץ. מקוה המים סמאה ימים

1.3 II K. 3.2. [ויהי]

1.6 Lev. 22.6. [נפש]

1.7 Ibid. 22.7. [ובא]

1.8 Ex 12.6. The difficulty of the expression ערבים, dual of ערב, was noticed by all Rabbinic commentators. Ibn Ezra (*ad l.*) denotes it as קשה מלה. Cf. Pesahim 58a, Sifre, Deut. 16, and Rashi (*l. c.*). Ibn Ezra and Qimhi (*Shorashim*, s. v.) also explain these three divisions of ערב almost in identical terms as our author.

1.10 For תאני.

1.11 Cf. Shabbat 34b. See also Yer. Berakot 2b. [אלשפק]

1.12 Deut. 16.6. Cf. Berakot 9a: השמש כבוא השמש: שם תובח את הפסח בערב וקתא ואסעא יתם פיה דבח. etc. ר', אליעזר אומר בערב אתה זובח וכבוא השמש אתה אוכל

1.13 Ex. 12.6. [ושחטו]

1.18 Read אן יריר.

8 b

חמט דברים קראן השם כי אין: (Gen. 1.8) See Ibn Ezra [אלמסמאאת 1.1
אדם והם אור וחשך ושמים וארץ וימים ואדם כן and Keter Torah, p. 12a.

ומא קאל פיה ויקרא את שמם אדם.

ויאמר אלהים יהי רקיע

5

קד תקדם מעני ויאמר פי ויאמר אלהים יהי אור. וקו'

יהי מענאה לאחרת חסב מא מצי פי יהי אור. וקולה

רקיע יפסר בסאטא לכונה מנבסטא עלי אלעאלם

כקו' תרקיע עמו לשחקים והו מן אמתלה פעיל במעני

10 מפעול לכונה מתעדא אד משהור מא לא יתעדי מן

אלפעל כון פעילה במעני פאעל נחו לא יעשר ולא יצער

אלדין המא פעלאן גיר מתעדיין גא פעילהמא במעני

פאעל נחו עשיר ורש צעיר אני לימים אלדין מענאהמא

עושר וצוער לינאא עלי מקתצא קיאס אסמא

15 אלפאעלין מן אחאן הזה אלפאעאל ואלפעל אלמתעדי יגי

משהור פעילה במתאבה אלמפעול נחו וימשח אתו

אלדי יגי מנה אסם אלפאעל מושח ואלמפעול משוח

חסב מא תקתציה אחאנה וכדלך ורקע ברגלך יגי

פאעלה רוקע ומפעולה דקוע קיאסא פנא אלמפעולאן

9 a אלחסמיה ללרקיע מן קבלה תע' כחסמיה אלמסמיות פי

אלשרע מן נחו עלה וחטאת וגירהמא פאן פרקא בין

אלחסמיתין מין חיה אן אלסמא אלוארדה פי מעשה

בראשית לא חפיד פעלא מן קבלנא כלפנאה בל תגרי

1.4 Gen. 5.2. [ויקרא]

1.6 Ibid. 1.3. [ויאמר]

1.7 Ibid. [יהי]

1.9 MS. [פעיל] Job 37.18. [תרקיע]

1.10 See above, pp. 56 f., for discussion of this interesting grammatical observation. [אד משהור]

1.11 Job 15.29. [ולא] Jer. 30.19.

1.12 MS. [פעילהמא] For the dual اللذان; also on following line. [אלדין] MS. פעילהמא.

1.13 Job 32.6. [צעיר] Prov. 22.2. [עשיר]

1.14 For לינאא. [לינאא] For לקתצי.

1.16 I Sam. 16.13. [וימשח]

1.18 Ezek. 6.11. [ורקע]

9 a

1.1 [אלחסמיה] One or more folio leaves seem to be missing here, for text has little connection with the preceding. From the contents one could conjecture that the word וליס, or something similar to it, preceded this word.

[אלמסמא] The same word is spelled above, fol. 8b, l.1.

- 5 מְנִירִי אֶלְמוּאצְעָה אֶלְלִגְוִיָּה אֶלְתִּי יִפְהִמְהָא אַהֵל אֶלְלִגְוִה
 בַּעֲצָהּ עֵן בַּעֲרָן עֵנֶד אַבְתְּרִי אֶלְאֲצִטְלָאח לְמָא רָאִי פִי
 דְּלֶךְ מִן אֶלְצִלָּאח וְהוּא אֶסֶס גִּיר מִפִּיד גִּאֲרִי מְנִירִי אֶלְלִקֵּב
 וְקֵד יִגֹּחַ מִעַ דְּלֶךְ אֶלְתְּכָאטֵב בְּהָדָא אֶלְאֶסֶס פִּימָא בַּעַד
 עוּצָא מִן אֶלְאֶסֶס אֶלְאֶכֶר חֶסֶב מָא רָאִינָאח פִּי אֶלְבַּעֲרָן מְנִינָא
 10 כְּקוֹ' אַתְּ הִים וְאַתְּ הִיבְשָׁה. וִיבִשַׁת יִדְיוֹ יִצְרוּ. וְלִים כְּדִלְךְ
 אֶלְאֶסְמָא אֶלְשִׁרְעִיָּה מִן חִיָּת אֶנְהָא תִּקְחָצִי אֶפְעָאֶלָא
 כִּלְפָהָא אֶלְמִכְלָף פִּיָּהָא לֹא יֶחֱסֵן חֲסִמִּיתָהָא בְּהָא אֶלְא בַּעַד
 אַחְדָּאֵת תִּלְךְ אֶלְאֶפְעָאֶל פִּיָּהָא כְּקוֹ' אִם עֲלָה קִרְבְּנוּ. הִם שִׁרְח
 אֶלְאֶפְעָאֶל אֶלְמָאמֹדֵר בְּהָא מִן קוֹ' זָכֵר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ וְגִירָה
 15 סְמָאָהָא בַּעַד דְּלֶךְ עֲלָה כְּקוֹ' עֲלָה הוּא פִּלָּא יִגֹּחַ חֲסִמִּיתָהָא
 בְּגִיר עֲלָה מִעַ אֶלְאֶפְעָאֶל אֶלְמִדְכּוּרָה פִּיָּהָא וּמַעַ תְּבוּת
 אֶלְשִׁרְעָה כְּמָא גִּאֲז חֲסִמִּיָּה אֶלְאֶרֶץ יִבְשָׁה. וִיֹאמֶר אֱלֹהִים
 יִקּוּוּ הַיָּמִים. לְמָא כֹּאן גִּרְצָה תַּע' בְּנִכְלֶק אֶלְאֶרֶץ נִפְעַ
 אֶלְמִכְלֹקִין פַּעַל מָא מַעָּה יֶחֱסֵן אֶנְתְּפָאֶעְהֶם בְּהָא פִּנְמַע
 20 אֶלְמִיָּאָה מִן וְנִזְהָא אֱלִי אֶלְבְּחָאֵר וּמִנִּיצָאֵת אֶלְאֶמִיָּא
 9 b כְּקוֹ' מִתְּחַת הַשָּׁמַיִם. קִיל אֵן אֶלְמָא כֹּאן עֲלִיָּהָא מִסְתַּבְּחָרָא
 אֱלִי חַד אֶלְסִמָּא אֶלְסִפְלִי אֶלְתִּי כֹּאן אֶסְמָהָא רִקִּיעַ לֹאנְהָ
 קֵבֵל כִּלְק אֶלְלָה אֶלְרִקִּיעַ כֹּאן מִתְּצִלָּא בְּאֶלְמָא אֶלְדִּי חֲצֵל
 פּוֹק אֶלְרִקִּיעַ פִּפְצֵל בִּינְהָמָא בְּהָ. וְקִיל אֶנְהָ לִם
 5 יִחַבֵּת כּוֹן אֶלְמָא עֲלִי גִמִּיעַ סִטַּח אֶלְאֶרֶץ מִן עֲלִי וְנִזְהָא
 אֱלִי חַד אֶלְרִקִּיעַ אֵד לִם יִנְטַק אֶלְנִין בְּדִלְךְ. וְלֹא יִמְתַּנַּע
 כּוֹן אֶלְמָא עֲלִי אֶלְנִבָּאֵל וְאֶעָאֵלִי אֶלְאֶרֶץ דְּוֹן אֶסְאֶפְלָהָא
 בְּמָא מְנַעָּה עֵז וְגַל עֵן אֶלְהַבּוּשׁ וְאֶלְגִּרְיָאֵן כְּמָא מְנַעַ

1.6 [אַבְתְּרִי] for [בְּתָא].

1.7 For [גִּאֲרִי] For [גִּאֲרִי].

1.10 [אַתְּ] Jonah 1.9. Ps. 95.5.

1.13 [אִם] Lev. 1.3.

1.14 [זָכֵר] Ibid.

1.15 [עֲלָה] Ibid. 1.13.

1.20 [אֶלְאֶמִיָּא] The plurals of [~]מָא are [~]אֶמּוּאָה and [~]מִיָּאָה. See above, pp. 72 f., for discussion of this plural form.

1.1 [מִתְּחַת] Gen. 1.9.

1.4 [פִּפְצֵל] Cf. Bereshit Rabbah 5, 2.

אל מקום אחד סמאה בדלך לאתצאל מואצע אלאמא מן
 10 אלבחר ואלאנהאר בעצהא בבועץ ולהא חד לא תתאזזה
 כקו' אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו
 וכקו' ואשבור עליו חקי ואשים בריח ודלתים. ואמר
 עד פה תבוא וג'. וקו' ותראה היבשה יעני חצולהא
 מראיה ללמכלוקין אד כאן הוא תע' לא ימנעה אלמא
 15 ען רויתהא וסמאהא יאבסה פי חאל רטובתהא מן
 חית אנהא] סתציר יאבסה חסב אסתעמאל
 אללנה פי חסמיתהא] אלשי באלאסם קבל מצירה
 אליה מתל ושחני קמח ומא גרי מנראה.
 ויקרא אלהים ליבשה. קו' ולמקוה המים מעמא
 10 b אנה בהא לא ביוד פיון לגמע יעני בה אלגנס
 מתל ויפרו ישע ולא ינח לאגל ולמקוה בהי אן
 'כון עני בה ואחדא כקו' קרא ימים אלדי [הו] מן
 אסמא אלנמע ולא ינאקץ דלך קו' מן קבל אל מקום
 5 אחד לאנה וחד הנאך לאתצאל מנאמע אלמיאה
 בעצהא מע בעץ מן וגה ונמע האנהא לאנפצאל
 אחדהא מן אלאכר מן וגה. ויאמר אלהים תדשא
 הארץ. נסב אלפעל אלי אלארץ תנזא לטהורה מנהא

1.11 Jer. 5.22. [אשר]

1.12 Ibid. 38.11. [ואמר Job 38.10. [ואשבור]

1.17 Probably referring to אהל אללנה, philologists, which is understood here.

1.18 Isa. 47.2. Cf. Sanhedrin 96b where this verse is interpreted with reference to נבחרין, viz.: עמא קטילא קטלת היכלא קליא קליא קימחא . . . חטים לא נאמר אלא קמח טחינא טחנת שנאמר קחי ריחים וטחינא קמח. . . חטים לא נאמר אלא קמח Cf. also the explanation given by Ibn Janāh (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 636, ll. 21–25): קחי ריחים וטחינא קמח לייס יריד בה אן يطحن الدقيق لكنه بدر الى ذكر ما يؤول اليه امر الطحن كما قال ضمح بلي يعضه קמח (Hos. 8.7) بلغ الى غاية ما يؤول اليه امر النبات. وقد يبلغ الى ابعد من هذه الغاية كما قيل להוציא לחם מן הארץ (Ps. 104.14).

10 b

בהא [For Isa. 45.5. [ויפרו]

1.3 Gen. 1.10. Cf. Bereshit Rabbah (ch. 5, 8): לקו' Better [קרא] . . . והלא ים אחד הוא ומה תלמוד לומר ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספטיא.

1.4 Gen. 1.9. [אל]

- ופיהא ואלפאעל תחיקא הו אללה תע' כקו' ונתחי עשב
 10 בשדך לבהמת' המצמיח הרים חציר. ויצמח י'
 אלהים מן האד' וכמא דל אלדליל אלעקלי עלי דלך ואנמא
 נסבה אלי אלארץ פי בעץ אלמואצע סירא ללכתאב
 כקו' ונתנה הארץ יבולה וג' כי כארץ תוציא צמחה וג'
 ואשבאה דלך. ויקרב אן יכון טהור אלכלא פיהא נהואר]
 15 יום אלג' ואנתמע אלמייא לילה יום אלג' כאחדאט אלטלמא]
 לילה יום אלאחד ואלנור פי נהארה. וקו' דשא יפסר כלא
 והו צניר אלנבאת. וקו' עשב יפסר עשבא והו מא כבר
 וקוי מן אלנבאות]. וקו' מזריע זרע. קיל יעני כון אלנבאת
 אולא כלא חם עשבא חם מבור בורא. קו' עץ פרי הו מסתנד
 20 אלי מא צדר בה מן חדשא פתקדירה חדשא הארץ דשא
 11 a ועשב מזריע זרע ועץ פרי יעני תכרז הדה אלאשא
 ותטהרהא. וקו' עשה פרי בעד קו' עץ פרי ליוצלה
 באלמ[נפע] פיצחל מפידא לגיר מא אפאדה עץ פרי אד
 פאידתה כון אלשגר מתמרא וכאן יגוז אן תגרי אלעאדה
 5 אן יתמר בעץ אלסנין וגסא גיר מא אתמרה פי מא קבלהא
 מן אלסנין ופ[מנע דלך בקו' עשה פרי למינו יעני תמר בחסב
 נועה מסתמרא לא יתגיר פלא יג' מן אלתפאח ספרגל
 ולא מן ספרגל תפאח ודלך מהמא יתרך עלי אצל אלכליקה
 ואמא אדא רכב נוע עלי נוע פקד יג' מנהמא תמר גיר
 10 משבה לתמרהמא עלי אלתפריד מן כל וגה. וקיל

1.9 Deut. 11.5. [ונתחי]

1.10 Gen. 2.9. [ויצמח Ps. 147.8. המצמיח]

1.13 Lev. 26.4. [ונתנה] Isa. 61.11. כי

1.15 The infinitive ואנתמע would be better here, in parallel to
 of the preceding line and אלטלמא of this line.

1.19 For מבור, as predicate of כון.

11 a

1.3 Reading uncertain. MS.— ... בלם, without א.

1.4 It evidently means here “purport, signification” the pas-
 sage meaning: “The signification of this phrase is that the tree produces
 fruit.”

1.6 Gen. 1.11. [עשה]

1.7 See Lekah Tob (ed. Buber, pp. 10 f.): עשב מזריע : ונוצא הארץ דשא
 למינהו שלא ישתנו מאחר כן אלא המין ההוא יורע אם יצא כאותו המין. למינהו
 שעורים יוציאו שעורים חטים יוציאו חטים Cf. also Ibn Ezra, *ad l.*

אן מעני למינו במעני אשר שרצו המים למיניהם
 יעני אן אלגנס ואחד ואלאנואע מכתאלפָה כאלתין אלדי
 ינקסם אלי אנואע מן נחו אלדמשקי ואלתמרי ואלנעימי
 וגיר דלך. וכדלך שגר אלענב ואלתפאח וגירהמא.
 15 וקו' אשר זרעו בו. קיל מא יפסך ויקטע מן אלאשנאר
 ויגרם פיעמל ויחמר תשביהא בזרע בני אדם וגירהם
 אלדי יחצל כלף ען סלף. וקיל אנה עני בה מא יכון
 פי אלתמרן מן חב ונוא אדא זרע קד ינבת וינגב לאכן
 לים גמיע אלאשנאר בהדה אלצורה. וקו' על הארץ. קיל
 20 אנה יעני בה אן הדה אלחבוב הי טאהרהּ פי אלשגר עלי
 סטח אלארץ לא פי באטנהא פי ערוק אלשגר ואצולהא.
 11b ותוצא הארץ דשא ערף חדות אלאשיא אלתי תקדם
 דכרהא לכנה דכר פי אלעשב האהנא מא לס ידכרה מן
 קבל והו למינהו פאפאר בדלך מגי אלחבוב במנותל] אנואעהא
 מן גיר כלאף כאחמאר אלשגר או מגי אנואנע] כתרנהּ
 5 מן אלגנס אלואחד כאלקמח אלדי הו גנס ואחד תחתה
 אנואע כתרנהּ מן נחו אלציני ואליוספי וגירנהּ]מא. וקולה
 וירא אלהים כי טוב. קד תקדם [מ]מעני נטיונהּ.
 ויאמר אלהים יהי מאורות וג'
 קיל אן קו' יהי מאורות ולם יקל תהי מא' מע אן מאורות
 10 גמע תאנית יקתצי כון ראנעא אלי אור אלמכלוק
 יום אלאחד פקאל יהי דלך אלאור מאורות בחית יתמי אלי
 מאורות גדולים וקטנים וקיל לים דלך פי אלטאהר
 ויגזו אסתעמאל מא הדא סבילה פי לשון היות נחו
 והיה הנערה ולם יקל והיתה ונחו ויהי אנשים ולם יקל

1.11 Gen. 1.21. [אשר]

1.18 For نوّی , plural of نواة , fruit stone.

11 b

1.12. *Ibid.* [למינהו]

1.4 For כתרנהּ , since كَثْرَةٌ is a noun. Same also applies to כתרנהּ on line 6.

1.7 [נטירה] See fol. 6a, 1.17 (pp. 100 f.), above.

1.11 Cf. Midrash Lekah Tob (*ad l.*): ויאמר אלהים יהי מאורות לא אמר יהיו מאורות אלא ללמדך כי האור שברא ביום ראשון ממנה נהיו מאורות על כן כתוב יהי, etc. Also Ibn Ezra (*ad. l.*).

1.14 [ויהי] Gen. 24.14. Num. 9.6.

- 15 ויהיו לא סימא ופי גיר לשון היות ינח תוחיד אלפעל
 אדא תקדם עלי אלפאעל נחו ויאמר בני גר ויקורא
 השוערים פינחון אן דלך אלאור אלמכל[ו]ק יום אלאחד
 זאל ובטל וחצל עוצה אלשמס. וקו' מאורות יעני
 אלשמס ואלקמור] ואלכואכב כקו' מן בעד [את המאור
 20 הגדול ואת המאור הקטון ואת הכוכבים. וקו'
 ברקיע השמים קיל אצאפה אלי אלסמא אלעליא
 12 a לכונה כאלבסאט להא. וקיל [אצאפה אלי וצף [פיה לא
 אלי גירה מתל זהב הכפות. וקו' להבריל בין היום ובין
 הלילה ואן כאן קד שרכהא פי אלפצל פבעצהא יפצל
 במפרדה מן אלאומנה כאלשמס אלתי תפצל בין אלליל
 5 ואלנהאר בטהורהא ומגיבהא ותפצל איצא בין אוקאת
 אלנהאר בוקטעהא אל[פ]לך אלי מוצע מכצוץ ותפצל איצא
 בין כל פוצל] ופצל מון פצול אלסנה בבלוגהא אלי נקטה
 מא ובעצהא יפצל הו וגירה כאלקמר ואלכואכב אלתי
 תפצל לילא מן נהאר ובעץ אללילה מן בעץ לכן דלך לא
 10 יסתמר פי גמיע ליאלי אלשהר במגיב אלקמר פי בעצהא
 פאמא אלפאצל בין שהר ושהר פהו אלקמר לטהורה
 חסא פי גהה אלגרב ענד אלמגיב דקיקא תם יכבר
 ויתואיר אלי לילה אלי"ד מן אלשהר תם יאכד פי אלנקין
 ואלמסיר אלי אן יקטע אלפלך פי מדה כ"ח יומא תם

1.16 Ibid. 32.25. [ויקרא II K. 7.11.

1.19 Gen. 1.16. [אח

12 a

1.1 [אצאפה אלי וצף] This fine distinction of construct forms denoting the substance of a thing and its make-up is also mentioned by Ibn Janāḥ (Kitāb al-Luma', ch. 18, p. 206): (Isa. 15.6) ואן כאן הו ואלדשא שיא ואחדא כמא קיל כירק עשב (Gen. 9.3) ואלמדהב פי הדא כאלמדהב פי קולה מישי אדמת עפר (Dan. 12.2) ואלאדמה הי אלעפר נפסה. It is, however, more explicitly treated by the unknown author Nathaniel in his comparative grammatical treatise, a fragment of which was edited by Kokowzow (*Noviye Materialy*, etc. (Russian), Petrograd, 1916, p. 187 of texts).

1.2 [זהב] Num. 7.86.

- 15 יָגִיב עַן אֶלְחֶם אֱלֹיִם אֲלֵכֶ'ט חֶם יִרְגַע טָאָהֲרָא לִילָהּ ל'
 או לִילָהּ ל"א פִּי אֶלְמִכָּאן אֶלְדִּי כָאן פִּיה אוֹל אֶלְשֶׁהָר
 אֶלְמֵאצִּי [ד]קִיקָא פֶּאֶלְדִּי תִקְטַעָה אֶלְשֶׁמֶס מִן אֶלְפֶּלָךְ
 פִּי סִנְהָ [י]קִטְעָנָה אֶלְקִמֶר פִּי אֶלְמִדְרָה אֶלְמִדְכּוֹר [ו] וְאֶלְפֵּאצֶּל
 בֵּין סִנְהָ [ו] וְסִנְהָ פִימִכֵּן בֶּאֱלִשְׁמֶס לֶאֱנָן לֵהָא פִּי אֶלְסִנְהָ
 20 פֶּצוֹל אַרְבַּע לְכָל פֶּצֶל תִּלְחָהּ אֶשְׁהָר אֶלְאוֹל מִנְהָא
 תִּשְׁרִי מִרְחֶשׁוֹן וְכִסְלִיו פִּיכּוֹן סִירְהָא פִּי הִדָּה אֶלְתִּלְחָהּ
 12b אֶשְׁהָר [פִּי] גְּהָה אֶלְדְּרוֹם אֶלִּי אֶנְתְּהָאָהָא וְאֶלְפֶּצֶל אֶלְתָּאֲנִי
 טַבַּת שְׁבֵט אֶדְר תַּעוֹד פִּיה פִּי נְהֵאִידָה גְּהָה אֶלְדְּרוֹם אֶלִּי אֶן
 תַּחְצֵל פִּי אֶלְמוֹצֶע אֶלְדִּי כֵאֲנַת פִּיה אֶבְתְּדִי תִשְׁרִי פִּי אוֹל
 נִיסָן. פֶּהֲדִין אֶלְפֶּצֶלִין הֵמָּא בִּכְוִנְהָא פִּי גְּהָה דְּרוֹם דֹּאֲהַבָּה
 5 וְעֵאִידָהּ וְהִיא מַעֲנִי קוֹל אֶלְחִכִּים הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם חֶם
 תֵּאֲכֹד פִּי אֶלְמִסִּיר פִּי גְּהָה אֶלְשֶׁמֶאֶל פִּי אֶבְתְּדִין אֶלְפֶּצֶל
 אֶלְג' כְּקו' וְסוּבֵב אֶל צִפּוֹן פֶּתְמֶר פִּי הִדָּה אֶלְגְּהָה נִיסָן וְאִידִר
 וְסִין אֶלִּי אֶן תַּחְצֵל פִּי נְהֵאִיתְהָא. חֶם תִּרְגַּע פִּי
 אֶלְפֶּצֶל אֶלְד' וְהוּ תִּמּוּ וְאֵב וְאֶלְלוֹל אֶלִּי אֶן תִּצִּיר פִּי נְהֵאִיתְהָ
 10 פִּי אֶלְמוֹצֶע אֶלְדִּי כֵאֲנַת פִּיה אוֹל נִיסָן חֶם תַּעוֹד
 אֶבְתְּדִי אֶלְסִנְהָ אֶלְתָּאֲנִיהָ אֶלִּי גְּהָה דְּרוֹם מִן אוֹל

עשרים וארבע שעי מכסי סיהרא לדידן: Cf. Rosh ha-Shanah 20b: [אלכ"ט 1.15] מַיְמוֹנִידֶס, however, in *Mishneh Torah* (Ḳiddush ha-Ḥodesh, ch. 1, 3) says: הַלְבֵנָה נִסְחַרְתָּ בְּכָל חֹדֶשׁ וְאֵינָה נֵרָאֵת כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים אוֹ פְּחוֹת אוֹ יוֹתֵר מֵעַט which coincides with our author's view.

1.20 For אַרְבַּעָה. See Hadassi (*Eshkol ha-Kofer*, alphabet 38), who describes the course of the sun in almost identical terms. Cf. Pirke de-R. Eliezer, ch. 6; Maimonides (*Mishneh Torah*, Ḳiddush ha-Ḥodesh, ch. 9); Midrash Lekah Tob 1, 14, and others, as to similar cosmographical descriptions.

12 b

1.3 For אֶבְתְּדִי. The same orthography is also used on lines 6 and 11, as well as elsewhere.

1.4 For the nominative אֶלְפֶּצֶלִין.

MS. דֹּאֲהַבָּה וְעֵאִידָהּ 11.4-5.

1.6 Eccles. 1.6. The author interprets this verse as referring to the annual course of the sun. Cf. Baba Batra 25a, where this verse is taken as referring to its daily course. But see *Kitāb al-Uṣūl*, p. 671, ll. 4 ff., for an interpretation similar to that of the author.

Eccles., 1. c.

תשרי עלי אלתרתיב אלמדכור והדה אלפצול ללשמס
ואד לם תדכר פי אלנץ פאן אלחס ישדר בהא מן חית
אן מן ראעי מא תלקיה מן פיהא בותר יצרבה או מסמאר
15 ירזה פי אלארץ או פי חאיט מקאבלהא יעלם דלך מן
חאלהא ואלדי דכר אלכתאב מן פצלהא בין [ו]ן אלא[ו]מאן
פהו אלנהאר ואלליל כקו' להבדיל בין היום [ו]ן בין הלילה
ודלך בטהור[ו]הא ומגיב[ו]הא הי וגירא מן אנלכואכב
עלי מא מצי. וקו' והיו לאותות יקאל תציר עלאמאת
20 והדה אללפטה תקע עלי אלמעמאת כקו' ויעש האותות
לעיני הע' ויבעד אן יכון קצד האהנא מא יחצל
13a מא יחצל פי אלכואכב מן נקיץ אל[. . . . מ]ן אלאוקא[ת]
. . . ביא אד אלטאהר פי דלך געלהא עאדאת מסתמרה
באלטהור ואלגיבה פבהמא תכון עלאמאת ללאוקאת
וקד יגז אן יעני מע דלך איצא מא [יח]צל פיהא מן
5 שואד אלחגיראת מן נחו אלכסופאת פי אלקמר ואלשמס
ואמתדאד אלנג[ו]ם וגיר דלך כק' ומאותות השמים

1.12 Cf. *Kitāb al-Luma'*, p. 41, ll.23 ff., for a similar interpretation of Gen. 1.14.

1.14 III conjugation of رعى means "to be mindful of, to pay attention to."

For فَيْهَآ, her shade, from فَلَآ, to change shade.

1.17 [להבדיל] Gen., l. c.

1.20 [ייעש] Ex. 4.30.

1.21 Although written on the line, these two words were probably intended originally as catch-words, with which the following fascicle begins, since they are repeated there. Such catch-words are found at the end of each fascicle of the MS. In the present case they were placed on the line perhaps through oversight, or ignorance, of the copyist of the first 12 leaves.

13 a

1.1 Beginning with this folio leaf, the manuscript is written in Arabic script, with very few diacritical points. Paper is worm eaten and damaged.

1.5 Coincides with the opinion of Ibn Ezra (*ad l.*): ויתכן להיות: אמא אלאיאת פהי טלוע: viz.: אלנרין וגרובהמא פי כל יום וחדות אלכסופאת ומא אשבה דלך הכוכבים, etc., who evidently follows Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Luma'*, p. 41, ll.22 f.), viz.: אלנרין וגרובהמא פי כל יום וחדות אלכסופאת ומא אשבה דלך הכוכבים.

1.6 [ומאותות] Jer. 10.2. Cf. Sukkah 29a, Bereshit Rabbah 44, 14, and Yalḳuṭ Shim'onī, II, 285, for application of this verse to cosmic phenomena.

אל תחתו וקיל אנהא תכון עלאמאת ללמסאפרין
 ברא ובחרא יסתדלון בהא עלי טרקחם וגהאח מקאצדהם
 וימכן כונהא איצא דלאיל עליה עז וגל * וקולה
 10 ולמועדים טאהר הרה אללפטא אוקאת כק'
 ויוחר מן המועד אשר יעדו. העביר המועד
 למועד חדש האביב. במועד שנת השמטה.
 ווקד אשתהרת עלי בעץ אלאוקאת והי אלאוקאת אלתי
 עלינא (פי)הא תכאליף מכצוצה ותסמי אעיאדא כק'
 15 וביום שמנח)תכם ובמועדיכם ואמחאלה ויגז
 אן יראד בהנא) סאיר אלאוקאת אלתי ימכן פצל וקת מן
 וקת בהא כתמיז אלנ)האר מן אלליל ואלליל מן אלנהאר באבתדי
 טהור אלשמס ואלקמר ואלכואכב וכנחמ)יז אבעאצהא
 בעץ מן בעץ בבלוג אלמניראת מוצעא נ)כצוצא
 13b וכנחמ)יז אול אלשהר באלקמר ענד אבתדי טהורה *
 וקד קניל אן אללאם פי לנ)ותות ואלואו פי ולמונע)דים
 זאידה ותקדירה והיו אותות למועדים ני)עני חכון
 עלאמאת ללאוקאת ואדא צלח כון הרה אלמאורות
 5 עלאמאת ופואצל לכל וקת כאן פצלהא פיה מעקולא פלא
 וגה ללעדול ען אלהלאל פי אלפצל בין שחר ושהר נ)ענד טהורה
 בעד אסתתאר לא סימא ואדא נקאל תעאלי מנא במנענאה חכון
 הרה אלמניראת פאצלה בין אלאומנה ואלאוקאת פקד אראד
 דלך פי גמלה מא לה מדכל פי אלחכליף אד הדי אלפעל
 10 לים מן אלמבאח אלדי לא צפה לה זאידה עלי אלחסן *
 וקולה ולימים הי איאם אלכליקה מן וקת מגיב
 אלשמס אלי מתלה * וקולה ושנים קיל אנה נאקץ לאם
 ותקדירה ולשנים ליכון מתל אלסמא אלמתקדמה אלמעטופנה)

1.11 II Sam. 20.5. [העביר Jer. 46.17. ויוחר]

1.12 Ex. 23.15, 34.18. [במועד Deut. 31.10. למועד]

1.14 Cf. Rashi (*ad. l.*). [אעיאדא]

1.15 Num. 10.10. [וביום]

13 b

1.1 Reading conjectural. [אול אלשהר]

1.2 See Sa'adia's translation and also Ibn Ezra's remark, *ad l.*:
והאומר כי למד לאותות נוסף לא אמר כלום.

1.6 Written on margin by same hand. [אלהלאל פי]

1.7 Passage damaged, reading uncertain. [מא במענאה]

בעצרה עלי בעץ פפצלהא בין סנה וסנה הו באנוח

15 אלאעתדאלין וימכן איצא באלפצלין אלאכרין חסב מא
מצי פי דכר אלארבעה פצול ללסנה פכאן אדם ואולאדה
יפצלו בן[ן] סנה וסנה באחד אלוארבע פצול אלי אן גא
אלרסול נעליה אלסלם ואמר באנתכאד אלשהר אלמוגור
פיה אלאביב אולא לשהור אלסנה חסב קולה החדש

20 הזה לכם ראש חדשים וקאל היום אתם יוצאים

14 a בחדש האביב וכאן טאוהר מעני קו' לאותות

ולמועדים ולימים ונשנים וכן גמיע אלמאונות
פאצלה בין הדה אלאומנה וליס אלחאל פי פצלהא כדלך
בל בעצנהא יפצול פצלא לא יפצל אלאכר כפצל אלקמר
5 בין אלאשהר ואלשמש בין אלנהאר ואלליל וכן סנה

וסנה פינב אן ירד כל פאצל אלי מפצולה אלמכחץ

בה ודלולך פי באבה גארי מגרי קולה ותהיינה מחלה

תרצה וחגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני

דודיהן לנשים אלתי ליס אלכמס בנאת לכל ואחד מן בני עמומתהן

10 בל כל ואחדה לואחד וקד רד בעצמה והיו לאותות

אלי אליום ואללילה אלמקדם דכרהמא ודלך בעיד אד מן

חק אלצמיר אלדי פי והיו אן ירגע אלי אלמצדר בה פי אול אלכלאם

והו אלמאורות חסב סירה אלצמאיר פי אלכטאב אלוארד

ואון יתכלל בין אלצמיר ובין מא הו צדר לה מדכור כקולה

15 ויאמרו אליהם הנשיאים יחיו ויהיו חוטבי עצים

1.17 R. אלארבעה [אלארבע 1.17]

1.18 For السلام. This orthography is consistently followed
by the author through the entire work.

1.19 Ex. 12.2. [החדש 1.19]

1.20 Ibid. 13.4. [היום 1.20]

14 a

1.1 Gen. 1.14. [לאותות 1.1]

1.7 Num. 36.11. [ותהיינה גא' נארי 1.7]

1.10 Followed by Aaron b. Elijah (*Keter Torah* on Gen., p. 16a):
והיו כדרך והיו לבני דודיהן לנשים לא שיהיה כל אחד מועיל לכל מה שפרט רק הטעם
לענין מיוחד.

11.11 ff. [מן חק 11.11 ff.] This interesting point of syntactical interpretation is
discussed at length in chap. VII of the Introduction (pp. 58-9).

1.15 Josh. 9.21. [ויאמרו 1.15]

ושואבי מים] אלדי אלואו פי יהיו צמיראן ללמצדר [ב]ה פי אלדכר והם
 יושבי גבעון וואן כאן קד תכלל [ב]ניהמא מנדכור גירדם
 כקולהם וילונו העדה על הנשיאים וליס [אל]צמיר צמירא
 ללעדה מע קרבהם פי [א]לדכר עלי יושבי גבעון פהדא
 20 הו אלמעתמר פי דפע הדא אלקול וקד יוקא]ל פי דלך
 14b אן אליום [ואללילה] קד [כ]אנא מכלוקין מן אליום אלאול פלו
 אראד כ[ונ]המא לאותות ולמועדים לכאן יחכם להמא בדלך פי אלפצל
 אלאול מן פצול אלכליקה ולא יזכר דלך אלי אלארבע פאמא
 מן געל אליום ואללילה דלאלה עלי אלשהר פבעיד איצא אד
 5 לא ידל זמאן עלי זמאן בל אלמאורות הי אלדלאלה חסב מא
 געלהא תעאלי כקולה יהי מאורות להבדיל ואמא
 מן געל אלחסאב דאלא עלי אלשהור פדלך [א]יצא גיר גאז
 אד יבגי כון אלדאל עלי גירה טאהרא גיר כפי ליצח אלאסתדלאל
 בה ומא ידעא פי אלחסאב מן אלאפתראק ואלאנחמאע פדלך
 10 גיר מעלוס ולא יעול אלחכים עז וגל באלמכלפין פי תכליפהם עליה
 לאנה יגרי מגרי תכליף מא לא יטאק לא סימא וליס פי אלכתאב
 מן אלאמור אלדאלה עלי גיראה ואלתי הי עלאמאת להא מא הו כפי
 בל אלכל טאהר גלי כקולה פי בעץ דלך ובא השמש וטהר
 אלדי געל מגיב אלשמס עלאמה ללטהר והו אמר מחסוס
 15 ובעד פלס כאן אפתראק אלה[ל]אל ען אלשנמ[ס] דאנלא] עלין
 ראס אלשהר דון אנתמאעה בהא פמואר אנלאדלה ען דלך
 מרתפע[ה] פאן [ק]אום] אנלא]סתדלאל עלי דלך באלנקל פמן
 חקה אול[א]ן אן יבין כון אלחסאב ממא יצח אלפצל בה וכון
 סבובא אלי מערפתה תם יסתדל על[ה]יה באי דלאלה שא

1.16 [פי] Written between the lines. The word יחיו obviously miss-
 ing here, since the dual ضمير *ان* is used.

1.18 [Ibid.] 9.18.

14 b

1.6 [יהי] Gen. 1.14.

1.9 [ידעא] For ידעי. VIII conjugation passive of ادعى—to claim,
 pretend.

1.13 [ובא] Lev. 22.7.

1.15 [בעד] The passage is damaged in the MS., and the reading is rather
 difficult and not quite clear.

1.18 [וכון] For וכוה.

15 a עלי אן אַננמא אדעאה מן אלנקל פי דלך גנר מואפּק [פי] כונה חנה
 לארתפאע אלאתפאק אלכלי ענה] * לאם והיו למאורות זאידה
 ותקדיר מענאה ולתכן מניראת פי [בס]אט אלסמא ללאנארה עלי
 אולארין] במעני מנירה ה
 ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו
 5 קולה ויאמר אלהים קיל אנה קול אלמלאיכה יעני תחדת
 אלמלאיכה בדלך] בעצהא מע בעץ לתקדם אלכבר בה מנה תעאלי
 אליהא
 וקולה [נעשה אדם פסר מצנוע יכון אדם

15 a

1.2 ותכן אלאנאר פי Sa'adia also omits ל and translates this verse: [לאם] ונלד אלסמא לתצי עלי אלארין.

1.3 Written on margin by same hand. ה] This ה here and elsewhere is an abbreviation of انتهى, finished, and denotes the end of discussion. See chap. VIII of the Introduction (p. 85).

1.5 Cf. Bereshit Rabbah 8, 3–4: ויאמר אלהים נעשה אדם במי נמלך: ר' יהושע בשם ר' לוי אמר במלאכת השמים והארץ נמלך... ר' חנינא לא אמר כן אלא בשעה שבא לבראות את אדם הראשון נמלך במלאכי השרת אמר להן נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, etc. See Sanhedrin 38b and Midrash Lekah Tob (ad l.). Cf. also Megillah 9a where among the changes in the text alleged to have been made by the 72 translators of the LXX is also mentioned אעשה נעשה for the current reading of אדם בצלם ובדמות.

1.7 The interpretations of this verse given here by the author are found in Yefet ben 'Ali's commentary on Genesis, quoted by Bargès in his edition of Yefet's commentary on the Song of Songs (Paris, 1884, notes, pp. 181–182). It may be of interest to cite that passage here for the sake of comparison.

وبعضهم فسّرها اسم وعبرها مفعول ادم وذلك ان نَعِشَ نبנה نראה
 يعمل عملين احدهما اسم مثل لال הנראה... ومثله نَش وهو *نَعِشَ ومثله
 לבית הנבנה والامر من هذه ال' الفاظ הראة הבנה הענה والاسم
 المؤنث منه نبנה وعبر نبנה وعبر نَعِشَ نראה נעשה נשמע والعبر من
 נראה الذي هو اسم مؤنث נראה ومثله نبנה נשמע. والضرب الاخر
 نَعِشَ نبנה نראה يكون فجاز ان يفسّر نَعِشَ أדם مفعول ادم
 فقال هذا المفسّر ان سيدنا مשה ع"ש يحكي لبني اسرائيل ان

*) Bargès overlooked the fact that נש והוא נענה is a citation from Isa. 53.7, and copied in his text: "נש והוא נענה", translating the passage: "נש pressus, id est נענה afflictus".

בקאלבנא כשבהנא מתל ואשר היה נעשה ליום אחד
 אלדי הו אסם מתל הנראה אליו הבית הנבנה לשם יי
 10 ואלנון פיה ליסת נון אלאסתקבאל בל נון אלאסם ומענא ואלדי
 כאן מצנועא ליום ואחד וקיל אנה קול אלרסול עליה
 אלסלם ומעני ויאמר אלהים אראד אללה אן יכון מצנועא אדם
 בקאלבנא כשבהנא פאכברנא משה עליה אלסלם בדלך
 ואנלאקרב אן יזרי דלך מגרי ויאמר אלהים אלמקול פי

רב العالمين قال يكون مفعول ادم بصورتنا نحن كشبهنا فيكون
 قوله בצלמנו כדמותנו يقول משה עה"ם عن نفسه وعن سائر البشر
 والقول الاخر في נעשה אדם هو ان الله قائل נעשה אדם على رسم
 اهل اللغة المشتهد فيما بينهم فيقول السلطان نفعل ونصبع وهو
 واحد ونظير ذلك راينا دنيال عَالَسَ يقول ופשרה נאמר קדם מלכא
 وهو واحد פסר המנאם يقال له.

"Some commentators explained נעשה as a noun (participle) and interpreted the verse (נעשה אדם) 'Adam be made'. This is because (forms like) נעשה נבנה נראה have two significations. One of them is a noun (participle), as e. g.: 'Unto God, who appeared' הנראה (Gen. 35.1)..., 'He was oppressed, though he humbled himself' נענה (Isa. 53.7), 'Into the house that is to be build' הנבנה (I Chr. 22.19). The imperative of these three verbs is הנראה, הנבנה, הנראה, the feminine participle is נבנה, and its

perfect is נבנה, as are the perfects of נשמע נעשה נראה. The perfect (feminine) of נראה, which is the feminine participle, is נראתה, as are נשמעה נבנתה. The second signification of נעשה נבנה נראה is the imperfect. Thus one could interpret נעשה אדם 'Adam be made'. This commentator said that our master Moses, be peace upon him, related to the children of Israel that the Lord of the worlds said: 'Let Adam be made in our own image, according to our likeness'. So the expression כדמותנו בצלמנו is what Moses, peace be upon him, said of himself and of other human beings. The other interpretation of נעשה אדם is that God said: 'Let Us make a man', in accordance with the accepted usage of the grammarians. The sultan says: 'Let us do', 'Let us make', yet he is one, and similar to this we see Daniel, peace be upon him, say: 'And we will tell the interpretation thereof before the king' (Dan. 2.36), yet he was one who interpreted the dream that was told to him."

See Ibn Ezra (*ad. l.*) who quotes the opinion that נעשה is a participle of Nif'al, but adds: ויהי נעשה אדם, etc. Cf. *Keter Torah*, pp. 18bf., for various interpretations of this verse.

1.8 [ואשר] Neh. 5.18.

1.9 [הנראה] I Kings 11.9. [הבית] I Chron. 22.19. Error for לבית of the massoretic text.

- 15 אלפצול ואלמתקדמ[ה] פי כונה כטאבא מנה עז וגל ואלונן פיה
 נון אלאסתקבאל עלי טריק אלעטמה ואלאזלאל כקול אלסלטאן נפעל
 ונצנע וכקול דניאל ופנשרה נאמר קד[ם] מלכא
 וקולה בצלמנו כדמותנו קיל [ב]קאלב מלאיכתנא
 בשבה מלאיכתנא כקולה בצלם אלהים ברא אנותונ *
 20 ויברא אלהים את האדם בצלמו ויקאל
 15 b באלקאלב. ו[הו] בצלם אלהים אמא אן יפסר בקאלב
 שריף גליל למפארקתה לצור אל[ב]הא[ים] ואלטיור וגירחמא או
 יקאל בקאלב אלמלאיכה כלקה לכונהא משבהה לבני אדם
 וקיל אן אלוואנו פי [ב]צלמו הי צמיר לאדם אלמדכור לא לאלהים
 5 יעני כלק אדם באלקאלב ואלצורה אלתי הו עליהא מן אלאנחצאב
 ואלחסן ה
 ויכלו השמים והארץ וכל צבאם
 יקאל כמלת אלסמאואת ואלארץ והו מן באב [פ]על מא לס יסם
 פאעלה מתל ויכסו ההרים אלדי מענאה גטית ה אן
 קיל אדא כאן כלק אלסמא ואלארץ פי דפעה ואחדה וליס יגרי
 10 מגרי בני אלבית אלדי יחצל פי עדה אוקאת פיון אלבנא אלוואקע
 פי אלוקת אלאכר מכמלא לבנאיה כקולה ובשנה האחת עשרה

1.16 [אלעטמה] The author refers here to pluralis maiestatis. Sa'adia similarly translates this passage: נצנע אנסאנא בצורתנא כשבהנא מסלמא. Cf. *al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt*, p. 89, ll. 17–21, for exactly the same interpretation. However, Ibn Ezra rejects this view and prefers the Midrashic explanation cited above in note to line 5. Aaron b. Elijah (*Keter Torah*, loc. cit.) similarly maintains: והאומר שמלת נעשה כמלת אעשה לשון רבוי דרך: תפארת שקר נבא כי השתדלות התורה היא לקים היחוד ואיך תכשילנו במאמר זה ועד עתה זאת היא טענת מאמיני השלשה.

1.17 [ופשרה] Dan. 2.36.

1.18 [בצלם] Gen. 1.27.

15 b

1.4 [לאדם] See Ibn Ezra (*ad l.*), who rejects this opinion: איך ישוב אל פכלק אלה: האדם והנה יש לו צלם קודם שיהיה אדם בצורתה בצורה שריפה מסלמא כלקה. See also *al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt*, p. 94, ll. 12–14. Cf. Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 1, for the interpretation of צלם and דמות in relation to God.

1.7 [כמלה] See Ibn Ezra (*ad l.*) for similar interpretation, followed also by *Keter Torah*.

1.8 [ויכסו] Gen. 7.9.

1.10 [בני] For بناء.

1.11 [ובשנה] I K 6.38.

בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית פמא מעני קולה
 ויכלו השמים והארץ וג' קיל מן חית אן הדִה אלמכלוקאת
 לס תכלק בנמיע מא פיהא דפעה ואחדה אלסמא ואלארץ
 15 כלקא פי אליום אלאול וכלק פי אליום אלחאני אלרקיע וכלק
 פי אליום אלחאלת ואלדשא ואלעשב ואלעץ פי אלארץ וגמע אלמא ען
 וגהאא אלי ומצע ונאחד וכלק פי אליום אלראבע אלמאורות
 פי אלסמא מא נאקתצי מן צבא השמים פבהדִה אלמכלוקאת נות
 יומא יומא תכמל כלק אלסמאואת ואלארץ במא פיהא ותם אנתפאע
 20 אלמכלוקאת בהא פאן קיל פצבא השמים במא דא כמל
 16 a חתי עטפה עלי קולה ויכלו השמינים והארץ קיל
 אן צבא השמים כמא יקע עלי נאלמאורות כק' אנת השמש
 ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים פקד
 וקע עלי אלמלאיכה איצא כק' וכל צבא השמים עומדים
 5 פפי אבתדי כלקדם לס יכנווא פי אלמנולה אלתי צארוא עליהא פי אליום
 אלסאדס מן אלכמאל במא כלק פיהם מן אלעלום ואלקדר ואלשהואת
 וינכל אללים ביום השביעי אדא כאן לס יחצל
 פי אליום אלסאבע מן פעלה תעאלי מא יכמל בה מלאכתו אלתי פעלהא
 פי אלסתה אלליאם אלמתקדמה פכיף יקול ויכל אללים
 10 ביום השביעי מלאכתו ואלטאהר פי דלך חצול
 פעל פי אליום אלסאבע בה כמל עמלה כמא כאן חצול תמאם בני אלבית
 פי אלסנה אלחאדיה עשר כקולה ובשנה האחת עשרה בירח
 בול הוא החדש השמיני כלה הבית קיל
 פי דלך אגובה אחדהא אן יקאל כמל מא עמלה פי אלסתה איאם

1.18 Reading not certain.

16 a

1.1 ויכלו Gen. 2.1.

1.2 Text badly damaged, reading conjectural. אנת Deut. 4.19.

1.4 וכל II Chron. 18.18.

1.9 The difficulty of this verse is variously treated in the Rabbinic literature. Cf. Megillah 9a; Bereshit Rabbah 10, 10; Midrash Lekah Tob 2, 2; Sa'adia's translation of Gen. 2:3; Rashi, and Ibn Ezra (*ad l.*). See also Mann, Early Karaite Bible Commentaries, *JQR.*, NS, XII, p. 441, and n. 14, and *Keter Torah*, p. 20a.

1.11 For بناء בני.

1.12 For عشرة. I K 6.38. ובשנה.

- 15 באליום [א]לסאנבען אד הו כאלכאטמה לאיאם אלכליקה * ואלהאני
 אן יקאל אן לשון כלות עלי וגהין אחדהמא אקראנה בזמאן לא יחצל
 פיה עמל מתל וביום שמונה לחדש באון לאולם יי
 ויקדשו את בית יי לימים שמונה וביום ששה
 עשר לחדש הראשון כלו פדכר אן פראנג אלטנטויף כאן
 20 פי אליום אלסאדס עשר ופי אלתחקיק כאן פראנה פי אלכאמס עשר
 16b אלדי הו [מן] אלאניאם [אלעמל] פמתלה יכון איצא ויכל אלהים
 ביום [השביעי] ואלוגה [אלא]כר אן יקרן בזמאן יכון
 טרנפא [ללעמל] וללפראג ואן כאן אלפראג לים באמר חאדת יכון
 אלזמאן טרפא לה לכנה ינקד תקדירה ודלך קולה ובשנה
 5 האחת עשרה בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית
 פאקחצי דלך אן פי אלסנה אלמדכורה חצל אעקאב אלבני ואלפראג
 מנה * ואלהאלת אן יקאל אן אלמראד [ב]קולה ויכל
 אלהים ביום השביעי קבל אליום אליום השביעי יעני מא עמל
 פי אליום אלסאדס אלדי הו נהאיה מלאכתו ואן דלך גאר
 10 מגרי אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם
 אלדי מענאה קבל אליום אלראשון אד לא יגוז אן יאמר בתעטיל
 אלכמיר אלדי אלגרץ בה נפיד פי אליום אלאול מן חית קאל שבעת
 ימים שאור לא ימצא בבתיכם וחט אליום אלאול

ודע כי כלוי מעשה אינו מעשה Cf. Ibn Ezra on Ex. 12.15, viz.: [אלכליקה] 1.15
 והנה פירוש ויכל אלהים ביום השביעי כאשר נכנס היום השביעי כבר כלחה מלאכה.

1.17 I Chron. 29.15. [וביום]

16 b

1.1 MS. badly damaged, reading uncertain. [ויכל] Gen. 2.2.

1.4 I K 6.38. [ובשנה]

1.6 For البناء [אלבני].

1.8 Interpretation of Ibn Janāḥ in *Kitāb al-Luma'*, p. 72, ll.11-13,
 ותכון [אלבא] במעני קבל כדא וכדא פי קו ויכל אלהים ביום השביעי ופי קו : viz.:
 איצא אך ביום הראשון תשביתו שאור וללאואיל רצי אללה ענהם פיה תלכין אכר קריב
 מן הדא, evidently referring to Pesahim 4b-5a. See Lekah Ṭob 2, 2; also
 Ibn Ezra who quotes this interpretation anonymously (יש אומרים), and
 Solomon Parḥon, *Maḥberet he-'Aruḥ*, p. 2d.

[אליום] The first is written in MS. in Arabic characters, the second—in Hebrew. Probably a dittography.

1.10 Ex. 12.15. Cf. the view of R. Naḥmon bar Yīṣḥaq in Pesahim
 5a, and Rashi's comment, *ad l.* See also Rashi and Ibn Ezra on Ex., *ibid.*

1.12 Meaning "taking effect (order)". [שבעת] *Ibid.* 12.19.

1.13 MS. has وحط with ظ, but وحط seems to fit here better.

- ואלאכיר פי דלך עלי סוא פי עדס אלכמיר מן אלמנאול פיגב אן יכון
 15 תעטילה ונקיה קבל אליום אלאול פכדלך חאל ויכל אל[הים]
 ביום השביעי אן מענאה קבל אליום אל[ש]ביעי [א]לא תרי
 אנה קאל מן בועדה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו
 פנעל הדא אנליום טרפא ללע[ט]לה פלא יגוז מע דלך חצול שי
 מן מלאכתו פיה ואלגרץ בדלך אנה תעאלי לס יפעל פי
 20 הדא אנליום שיא מן אלאפעאל אלמפעולה פי אבתדא אלכליקה ולא
 17 a בָּד מן אן יכון עז ונל[.] אלתי אנורי בהא[אלעאדה
 מחל חרכאת אלפלך ונמֶ אלנבאת ופעל אלשהואנת] ואלנפור
 פי אלחיואן וגיר דלך * ויברך אלהים מעני
 תבריכה סבחאנה אליום אלסאבע [הו] יגועלה יומא מכצוֹא
 5 מן גמלה אלסבעה איאס ללעבאדה אד לא ימתנע כונה מוהלא
 למתל דלך מנד דלך אלומאן אלי חין מגי אלרסול עליה אלסלם וכלף
 פיה איצא מא שרחה פכאן אלמומנון יתברכון בה למא יכחסבון
 לאנלה מן אלמנאפע אלנלה וקולה ויקדש אותו
 קיל אנה גאר מגרי שמור את יום השבת לקדשו אלדי
 10 יפיד תרך אלאעמאל אלמחרמה פיה כקולה ולקדש את יום
 השבת לבלתי עשות בו כל מלאכה ואן הדא אלקול
 הו אכבאר מן אלרסול עליה אלסלם בחאל הדא אליום חס דכר מא יגרי
 מגרי אלונה פי דלך והו עטלתה פיה מן עמלה ואלונה
 פי אל[תח]קיק פי דלך הו מא אכתץ בה תכליף אלמכלפין פי הדא
 15 אליום מן אלצללאח ויקרב אן דלך צלאח פי אתבאת חדת
 אלעאלם ואתבאת אלצאנע סבחאנה למא ידעוהם עטלתהם פיה אלי
 אלנטר פי דלך ה
 ועץ הדעת טוב [ורע] הו אלשנר אלדי
 ענד אכל אדם וחוה מן חמרה פעל פיהנמא נפורא מן רויה

1.15 Gen. 2.2. [ויכל]

1.17 *Ibid.* [וישבת]

17 a

ואמר הנאון: Cf. Sa'adia as quoted by Ibn Ezra (*ad l.*), viz.: שברכת היום וקדושו ישוב על השומרים שיהיו מבורכים קדושים. See also Nahmanides, *ad l.*

1.9 [שמור] Deut. 5.12.

1.10 [ולקדש] Jer. 17.24.

1.12 [אלרסול] Cf. Lekah Tob, *ad l.*, viz.: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו מה סיפר משה רבינו לישראל כי הקב"ה בירך וקידש זה היום etc.

1.16 [דלך] Cf. Sa'adia's translation and Ibn Ezra.

- אחדהא ללאכר עריאנא והוא אלרע ושהונוה ל[ר]ויתתה מסתורא
 והו אלטוב * כי [ב]יוסם 20
- 17b אכלך ממנו [מות תמות] מענאה אסתחקאק אלמות
 פי יום [ואכ]לה מן עץ הדעת אד למא אכל לס ימת פי יום אכלה ה
 והנחש היה ערום יקרב כון הדא
 אלנחש ואחורא [מן] גנס[ם] אלנחשים וכאן דא ארבע ו[פ]יה [מ]ערפה
 5 וכבד וכאן מכלפא בכלאף בקיה גנסה ולדלך אורדה
 בהא אלתעריף לימזה מנהא בהדא אלמעני ולתונה אלדס אליה עלי
 מא פעלה כאן דלך דאלא עלי קבחה וכונה מכרוהא [מ]נה ולקולה
 מכל חית השדה בעד קול מן קאל אנה מלאך * ונפקחו
 עיניכם לים יריד בה טאהרה בל מא אורדה בעדה מן תפסירה
 10 והו והייתם כאלהים יעני תצירון מתל אלמלאיכה אלמכתצה
 [במ]עארף ליסת מעכמא ודלך תכרץ מנה ותמויה ולעלה
 אסתכרג דלך מן לקב אלשגרה בעץ דעת טוב ורע *
 ותפקחנה קולה וידעו כי עירמים הם
 תקדיר מענאה עלמא למא כאנא עריאנאן נפור נפס אחדהמא מן משאהדה
 15 אלאכר לה בהדה אלצורה אד לא יגו כונהמא כאמלי אלעקל והמא
 עריאנאן פלא יעלמאן כונהמא כדלך פוגב לודלך אלענדול ען

17 b

1.1 Follows Targum Jonathan (תהי חייב קטול) and Sa'adia (פי יום תאכל מנהא תסתחך אן תמות). Anonymously quoted by Ibn Ezra (Gen. 3.8) and rejected by him, but accepted by Nahmanides. This interpretation is also given in Midrash Lekah Tob, *ad l. Keter Torah* (p. 23b) similarly quotes it and rejects it.

1.5 Cf. Soṭaḥ 9b, Bereshit Rabbah 19, 1, Lekah Tob, and Ibn Ezra for similar interpretation.

1.8 Gen. 3.1. [מלאך] Cf. Sa'adia's view as cited by Ibn Ezra, viz.: אחר שהחבר לנו שאין דבור ודעת כי אם באדם נצטרך לומר כי הנחש גם האתון לא דברו רק מלאך דבר בשבילם.

1.10 *Ibid.* 3.5. [תצירון] For the dual תציראן, as used in מעכמא, etc. Interpretation of Sa'adia, Lekah Tob, and Ibn Ezra.

1.11 Inf. of II conjugation of **מא**, used here in the meaning of "falsification, equivocation".

1.14 עריאנאן For **קאן**, as predicate of עריאנין.

1.16 Cf. Bereshit Rabbah 19, 10, (Yalkuṭ Shim'oni, I, 27, Lekah Tob) for the Rabbinic interpretation. See also Rashi, Baḥya Ibn Paḳūda, *al-Hidāya 'Ilā Farā'id al-Qulūb*, ed. Yahuda, Leiden, 1912, p. 339, ll.19-20, and Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 2.

טאהרה ונתאווילה [עלי [הדא אחר ונאלי תגדר עלמהמא
בה הו

נפור אחרהמא ען רויה אלנאכר [עריאנא ואכתשאה מן נטרה בהדה
אלחאל בעד [כונהמא בכלאף דלך כק' ויהיו שניהם ערמים

20 האדם ואשתו ולא יתבוששו ולם יקל ולא ידעו ליכון

18a עכסא מן וידעו כי [עירמים [הם פאלי הנדא.]

אנה אשאר בקולה דעת טוב ורע לא מא יקאל מן....

אלמאכולא ומצארהא וגיר דלך אד לם ידכר אנהמא א....

ענד אכל חמר עץ הדעת מערפה דלך [בול [קאל ותפקחנהו

5 עיני שניהם וידעו כי ערמים הם פאן פסר טוב

ורע מא יסתחסן מן סתרה אלעורה ויסתקבחה מן כשפהא באלעאדה

מן טריק אלנאכר פהו ראנע אלי מא תקדם דכרה מן נפור נפס

אלמר ען משאדה גירה לה מהתוכא ושהותה ריתה מסתורא

וליס אכל הדה אלחמרה מונבא לפעל אלשהוה ואלנפור

10 אלמדכורין פיהמא ואנמא הו תעאלי פעלה פיהמא באלעאדה ענד

אכלמהא להא כמא יפעלה מן אלצחה ואלסקס פי אלעבר ענד מא

אכל מכצוה

ומערפה מנאפע אלמאאכל ומצארהא תסתפאד באלחגרבא או

באלסמע פאמא אן יפעל פי אלעאקל לא ען טריק פבעיד ולא

ימתנע] כון חמר עץ הדעת גאריא מגרי בעץ אלמאאכל אלדי ענד

15 אכלה באלעאדה] על אלקדים עז וגל פיה אלדכא וצחה אלחמיז וכאן

אכלה מפסדה פנהאמה] [ענה * * מי [הגיד] לך כי

ערום אתנה] תקדיר מעאנה מן אכ[בר]ך אני [אכרה] משאדהתך

1.19 Gen. 2.25. A similar interpretation is given by Leḡaḥ Ṭob, *ad l.*

18 a

1.1 Gen. 3.7. [הדא] Corner of this folio leaf is torn. Supply at the end of the line אלמעני, or something similar.

1.2 Supply after מן some such word as אלאשיא.

1.3 Supply after אנהמא some word like אכחסבא.

1.4 *Ibid.* [ותפקחנה]

1.12 [אלמאאכל] For المأكِل, pl. of مأكِل, food.

1.13 [טריק] Some word like الادب is evidently missing after طريق. See 1.7, above.

1.14 [חמר] Cf. Sanhedrin 70a f. and Ibn Ezra for discussion of the nature of the Tree of Knowledge.

עריאנא או מן ערפך אלנפור ען אן אר[אך] עריאנא או גיר הדין
אלתאוילין ממא יטאבק דליל אלעקל פי אנהמא לא יגוז [אן יכונא
עריאנין]

20 ולא יעלמאן דלך מן אנפסהמא מע כמאל עקלהמא ותכ[ליפ]המא ה
18b [ויאמר יי אלהים [הן האדם ה]יה כאחד ממנו קיל

[.] כואח[ד מנה יעני כואחד מן אולאדה אלמכארגין מנה פי באב
.....] ואלגם באחואל דניא[נה] ואלאנתהאד פי מערפה מא ינפעה

[ומא] יצרה מנהא [וקבל] דלוך] כאן מסתריחא מן מות[ל] הדה אלאמור
5 יונז אן יקאל צאר כואחד מנא יעני מן אלמלאיכה פי באב אלמערפה

במא יצרה ינפעה אי קד קוי דהנה וגאד תאמלה למערפה

דלך פלא יומן מן גהתה אן תרך פי גן עדן אן ימד ידה

אלי עץ החיים ויאכל מן תמרה פחיי ללדהר טלבה [מא] עאד בנפעה
ודפע אלמצרה ענה כק' ועתה פן ישלח ידו וג' וקבל

10 אכלה מן עץ הדעת קד כאן עלי גמלה מן אלתמיזי ואלדהן מעהא

צח [ת]כליפה לכנה ענד אכלה מן עץ הדעת זאד צפא דהנה

וקוה דכאה וגורה תאמלה וצחה תמיזה * ועתה פן

1.18 [עריאנא] See Rashi.

18 b

1.2 [כואחד] Corner of this folio leaf is torn. Supply at the beginning of the line something like צאר כואחד.

1.4 10 conj. of راح means "to be at rest". Here it is used in the sense of "not worry".

1.5 [אלמלאיכה] Cf. Bereshit Rabbah (21, 5): דרש ר' פפוס הן האדם היה: כאחד ממנו כאחד ממלאכי השרת אמר לו ר' עקיבא דייך פפוס אמר ליה מה אתה מקיים הן האדם היה כאחד ממנו אמר לו שנתן לו המקום לפניו שני דרכים דרך החיים ודרך המות ובירר לו דרך אחרת.

It seems that R. Akiba's interpretation of ממנו is thus referring to Man, meaning of him. The author's first interpretation of this verse would then coincide with that of R. Akiba, while his second alternative is that of R. Papos. Cf. David b. Abraham's interpretation of this verse, quoted by Neubauer in Notice sur la Lexicographie Hébraïque, *Journal Asiatique*, 1862, v. 19, p. 360. Yefet b. 'Ali (in Munk's Notice sur Abou'l-Walid, *Journal Asiatique*, 1850, v. 16, p. 25) cites an interpretation of ממנו as an Aramaism, just as התאחדי (Ezek. 21.21), in the name of 'Abū Ya'kūb Yūsuf Ibn Bakhtawī: فقال بعضهم ان تفسير כאחד ממנו عند اخذ آدم من الشجرة من לשון חנום وكذلك فسّر התאחדי... وهذا See Ibn K̄oreish, *Risāla* (ed. Bargès, p. 6, ll. 4f.), who similarly takes התאחדי as an Aramaism.

1.9 [ודפעה] For ועתה. Gen. 3.22.

ישלח ידו תקדירה נגרשנו פן נשלח ידו וקולה
 ואכל וחי לעולם לים אכלה מנהא מוגבא דואם כונה חיא
 15 בל אלקדים עז וגל יכתאר דלך למא יראה מן אלצלחא ולו אכל
 מנהא מע כונה מכל[פ]א למא כאן יסתמר [כ]ונה חיא לא אלי גאיה
 כאלקדים עז [ו]גל פי אסתמר[א]ר כונה חיא למא פי דלך ממא יקחצי
 אלחכליף. מן מטניע תכליפה ה מסלה
 אדא כאן חכמה עזליה ענד אכלה עץ הדעת באלמות פכיף
 20 יקול אנהא אן יאכל מעץ החיים עאש אבדא אלדי הו במתאבה
 19 a קולה לא ימות
 לים בין אלקולין תנאקץ לאן קולה כי ביום [ואכלך]
 ממנו מות תמות פי צמנה[ה] מהמא לא יאכל מעץ [והחיים]
 לאנה קד דל עלי דלך בעד חכמה עליה באלמות אנדא אכל מעץ
 5 החיים באן קאל ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים
 ואכל וחי לעולם ה
 הלא אם תיטיב שאת יעני אלס אן תבת
 ואחסנת פעלך גפרת לך ולפט נשיאה יקע עלי
 אלגפראן כק' ומה לא חשא פשעי לא ישא לפשעכם
 10 וקולה ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ
 יעני אן דנבך כאלמלאום לך אלראבץ
 יקאל ואן לס תחסן עמלך אלי באב אלקבר אלכטא ראבץ עלי באב

19 a

1.2 *Ibid.* 2.17. [כי 1.2]

1.5 [ועתה] Evidently error for הדעת, as seen from the text. *Ibid.* 3.22.

1.6 This line is written on margin by same hand. [ואכל 1.6]

1.8 [נפרת] The author follows the traditional Rabbinic interpretation. Thus Onkelos: הלא אם תטיב עובדך ישתבך לך, etc., Bereshit Rabbah, 22, 11: followed by Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 459, ll.24–25), Rashi, Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruḥ*, s. v.), and Ḳimḥi (*Shorashim*, s. v.). Sa'adia translates this passage: אלא אן נודת קבלת, evidently taking שאת as נשיאת פנים, which interpretation is preferred also by Ibn Ezra. Cf. Ḳiddushin 61b: (Rashi: אלא אם תיטיב אנרא) and Nahmanides. (משאת שכר)

1.9 Ex. 23.21. [ואם 1.9]

1.11 The whole line is written on margin by same hand. [יעני 1.11]

1.12 Cf. Rashi: שמור קברך חטאך שמור. [ראבץ 1.12]

קברך אלי אן תקום יום אלבעת ויחעלק כך כקולה פי אל[תגז]ו
 במתל דלך עצמותיו מלאו עלומיו ועמו על עפר
 15 חשכב וקולה ואלך תשוקתו יעני אן קיאר
 א[לכטא] כאן בידך פי פעלה ואלאנצראף ענה לכונך קאדרא עלי
 דלך מחמ[נא] מנה כק' תמשל בו וקיל אן קיאר
 אלחובה אליך וסהל עליך לקדרתך עלי דלך ה
 לכן כל הורג קין יע[ני] לאגל מא חצל מנה מן
 20 אלאעתראף בכטאה ואלתדלל ואלכוף עלי נפסה [מן] קתלה ואן יקאר
 בה וקולה שבעתים יעני חצול אלאק[נצא] מן קאתלה
 עלי אלחמאם ואלכמאל וקולה וישם יי לקין אות[ן] לבלתי
 19b [הכות אתו כל] מונצאו יעני אן עז וגל עמל מעה איה
 לאגלהא ענה מן ירום קתלה אמא בהיבה געל
 ל כלאף אלמעטאר או ימנע מן כאן יחאול קתלה באפה יערץ לה
 [כמא] גפ[ת] יד [י]ר[ב]עם [ל]מא מדהא אלי אלנבי וקאל לאמר
 תפשוהו ה

5 ויאמר יי לא ידון רוחי באדם
 ידון קיל יגמד רוחי קיל מראדי יעני לא יגמד מראדי
 פי אלאמהאל עלי אלאדמי אלי אלאבד אי ואן א[מ]הלת עליהם
 מדה חסב מא תקתציה אלחכמה פי אלחכליף פאני לא אדים אלאמהאל
 עלי מעאציהם אלי אלאבד וקולה בשנם הוא בשר

ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך נטיר Cf. Onkelos [אלבעת 1.13].
 Sa'adia's interpretation is: ואד לס תגוד פאינמא אהנה כטאך ראבץ See
 Ibn Ezra and Nahmanides.

1.14 [עצמותיו] Job 20.11.

1.16 The interpretation of תשוקתו as referring to חטא is also
 maintained by Sa'adia, Rashi, and Nahmanides. Cf. Kiddushin 30b
 for the view that it refers to יצר הרע, which is followed by Ibn Ezra.

1.17 [תמשל] Gen. 4.7.

1.22 Sa'adia: כחירא בה קיאר בה כחירא Cf. Onkelos
 and Bereshit Rabbah 23, 5, for the traditional interpretation that
 שבעתים refers to seven generations, followed also by Rashi and Ibn Ezra.

19 b

1.4 [לאמר] I K. 13.4.

1.6 Sa'adia's interpretation: לא יגמד דאחי. The view that ידון is
 derived from דן "sheath" is found in Sanhedrin 108a (Tosefta Sanhedrin
 13,6), לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת לנדה: and Bereshit Rabbah 26, 11.
 Also Ibn K̄oreish follows this traditional interpretation and translates
 this passage רוחי ולא יגמד (Risāla, ed. Bargès, p. 44, l.17). See below,
 lines 14 ff., where this derivation is criticised as ungrammatical.

- 10 קיל בסבב אלדי קד צאר הו איצא מתל סאיר אלבשר יעני
אלחיואן אלינר נאטק אד קד מאתלוה פי ארתכאב אלמשתהאאת
אלקביחה וקולה והיו ימיו מאה ועשרים שנה
יעני אנעל לאמהאלהם אנלא נהאיתה מאיה ועשרין סנה פאן
הם אקלעוא ותאבוא ואלא אהלכתהם וקד אבעד תפסיר
15 ידון ינמד מן טריק אללגה מן חית אן לגה דלך אצלוחא
נונאן מתל וישב חרבו אל נדנה בנו נדנה וידון

1.10 Cf. Rashi and Ibn Ezra, criticised by Nahmanides, who prefers the interpretation given here by the author.

1.11 For *المشتهيات*. See Freytag, *s. v.*

1.13 For *وعشرون* [ועשרין].

1.15 [אללגה] A similar criticism of this interpretation is voiced also by David ben Abraham al-Fāsi in the following interesting note taken from the Petrograd MS. of נאמע אלאלפאט (First Firkowich Collection No. 604, fol. 115b): ומן דלך קיל לא ידון רוחי באדם לעולם לא תחכם רוחי פי: אלארמי ללאבד דלך לאן אלחאכמה פי אלבדן הי אלרוח ואן עדמת מן אחר אלעצא שא פקד בטל אקול אן עדמת אלעין קד עמית (עמיית MS.) או אלאדן פקד אנטרשת ואליר פקד זמנת ואלרגל פקד אקעדת ואן עדמת אלכל פקד הלכת זמלה פלדלך קאל לא ידון רוחי באדם לעולם לא תחכם (יחכם MS.) הזה אלרוח אלתי נעלתהא פי אלארמי ללאבד בשגם הוא בשר יעני בשרי בים אלנאטר לנפסה גיר אן אמהלה מדה ק' וכ' סנה פאן תאב עפית ענה (ואן לס MS.) ואלא אנפדתה וקד גלט מן פסרהא מן אלאנמאד וליס לנא שי יפסר אנמאד סוא וישב חרבו אל נדנה ואלאצל פיה נדן ובאלסריאני בנו נדנה והו אסס ואלתצריף מא וגדנא לה אלכתה ולפטתה ידון אלאצל לא ידון רוחי באדם לעולם (דן) is derived from "And from this root". פיה דן 'My spirit will not govern the man forever', It is so, for the governing force in the body is the spirit, and if you miss a thing in one of your limbs, it becomes of no avail. I mean: if you miss the eye—you become blind, or the ear—you become deaf, and the hand—you become crippled, and the foot—you limp, and if you miss everything, you perish altogether. Therefore He said: לא ידון רוחי באדם לעולם—This spirit which I placed in the man will not govern forever, בשגם הוא בשר, meaning 'a mortal, ill caring for himself'. Nevertheless, I shall forbear with him for a period of a hundred and twenty years: if he repents, I shall forgive him, otherwise I shall cause him to perish. The one who explained ידון as derived from 'putting into a sheath' made an error, for the only term that has such a meaning is in נדנה, the root of which is נדן (and in Aramaic נדנה). It is a noun which we did not find it to be inflected at all, whereas the root of ידון is "דן".

Cf. Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 156, note 95), Ibn Ezra, *ad l.*, and on Gen. 17.11, Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruk*, v. דון), Joseph Ḳimḥi (*Sepher ha-Galuj*, ed. Mathews, Berlin, 1887, p. 38) and David Ḳimḥi (*Shorashim*, v. נדן).

1.16 בנאו. MS. [בנו] Dan. 7.15. 21.27. I Chron. 21.27. [וישב]

פיה נון ואחד וקיל אן תפסירה יחאנכס יכאצס ואמרה דון
 בחון מול אנת בגי יש' והו במעני ידין עמים אלדי
 אמרה דין או קדון בחון מיל או קמל אלדין יגוז כון כל ואחד
 20 מנהא נאמרא כקוולה כי אמילס פלגה מול ואמילס ואחדה
 והמא מן תצריפין כמא אן לגה דון ודין ואחדה
 20 a ומרגעהמא אלי תצריפין וקיל אן תפסנר רוחין
 נבתי לאן רוח ותקע עלי אנלנבדה כק' והייתי רוח שקר
 ותהי עליו רוח יי יעני לא יכאצס רסולי ונביי אלאדנמי אלי
 אלאבד אי לא יגיהם באלתהדיד ואלועיד עלי מנעאציהם אבדא
 וקולה
 5 בשגם הוא בשר קיל יעני אני אלאן לא אעאגלהם באלעקובה
 בסבב אנהם בשר פארחמהם ואמהלהם אלי מאיה ועשרין סנה
 יכון אלרסנול [יאתיהם פיהא השכם ודבר פאן רגעוא פי
 הדא אלמדה ואלא אהלכתהם והדא אלתפסיר פי בשגם
 הוא בשר יגרי מגרי ויזכר כי בשר המה וג' אלמקול
 10 בעדה והוא רחום יכפר עון וג' - וינחם יי

1.17 See Sanhedrin, *l. c.*, and Bereshit Rabbah 26, 12. Cf. also Ḥayyūj, *Kitāb Ḥurūf al-Līn*, ed. Jastrow, p. 95, and the references given at the end of note on 1.15, above.

[ואמרה] The Karaite grammarians usually take the imperative as the fundamental form of the verb. See Bacher in *REJ.*, XXX, p. 242, n. 3, where several references to that effect are given, to which may be added also Yefet ben 'Ali in Bargès edition of the Song of Songs, Paris, 1884, notes, p. 181, line 2 from the bottom.

1.18 Josh. 5.2. [ידין] Ps. 7.9. [מול]

1.19 The author means that ידין could be either *Ḳal* or *Hif'il*. Cf. *Ḳimḥi, Miklol* (Fürth, 1793, p. 117b): ... ואף על פי שעתידי הקל באו (הפעיל as) תפריש בהם כפי ענין פעל עומד ויוצא כי הפעלים העומדים הם מהקל והיוצאים מהכבד ברוב.

1.20 Ps. 118.10, etc. Cf. Yefet ben 'Ali's Commentary on Psalms, quoted by Munk in Notice sur Aboul Walid Merwan ibn Djanah, *Journal Asiatique*, 1850, v. 15, p. 314. See also Ḥayyūj, *loc. cit.*, pp. 103 f.

20 a

1.2 [והייתי] I K. 22.22.

1.3 [ותהי] Judg. 3.10.

1.7 [השכם] Jer. 7.17.

1.9 [ויזכר] Ps. 78.39.

1.10 [בעדה] Evidently an oversight of the author, for the verse והוא רחום etc. precedes the one beginning with ויזכר. Read, therefore, בעד, or קבלה, either of which would fit in the text. [והוא] *Ibid.* 78.38.

אֱלֹהִים כֹּאן אֵלֶנְדֵם וְאַלְמִשְׁקָהּ לֹא יִנְחֹאן עֲלֶיהָ תַעֲלִי פִלָּא בִד מִן תַּאֲוִיל
מֵא תַצְמֵנָה הִדָּא אֶלְפִסּוּק מִן דְּכִרְהֵמָא בָּאן יִקְאֵל רִגְעַ אֵלְלָה לְמֵא צִנַּע
אֶלְאֶדְמִי פִי אֶלְאֶרֶץ עֵן אִיתְאֶר צִלְאָחָה לְמֵא טָהֵר מִן טִלְאָחָה וְשֶׁךְ דְּלֶךְ
עֲלֵי נְבִיָּה יַעֲנִי אֵן כֹּאן גִּרְצָה בְּכִלְקָה בְּנֵי אָדָם תַּעֲרִיצָהֶם בְּאַלְתְּכִלְיָה
אֵלִי אֶלְמִנְאָפֶע אֶלְשִׁבִּיהָ עֵאֲזֵלָא וְאֲזֵלָא פִלְמָא עֲצֹא אֶסְתַּחֲקֹוא 15
אֵן יִרְגַע סִבְחָאנָה עֵן צִלְאָח שְׁאֵנָהֶם אֵלִי פִסְאֹנְד חֵאֲלָהֶם וְקוּלָּה
וְיִתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ קִיל שֶׁךְ דְּלֶךְ עֲלֵי [נְבִיָּה נַח אִד
אֶלְאֶכִיָּאִר יִשֶׁךְ עֲלֵיהֶם פִּסְאֹד אֶלְאֶשְׂרָאִר וְסִמְאָה לְבוֹ עֲלֵי
טֵרִיק אֶלְתְּשִׁבִּיהָ בְּקִלָּב אֶלְאֶנְסָאן אֶלְדִּי הוּא אֶעֱרֹנְךָ גִּזְוֵאֲרָחָה
וְאַפְצֵל אֶעֱצָאָה כְּדִלְךְ אֶלְנְבִי עֵנְדָה [עֵז] וְזֵל 20
20 b קָהּ וְלֵאנָה חֵאֲמֵל סֵרָה וְחֵאֲפֵט רִסְאֵלְתָּה פִי קִלְבָּה
. אֶלְוֹאֹו פִי לְבוֹ צִמְיִיר אֶלְאָדָם אֶלְקֵרִיב פִי אֶלְדֹּכֵר יַעֲנִי
[אֶלְאֶדְמִי לְמֵא עֶרֶף הִדָּא אֶלְוֵעִיד דֹּאכֵל אֶלְגִּם וְאַלְמִשְׁקָהּ קִלְבָּה וְמַע
דִּאֲוֹן פִּלְם יִרְגַע עֵן מַעֲצִיָּה מִן גִּסְם וְכַעַת הִצֵּר לוֹ וְיִוִּסֵּף לְמַעַן] בִּיָּי.

• אֵלָה תּוֹלְדוֹת נֹחַ •

5

כֹּל רִמְשׁ קוּלָּה אֲשֶׁר הוּא חֵי יִכְץ אֶלְחֵי דִוָן אֶלְמִנְיֹת לְכִנְהָ
בְּחִית יִדְכָּא חֶסֶב מֵא יֵי מִן בַּעַד וְקוּלָּה כִּירֶק עֶשֶׁב

1.11 See *Leḳaḥ Tob*, *ad l.*

1.13 Cf. Sa'adia's translation, viz.: תּוֹאֲדֵם אֵלְלָה בְּמֵא צִנַּעָהֶם פִי . . . אֶלְאֶרֶץ וְאֲזֵל אֶלְמִשְׁקָהּ אֵלִי קִלְבָּהֶם
This interpretation of וִינַח in the sense of "threatening", as *להרנן* (Gen. 27.42), is also quoted by Ibn
Ezra. See Derenbourg's note 5, *ad l.*

1.17 The interpretation of לֵב as meaning "prophet" is quoted
by Judah Ibn Kōreish (רְסֵאֲלָה, ed. Bargès, Paris, 1857, p. 33. Mentioned
by Derenbourg in his edition of Sa'adia's translation, p. 12, n. 6), viz.:
... כְּקוֹל אֶלְדִּין פִּסְרוּ (sic) פִי לֵב נְבִי וְעֵין דְּלִיל... וְדִלְךְ בְּקוּלָּהֶם פִי וְיִתְעַצֵּב אֵל
(Gen. 6.6) וְשִׁאֵק נְבִיָּה וְהִי עֵינִי וְלִבִּי שֶׁם כֹּל הַיָּמִים (1 Kings 9.3) נְבִי
וְאִמְרוּ כִי לְבוֹ הוּא However, Ibn Ezra rejects this interpretation and says:
הַנְּבִיָּא וְאִילוּ הִיָּה כֵן לֹא הִיָּה אַחֵר וְיִתְעַצֵּב מִלָּה אֵל וְאֵנָה מִצְאֵנוּ שְׁנִקְרָא הַנְּבִיָּא לֵב
Cf. also Judah ha-Levi, *al-Khazari*, ed. Hirschfeld, p. 92, ll.9–11, where
the verse עֵר שֶׁרֶשֶׁת הַיָּם (Songs 5.2) is interpreted: כִּנֵּי בְּאַלְגִּים עֵן אֶלְגִּלּוֹת
וּבְנִבְאָהֶּה אֶלְקִלָּב עֵן בְּקֵא אֶלְנִבְוָהּ בִּנְיָהֶם This interpretation is also found in
Midrash *Leḳaḥ Tob* (Gen. 6.6), viz.: וְיִתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ אֵל נַח שְׁהִצְדִּיק נִקְרָא
עֵל שֶׁם לְבוֹ שְׁנִאֲמֵר אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר וְאֲנִי יִשְׁנָה רְדוּמָה בְּנִלּוֹת וְלִבִּי עֵר וְהַנְּבִיָּא עֵר
לְהַחֲיִירֵם בְּתִשְׁבָּה.

20 b

1.4 II Chron. 28.22. [וְכַעַת]

1.7 For يَذَكَّى, it is slaughtered. See 1.9, below.

הו תמחיל באלכצר ואלנבאחאת יעני כמא אן אכל הדיה אלנבאחאת
 מנבאח עקלא כדלך אבחתכם תדכיה אלחיואן ואכלה סמעא *
 10 אך בשר קולה אך הו תכציץ מחל אך אשר
 יאכל לכל נפש פכצץ מא פיה דנמה מן גמלה אלחיואן באלתחרים
 פאקחצי מגמוע דלך תחרים אלשכץ מהמאה חיא ותחרים אלמיתה
 אלתי דמאה באק פיהא ואטלאק מא כאן חיא חס ספך דמה עלי
 וגה קד ערפוח וקולה בנפשו דמו קיל פי נפסה דמה
 15 יעני אן בקא אלנפס פיה בבקא אלדס פלא יאכלוח ופיה נפסה למא
 כאן טאהר אשר הוא חי אבאחה דלך פאכרגה במא דכרה בעדה *
 ואלאקרב אן אול וגה אלדי ינטלק להם אכלה הו אלדבאחה פי אלבהאים
 ואלטאיר
 ואן יגרי דלך ועלי אלחר אלדי פעלה נח פי אלבהאים ואלטאיר אלדין
 קרבאמא ועלות וליס דלך מן תכליפנא פינב אן נערף כיפיה מא
 21a כאנא אלן... יסתעמלונה ה ואך את דומכם
 לנפשותיכם אדרוש יקאל דמכם מן אנפסכם)...
 יעני בה קאתל נפסה וליס דלך עלי כל וגה לאן...
 ... אלנטלמה פי אנואע אלעדאב אלדי יעלם או יגלב עלי טנה מותן
 5 פיה יחסן מנה קתל נפסה ויחמל אלאלם סאעה ליסתדפע אלאלם
 אלמטראכיה וליס קתל אלאנסאן נפסה ממא אוליה דאע כאלטלם
 ואלכרב וגירמהא מן אלמעאצי אלמשתהא פיון אלויד מתנאולא
 בהדא אלקתיל מנה פינב אן יכון אלמקצוד מן קתל אלאנסאן

1.10 Ex. 12.16. [אך אשר]

1.13 Used here in the sense of the Rabbinic היתר, instead of the usual אחלאל. So also ינטלק of line 17, below.

1.15 Cf. Sanhedrin 59b for the Talmudic interpretation of this verse. Sa'adia similarly translates this passage: ואמא אללחם פלא תאכלוח. בדמה פאנה נפסה. See Ibn Ezra, *ad l.*

1.16 Gen. 9.3. [אשר]

1.17 Written on margin by same hand. [ואלטאיר]

1.18 For the dual اللذان.

21 a

1.3 This is the traditional Rabbinic interpretation, as given in the Talmud (Baba Kamma, 91b): ... דתניא ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש: ר"א אומר מיד נפשותיכם אדרש את דמכם. מיד עצמיכם אדרש. Rashi commenting: ... דמכם אדרש את דמכם. Followed by Bereshit Rabbah (34, 19), Sa'adia, Rashi, Leḳaḥ Tob, and Yalḳuṭ Shim'oni.

1.6 Reading uncertain. [אליה]

נפסה מא כאן דאעיה אליה אלשבהה מחל קתל אלהנר אנפסהם
 10 או מן יערץ לה אלאלאם מן קבל אלקדים תעאלי פיקתל נפסה ראהה
 מנהא

לאן אלאולי בה אלצבר וסואלה סבחאנה אמאטה דלך פקד יגיבה
 אלולא ויחצל לה אלעוץ אלגזיל או מן יקע פי מצרה יתוהם אן
 קתלה נפסה אכף אלמא מנהא ואלמעלוס או אלמטנון כלאף דלך
 לכנה לס ינעם אלנטר פי אלמאראת פכאן ירתפע ענה הדא אלוהם .
 15 וקיל אן אלגרץ בקולה ואך את דמכם לנפשוהיכם
 אדרש מא שרחה בעדה מן קולה מיד כל חיה אדרשנו ומיד
 האדם יעני אדא קתלכם אלחיואן אלמסבע ומא גרי מגראה אלחמם
 דמכם

אלדי לאנפסכם אי אנתצף לכם באכד אלעוץ [מנה וכו' דלך
 אלחאל פי מן יקתל אכאה ועלי אלחפסיר אלאול יכון תקדיר
 20 אלכלאם ומיד כל חיה פאכתצר ואו אלעטף [מנה] כאכתצארהא
 מן אדם שת וקולה מיד איש אחיו בוגיר] ואו
 21b [ואלעטף] ושרח ומיד האדם יעני מן יקתל [אכאה] וצאחבה
 [ד...מה אטאלבה] ואמא קאתל גירה עלי טריק דפעה
 [ען נפסה] ומאלה פדלך ממא קד יקרר פי אלעקל חסנה
 וקולה אדרש את נפש האדם ולם יקל אדרש
 5 את הדם [ח] סב קולה מן קבל ואך את דמכם לנפש'
 אדרש קיל הו ביאן אלגרץ באלמטאלבה הו לאגל אלנפס
 ואנמא דכר טלב אלדם אולא למא כאן בקא אלנפס פי אלנסד בה וקיל
 אנה סמא אלדם נפש כקולה כי נפש כל בשר דמו הוא

1.9 Written on margin by same hand.

1.14 Cf. Sa'adia in *al-'Amānāt*, p. 305, ll.5-8, viz.:
 فالعبد الصالح
 انما يحب حياة الدنيا لانها درجة يوصل بها ويرتقى منها الى دار
 الآخرة لا من اجل نفسها وانما حببت للانسان لكلا يقتل نفسه اذا
 وقع في شدة كما قال واخ ات دمكم لנפשוהיכם אדרש

1.15 Gen. 9.5. [ואך]

1.16 *Ibid.* [מיד]

1.17 Cf. Ibn Ezra. [אלחיואן]

1.21 I Chron. 1.1. [אדם]

21 b

1.3 Cf. Berakot 58a and elsewhere: בא להרנך השכם להרנו.

1.5 Gen. 9.5. [ואך]

1.8 Lev. 17.14. [כי . . .] For [סמא]

וקאל כי הוֹדֵם הוא הנפש • שופך דם
 10 האדם קולה באדם דמו ישפך קיל בקוּל
 אלאדם יעני שהאדה אלשהוד בקתל וקיל יחכם אלאדם
 יעני יחכם האכם בקתל אי לא יגוֹז קתלה אלא בעד אן יחבת
 ענד אלהאכם וגוב קתלה וקיל והו אקרב
 כון דלך גאריא מגרי אלמעליל פי קתל אלמקתול לאנה קאל
 15 באדם מערפֶה ראנֶעֶא אלי אלמקדם דכרה ולם יורדה נכרה פכאן
 יעוד אלי שאהד או האכם פקאל בסבב אנה ספך דם הדא
 אלאנסאן יספך דמה ודלך גאר מגרי תעלילה קתל
 בעץ אלגנאווֶה (ק)ולה ואת האיש על דבר אשר ענה
 וכקולה וומתה כי עשתה נבלה ביש' וקולה
 20 כי בוצלם אלהים עשה את האדם הו תעריף אלונה

..... 22 a

... אלהים..... קד פצל.....

ויהי גבול הכנעני דכר גבול אלכנעני
 ול מן חית אן ישראל יתסלמון בלאדוה
 5 ... י באלחֶד אלגרבי והו צידון אלדי הו פי זאויה אלגרבי
 [אלי] גהֶה צפון וקולה בואך גרה תקדירה עד
 [בואך] גרה לאן מים אבתרי אלגאיהֶה אלתי פי מצידון יקתצי
 [אכת] צאר עד קבל גרה אלתי הי אנתהי אלגאיהֶה וקולה
 [עד] עזה הו נהאיהֶה הדא אלחֶד אלגרבי אלי גהֶה דרום וקולה
 10 [ב]ואך סדומה ועמורה וג' יעני ומעזה עד בא'
 [ס]דומה ועמורה והו אלחֶד אלשרקי וקולה לשע

1.9 [כי] Deut. 12.23.

1.11 Interpretation of Onkelos: [אלשהוד] דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיניא דמיה יתשר. Cf. Sanhedrin 57b, Bereshit Rabbah, *loc. cit.*, Lekah Tob, Rashi, and Ibn Ezra.

1.17 Cf. Sa'adia's interpretation: אן יכון סאפך דם אלאנסאן באנסאן [דמה] דמה. מתלה דמה יספך.

1.18 [ואת] Deut. 22.24.

1.19 [ומתה] *Ibid.* 22.21.

22 a

1.6 [עד] Sa'adia also adds here אלי, viz.: צידא אלי. אן חגי אלי כלוצ.

1.7 [אבתרי] For *ابترى*.

1.8 [אנתהי] For *انتها*.

וְקִיָּל אֲנָהּ זָגֵר וְאִסְמָהּ אֵיזָא בִּלְעַ וְאִסְמָהּ אִלְמִשְׁהוּר
 וְצִעוּר כִּכְּ וּמֶלֶךְ בִּלְעַ הִיא צִעַר פֶּקֶד כִּרְגָּ בְכוּן
 וְצִעוּר מִן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִדְכוּלָּהּ פִּי חֵד אִלְכַּנְעִי מִתֵּל גֹּזֵה ה
 עַל כֵּן קִרָּא שְׁמָהּ בְּבֵל

15

וְלִם יִזְכֹּר מִן הוּא אִלְקוּרָא וְיִקְרַב אֲנָה יִי עִז וְגִל אִלְמִקְדִּם דְּכִרָּה פִּי
 וְאַלְפִּסוּק אִלְאוּל וְעִרְף דִּלְךָ לִנַּח אוּ גִירָה מִן אִלְאוּלִי
 וְפִסְמִית בְּבֵל וְקוּלָּה כִּי שֵׁם בְּלָל יִי שְׁפֵת כָּל
 וְהִיא רִץ טָאֲהֵרָה אִלְחַעֲלִיל פִּי תִסְמִיתָהּ בְּבֵל וְלִיִּס חִרּוּפָהּמָא
 וְנִשְׁתַּקָּה כְּאַלְאִסְמָא אִלְמִשְׁתַּקָּה מִן חוּדָתָּ יִסְמִי בְּהָא מִתֵּל וְעַל כֵּן

20

22b

... וְגִזְיָן.

.. וְחִסְבָּ מֵא מַעֲנִי פִּי וְיִקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר וְהוּא יִנְחַמְנוּ
 מִמַּעֲשֵׁנוּ וְאִנְמָא אֵן יִכּוֹן אֶחָד אִלְבָּאָאִין פִּי בְּבֵל לֵא...
 וְבֵל הַ זֹּאִיד וְיִכּוֹן אִצֵּל בְּבֵל בֵּא וְלֵאם פֶּקֶד יִתְרִי וְאַרְף אִלְלֵאם
 פִּי הִדָּה אִלְלֵגָה וְהִי אִלְסִקוּט כִּמָּא יִתְרִי וְאַרְף פִּי לִגְוָה אִלְסִקוּט וְאַלְלֵאם פִּי
 יִמּוּלֵל וְכִדְלֵךְ לִגְוָה אִלְסִקוּט נָחוּ וְנִבֵּל כְּעֵלָה כִּלְנֹו אִלְדִּי
 אִצֵּלָה אִלְבָּא וְאַלְלֵאם וְאַלְנֹוּן פִּיהּ לִלְאִסְתַּקְבָּאֵל וְנִחְוּ בְּעִמִּים הוּא
 יִתְבּוּלֵל אִלְדִּי אִלְלֵאֲמָאן פִּיהּ מִתְרִאֲדַפָּאן וְאַלְאִכְתֹּר פִּי הִדָּה וְאַלְלֵגָה
 בְּנוֹן אִצֵּלִיָּה טָאֲהֵרָה וּמִכְתַּצְרָה * אֵן קִיל אֲדָא כֵּאֵן קוּד
 קוּרְרִי תַעֲאִלִּי וְפִי אִלְעֻקִּיל חֲסֵן אִלְתַּחֲרוּ מִן אִלְמִצְרָה בְּפַעֲלָ מֵא יַעוּד
 בְּגִמְוִיעַ

10

לְלִשְׁמֵל וְעֵדִם אִלְתַּשְׁתַּח וְאַלְתַּבְּאֵד וְכִיף אֲחֵל בְּהוּלָא
 אִלְקוּם מֵא גִרִּי מִגְרִי אִלְעֻקוּבָהּ עֲלִי מִנָּא פַעֲלוּהּ מִן בְּנֵא אִלְמִדִּינֵה דִּנְאִת
 אִלְבִּרְגֵּן אִלְשִׁאֲמֵךְ לִיגְתַּמְעוּא פִּיהּ וְלֵא יִתְבִּדְרוּא פִּי אִלְאַרְץ פִּיסְתַּצִּי לְחוּא

1.13 Gen. 14.2. خُرج [כִּרְגָּ] in the II conj. also means "to explain, to elucidate".

22 b

1.3 Ibid. 5.29. וְיִקְרָא

1.7 Ps. 90.6. וְנִבֵּל Isa. 64.5. Cf. Ibn Janāḥ (*Opusculum et Traité*s, pp. 27 f. and 365), who takes this word as a Nif'al form of נִבֵּל, which was shortened from וְנִבֵּל, one of the 'nūn's having been dropped. See *Kitāb al-Uṣūl*, p. 402, 1.1. Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruḥ*, p. 38a) follows Ibn Janāḥ, whereas Ḳimḥi (*Miklol*, Fürth, 1793, p. 83b) takes it as either Nif'al or Hif'il.

1.8 Hos. 7.8. בְּעִמִּים

15 קיל קד יערץ פי אלפעל וגוה קבח פכרג מע דלך
 כונה חסנא פיגוז אן יכון מא חאנול[ה האולא אלקום מן בנא אלמדנינ[ה]
 ואלאנחמאע אליהא מפסדה או תרכא אלואגב פלא יסלם חסנא]
 מע דלך ואלמקתצי להדא תקדם אלממר להם [בוקולה תעאלי
 שרצו]

בארץ ור[בו] בה אלמקתצי אלסענה] פי אלארץ ואל[אבתסאט פיהא
 20 ולעלה קוד וגב דלך עליהם ופי צמנה אלנהי עמא פעלוה מן
 אלאנחמאנע]

פי בקנעה ואחדה מן אלארץ ה . . . אן קיל מא הו א. . . .
 בפנעלה נסו]

P 1 a

בפעלה נסוא מא כאנוא יערפיה מן אללגה פאן כאן פקדהם
 אלעלם בהא פאלא גאז קול מן ידעי אלערפיה וכיף יגו[ו]ז אן
 ינסוא מא כאנוא יעלמונה צרורה מן אללגה חתי לס יפהם אחרהם]
 ען אלאכר מא כאן יערפה באלאמס או לים דלך יכמל בכמאל אלעקל
 5 ויערף מא ילזמונה למן זעם אן אלאלאם אלמפעולה באלבהימה ואלטפל

1.18 Gen. 9.7. [שרצו]

1.19 Reading uncertain. [אלסעה]

1.22 Catch-words with which the following fascicle begins.
 To be deleted. [בפעלה נסו]

P 1 a

1.1 [בפעלה] With this leaf begins MS. 4423 of the Second Firkowitch Collection in the Petrograd Public Library. It seems to be a continuation of the preceding leaf where the sentence begins, and it means "If one says 'what is . . . that they virtually forgot what they knew of the language'," etc. [יערפיה] For יערפיה.

1.2 [אן] Dittography in MS.

1.5 Reading not quite certain. Cf. Sa'adia, *Kitāb 'al-'Amānāt wa'l-'I'tikādāt* (p. 260, ll. 6 ff.), where he says that the infants will be compensated in the world to come for the punishment they suffer in this world: *ومن ذلك ايضا ان العدل امر بقتل اطفال مدين واخترام اطفال دور المبول وهوذا نرى دائما ايلامه للاطفال وقد يخترمهم وجب ان يكون بعد الموت حال يصلون بها الى تعريض ما اولعوا به على ما شرحنا*. See also *ibid.*, p. 142, ll. 1 f., and p. 173, l. 9, (ed. Slucki, pp. 72 and 87).

- עקובֿה להמא עלי מעאצי סלפת מנהמא ולם יעלמא בהא אלאן מן
 אן דלך כאן יודי אלי אן יכון אחנדנא כאן אמירא מנד עשרין סנה ואליא
 עלי אקלים עטים תם ינסא דלך ולא ידכרה קיל יגז
 אן יכון תעאלי אלקי בינהם אלעדאואת ואלמנאפראת אלתי ענדהא
 10 קוית דואעיהם אלי בעד כל פריק מנהם ען אלאכר ווצע לגה
 לה לא יערפהא גירה פענד תטאול אלאומאן עליהם בדלך
 תנאסוא כחירא מן אללגה אלאולי לעדם תכאטבהם בהא ולזומהם
 אלכאטב באלחאניה כאלאענמי אלנאקל אלי בלאד אלערב וידום
 סמאעה
 וכטאבה באלערביה מן גיר תכאטבה בשי מן אלאענמיה פלא מחאלה
 15 [א]נה בעד אלסנין אלכחירה ינסא אלכחיר מנהא ולים פי
 אלקצה מא
 ידל עלי אן תבדרהם פי אלארץ ועדם פהם אחרהם כלאם אלאכר
 כאן פי
 יום ויומין פילום מנה אלקול באלצרפה אלתי מעני הדי
 אללפטה ענד מן יקול בהא הו גואז אן יצרף תעאנלן אלפציה פי
 אללגה אלבלג פיהא ען אלעלם במא כאן באלאמס מעאניא לה [ו]דלך
 בחית
 20 [ל]א יפעל פיה אלעלם בה לאן פי דלך אכלאלא בכמאל [וע]קלה
 1b אד דלך לו גאז לגוֹנא אן יכון מן יכברנא מן חִדֶּאק אלכֶּאב
 ואפצלהם פי אלכחאבה אני אנליֹום לא אערף שיא מנהא והו באלאמס
 ומא קבלה כאן בפוק אהל עצרה פיהא ויכון מע דלך צארקא
 וקד עלם צרורה כדבה מתי כאן כאמל אלעקל וכמא לא
 5 יגז אן ינסוא גמיע מא כאנא יעלמונה באלאמס מן אללגה כדלך
 לא יגז אן ינסוא גמיעהא בעד אלסנין אלכחירה חתי אדא קיל
 לאחדם ממן כאן לגתה תקדירא ערביה אלכבו איש הו ויחצר בין

1.6 For ⁻⁻⁻معاصٍ [מעאצי] Some word like ⁻⁻⁻حيث seems to be omitted after ⁻⁻⁻من.

1.7 Sentence rather awkward.

1.8 For ⁻⁻⁻ينسى. Also on 1.15, below.

1.20 MS. has the word בדלך written after this and crossed out, being substituted by the following word בה.

1 b

1.7 Used in colloquial dialect for ^{٣٤}اي شيء, "what?"

ידיה רגפאן מנה פיקול לא אעלם לאנה אן גאז אן ינסאה ואלחאל
הדה גאז אן יכון מלכא עלי אמם כתרֶה מנד כמסין סנה ויפתח אלבלאד
10 אלוֹאסעֶה וינסי דלך ולא ידכר מנה שיא ענד סואלה ענה אד
ליוֹס דלך גאר מגרי אלממור אלמלתבסֶה בגירהא אלתי יגוז נסיאנהא
בעד מדה כדכול חמאם מכצוצֶה פי יום מכצוץ ואשבאהה ה
עלי אן קולה אשר לא ישמעו איש שפת רעהו
עלי אלחאויל אלמקדם דכרה לים הו ראנע אלי אללגֶה אלתי נשו עליהא
15 בל אלי אללגֶה אלמתגדרֶה אלתי תואצֶע עליהא אלפריקאן למא באינא
אלפריקן]

אלחאלֶה ודלך מטאבק לטֶאהר קולה הבה נרדה ונב' ש' שפתם וג'
שנס] בן מאת שנה ויולד את ארפכשד
שנתים אחר המבול יחתאג אלי תכריג לאנה יקול
ויהי נחנן בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם וקאל
20 אינצֶא ונח בן שש מאות שנה והמבול היה פאקתצֶא
2 a מגמוע דלך כון ולֶאדֶה שם לארפכשד פי סנהֶה אלמבול
פכיף יקול שנתים אחר המבול * ווגה
אלתכריג פי דלך הו אן מן רסם אלכתאב אן יכרג בעץ סנהֶה בסנהֶה

1.9 For كثيرة [כֹּתִיבָה 1.9.

1.13 Gen. 11.7. [אשר 1.13.

1.14 For نشؤ grew up, brought up. The interpretation of this verse that it does not refer to the language on which they grew up, but to the newly adopted languages is perhaps implied in the following passage of Bereshit Rabbah 38, 16: ר' (Gen. 11.8) ויפץ ה' אותם משם יְהוּדָה, etc. Cf. Ibn Ezra, *ad l.*

1.16 Gen. 11.7. [הבה 1.16.

1.19 Ibid. 5.32. [ויהי 1.19.

1.20 Ibid. 7.6. For فاقضى [פאקתצֶא ונח 1.20.

2 a

1.2 Ibid. 11.10. The difficulty of this verse has already been felt in the Talmud (Sanhedrin 69b): ... דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם ואת חם ואת יפת שם גדול מחם שנה וחם גדול מיפת שנה נמצא שם גדול מיפת ב' שנים וכתיב ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ וכתיב אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול בן מאה שנה בר מאה ותרתינן שנין. הוה אלא דרך חכמתן כחשיב להו. This implies that Shem was really the youngest of Noah's children (Rashi's comment to above passage). See Midrash Lekah Tob, *ad l.*

1.3 [בעץ סנהֶה 1.3 The opinion that part of a year is considered in the Scriptures as a year is also quoted by Ibn Ezra (Gen. 10.20), who explains

- ויכרג איצא סנה וכסר בסנה אלא תרי אלי קולה פי מלך
 5 דויד אולא בן שלשים שנה דוד במלכו ארבעים
 שנה מלך בחברון מלך על יהודה שבע שנים
 וששה חדשים ובירושלים מלך שלשים ושלוש שנה
 פדכר אן גמלה סני מלכה ארבעון סנה ולמא פנצלהא זאד ען
 אלארבעין
 סתה שהור פחצל אנה אכרג אלסנה אלארבעיניה ואלסתה
 10 שהור בסנה וקד יפעל עכסא מן דלך באן יכרג
 בעץ סנה בסנה והו אלמוצע אלדי נחן נסתתליה פינבגי
 אן יכון קולה ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח
 את שם אן תכון אלסנה אלאכירה מן אלכמסמאיה נאקצה וכדלך אלסנה
 אלאכירה פי קולה ונח בן שש מאות שנה והמבול היה
 15 ואן יכון קולה שם בן מאת שנה ויולד את ארופכשד
 הי מאיה סנה וכסר ולם ידכר אלכסר כמא לם ידכר אלסתה שהור
 פי סני מלך דויד פיכון אלכסר אלזאיד ען אלמאיה סנה לשם וקת
 ולאדה ארפכשד מע אלכסר אלנאקץ ען אלסנה ואלאכירה מן
 אלסתמאיה
 סנה אלמדכור מגי אלטופאן פיהא מן עמר נח מחסובא בסנתין
 20 פיואפק דלך קולה שנתים אחר המבול ומדה אלמנבול
 2b ארבעון יומא לא גיר כק' ויהי המבול ארבעים יום על הארץ.

these verses in the same way as our author. Cf. Sa'adia, *al-'Amānāt*, p. 213, ll.6-10, where it is shown that the Biblical text prefers to use round numbers.

1.5 II Sam. 5.4.

1.6 [בחברון] *Ibid.* 5.5.

1.12 [ויהי] Gen. 5.32.

1.14 [ונח] *Ibid.* 7.6.

1.15 [שם] *Ibid.* 11.10.

1.20 [שנתים] *Ibid.*

1.1 [ויהי] *Ibid.* 7.17.

ויאמר יי אל אברם לך לך *

- וקולה מארצך וממולדתך ומבית אביך הו עלי
טריק אלתצעייב עליה חתי אדא סארע אלי אלאמתחאל טהרת
טאעטה 5 וקולה אל הארץ אשר אראך יגרי מגרי
אלמדכור איצא אד לו קאל לה אמץ אלי אלשאם לערף אלגה
אלתי יקצדהא מן אול שי וואל תטלע נפסה אלי מערפה דלך
פלמא לס ידכרהא לה אולא כאן דלך עליה שאקא וליס קולה
אשר אראך מן תאכיר אלביאן פי שי מן חית אן תאכיר
10 אלביאן אלדי לא יגז עליה תעאלי הו אן יורד אלעבארה אלמגמלה פי
אללגה אלמפתקרה אלי ביאן יפהם בה גרצה בהא פלא יבין או
אן יורד אלעבארה אלמוצועה פי אללגה לאמר ויריד בהא סואה
פלא יבין או אן יורד אלעבארה אלתי להא חקיקה פי אללגה ומנאז
ויריד אלמנאז מן דון אלחקיקה ולא יבין פהדא
15 ואשבאחה [מ]מא לא יגז עלי אלקדים תעאלי תאכיר ביאן מראדה
בה לאן אלמנכאטב ואלחאל הדה לא יכון קד פהם מראדה
בכטאבה והדא בנקץ מא קד אסתקר מן כון כטאבה
סבחאנה דלאלה עלי מראדה פקולה
3 a אל הארץ אשר אראך מענאנה פי [ג]מיע דלך מן
חית אן אברהם עליה אלסלם קד פהם בהא מראדה גמלה והו
אלמרור מן ארצה אלי ארץ סואהא סיערפה בהא תפצילא וולא
יגז מע דלך אן יכון מראדה באלעבארה אלתי אורדהא בנא מדבח
ותקר[יב] קראבין עליה ה

2 b

... ולמה לא נלה לו כדי לחבבה: Cf. Bereshit Rabbah 39, 12: משהה הקב"ה ומתלה עיניהם של צדיקים בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. . . משהה הקב"ה ומתלה עיניהם של צדיקים etc. See also Lekah Tob, Yalkut Shim'oni, 62, and Rashi.

1.13 [אלעבארה] MS.

3 a

3a, 1.1 [מענאנה] Passage destroyed, reading conjectural.

1.4 [עליה] Last two words written on margin by same hand.

ויאמר יי' אלהים במה אדע כי

5

אירשנה בעד תקדם קולה לה לא יירשך זה כי אם אשר
יצא ממעיך הוא יירשך ואכזבר ענה בקולה והואמין
ביי קיל אן אלגרץ בה אלחמאס מא מעה ירתפע תנויה
כון הדא אלועד באסתחני אד קד יעד עז וגל ויתואעד

10 ויכון דלך באסתחני כקולה ליחזקיהו כי מת אתה

ולא תחיה ולם ימת פי תולך אלעלה מן חית כאן הדא
אלכבר באסתחני אן יצלי ויסלה עז וגל פי אלחיאה וכקולה
עוד ארבעים יום וניגה נהפכת וכאן דלך מסתחני

בצומהם ותובתהם ודעאהם אליה וכדלך גוף אברהם

15 אן יכון קולה תעאלי לה לך אתנגה ולורעך באסתחני פטלב מא

יומנה מן דלך וואעלם אן אלקדים סבחאנה לא יגוז אן

יכבר כברא ועדא כאן אם ועיד אם גיר ודלך ויכון פיה אסתחני

אלא ויגב אן יחבתה לאן כטאבה עז וגל דלאלה פמתי כאןן פיה

אסתחני ושרט לא ידכרה פי אלוקת לם תחוצל אלחקה

3b בכברה וכרג מן כונה דלאלה ואלחאל פימא ילחמסה אלעבר

מנה תעאלי לנוול בה אלאסתחני כאלחאל פי אלכבר אלאול פי אנה אן

לם

ויחוצל אליקין בכברה אולא בל יגוף פיה אסתחני לא ינטק בה לם יחצל

ואימצא פימא ירפעה בה כברא כאן דלך איצא אם עהדא פלא יחצל

5 קט אלמכבר ואלחאל הדא ועלי תקף מן אכבארה תעאלי אלמבתדא

מנהא

ואלמוכד בה אלא תרי אן אלוואחד מנא למא גוֹנא עליה אלכדב פי

כברה גוֹנא עליה אלכדב איצא פימא יוכד בה כברה מן ימין וגירהא

1.5 MS. אדע.

1.6 Gen. 15.4. [לא] On the margin. [תקדם]

1.7 *Ibid.* 15.6. [והאמין]

1.9 *بأستسأ*. Also several times later. Cf. Megillah 31b, Bereshit Rabbah 44, 17, followed by Lekah Tob, Yalkut Shim'oni, and Midrash ha-Gadol, viz.: באיוז זכות. See also Rashi and *Keter Torah* (*ad l.*)

1.10 Isa. 38.1. [כי]

1.13 Jonah 3.4. Cf. Tanḥum Yerushalmi's commentary on Jonah (*ad l.*), edited by Kokowzow.

1.15 Gen. 13.15. [לך]

1.17 For ועידא in accusative, as predicate of *كان*.

פלמא פארק אלקדים תעאלי אחדנא פי הדה אלקציה לכונה חכימא
 וגב אן יכון כטאבה דלאלה מ[ב]תדא [כא]ן אם מוכדא ואדא כאן
 10 דלך כדלך פקד קטע אברהם עליה אלסלם עלי חצול אלארץ
 לנסלה מיראחא מן אלכבר אלאול ואנמא אלחמם בקולה במה
 אדע כי אירשנה מא י[כ]ון תאכידא ללכבר אלאול בדלך מן
 עהר יקטעה עליה ואדא חסן מנה עז וגל אן יבחד
 בתואכיד אכבארה שי בעד שי ליכון אלמועוד אסכן נפסא חסן מן
 15 אלמכלף אלחמאס דלך מנה ואלדי ינבי ען אנה עליה אלסלם
 אלחמם מא הוא סביל[ה] מנה עז וגל בקולה במה אדע כי אירש'
 הו מא ורד עקיבה מן קולה ויאמר אליו קחה לי עגלה מש' וג' ה
 ועבדום וענו אותם ירד אן זרעך
 יכד[מו]א אהל תלך אלארץ ואהל תלך אלארץ ישקוהם תמאם ארבע
 מאיה סנה

4 a ולא יגז אן יכון תפסיר ועבדום ויסתכ[דמו]נהם פיון מתעדא
 לאן אלמתעד' מן דלך פי אלעבראני ויגזי עלי וגו[ה]ין אחרהמא
 אן יתעד' בבא מחל כי עבדו במ גם המה. לא תועבד[ו]

3 b

1.11 *Ibid.* 15.8. [במה]

1.17 *Ibid.* 15.9. [ויאמר]

1.19 For [יכד]מ[ו]א 1.19. יכדמונהם. ישקוהם. תמאם. Sa'adia in his commentary (quoted by Derenbourg in his note, *ad l.*) adds here תמאם too. See Ibn Ezra for similar interpretation.

4 a

1.1 [ויסתכדמונהם] The interpretation of ועבדום as referring to the Egyptians, and having the meaning "and they shall keep them in servitude", which the author criticises, is that of Onkelos and Sa'adia. Kimhi (*Shorashim*, s.v.) is inclined to take ועבדום as referring to Israel, while refers to Egypt, the same as the author. Aaron b. Elijah (*Keter Torah*, *ad l.*) cites both interpretations, but prefers the one given by the author.

1.3 [כבא] Cf. Kimhi (*ibid.*) for similar grammatical explanation. See *Kitāb al-Luma'*, p. 185, 1.11, and p. 187, 11.1 ff., where the use of "bā" after a transitive verb is discussed. [כי] Jer. 25.14. [לא] Lev. 25.39.

- בו עבודת עבד ואלאכר מא יכ[ון אמרה העבד
 5 העביר את חילו. ויעבדו מצרים. מעבדים
 אותם ועבדום לים מן הדין אלצרבין בל ממא הו גיר
 מתעדי מתל ועבדו לעולם ה' ולא יגו אן תכון מדה
 אלאסתכדאם ואלאשקא ארבע מאיה סנה אד לום יקימא במצור ארבע
 מאיה סנה בל כאן מקאמהם בהא מאיתין ועשר סנין מן
 10 גמלתהא אלענוי חול תמאנין סנה] מן חין עמר אלרסול עליה אלסלם
 ואבתדא הדה אלארבע מאיה סנה] היא סנה ולאדה יצחק אלא
 חרי אנה ולד לה יעקב ונהו מן עמרה סתין סנה כקולה ויצחק
 בן ששים שנה בלדת אותם וכאן עמר יעקב ענד
 דכולה אלי מצר מאיה ותלתין סנה כקולה לפרעה ימי שני
 15 מגורי שלושים ומאת שנה צאר אלומיע [ומאיה ותסעין
 סנה יבקא מן אלארבע מאיה מאיתי ועשר סנין הי מדה מקאמהם
 במצר ה
 ויאמר יי אל אברהם ואתה את
 בריתי תשמור קולה המול ול[כם כל זכר הו
 מצדר במתל אלאמר יעני אכתתאן יכתן כל [ד]כר לכם ודלך
 20 מכצון בגיר מחונג ואמא אלמחונג [פי]לזמה אן יכתן נפסה

1.4 See note on Sfol. 19b, 1.17, v. ואמרה (p. 129, above).

1.5 [מעבדים] *Ibid.* 6.5. [ועבדו] Ex. 1.13. [העביר] Ezek. 29.18.

1.7 [ועבדו] *Ibid.* 21.6. For מתעדי.

1.11 The author follows Bereshit Rabbah (44, 21) in explaining the difficulty of these dates, viz.: כי נר יהיה זרעך בארץ לא להם משיראה לך. Cf. Sa'adia, *al-'Amānāt wa'l-'Itikādāt*, p. 237, ll. 9 ff., Rashi (*ad l.*), Tanḥum Yerushalmi (Goldziher, *Studien ü. Tanḥum Jeruschalmi*, Leipzig, 1870, text, p. 9, ll. 7 ff.), and *Keter Torah* for similar discussion of this verse.

1.12 [סתין] Gen. 25.26. For ستون.

1.14 *Ibid.* 47.9. [ימי]

1.16 [מאיתי] For ما ئتي. [יבקא]

1.19 MS. has לכם after this crossed out. [יכתן]

1.20 The passage beginning with these words and ending with בחיה on fol. 4b, last line (p. 144), is found in a one-leaf fragment of the Elkan Adler Collection at the Jewish Theological Seminary of America (Catalogue of Hebrew Manuscripts of Elkan Nathan Adler, p. 120, No. 2952). The leaf is $5\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in., having 15 lines to the page, with some traces of text cut off at the bottom. The writing is in Hebrew square of a fairly legible hand, and is damaged on the last

- 4b מן קולה וערל וזכר למא תצמנה מן אלועיר * ונמלתם
קולה בשר ערלתכם הו תעריף אלשי אלמקטוע מן
וחינת כאן קולה המול לכם לא יערף מנה דלך אד אלקריב
[אן] אלכתאנה לם תערף אלא מן זמאן אברהם ואלמנר ואצאף
5 אלבשר אלי אלערלה מן חית כאננת וצפא פיה אד לים כל
בשר ערלה כמא אן זהב המנורה מצאף אלי וצף פיה
והו אלשכל אלדי [צאן] [ב]ה אלהב מנארה וליס כל דהב
מנארה כנמא אן לים כל לחם מן לחם אלאנסאן יסמי ערלה בל
אלערלה וצף לה יתמיו בהא מן לחם גיראה וקד קיל אן בשר
10 עורלתכם הו אלאחליל אד יסמי בשר כק' זב מבשרו
ואלערלה הי עלי ראסה פאמר בקטעהא ואצאף אלבשר
אליהא תמייא לה מן סאיר אעצא אלאנסאן פחצל הדא אלעצו
אלדי הו בשר יסמי פי אלנעבראני נמול ופי אלערבי מכתונא לאנל
דלך * וקולה לאות ברית יעני אן הדא אלכתאנה הי
15 עלאמה ללעהד אלדי בני ובינכם מן חית אדא ראוכם אלמכאלפין
מיזוכם ממן לים פיה דלך כמא ימיוזכם בחפט אלסבת אלמקול פיהא

two lines and somewhat obliterated on the verso. The text has no variations from our text, except for the following addition at the end of the recto after *אדא* (fol. 4b, l.9, of our text):

ואדא כאן דלך כדלך
לם יכן . . א. . אצאפה אלשי אלי נפסה
... לי וצפה עלי מא סלף אד אלאצאפה
.....

4 b

1.1 [וערל זכר] Gen. 17.14.

1.2 [בשר] *Ibid.* 17.11.

1.3 [המול] *Ibid.* 17.10.

1.5 [וצפא] See note on S fol. 12a, line 1 (p. 111, above).

1.6 [זהב] I could not locate this passage in the Bible. Probably misquoted for *זהב הכפות* of Num. 7.86, or for *מנרת זהב* of Ex. 25.31.

1.8 [ערלה] Cf. Shabbat 108a and Bereshit Rabbah 46, 4, for detailed discussion. See *Kitāb al-Uṣūl*, p. 549, l.20, and Ibn Barūn, ed. Kokowzow, p. 82, texts, who compare this root with the Arabic *غزل*. The verse *واكشف غرلتك* (Hab. 2.16) is rendered by Ibn Janāh. Cf. *Opusculum et Traités*, p. 377.

1.10 [אלאחליל] See Sa'adia's translation. 1.11 [בשר] Cf. Sa'adia and *Keter Torah*.

1.11 [הי] Written between the lines.

1.15 [אלמכאלפין] For the nominative.

1.16 [ימיוזכם] For the infinitive.

- כי אות היא בניי וביניכם פאלמילה הי אות
ואלברית הו אולאמר בהא * ובן שמונת ימים
קד יטלק עלי [מן] לה תמניה אים כאמלה אבן תמניה אים ויטלק
איצא
20 ה[נ]דא אלאסם עלי מן לס תכמל לה בחית תכון נאקצה אלטרפין או
אחרהמא
5 a פאלחיקה פי דלך כון אלחמניה כאמלה [פ]אן כאן אברהם
קד דל עלי אנה אן כאן אולהא ואנ[כ]רהא נאקצא פעל אלפרץ פי
אלחאמן פדלך נאיו ואלא פאלאולי אדא ולד לה אלמולוד מתלא
יום אלאחנין אלטהר אן יכתננה יום אלחלהא אלטהר ליכון אלחמניה
אים כאמלה
5 ונחן קד גניא ען דלך בקול אלרסול עליה אלסלם וביום
השמיני ימול לאן דלך ינבני אלכחאנה פי אליום אלחאמן ל[מ]ולוד
נאקצא כאן אם כאמלא * וקולה ימול ינחן כון אלנון מנה
מכתצרה ותקדירה ימול מתל יקום אלדי תקדירה יקום [ו]מענאה
יכתן אלכחאן וינחן כונה ממא לים אצלה נון מן הדה אללגה
10 והו גיר מתעדי מתל יכון אלדי אמרה הכון לקראת אליה
וכך המול ימול יליד ביתך וקולה כל זכר

Ex. 31.13. [כי] 1.17.

5 a

MS. has דלך after this crossed out. [עלי] 1.2.

Lev. 12.3. [וביום] 1.5.

Deut. 32.43. [יקום] 1.8.

Prov. 12.3. [הכון] Am. 4.12. [מתעדי] 1.10.

1.11 Gen. 17.13. The opinion that ימול is either 'kal' of נמל or 'nif'al' of מול is that of Ḥayyūj (*Kitāb al-Līn*, pp. 103 f.), concurred in by Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Mustalḥaḥ*, pp. 85 f.), and Ibn Ezra (Gen. 17.12 and Lev. 12.3). The admission of the root נמל for forms like נמלתם (Gen. 17.11) is supported by Ḥayyūj (*loc. cit.*), Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, 437, l.10), Rashī and Ibn Ezra (*ad l.*), Solomon Parḥon (*Maḥberet he-Aruk*, v. נמל), and Qimḥi (*Shorashim*, v. נמל; *Miklol*, Fürth, 1793, p. 84a). נמלתם is rendered by Onkelos ותורין and by Sa'adia תכתון. However, the adherents of the biliteral theory mostly consider only one root מל. So Menahem ben Sarūḥ (*Maḥberet*, p. 116). David ben Abraham gives the following brief note on this root in *Jāmi' al-'Alfāz* (Petrograd MS. No. 604, fol. 208b): לפטה מל תקחצי קטע וכחאן פמנה כחאן קלפה מתל ושוב מול א' בני יש' אכתן: ואלעבר אותם מל יהושע ומחלה וימל את בני יש' ואלמכתון יסמי (יסמא MS.) מול ופקדתי על כל מול בערלה ואלכחרה מולים מכתון (מכתוני MS.) כי מולים היו נמול אברהם אכתון נמלו אתו אכתונו (אכתנו MS.) מעה בהמל לנו כל זכר מצדד

- 5 b לבן נכר לחרפע שבהה עסאהא תחצל פי אולאד אקארב אברהם
 באן יקאל לים הם גרבא ענה פמנע מן דלך בקולה אשר לא
 [מזרעך הוא לידכל פי דלך אלגיר ממן לים במדכור ודלך
 [כאר]ג אלי דלאלה * המול ימול קולה תאניא ילד
 5 ביתך ומקנת כספך קיל יעני בה מן כאן מנהמא לה אויד
 מן תנמנייה איאם לולאדחה פאוגב כתנה איצא אד כאן הדא
 גיר [מסתפאד ממא תקודם] וקולה והיתה בריתי בבש'
 יעני בה [עלאנמה] [אלעהד עלי מא מצי פי לאות ברית וקולה
 לברית עולם אפאד אלחאביד פי הדא אלברית * וערל
 10 זכר דלך יתנאול אלבאלג מן ולד אברהם עליה אלסלם ואלדכיל
 פי אלדין עלי ראי מן ירי אן אשר לא מזרעך הוא יקתצי דלך
 באכתצאר ואו ועלי ראי מן לס ירי דלך יקול הו מכצוצ
 באלבאלג מן וולד אברהם ומן יתנה הדא אלתכליף אליה סואהם
 מן ילד בית ומקנת כסף פאמא מן לס יתנה הדא
 15 אלתכליף אליה פלים הו מעניא בדלך מתל שם ולוט וגירמהא
 וקולה ונכרתה הנפש ההיא מעמיה קיל אנה
 חכם עליה באלקתל כאלמקול עלי יד אלרסול עליה אלסלם פי פרץ
 אלסבת מחללין מות יומת כי כל העושה בה
 מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מעמיה וקיל
 20 מענאה אלחברי ואלאנפצאל מנה ואן לא יכאלט
 6 וינתמע בה ודלך יקתצי כון אלאכלאל בדלך כבירא *

5 b

1.1 *Ibid.* 17.12. [לבן]1.2 *Ibid.* [אשר]1.4 *Ibid.* 13. [יליד]1.8 *Ibid.* 11. [לאות]

1.10 והיכא... Talmudic interpretation in *Kiddushin* 29a, viz.: ...
 דלא מהליה בי דינא מיחייב איהו (כשיגרל Rashi) למימהל נפשה דכתיב וערל זכר
 1.11 *Ibid.* 133b. This interpretation is followed also
 by Hadassi (*Eshkol ha-Kofer*, alphab. 302, p. 112c) and *Keter Torah*,
ad l. (also *Gan 'Eden*, p. 161a, top). Cf., however, *Shabbat* 108a, and
Bereshit Rabbah 46, 9, followed by Rashi (*ad l.*), for different view.
 See *Sefer ha-Miṣvot le-Anan*, *loc. cit.*, p. 79, 7.

1.11 Gen. 17.12. [אשר]

1.12 For [ירי]

1.14 *Ibid.* [יליד]

1.18 Ex. 31.14. [מחלליה]

6 a

1.1 Cf. Rashi and Ibn Ezra for discussion of נכרתה.

וקולה את בריתי הפך יגרי [מ]גרי אלחעליל יעני ונכרתה
הנפש ההיא מענמיה לאנה בריתי הפך והו בון
הקל פעל מאצי ואומרה הפך בון הקש אל תערנה] השע ממני ה

וירא אליו יי באלוני ממרא 5

ויי אמר המכסה אני. וואבר]הם היה יהינה].

כי ידעתיו. אלאקרב כון אברהם גיר מכאנטב בהדה
אלג' פואסיק אד לים מצמונהא כטאבא מעה ומקאבלה
לה בל לגירה אכבאר'א בעטם מנולתה ענד אללה תעאלי ואלקריב
10 כון דלך תעריפא במנולה אברהם למשה עליה אלסלם ואמר
בתדוינה פי אלתורה לכנה לא בד מן כון דלך אולא] כטאב'א
מן אללה עז וגל למכאטב מא אמא מלך או גירה חם אכבר בה
משה ודונה כאכבארה במא סואה ממא תצמנתה שריעתה מן
חית אן קולה ויי אמר טאהרה ידל עלי כטאב וקע מנה
15 תעאלי במא ורד מן הד'ה אלנצוץ ולא יחסן דלך מן דון
מכאטב יסמע ויפהם למא לה פיה מן אלצלאלח ליכרנ כטאבה עז

וגל בדלך מן כונה עכח'א ואל'א יגרי מגרי מכאטבה
אלגמאד וגירה ממא לא יגוז עליה סבחאנה ויגוז [מע] דלך
6b כון אברהם עליה אלסלם קד ערף בוקוע הדא אלכטאב מנה
סבחאנה למן כאטב בה אן כנאן לה פי הדא אלתערניף צלאח ולא
... א. לה אנא ממא יסרה * וקו]לה המכסה אני מא'

וטאהרה אלאסתפהאם מתל המקנא אתה לי ולמא לס
5 יגז עלו]ה תעאלי אלאסתפהאם כאן [מעני דלך אלנפי מע כון
טאהרה אחבאתא פכאנה תעאלני] קאל לא אנטי ען אברהם מא
אנא פאנע]לה בל אכנש]פה לה מן חית אנה סיכון מנה חובא עטימא

1.2 [ונכרתה] Gen. 17.14.

1.3 [לאנה] Cf. Sa'adia's translation: פסך עהדי: [השע] Ps. 39.14.

1.4 [הקל] Isa. 8.25. [מאצי] For ماضي Ezek. 21.35.

מני] Last two words written on margin by same hand.

1.6 [ויי] Gen. 18.17. [ואברהם] Ibid. 18.18.

1.7 [כי] Ibid. 18.19. [גיר מכאטב] Cf. Midrash Tanhuma (Wayyera, 5) where it is inferred that God spoke to Abraham. See Ibn Ezra, Nahmanides, and Keter Torah on Gen. p. 50a.

6 b

1.4 [המקנא] Num. 11.29.

1.5 [אלנפי] Cf. Kitāb al-Luma' (p. 85, 1.9), where such interrogative 'hā's are defined as توبيخ, reproach.

ומן חית אני נאניתה במא יוצי בה בניה ואלה מן בעדה מן חפט
טאעתי ותמאמה ולין כאן יזרי דלך מגרי אחדנא ממן לא ירי
10 אכפא סרה עמן יודה ויואליה פאן אלקדים עז וגל מע מחבתה
לאברהם לו לס יחצל פי כשף לה מא יריד במולה מן אלבלא באהל
סדום גורן יכץ אלחכליף למא כשפה אלא תרי אלי מא טהר
מן כצונעזה פי סואלה ואסתדפאעה בסבב אהל סדום
ומנאולתה נלה עז וגל פי עדר אלצאלחין מנהם אלי אלעדרד אלקליל
15 לס יסתחסן בעדה אלאסתחטאט ענה ואלגרץ בקולה
כי לא יעשה יי אלהים דבר כי אם גלה סודו
אל עבדיו הנביאים גאר הדא אלמגרי פי אן אלדי יכשפה
מן אסרארה תענאלי אלי אנביאיה הו מא יקתצי אלצאלחא כשפה
אלהם פמא אכחר מא יפעל תעאלי ממא לא יעלם בה אלא בעד
חרוזה

7 a וקולה ונברכו בו אמא אן יריד באברהם ואמא
נסלה אלדין הוס] גוי גדול ועצום כק' ליעקב ונברכו
בך כל משפחות נה] אדמה ובורעך וקולה כי
ידעתיו יפסר מן נא] למ] נאנאה מחל אשר ידעו ניי]
5 פנים אל פנים ומנעני אלמנאנאה הו אלמכאטבה עלי וגה
אלאנלאל וקד יכון דלך בגיר ואסטח ככטאבה למוסין עלי אלסלם
ויגוז כון אברהם קד נכזטב עלי הדוא אלהד בבועץ אלפראנין
אלמכחצה בה ובאלה וליס קולה ולא נקס נביא ענווד
כמשה וג' מאנעא מן דלך אד ליס אברהם מבעונותא פי ישראל
10 ולאן טאהר דלך אלאסתקבאל ה

1.10 See Pirke de-R. Eliezer (chap. 25).

1.16 Am. 3.7. Cf. Yoma 38b, Bereshit Rabbah 49, 3, Sekel Tob on Gen. 18.17, and Lekah Tob, *ad l.*

7 a

1.2 Gen. 18.18. Cf. Rashi, Ibn Ezra, and Nahmanides. [ונברכו] *Ibid.* 28.14.

1.4 Deut. 34.10. [אשר]

1.5 See Onkelos, Rashi, and Nahmanides here and on Deut., *ibid.* But cf. Sa'adia's translation here, viz.: ואנא אעלם באנה סיאמר בניה. לאן ערפה אללה משאפה. See Derenbourg's note to the latter. Cf. also Maimonides, *Dalalat*, II, chap. 35 and 39, where the various degrees of prophecy of Moses and Abraham are discussed, and Aaron b. Elijah, 'Eṣ Ḥayyim, ed. Delitzsch, p. 3, bottom.

1.8 Deut., *ibid.* [ולא]

1.10 This line is written on margin of MS. by same hand.

חלילה לך מעשות כדבר הזה

אלדי נזה אברהם אללה סבחאנה ענה הו אהלאך אלצדיק

ואלרשע עלי חד סוא כק' והיה כצדיק כרשע

פאמא אמאתהמא גמיעא באפה ואחדה פמא נזהה עז ונגל ענה

לגואו דלך 15 לכן אלפרק בינהמא הו ואן מא ימול באלורשע מן

אלאפה יכון עקובה לה ילקא פעלה ומא ימול בואלצדיק מן

דלך הו מחנה לה יסתחק עליה אלאנור ואלעין פבאלקצד יתמוז

אלצרר אלנאזל באלצדיק מן אלצרר אולנאזל באלרשע מע

אתפאקהמא פי אלצרר ואדא כאן כדלך פיקרב כון גרצה

עליה אלסלם במא נזהה ענה מן הדא אלכאב צרבא מן אלחשפע 20

יעני אן כאן יסוג פי אלחכמה אמהאל אהל סדום לאנל כון בינהם

מן אלצלחא פמא אולאך בה ואן כנת אעלם אנך לו אהלכת אלנמיע 7b

לכאן עדלא מנך לאני אעלם אנך לא תמית אלצדיק כאמאתה

אלרשע אלתי הי עקובה לה חאשאך מן הדא לאן מן הו חאכס

ונמיע אהל אלארץ באלעדל לא יפעל הנדא אלחכס לכנה יא רב אן

כאנת 5 אןמאתהמא מעא חסוג פי חכמן פקד יחסן איצא תמיז

אלצדיק מן אלאפה אלנאזלה באלורשע לחקוי רגבה אלנאס פי

ואלצדקות ונאן יגרי בהמא נגרי ואחדא פיצעף יקינהם פי

אלדין ונאן כאנאן ענד דלך מותאיין מן קבל אנפסהם פנאה אלנאב

אני לא אהלכחם אן כאן פיהם מן אלצדיקים אלעדד אלמדכור כק' ויא'

10 יי אם אמצא בסדום חמשים צדיקים וג' ה

יתונה פי קצה אבימלך פי אכדה לשרה

מןסאיל והי כיף חסן תהדיד אבימלך ומעאקבתה

מן גהה שורה מע אעתדארה מן דלך בקולה בתם לבבי

1.13 Gen. 18.25. [והיה]

1.16 For يلقى. [ילקא]

1.17 Cf. 'Abodah Zarah 4a and Bereshit Rabbah 49, 14 f. [מחנה]

7 b

1.3 Cf. Sa'adia, Rashi, and Ibn Ezra. Ibn Janāḥ (*Uṣūl*, p. 226, معاذًا وحاشي لك أي ممتنع: 1. 23) similarly interprets this passage: ذلك من عدلك ومن فضلك; see Ibn Bal'am (כתאב חרוף אלמעאני, ed. Kokowzow, p. 119 of texts).

1.6 Dittography in MS. [פי]

1.9 Gen. 18.26. [ויא']

1.13 *Ibid.* 20.5. See Baba Ḳamma 92a (Makkot 9b) and Bereshit Rabbah 52, 8 f., for similar treatment of the question of Abimelech's

- ובנקיון כפי עשיתי זאת וחצדיקה לה פי דלך בקולה
 15 גם אנכי ידעתי כי בחם לבבך עשית זאת *
 אלנואב אן אבימלך קד אתי קביחא אסתחק לאנלה
 מא אנול בה מן אלמצרה והו אכדה לשרה כרהא מע שנה
 (ב)קולהא ובקול (א)ברהם אנהמא אכואן אד לים לה אכד מרה
 ליתווג] בהא אולא] ען רצא מנהא ומן אהלהא וליס תצדיקה
 20 פי קנול] בהם לבבי מא יקחצי חסן דלך מן חית אנה לא
 8 a יפיד אויד מן אכדה להא עלי שנה אנהא אכת אברהם לא
 זוגתה ויקבוח] אכדהא מע הדא אלטן אלא תרי אנה
 צדקה פימא אדעאנה] מן תמת לבב בדון מא אדעאה מן נקיון
 כפיו אלמפיד חסן אולת]צרף פי אלאשיא כק' נקי כ]פיים]
 5 עלי אנה קד כאן מן [ח]קה לו אנצף נפסה אן לא ישן [ב]ק]ולמהא
 אנהמא אכואן לכונהמא [פי] חכם אלמלגאיין אלי אכבארה בדלך
 למא קד
 אשתהר מן סירה אלקום פי קתל [ו]ג אלמ]רה] ואכדהא פלו [כ]אנן]
 צדיק נקי כפים עלי זעמה לכאן ינבגי לה [רפע] הדה אלסירה
 מן בלדה ליאמן אלטארי אלי בלדה על נפסה אדא ורד אליה הו ומרתה
 10 פיכבר בדלך ען טמאנינה ואן ורד רגל ואכתה ואכברא בכונהמא
 אכין ורציא במצאהרתה כאן דלך ה מסלה

guilt. Cf. also Midrash Leḥaḥ Tob on Gen. *ibid.* and on 20.15, and Midrash ha-Gadol, *ad l.*

1.15 Gen. 20.6.

1.17 Leḥaḥ Tob, *ibid.* 20.5, viz.: שנענש על הלכחה. See also *Keter Torah*, p. 53a.

1.20 Gen., *ibid.*

8 a

1.1 Elative of [אזיד].

1.3 Cf. Bereshit Rabbah 52, 8, and Rashi.

1.4 [נקי] Ps. 24.4.

1.6 [מלגאיין] Probably for ملتجئين = of those who seek protection. See 1.19, below.

1.8 [רפע] Word destroyed, reading conjectural.

1.8 [אלטארי] From طرا = to come from a distant place. See القاموس المحيط, s. v.

1.10 [טמאנינה] From اطمأن = to enjoy tranquility, to feel secure.

- אֲדָא כֵּאן קִד צִדְקָה פִּימָא תְּבָרִי בְּנָה מִן הָדָא אַלְבָּאב פְּכִיף יִקְוֹל
וּאֲחִשׁוּךְ
גַּם אֲנִכִּי אוֹתָךְ מַחְטֹא לִי וְלֹא יִצְדָּ [עַן] אֲלֻכְטָא אֵלֵא
מִן הוּ מוֹתֵר לֵה עֲזוּם עֲלֵיהָ * אֲלֻגּוּאב אֵן קוֹלָה
וּאֲחִשׁוּךְ גַּם אֲנִכִּי אוֹתָךְ מַחְטֹא לִי עֲנִי בֵּה כְטָא תֵּאֲנִיא 15
בְּעַד אֵלֵאכֶר וְהוּ אֵלְתִּקְדָּם אֵלִיָּהָ כְּקוֹלָה עַל כֵּן לֹא נִתְחִיךְ
לְנֻעַ אֵלִיָּה וְלֹא יִפִּיד חֶסֶן מֵא תִקְדָּם מִן אֲכִדְהָא
לְמֵא סִלְף פִּיָּה הַ מִּסְלָה כִּיף יִחְסֵן צִדָּה עַן אֲלֻקְבִּיָּה
וְאֲנֻזָּל אֵלְמִצְאָרְ בֵּה אֵלְדִּי מַעְהָא יִלְתְּגִי אֵלִי תִרְכֵּה אֲלֻגּוּאב
קִד יִחְסֵן צִדָּ אֵלְמִכְלָף עַן אֲלֻקְבִּיָּה אֵלְדִּי יִחְאוּלָה בְּנָאן יִחְאֵל. . . וּבִינָה 20
8 b וְלֹא יִכּוֹן מַכְלָפָא בְּאֵלְאֲנִצְרָאף עֵנָה טוּעָא אֲדָא לֹם יִכּוֹן לִלְקָדִים גִּרְיָן
פִּי תְכִלִּיפָה דִּלְךָ וִיכּוֹן מַעַ דִּלְךָ מַכְלָפָא בְּתַכְאֵלִיף אֲכֶר אֲדִ לִים
אֲסַקָּט תְּכִלִּיף וְאֵחֵד עַן אֵלְמִכְלָף יִקְתַּנְצִי אֲסַקָּט סְאִיר אֵלְתַּכְאֵלִיף
[עֵנָה] אֵלֵא תִרִי אֵן אֵלְשִׁיךְ אֵלְפִאֲנִי קוֹדֵר אֲסַקָּט עֵנָה תְּכִלִּיף תִּרְךָ אֲלֻנָּא
וְהוּ מַעַ דִּלְךָ מַכְלָף בְּתִרְךָ אֵלְטָלֵם וְאֵלְכִדְבּ וְגִירָהמָא הַ 5
מִסְלָה אֲדָא סִלֹּם אֵן אֲבִימֶלֶךְ קִד וְקַע מִנָּה
[קִבַּח פִּי הָדָא אַלְבָּאב [פְּכִיף] יַעֲקֹב זֻגְתָּה וְזֻאֲרִיָּה בְּאֵלְבִלּוֹי
אֵלְתִּי [שְׁפִיזָא] מִנְהָא עֵנֵד דְּעָא אֲבִרְהֵם פִּאָן קִיל לְמוֹאֲפִקְתָּהֶם
רֵאִיָּה פִּי דִלְךָ וּמַעֲוֹנְתָּהֶם אִיאָה כֵּאן אֵלְמַעֲלוּם מִן עֲאֲדָה נִסָּא
אֲלֻרְגָּל כְּרֵאֲהָהּ דְּכֹל מִרָה גִירָהֵן אֵלִיָּהֶם אֲלֻגּוּאב 10
אֲנָה אֲדָא סִלֹּם אֲנָה לֹם יִקַּע מִן זֻגָּה אֲבִימֶלֶךְ וְזֻאֲרִיָּה קִבִּיחַ פִּי בֵּאֵב
שֶׁרָה [יִכּוֹן] מֵא נֹזֵל בְּהֵן עֲקוּבָהּ [עֵלִיָּה] וְאִמְכֵן כּוֹנֵה מַחְנֵה עֲלֵיהֵן
בְּעוּץ [עֵלִיָּה] וִיכּוֹן אֲנִתְמָאֵם אֲבִימֶלֶךְ בְּהֵן עֵנֵד הָדָא
אֵלְמִרְץ [וְתוֹב] לָה עֲקוּבָהּ עֲלֵיהָ כְּמוֹת וְלִד אֵלְפִאֲסֵק וּבְעוּץ אַעֲזֹאִיָּה מִן
אֵלְמַכְלִפִּין הַ
וְיִהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֵּה וְהָאֵלִּים 15
נִסָּה קוֹלָה נִסָּה קִיל אֲמִתְחֹן מִתֵּל לְמַעַן נִסּוֹתָךְ יַעֲנִי

1.12 Gen., *ibid.* [ואחשור]1.16 *Ibid.* See Rashi, *ad l.* [על]

1.20 MS. damaged, reading to the end of the line uncertain. [באן]

8 b

1.8 For شقين. Read also لموافقتهن and ومعونتهن.

1.14 Cf. Nega'im 12, 6, and Sukkah 56b, viz.: אוי לרשע. אוי לשכנו.

1.16 [למען] Deut. 8.16.

- צָעַב עליה אלחכליף אלדי ענדה טהרת טאעתה אלעטימה *
 אל ארץ המוריה הו אעם מן קולה פי קצה
 שלמה בהנר] המוריה אשר נראה לדוד פהר
 20 ה[מוריה הו אלגבל אלדי ענאה בקולה אחד ההרים אשר
 9 a אומר אליך פכאן אלצקע מערוף בארץ המוריה
 לאגל אלגבל כמה יקול ען גמלה ארץ ישראל על אדמת הקדש
 וען גבל אלקדם ו[הש]תחוו ליי בהר הקדש * וקולה
 והעלהו שם לעלה [וא]לטהאר מנה אן י[פ]על פיה גמיע אלאפנעאל]
 5 אלתי אדא פעל מתלהא פי אלחיואן סמי עלה ומן גמלתהא אלדבח
 ואלאחראק לאן לפטה עלה אדא לס ירד בהא מא כאנת עליה
 פי אצל אללגה מן מגרד צעונר] אלאנתו] כל מא אונתקלת אליה
 פי אנלשר]ע
 פקד חצלת פאידתהא פיה אדן מא תקדם דכרה מן אלאפעאל אלתי מן
 גמלתהא אלדבח ואלאחראק והדה אלאפעאל [פ]י אלנעלה לא
 10 תכתלף פי שרע אברהם ולא פי שרע משה עליהמא אלסלם
 ואנמא אלמכתלף פיהא תרתיב אלאפעאל אד פי שרע אברהם
 דבח אלעלה עלי אלמדבח ופי שרע משה וצע אלנאר עלי אלמדבח
 חם אלחטב חם צף אעצא אלשכץ אלמדבוח פי גיר אלמדבח ונעלי
 אלחטב
 פקד אתפק אסמהא עלה פי שרעיהמא עליהמא אלנסלם ואכתלף
 15 תרתיב אלאפעאל אלמפעולה פיהא ודא כאן אלדנבח] ואלאחראק
 עלי אלוגהין לא בד מנה פי גמלה אפעאל אלעלה וראינאה תעאלי
 קד נהאא עליה אלסלם ען אלדבח בעד חצול אלאפעאל מנה פי יצחק
 אלתי אכרהא ויקח את המאכלת לשחוט את בנו פלא
 בד מן חאויל דלך עלי וגה יטאבק דליל אנלעוקל אד מא ידכרה

1.17 Cf. Sanhedrin 89b, Bereshit Rabbah 55, 1 ff., Tanḥuma, *ad l.*, and Agadat Bereshit (ed. Buber, chap. 31).

1.19 [בהר] II Chron. 3.1.

1.20 [אחר] Gen. 22.2.

9 a

1.1 Onkelos translates it: לארעא פולחנא, followed by Sa'adia, viz.: אלי בלד אלעבארה. Cf. Ta'anit 16a, Yerushalmi Berakot 8c, Bereshit Rabbah 55, 9, Pesikṭa Rabbati (ed. Friedmann) 40, and Yalkuṭ Shim'onī 96.

1.2 [על] Zech. 2.16.

1.3 [והשתחו] Isa. 27.13.

1.18 [ויקח] Gen. 22.10.

- 20 בעצהם פי דלך מן אנה עז וגל אמרה באצעאדה [ועלה] [ו]כאן דלך
באסתחני ולם ידכרה פי אלמוקף לא יסוגל למחל
- 9 b מא תקדם פי במא אדע כי אירשנה מן אן כטאבה
עז וגל דלאלה עלי מראדה פלא יגוז אן יכון פי אמרה ונהיה
אסתחני או שרט אלא וינטק בה מפורקא בכטאבה ליפהם מראדה
וואללא כרג כטאבה מן כונה דלאלה וואסתדת אלטריק אלי מערפה
5 קצדה בכטאבה ואדא כאן כנדלך פאלוגה פי תאוויל
הדא אלנץ אן יכון תעאלי למא קאנל לה והעלהו שם לעלה קד
ובין לה מראדה בדלך באן וקאל גרצי בקולי לך עלה אן תאכדה
ותכתפה ותצעדה עלי אלמדבח פוק אלחטב ותאכד אלסכין מנתטרא
מא אכלפך פיה בעד דלך פקד פהם מראדה בקולה והעלהו שם
10 לעלה באלביאן אלמדכור וחצל אלנסיון עליה פי דלך מא טנה מן אנה
סיומר פיה באלדבוח מא קדר מן קולה עז וגל כד אלסכין
בעד כתפנה וגעלה עלי אלמדבח ואנתטר מא אכלפך פיה הו אמרה
תטנה און בעד דלך יקול לה אדבחה פתעטם עליה אלמחנה בה כמא
יטן מן יקאל לה אצלח דואתך ואקלאמך וכד אלדרג בידך אנה
15 סיומר בעד דלך באלכתאבה ואדא אסתמר דלך פקד פהם
אברהם מראדה סבחאנה בקולה והעלהו שם לעלה ולם
יכן פי דלך תאכיר ביאן בל אלביאן קד תקדם ענד אלאמר וחצל
פי דלך מן אלאמתחאן אלקדר אלדי אראדה תעאלי פי תכליפה ה
וקד קיל פי דלך וגה אכר והו אנה אדא
20 כון אלאומר עלי [וא]לתראכי לא עלי אלפור וכאן קד מצי עלי אברהם
בעד הדא אלתכליף מן אלאוקאת מא לו קדם

1.21 [אלמוקף] The author probably refers here to the Midrashic interpretation (Bereshit Rabbah 56, 12), viz.: כשאמרתי לך... כשאמרתי לך... קח נא את בנך, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו. לשם חיבה אמרתי לך. אסיקתיה קח נא את בנך, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו. וקיימת דברי, ועתה אחתניה too. Cf. Agadat Bereshit, chap. 31.

9 b

1.1 [במא] Gen. 15.8. See above, P fol. 3a, ll.5 ff. (p. 140).

1.6 [והעלהו] *Ibid.* 22.2.

1.13 [תטנה] For *تظننها*.

1.18 [תכליפה] See Maimonides, *Dalālat*, III, chap. 24, for his interpretation of the idea of God testing the righteous, with special reference to the testing of Abraham. Cf. Ibn Ezra, *ad l.*, and *Keter Torah* on Gen., p. 54b.

1.20 [כון] Awkward construction. *كان* would be better.

10 a אלאכד פי אלפעל עקיב חדות אלאמר בה לכאן לא מחאלה יצל אלי
אדאיה קבל אליוןם אלת[אלת] בחית ינהך פי אלמסיר אלי ארץ המוריה
לילה עקיב קולה לה עז ונזל אשר אומר אליך ולא יוכר

מסירה אלי אלצבאח בל יס[י]ר גאדא לילא ונהארא פכאן יצ[י]ל פי
5 אליוןם אלתאני ויפעל מא אמר בה מן דלך לכנה למא לס יכן אלאמר
עלי

אלפור בל אלתראכי גאזי [פ]יה מע אלעום עליה אכרה אלי אלצבאח
מע כונה עזאמא חם סאר אלסיר אלמעטאד מן גיר גז פיה
פלמא וצל פי אליוןם אלתאלת וסרע פי אלאפעאל אלת[ת]י חאול פיהא
תקריב יצחק עליה אלי אן אנתחי אלי אכד אלסכין נהאח ען אלהיב
10 לאן קד תקדם לה מן אלעזום עליה מא קאנמת מקאמה ואננת ענה
לכונהא

ברלא מנה פי אלצלחא כאלעזום עולי אלכתאנה אול אליוןם אלתאמן
אלדי הו קאים מקאמהא פי אלצלחא ולולא דלך ולמא גאז תאכירהא
אלי אכר אוקאת אלתאמן מע אלעזום עליהא * וקול[ה] על אחד
ההרים אשר אומר אליך יקרב אנה למא קרב ואלי אלמוצע
15 מ[ה] לה עז וגל הר המוריה מן גמלה הרי ארץ המוריה
באמר ערפה בה אמא נאר או מלך או גירהמא פקצדה * אלהים
יראה לו השה קיל מעני דלך אללה קד ראי לה ולדי
אלדי הו במתאבה אלשאה ללצעידה ואנה [פהם] מן דלך אנה מאמור
באצעאדה וקיל בל לס יפהם מן הדא אלקול [ד]לך ואנמא אטרה

10 a

1.3 Gen., *ibid.* [אשר]

1.6 MS. has עלי after this crossed out.

1.11 [אלצלחא] The reason for Abraham's delay till the third day is given in Midrash Tanḥuma, Wayyera 22, followed by Rashi, *ad l.*, and Maimonides, *Dalālat*, *loc. cit.* Cf. also Bereshit Rabbah 56, 1, Agadat Bereshit, chap. 31, and Lekah Tob, *ad l.*

1.13 Cf. Midrash Tanḥuma, *ibid.*, viz.: להם בהשכמה שוריון מקדימן : viz.: למצות שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו (Lev. 12.3) למלך שכל היום כשר למילה אלא זריון מקדימים למצות.

1.16 Cf. Bereshit Rabbah 56, 2, Tanḥuma, *ibid.* 23, and Rashi, viz.: מה ראה ראה ענן קשור בהר. Pirke de-R. Eliezer (ed. Friedländer, chap. XXXI, p. 226) has: "What did he see? (He saw) a pillar of fire standing from the earth to the heavens."

1.19 Cf. Onkelos, viz.: קדם יי גלי ליה אמרא לעלתא ברי : See Pirke de-R. Eliezer, *l. c.*, Bereshit Rabbah 56, 5, and Tanḥuma, *l. c.*, where the traditional interpretation is given, that Isaac understood that he will be the offering.

- 10 b לה בה אן אללה ירי לנפסה חנינד אלשאה ללצעידה ויערפני בה *
 אל תשלח ירך אל הנער תאנויל דלך עלי אלקול
 אלאול פי והעלהו שם לעלה לא חנתטור מני אדנא פי דבחה פמא
 אנומך בדלך ועלי אלקול אלחאני משי עלי טאהרה מן גיר
 5 תאויל * ויקרא אברוהם שם המקום ההוא יי
 יראה קולה יי יראה קיל אסם אלמוצע הו ממוע אללפטתין
 יעני ינטר אלי עבידה באלנרחהמה וגיב דעאהם אדא צלו פי הדא
 אלמוצנע כמעני קולה לשלמה והיו עיני ולבי שם כל הימים
 וקולה אשר יאמר היום בהר יי יראה קיל
 10 אנה קול אלרסול עליה אלסלם ישיר אלי קולה שלוש פעמים בשנה
 יראה כל זכורך ונקיל אנה קול אברהם יעני סיני
 אלומאן אלדני יקאל פיה בהר יי יראה כבודו אי סיחצל קבלה
 ויכון פיה וקאר אללה וישתהר דלך מנד הדא אלומאן ואלמגר כקולה
 כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ה
 15 ויהיו חיי שרה *
 אמתנאע אברהם עליה אלסלם מן דפן שרה פי גמלה קבור בני חת
 חסב מא בדלוה לה מן דלך יבני ען שרע כאן מעהם באן לא
 ירפן מן מוע כאפאר ולדלך תאכד יעקב ויוסף עלי מן
 בקי בעדהמא פי אן יחמלא אלי אלשאם ולא ידפנא במצר לעלה
 לסמע כאן

10 b

1.1 Cf. Sa'adia: as if it were vocalized יִרְאֶה (Derenbourg's note). Ibn Ezra follows the author's present interpretation.

1.4 See above, note on P fol. 9a, 1.21 (p. 153).

1.7 For صلوا.

1.8 II Chron. 7.16.

1.10 Deut. 16.16. Reference to this verse is given in this connection also in Bereshit Rabbah 56, 17, and Leḥaḥ Ṭob on Gen. 22.14.

1.13 Corrected in MS. from אלוקאר.

1.14 Jer. 17.12. Interpretation of Onkelos: ופלח וצלי אברהם תמן באחרא ההוא אמר קדם יי הכא יהון פלחין דריא בכן יתאמר ביומא הדין בשורא הדין פלח אברהם קדם יי פלח III, chap. 45), and Keter Torah (p. 56a).

1.17 בני ען sounds rather strange. Perhaps ען stands for עלי.

11a פי מחל דלך אדא תמכן אלבאקון בעדהמא מנה ולעל היה אלסירה
 בקית מע אלמאמ' אלי אלן פי כראהתהם אלדפן פימא בעד ען ארץ יש'
 וחציהם עלי חמל מותהם אלי אלקדם ויגזו אן יכון אלמצל
 פי דלך אכבארה עז וגל באנה יכתאר אן יתפצל עלי מן ידפן פי
 5 אלמואצע אלמכצוצה מן אלמומנין אןלמסתחקין ללתואב במזיד אנעאם
 לים (ב)תואב

אד אלתואב לא יסתחקה אלמר עלי פעל גירה על כל וגה ולא עלי אמר
 יפעל בה בעד מותה ה

ויאמר יי אלהי אנני אברהם.

הנה אנני נצב. והיה הנערה. קולה הקרה
 נא לפני היום אלי קולה אותה הכחת לעבדך ליצחק
 10 ובה אדע לים היה אלמוצועאת אלתי וצעדה וקרהא מע
 נפסה מן טריק אלפאל ואלוגר פי שי [מן חית] אנה אולא קצד
 אללה תעאלי באלסואל ווגה אלרגבה אליה פי חסן אלחופוקן וליס
 דלך מן אלפאל לאן אלמתפאאל אנמא יקצד קולא יסמעה מן כיר
 או שר פיעתקד אן אלמר אלדי יחאול יכון בחסבה ואלעבד
 15 אנמא סאל אללה תעאלי אן יופק ליצחק גאריה תכון עלי אלואצאף אלתי
 אלתמסהא אלתי יעסר וגור דלך אלא פימן כאנת דאת עקל וכרם אצל
 אד לא תתרך מהמא פי אלוות אלציק ותנסארע אלי סקי רגל
 גריב ועשרה גמאל מעה ולעלהא איצא אסקת גמיע אצחאבה
 אלא והי עלי גאיה מא תסתחב מן אלנבאלה ואלסדאד פיסתדל
 20 בהדא אלקדר מן פעלהא עלי מא סואה מן גורה אןכלאקהא ווגמיל
 אפעאלהא וישבה דלך למא פעלה יהונתן

11 a

1.2 Cf. Tosefta Abodah Zarah 4,3, and Ketubot 111a, viz.:
 אמר ר' אלעזר מתיים שבחוץ לארץ אינם חיים שנאמר ונתתי צבי בארץ חיים (Ezek. 26.20)
 ארץ שצביוני בה מתיים חיים שאין צביוני בה אין מתיים חיים. See also Pirke de-R.
 Eliezer, chap. 34, Pesikta Rabbati 1, and Bereshit Rabbah 96, 7.

1.6 Written on margin by same hand.

1.8 [הקרה] Gen. 24.12.

1.9 [אותה] Ibid. 24.14. MS. הוכחתה.

1.11 Synonym of *القال* = *auguring, divination*. See *القاموس*
 والجزير العيافة والتكهين s. v., viz.: والمحيط

- 11b מנע] נושא כליו למא קאל לה לכה ונעברה אל מצב הערד
האלה אלי קולה אם כה יאמרו אלינו עלו אלינו ועלינו כי
נחנם יי בדינו זה לנו האות [מן חית אנה יסתדל עלי
קוה קלובהם בקולהם דמו עד הגיענו ועלי צפעה בקולהם
עלו אלינו 5 אד אלנבאן יקול לגירה תעאל אלי אן כאן פיך ש
ואלשנאע אלמקדאם יקול אחית בחית אנת פקד גיתך פקולה
הקרה נא לפני הו דעא אלי אללה עז וגל אן יופק בחצרתה גאריה
תכון עלי הדא אלאוצאף אלתי דכרהא ה
ואלה תונלדת] יצחק בן אברהם *
10 ויאמר יעקב [מכרה] כיום קיל אן יעקב אראד אן
יג' עשו הל ללבכורה פי נפסה מוקע אם לא פקאל לה מכרה
כיום עלי טריק אלאעראץ ומעני כיום קיל מחל הדא אלנהאר
אלדי הו טאהר גיר כפי יעני אריד אן תביעני בכורתך
ביעא משהורא ואצחא כוצוח אל[נהאר] וקיל מחל הדא
אליום אלדי ינקצי ולא ירגע כדלך יכון ביעך לי אלבכורה 15
ביעא ממצא לא ר[ג]עה פיה * וימכן כון אלכאף פיה

11 b

1.1 I Sam. 14.6. [לכה]

1.2 *Ibid.* 14.10. Massoretic text has: עליו ועלינו ואם כה יאמרו עלו עלינו ועלינו [אם]

1.4 *Ibid.* 14.9. [דמו]

1.7 [הקרה] Gen. 24.12.

1.8 [דכרהא] The fine distinction of the cases of Eliezer and Jonathan from the usual form of divination and auguring is highly interesting. However, in the Rabbinic literature both cases are considered as divination. The Talmud, e. g., explicitly states: כל נחש שאינו כאליעור עבד (Hullin 95b). See Midrash ha-Gadol on Gen., *ibid.*, for detailed discussion of divination, with illustration of the present cases. Cf. Ta'anit 4a (also Tosafot, *l. c.*, v. שלשה, for explanation of the Talmudic variant); Bereshit Rabbah 60, 3; Wayyikra Rabbah 37, 8; Tanhuma, Beḥuḳḳotai 5, and Yalkuṭ Shim'oni 107. Ibn Ezra criticises the Rabbinic view and considers Eliezer's utterance as a supplication, just as the author does, a view followed also by *Keter Torah*. See Rashi, Nahmanides, and Sforno.

1.14 [אלנהאר] Interpretation of Onkelos as taken by Rashi. Cf. Nahmanides who takes it in a different sense. Also Leḡaḥ Tob: דא כיום בפרהסיא.

1.16 [ממצא] For ممضى = signed, executed. [פיה] Interpretation found in Leḡaḥ Tob, viz.: מהו כיום מה היום הולך ואינו חוזר אף מכירתך קיימת בלא . הרטה ובלא חורה.

במתאבה הא וכולך אלכאף אלתי פי השבעה לי כיום
 ונתקן דירה היום כק' יהושפט דרש נא כיום את דבר
 "אלאוקר"ב פיה כוננה במתאבה היום ואלבכורה אלתי טלב שראהא
 20 מנה קיל נהי מא כאן לעשו עליה מן מויה אלחקדם ואלאכראם ענד
 אלנאם

12a לכונה אלבכר פכאן דלך ישק עלי יעקב [במא] יראנה [עלינה] מן
 אלטריק אלגיר מסתקימה ואנה הו בהדא אלמאר אולי פאראד
 שרי דלך מנה ליחצל גמיע אלמואיא ליעקב דון עשו ה
 וקיל אנה טלב אן ישחרי מנה גמיע מא יכצה מן מויראח
 5 אללאב והו פי שניום מן כל מא ימלכה כק' לחת לו פי שנים
 בכל אשר ימצא לו וקיל בל טלב אן ישחרי
 מנה מא בה יפצל אלבכור עלי אכיה פי אלמיראח והו אלסרס
 מן אלגמלה אלדי באנציאפה אלי נצפדה יציר אלגמיע חלתין והו פי שנים
 אלדי הו נציב אלבכר פטלב יעקב שרי אלסרס אלמדכור מן
 10 גמלה תרכה אללאב ליחצלא מתסאויין פי אלמיראח - וקיל בל
 אראד מנה אן יביעה מא יכצה מן אלמואעיד פי נאלארנן ה ואעלם
 אן כתירא מן אלגוזה אלמדכורה תנבועד ודלך אן ביע אלמנהול
 ושראה לא יצח ואדא כאן מא יכך עשו מן מיראח אביה
 גיר מעלום לה ולא ליעקב פכיף יצח אן יחבאיעאה ואן
 15 יחשארירה ויכון עקד אלביע ואלשרי צחיהא ואלכללאם
 פי ביע אלסרס אלדי בה יפצל עשו עלי יעקב גאר אלמגרי אלמדכור
 ולין כאן קד יפעל מהל דלך דיו אלגהל ואלטמע מן אלנאם
 פאנה ליס סאיג ויעקב מע פצלה מננה ען אלדכול פימא הדא
 סבילה פאמא ביע מא קיל אנה יכצה פי אלנארן אלמועוד [בהא
 20 פאנה לס יחבת חוגה אלועד בהא אלי עשו וזרעו בל אלי אלטאיעין
 [מן נסל]

1.17 Cf. Sa'adia's translation: בעני אליום בכורתך: *Kitāb al-Luma'*, p. 64, ll.11 f., for כ taking the place of ה. See *Keter Torah* for discussion of the various interpretations mentioned here. Gen. 26.33.

1.18 [דרש] II Chron. 18.4.

12 a

1.1 Cf. Ketubot 103a, viz.: את (Ex. 20.12) אמך [אלבכר] See *Lekah Tob* and Ibn Ezra. אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך וזו יתרה לרבות את אחיך הגדול

1.5 Deut. 21.17. See *Sekel Tob* and Ibn Ezra.

1.8 MS. אלהאלי. [חלתין]

1.11 [אלארן] One of the interpretations quoted in *Lekah Tob*.

12b אַנְבֹרְהֵם וַיִּצְחָק כֵּךְ פִּי אַבְרָהָם כִּי יִדְעִיתִי לַמַּעַן
 אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶרֶךְ
 יִי לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לַמַּעַן הֵבִיא יִי עַל אַבְרָהָם
 אֹתוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו יַעֲנִי אֱלֹמוֹאֲעִיד בְּאַלְאָרֶץ וְגִירָהּ פִּכְךָ
 5 בְּדֶלֶךְ זֶרַע אַבְרָהָם אֱלֹטָאִיעִין וְכֵן עָשׂוּ בְּאַרְץ שְׁעִיר
 כֵּךְ כִּי יִרְשֶׁה לַעֲשׂוֹ נִתְּתִי אֶת הָרַ שְׁעִיר וְקָאֵל הֵלֵא
 אַח עָשׂוּ לִיעֶקֶב נָאִם יִי וְאוֹהֵב אֶת יַעֲקֹב וְאֵת עָשׂוּ
 שְׁנֵאתִי וְאִשִּׁים אֶת הָרִיו שְׁמֵמָה [עָלִי אֵנָה לוֹ כֵּאֵן עָשׂוּ
 מִכְצוֹצָא בְּגוֹ מִן אֱלֹאֲרֶץ כִּיעֶקֶב לֵמָּא כֵּאֵן בִּיעַ דֶּלֶךְ צַחִיחָא אֹד
 10 אֲנִמָּא יַחְצֵל הָדָא אֱלֹנוֹ מִן אֱלֹאֲרֶץ לִמֵּן יֵאֲתִי מִן אֱלִנְסֵל בְּעַד אֱלֹזְמָאן
 אֱלֹטוּל
 וְלִים שִׁי חֲאֲצֵלָא [פִּי דֶלֶךְ] אֱלֹקֶת בִּיד עָשׂוּ וְהוּוּ מִתְצַרֵּף פִּיה
 פִּיצַח בִּיעָה וְשִׂרָאָה כְּאַלְאֲמֵלָאךְ אֱלֹתִי יִצְחָח בִּיעָהּ תְּבוֹת אֱלִיד עֲלִיהָ
 וְחִסֵּן אֱלִתְצַרֵּף פִּיהָ וְאֹדָא פִּסְדַּת הָדָה אֱלֹוֹהָ פִּיקֵּרֵב
 אֵן מָא אֲשִׁתְּרָאָה יַעֲקֹב מִן עָשׂוּ הוּוּ מָא יִקְתְּצִיה מִן מוֹיָה אֱלִבְכֵּר עָלִי
 15 אֲכִיהָ מִן אֱלִתְקֵדֵם פִּי אֱלִדְכֵּר וּפִי אֱלִדְכֹּל וְאַלְכְּרוֹג וּפִי גִלּוֹם אֱלִמְנָאֵלִם
 וְאַכְרָאֵם אֱלִנְאֵם לָהּ וְאַשְׁבָּאָה דֶּלֶךְ לֵאֵן דֶּלֶךְ אֲמַר מַעֲקוֹל יַקֵּעַ בֵּין
 אֱלִנְאֵם פִּיה אֱלִתְנַאֲפֵס וּבְדֵל אֱלִמְאֵל פִּי תַחְצִילָה [לָהֶם ה
 וִיתֵן לָךְ הָאֱלֹהִים. יַעֲבֹדוּךְ עַמִּים
 קוֹוֹלָה וִיתֵן לָךְ בּוֹאוּ עִטָּף מִן חֵית כֵּאֵן בְּרַכָּה גִיר מָא תִקְדֵּם

12 b

1.1 Gen. 18.19. [כִּי]

1.2 MS. אַחֲרָיו.]

1.6 Deut. 2.5. [הֵלֵא Mal. 1.2.]

1.9 For بجزء [בְּגוֹ].

1.17 The reason for Jacob's desire to buy the birthright as given in the Midrashic literature is based on a passage in Zebahim 112b (Bekhorot 4b), viz.: הבמות מותרות ועבודה בבכורות. ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בבכנים אמר [יעקב] יהיה רשע זה עומד ומקריב לפיכך נתן נפשו על הבכורה. See Bamidbar Rabbah 4, 6, Agadat Bereshit 43, Yalkuṭ Shim'oni 111, Leḡaḥ Ṭob, Sekel Ṭob, and Rashi. Cf. *Keter Torah* for similar discussion, as that of the author.

1.19 Cf. Bereshit Rabbah 66, 3, Agadat Bereshit, *loc. cit.*, Yalkuṭ Shim'oni 115, Leḡaḥ Ṭob, Sekel Ṭob, and Rashi. Sa'adia omits the "waw" and translates ברכה יעטך אלהה in Hebrew characters.

- 20 מן קו[ן]לה ויבנ[ו]הו אלדי לם ישרחה ואלמקצוד בקולה
 לך אלשנכין אלחאצר בין ידיה לא עשו מע טנה כאן אן אלחאצר
 13a [בחצ]רתה הו עשו מן חית אן אלמתונגה.ם יקצדה
 באלכטאב יקדרה עמרא והו זיד לם יתנאול בעטמה עמרא בל זידא
 אלא תרי אן מן יעתקד כאלק אלעאלם גסמא ותוגה אליה באלעבאדה
 [ו]אלשכר
 לם יכן עאבא לא לאלק אלעאלם תעאלי בל אלנסם אלחאצר בין ידיה
 אלנדי אעתקדה
 5 כאלק אלעאלם פכדלך יצחק פי תבריכה שכצא בין ידיה ישנה
 עשו והו פי נפסה יעקב אנמא תוגהת אלברכה אלי יעקב
 אלחאצר בחצרתה מע טנה אנה עשו דון יעקב פלדלך למא
 אנעכס טנה פיה קאל גם ברוך יהיה הדא לוחי בכון
 אלברכה מן קבל יצחק פאמא אדא כאן קד תלקנהא מן אללה סבחאנה
 10 פאלחאל פי דלך אכד לכונה עז וגל עאלמא [במנ] יסתחק אלברכה
 מן אלשכצין
 פופקה להא וכצה בהא ולדלך קאל בא אחיך במרמה
 ויקח ברכתך ואנמא אראד יצחק אן יעלם הל יסתחק
 עשו שיא מן אלמואעיד מע יעקב אנס לא פערצה מן ברה
 אלי מא יטיב נפסה ויסל אללה תעאלי תכציעה בברכה אן כאן לדלך
 אהלא
 15 פאטהר עז וגל מן חאלה מא אטהר באלאסבאב אלתי כאנת מן פעל
 רבקה ויעקב
 ויצא יעקב מבאר שבע
 קולה וישכב במקום ההוא בעד קולה וילן שם מן חית אן
 וישכב אכץ מן וילן אד וילן יקתצי אלכון פי אן[ל]מוצע זמאן
 אלל[ל]

1.20. See Midrash ha-Gadol, and Nahmanides on *ibid.* 28.

13 a

אמר ר' אלעזר: *Ibid.* 27.33. See Bereshit Rabbah 67, 3, viz.: אין קיום הגש לא אלא בחותמיו (Giṭṭin 22b) שלא תאמר אילולא שרימה יעקב באביו לא נטל את הברכות תל גם ברוך יהיה. Cf. Yalqut, *loc. cit.*, Midrash ha-Gadol, and Sekel Tob.

1.10. Elative, אכד = more certain.

1.11. Gen. 27.35.

1.15. On margin of MS.

1.17. *Ibid.* 28.11.

אלדי קד יחצל מן אלכאין פיה אלנום פי בעצה ופי גמלתה וקד לא
יחצל

13 b [וכ' ויקם בלי]לה [והוא] בעד קולה והוא לן בלילה ההוא [אנך]
חסמי אלמוצע אלחאצל פיה דלך מלון וליס כדלך חאל וישכב
אד לא ישתק ללמוצע אלדי ינאם פיה אלנאים אסם משכב ויתנאול
אלנום לא אלמבית אלדי קד יכון פיה נום וקד לא יכון וקד יכון וישכב
נהארא ולילא וליס כדלך וילן ה 5

ויחלם דהב אלנאם פי אלמנאמאת אלי מדאהב

ואלקריב פי דלך כונהא אעתקאדאת גהל אד מא יראה אלנאים
פי מנאמה מן כונה ראכבא ואאכלא ושארבא ומא יגרי הדא אלמגרי לים
אלחאל פיה כדלך והדא מעני אלאעתקאד אלגהל חסב מא יגד
10 בה מן אנה אעתקאד] אלשי לא עלי מא הו בה וכדלך סביל אלחאלם
פימא יראה מן אלמנאמאת] אלמדכורה * ויבעד כון דלך מן
קביל אלטנון מן חית אן מעני אלטן הו תרגיה אחד אלאמרין עלי
אלאכר וליס חאל אלנאים פימא יראה הדה אלחאל בל כאנה מתחקק
משאהד למא יראה פי מנאמה מן גיר אן יעתריה פיה שך קריבא ממא
15 יכון עליה אליקצאן פי מהל דלך ואדא בטל כונה עלמא לכונה עלי
כלאף מא הו בה פליס גיר כונה מן באב אעתקאד אלגהל ה
וליס לקאיל אן יקול פאדא כאן מן קביל אעתקאד אלגהל פינבגי אן
יכון ללנאים דאע אנלי פעלה ודלך אנה לא ימתנע אן יכון אלנאים
יבותדי הדא אלאעתקאד מן גיר דאע אד לים הו כאלמסתיקן

13 b

1.1 Ibid. 32.23. [והוא] Ibid. 32.22.

1.5 Cf. Sa'adia's translation of וישכב במקום ההוא [וילן] viz.:
ונאם פיה, and *Kitāb al-Uṣūl*, p. 718, ll.31 f.

1.8 [ואאכלא] For *واكل*, as below, 14a, line 8.

1.15 For אליקצאן, *z* and *ṣ* being frequently confused in Judeo-Arabic. The same error is found on line 19, below (כאלמסתיקן), and elsewhere.

1.16 Cf. Berakot 55a, viz.: כשם שאי אפשר לבר בלי חבן כך אי אפשר לחלום בלי דברים בטלים
and various other passages there. See also Bereshit Rabbah 68, 15 (דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין), and Sa'adia,
'*Amānāt*, p. 16.

20 אלכאמל אלעוקל אלדי יפעל אלאעתקאר אלגהל ענד אלשבהה ומא יגרי

מגראהא בל הו כאלסוראוי אלמוסוס אלדי יבתדי יעתקד באן

14a ... במא יסקט עליה ואן אלנאר.

.... אלאעתקאר מן גיר אן תמכן אלאשאררה אלי דאע דעאה אלי אן

אעתקד

ובמא א[ע]תקרה * ומתי קאל קאיל פאדא כאנת אלמנאמאת הי

ואעתקאר גהל פכיף יכון ללגהל תאויל יצח ויהבת ו... .

5 וכאן אלגואב אן מעני צחה תאויל אלמנאם ותבותה הו חדות הארת

ועגנד תקדם הארת אכר באלעאדה וליס לא יצח חדות אלהארת

אלתאני אלא בעד חדות אלהארת אלאול עלמא וחסנא לאנה קד יצח

חדות

אלתאני מע כון אלאול גהלא קביחא וחסנא אלא תרי אן אכל אלאכל

אלמאכול אלצאר מן סמאים וגירהא קד יכון קביחא ומא יפעלה

10 תעאלי פיה מן אלמרץ ואלמות חסנא וכדלך כלקה סבחהנה

אלולד ענד אלוטי אלקביח וליס אלתאני מתעלקא ען אלאול בל

יכתאר עז וגל פעלה ענדה ללצלחא וכדלך חאל [מ]א יפעלה

מן אלרכץ ואלגלא ענד אעתקאר אלנאים אעתקאר גהלא פאן

קאל פקד יכון מא יצח מן תאויל אלמנאמאת ליס מן פעלה תעאלי

15 בל מן פעל אלעבאר כמני אלטלמה ופעלהם באלנאם אפעאלא

מכצוצה

פכיף יסתקים אלגואב מע דלך קיל אן מגי אלטלמה

וטלמהם ללנאם ואן כאן ליס מן פעלה תעאלי פלא בד מן כונה מסתנרא

אלי פעל מן קבלה מן נחו תקויה דואעיהם אלי אלטלם ואעטאהם

אלקדרה

1.20 [כאלסוראוי] Used here in the meaning of "melancholic". See Freytag and Lane. In the same meaning is used here also الموسوس. See *Miṣbāḥ al-Munīr*, s. v.

14 a

1.9 Obviously intended here as plural of سَمّ poison. However, the plural forms of سَمّ are سُمُوم and سَمَائِم, being the plural of سَمُوم = hot, pestilential wind (Samoom). See *Kāmūs al-Muḥīt* and Freytag.

1.11 [מתעלקא] Reading uncertain.

1.17 [פעלה] MS. פעלהם

עליה ותמכיניהם מנה ולו קדר אנה לא פעול לה סבחאנה פי דלך
 20c למא נקץ מא סאלת ענה מא עקד עליה אצל אלכלאם פי הדה אלמסלה
 [והו]

אן מעני צחה אלחאויל ירגע אלי חדות חאדת בעד חאדת ואננה לא
 פרק

בין כון אלחאדת אלאול חסנא ובין כונה קביחא
 14b [אלחאנני חאדתא מן קבלה סבחאנה ובין כונה]
 מן קבל גיורה לארתפואע עלקה ללאינאב בינהמא בל לו כאן
 בינהמא]

מתל הדי אלחעלק לכאן מן כצהמא אן יכונא מן פעל פאעל ואחד
 כאלסבב]

ואולמסבב פאדי בטלת הדה אלעלקה בינהמא פלא מננע
 5 כון צחה תאויל אעתקאד אלנאים אלנהל מן באב אלמעטאד אלדי
 קד ידכל [פיה]

אלצלחא ויכון אלטריק אלי מערפתה אמא אלאנכ]תבאר או אלוהי
 כנמא]

יקאל פי עלם אלטב ולא פרק בין כון תאויל אלמנאם מקתציא לחדות
 פעל או תרכא לפעל מן נחו תרכה עז וגל פועל אלמטר ואצעאד מא
 אלניל פי בעץ אלסנין פתכון תלך אלסנה גלא לאן תרך אלפעל קד
 10 יקדר בתקדיר חדות אלפעל לכונה אמרא מפעולא קד גרת בה אלעאדה

פאן קיל און כאננת אלמנאמא צרבין אחדהמא אעתקאד
 גהל כמא נדכרת מן נחנן אעתקאד אלנאנאם אנפצאל ראסה וסאיר
 אעצאה

ען בדנה ואנה מע דלך דאהב גאי אמר נאה ואשבאה דלך מן
 אלחכאליט אלדי יעתקדהא פי נומה ולא יכון להא תאויל ואלצורב
 15 אלאכר לים בנהל לכונה עלי חד מן אלחתיב ואלנטאם אלדי קד יכון
 מתלה פי אליקצה ויכון לה תאויל יצח ויתבת כאן אלגואב
 אן חקיקה אלאעתקאד אלנהל קאים פי אלצרבין אלמדכורין לאנה
 כמא אן

מן יעתקד פי מנאמה כון ראסה ואעצאה מקטועה לים מעתקדה

14 b

1.13 For אמ, a participle, similar to the other three verbs
 used here.

1.16 For אליקצה. See above, note to P fol. 13b, 1.15 (p. 161).

עלי מא הו בה כדלך] מן יעתקד טלוע בקר סמאן והואל מן אלניל
 20 ואבתן[א]ע אלהואל ללסמאן לים מעתקדה עלי מא הו בה פלים
 צחה תאונ[ל] [א]חדהמא מן דון אלאכר מא יקתצי אן אלדי צח תאוילה
 מנהמא לים בנהל מע

15 a פאדא קאל פיוב עלי הדא אלקול כון סלם מצב ארצה
 וראשו מגיע השמימה ותמאם אלקול חאצלא ותאבתא
 ולו כאן כדלך לשאהדה יעקב ענד אנתבאהה כאן אלגואב
 ומא אלמאנע מן חבות דלך ואלחאל הדא פאמא אן יבקי אלול[ה]
 [עז וזל]

5 אלסל[ם] לישאהדה ויסתדל בה ואמא אן זילה וידל[ה] באמר אכר יוצח
 דלך קולה אכן יש יי אלי קולה אין זה כי אם בית
 אלהים אלדי לא יחסן דלך מע כון מעתקדה גהלא לורודה
 מורד קאטע עליה וקד קיל אן תאויל אלסלם מופק הר
 סיני כק' וההר בוער באש עד לב השמים ותאויל
 10 מלאכי אלהים עולים ויורדים משה ואהרן כק' ויעל
 משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מוקני ישראל
 וקיל בל הם מלאיכה פי אלחחקיק וכאנוא [דלך] אליום האבטין
 מן אלסמא אלי אלגבל וצאעדין כקולה רכב אלהים רבוחים וג'
 פקיל אנה תעאלי אנבאה במא סיכון מע נסלה מן הדא
 15 אלמו.... ליל וקיל בל תאויל אלסלם וצעוד אלמלאיכה
 כון.... קבלה אלדעא פיה מסמוע חסב מא פסרה יעקב
 [בקולה אין] זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים]

Referring, of course, to Pharaoh's dream. 1.20

One leaf seems to be missing here. The following leaf begins with the explanation of Jacob's dream. Cf. Maimonides, *Dalālat*, II, chap. 42 f., for discussion of prophetic dreams.

15 a

Written in Arabic characters. Gen. 28.12. [סלם]

Ibid. 28.17. [אין] *Ibid.* 28.16. [אכן]

Deut. 4.11. [וההר]

Bereshit Rabbah 68, 16: והנה בסני ויחלוס והנה רבנן פתרון ליה בסני ויחלוס והנה . . . ונהה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן
 See Yalkuṭ Shim'oni 119, Midrash ha-Gadol, and Lekah Ṭob (also Editor's note 41). [ויעל]
 Ex. 24.9.

Cf. Bereshit Rabbah, 68, 18, viz.: דבר אחר מלאכים שהן: [מלאיכה] 1.12
 מלוין את האדם בארץ ישראל אין מלוין אותו בחוץ לארץ.

Ps. 68.18. [רכב] 1.13

Gen., *ibid.* [אין] 1.17

מהל וקצור אלסלטאן אלדי יכון עלי באבה חנאבה ואצחאבה ירפעון
קצין אלנאס וירדון אלגואב ה

וידר יעקב נדר לאמר *

20

אכתלף אלנאס פי אקסאם אלנדור פקאל בעצהם אנה אחבת נדר
15b מן אלכתאב אלא מא תקדם פעל אלבארי עז וול עלי פעל אלעבד

בק' יעקב האהנא אם יהיה אלהים עמדי וג'

וכוכ' [ישראל אם נתון תתן את העם הזה בידי

והחרמתי. וככ' יפתח אם נתון תתן את

5 בני עמון בידי וג' וגיר דלך והדא מא לא

כלאף פי כונה נדרא וקד אצאף בעצהם אליה אן

1.19 [אלגואב] This interpretation is cited by Ibn Ezra (*ad l.*) in the name of Rabbi Joshua, taken by Munk (Notice sur Abou'l-Walid Merwan Ibn-Djanah, *Journal Asiatique*, Avril 1850, p. 308) as 'Abu'l-Faraj Furkân Ibn 'Asad. It is also given by Yefet ben 'Ali (quoted by Munk, *loc. cit.*), to whom our author seems to refer here anonymously, as could be seen from the following passage: *وقول آخر هو اقرب من*

الكل ان يعقوب عليه السلام قد فسر تفسيره بقوله اين זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים فقد اغنيانا ان نفسره نحن فجعل تاويل السلم وصعود الملائكة فيه انه موضع يصلى الناس اليه فارفع صلاتهم الى رب العالمين ويجيهم الجواب من عنده وقدم عليم على يردים لان كذى يجب الدعاء يرتفع من الناس الى عند الله ثم يرد الجواب

"Another opinion, most likely of all, is that Jacob, peace be upon him, himself explained its meaning (of the ladder), by saying: 'This is none other than the house of God, and this is the gate of heaven' (Gen. 28.17)', so there is no need for us of explaining it. He interprets then the ladder and the mounting of the angels upon it as a place where people pray unto Him, so that their prayer goes up to the Lord of the universe, and the answer comes to them from Him . . . *يرדים* precedes *עלים*, for (at first) it is necessary that the prayer of the people should go up to God, then the reply comes back".

The Rabbinic interpretations of Jacob's dream are discussed in Hullin 91b; Bereshit Rabbah 68, 15-21; Tanḥuma, Wayyeṣe 2; Pirḳe de-R. Eliezer 35; Yalḳuṭ Shim'oni, *loc. cit.* Cf. also Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 15, and II, chap. 10, and *Keter Torah*.

15 b

1.2 [אם] Gen. 28.20

1.3 [אם] Num. 21.2.

1.4 [אם] Judg. 11.30.

- 10 אלימין עלי אלנדר מע כון אלנדר לאזמא בניר ימין *
 ודלך אנה יגוז אן יוכד אלמוכד עלי נפסה מא ילזמה
 מן אלמצות כק' ובאים באלה ובשבנועה ללכת
 בתורת יי ואדא כאן דלך כדלך פלם יצח מן אקסאם
 אלנדרור אלא אלקסם אלאול פקט פקול יעקב אם
 15 יהיה אלהים עמדי הו אחד אלשרוט מן פעל אלבארי
 אלתי ענדהא ילזם פעל אלמנדרור והו למא ועדה בקולה והנה
 אנכי עמך פקאל אם יהיה אלהים עמדי
 וקולה ושמרני בדרך הזה הו [לא]גל ועדה לה בקולה
 ושמרתיך בכל אשר תלך וקולה ושבתני
 20 בשלום הו לאגל ועדה לה והשיבותיך אל האדמה
 הזאת פאמא קולה ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש
 16b פהו אבתרא מן גיר תקדם מן גיר ועד תקדם לה בה מן חית
 אנה עליה אלסלם אראד אכראג אלעשר ממא ירזקה סבחאנה פאצל
 ען דלך למא יכצה ויכץ מן ילזמה אלקיאם בה לקולה וכל אשר
 חתן לני עשר אעשרנו לך ומחט אלנדר הו קולה
 5 והיה יי לי לאלהים והו במחאבה יהיה לאן אלווא נאקלה
 מן מאצי אלי אלמסתקבל ויעני בה תופרה עלי עבאדתה תעאלי אד

1.12 Neh. 10.30. [ובאים]

1.13 On margin by same hand. [דלך]

1.14 Gen. 28.20. [אם]

1.16 *Ibid.* 28.15. [והנה]

1.18 *Ibid.* 20. [ושמרני]

1.19 *Ibid.* 21. [ושבתי] *Ibid.* 15. [ושמרתיך]

1.20 *Ibid.* 15. Cf. Bereshit Rabbah 70, 3, (Yalkuṭ Shim'onī 122), Lekah Tob, *ad l.*, and Rashi for similar interpretation of the whole passage.

1.21 [ונתן] Gen. 28.20.

16 b

1.1 Tanḥuma, Wayyeṣe 3: אמר ונתן לי לחם ולא השיבו על הפרנסה: etc. Rashi, however, follows the opinion of the Rabbanan (*l. c.*) who say: (Gen. 28.15) אף על הפרנסה השיבו שנאמר כי לא אעובך

1.3 *Ibid.* 28.22. [וכל]

1.5 *Ibid.* 21. [והיה]

1.6 [מאצי] For ماَضٍ The V conjugation of توفر على وفّر means "to do a thing zealously". المصباح المنير defines it as follows: وتوفر على كذا صرف همهته اليه.

הדה אללפטה מן אסמאה תעאלי תפיד אסתחקאק אלעבאדה כקולה
 אהיה לאלהים לכל משפחות וקולה והאבן הו'
 אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים יעני געלה אלמוצע
 10 קבלה ללה עז וגל יחגון ויצלון אליה והו אמר האני ממא נדרה
 יעקב מעטופא עלי אלמתקדם אלדי הו תופרה עלי אלעבאדה
 כק' והיה יי לאלהים ואלתאלת אכראנה אלעשר ממא
 ירקה כק' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך *
 ולא ינוז כון והיה יי לאלהים שרטא פי לזום אלמנדור
 15 מתל מא נדרה מן נתן לי לחם וגירה ואן יכון מחט אלנדר
 והאבן או פי וכל חסב מא שנה בעצהם מן חית אן
 מוחט אלכלאם לא גי פניה ואו עטף כאלואוין אלדין עלי והאבן
 וכל עטפא עלי והיה אלדי אלואו פיה נאקלה לא עאטפה ה

1.7 Cf. above, S fol. 4a, ll.10 ff. (p. 97), for discussion of the special signification of אלהים.

1.8 [אהיה] Jer. 31.1 (30.25).

1.10 [האני] For ثانت.

1.12 [והיה] Gen. 28.21. לי is omitted here.

1.13 [וכל] Ibid. 22.

1.15 [נתן] Ibid. 20.

1.17 [אלדין] For the genitive of the feminine dual اللتين, since the author takes the noun ואו as feminine on the following line. However, the names of the letters of the alphabet, although usually feminine, may also be masculine. See Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, p. 29, and Wright, I, p. 181 A.

1.18 [עאטפה] The author's opinion, as well as his arguments in support, are those of Yefet ben 'Ali (Munk, Notice sur Abou'l-Walid, *loc. cit.*, pp. 319 f.), whose interpretation may be of interest to cite here for the sake of comparison.

وقال مفسر اخر ان وهيه يي لي لאלهים هو تحت هذا الشرط ايضا
 وجعل معناه ان جعلني اصلا بالاصول مثل ابي وجدى وهو ان
 يقال الهي يعقوب كما يقال الهي ابراهيم واهلي يعقوب واجرى והאבן
 הוא. וכל אשר נתן לי עלی ما اجرينا وقال اخر ان והאבן הוא هو
 ايضا تحت هذا الشرط وجعل معناه وان يختار الله ان يصير
 هذا الموضع قبلة فاننا اخرج العشر وهذان التفسيران يبطلان من
 جهة واو النسق لانه لم يقل האבן הוא على التفسير الواحد ولا
 قال כל אשר נתן לי على المذهب الاخير فان عارضنا بهיה יי لانه
 יואו قلنا له ليس الواو الذي في وهيه مثل الواو الذي في והאבן.

והכשבים הפריד יעקב

20 יעני [ואן] יפרד יעקב אלצאן ולא יכלטהא באלמאעז וקת
 אלשרוב] ואלנתאז לילא תגי אולאדהא בלון אלעצי ולים
 17a דלך מן שרט אגרתה מנהא. וקולה ויתן פני הצאן
 אל עקוד יעני געל וגה אלמאעז אלי אלעצי אלמנקושה
 וקולה וכל חם בצאן לבן קיל תקדיריה ויתן
 פני הכשבים אל כל חום בצאן לבן ואנה גאר מגרי

וכל אשר לאן الواو الذى فى وحيه هو مقام יהיה وهو זו עתיד ויש
 והחרמתי את עריהם هو مقام אחרים ומשלה ויהיה לי והעליתיה עולה מקא
 יהיה ומשלה ונתחיו לי כל מי חיוו מקא אתנהו לי.

“Another commentator says that *ויהיה לי* is likewise included in this condition, and he takes its meaning: ‘If God will place me as one of the roots (origins of the race), like my father and my grand-father, i. e. that it shall be said the ‘God of Jacob’, just as it is said ‘the God of Abraham’ and ‘the God of Isaac’; he takes *והאבן הוא* and *וכל אשר* and *והאבן הוא* is also included in this condition, and he interprets its meaning: ‘If God will choose that this place become a ‘kibla’, I shall then pay the tithe’. But both these interpretations are worthless on account of the ‘waw’ conjunctive. For it does not say *האבן הוא* (without a ‘waw’, as it ought to be) according to the first interpretation, nor does it say *כל אשר תתן לי* (as it ought to be) according to the second view. If one will argue against us that *ויהיה לי* has a ‘waw’ likewise, we shall remonstrate that the ‘waw’ in *ויהיה* is not as the ‘waw’ in *והאבן* and in *וכל אשר*, for the ‘waw’ in *ויהיה* serves (to consider this word) instead of *ויהיה*, and it is a ‘waw’ forming the future (waw consecutive). Similar to it is the one of *והחרמתי* (Num. 21.2), which is instead of *אחרים*; of *ויהיה לי* (Judg. 11.31), which is instead of *יהיה*, and of *ונתחיו* (I Sam. 1.11), which is instead of *אתנהו*”.

Munk (*l. c.*) points out that Rashi maintains that the vow begins with *והאבן הוא*, the ‘waw’ being here as the Arabic *ف*, a fact that Yefet overlooked. This is also Sa’adia’s interpretation (*פאן הוא אלחר*, etc.), against whom Yefet evidently directs his criticism. It is interesting to note here that Nahmanides follows the latter’s interpretation, disagreeing with Rashi: *ויהיה ה’ לי לאלהים. אינו תנאי כדברי רש”י אבל הוא*, etc., and, on the other hand, Aaron ben Elijah (*Keter Torah* on Gen., p. 66a) follows Sa’adia’s and Rashi’s interpretation and rejects the one preferred by Yefet b. ‘Ali and the author.

17 a

[אלמנקושה] The view that *עקר* in this verse (Gen. 30.40) refers not to the flock but to the rods is rather interesting. I was unable to trace this view to any of the Midrashim nor to the standard commentaries.

- 5 מושך עצמו ומושך אחרים פכאן יקדם אולא
 אלמאעז תשרב ותשאהר אלעצי אלמנקושה פי אחואץ אלמא
 פתנתג בלונהא כק' ויתן פני הצאן אל עקוד הם יגי מן
 בעדהא באלכשבים פתחצל אלעזים אלתי הי חוס קדאם
 אלכשבים פתנתג ותלד סוד מתלהא וקיל אן מעני
 10 ויתן פני הצאן אל עקוד הו געל וגוה אלמאעז אלי אולאדהא
 אלתי הי עקוד והי אגרה יעקב אלמקול ענהא מן קבל ותלדנה
 הצאן עקדים וג' פכאננה פי אלסנה אלאולי געל אלעצי קודאם
 אלמאעז חתי תואלדת בלונהא ומן בעד דלך מא כאן יצנע אלעצי
 קדאמהא בל אולאדהא וקולה וכל חוס בצאן לבן יעני
 15 געל וגוה אלצאן אלי אלחוס אלמתואלד מנהא והי אגרתה איצא חתי
 תלד פי אלמסתקבל כדלך איצא וקולה בצאן לבן יעני אלמתואלד
 מן צאן לבן ואפרד אלצול מן פרועהא פי אלנועין ואן לס ידכור
 דלך אלא פי אחדמהא וקולה וישת לו [ועודרים לבדו קויל]
 פעל דלך אי אפרד אגרתנה ען גנס לבן חתי תבצרהא גנס לבן [ותלד]
 20 מתלהא איצא ויאכדה אגרתה וחתי לא יתעלק עליה לבן באן יקול
 17b לה אן אלאלואן אלמפרדה מן אגרתך ותב דכראנהא עלי גנמי וולדת
 מתלהא ואראד בדלך איצא חתי יתופר הו עלי רעאיה גנס לבן
 לילא יעננהא פי דלך ועלי אלחפסיר אלחאני מא יכון דכר מא וצע
 קדאם אלגנס אלצאן פי אלסנה אלאולי חתי ולדת סואד בכלאף
 5 לונהא אד מוצועה לתעריף מא כאן יפעלה פי אלגנס בעד אלסנה
 אלאולי ואחתג קאילה עליה באן עקוד מא ראיתה אטלק
 עלי לון אלעצי חסב מא דכרה צאחב אלחפסיר אלאלול בל עלי אלגנס
 פאדא קיל לה פלם אקתצר עלי עקוד מן נקוד וטלוא קאל
 הו יעם אלחלתה אלואן וליס דלך במקטוע עליה בל אלקריב
 10 כון נקוד דאכלא תחת עקוד לקולה הסר משם כל שה

1.7 Gen. *ibid.* [ויתן].

1.10 View maintained by Rashi. Cf. Sa'adia, *Leḥaḥ Tob*, Ibn Ezra, and Naḥmanides.

1.11 [ותלדנה] Gen. 30.39.

1.13 صنع in the II conjugation means also "to arrange skillfully, to embellish". It may, however, be an error for يضع, which would be better.

17 b

1.10 *Ibid.* 30.32. [הסר]

נקוד וטלוא וקאל ויסר ביום ההוא את התישים העקדים
והטלואים ואלטאהר אנה כאן יגעל אלעצי קדאם אלגנס פי אלסנה
אלאולי ומא בעדהא כק' והיה בכל יחם הצאן - - ואעלם
אנה לא יזוז מע עקל יעקב ופצלה אן יכון דכל מע לבן פי הדהו
15 אלמואפקה אלתי הי נקץ עאדה או פי חכם אלנאקץ ללעאדה גואפא
אד מא הדא סבילה מן גיר וגה יקחצי חסבה בקבח מן חית
און אנירא לו ואפק מסתאגרה עלי פלאחה ציעתה וזראעתהא
כנטה באן יקול [ל]ה אן אנבתת זעפראנא כאן גמיע גלתהא לי בחק
פ[לא]חתי ואן אנבתת כנטה כאנת לך לעד אלגיר פי
20 דלך מוכ[ת]לא וקד ירצא מסתאגרה מנה בדלך מתי כאן
טאלמא טמקא פי אסתעמאלה בגיר אגרה וכדלך כאנת חאלה
18a יעקב מע לבן פי מואפקתה עלי רעאיה גנמה וחפטהא באן
תכון אגרתה עלי דלך מא יתואלד מן אלגנס עקדים נקדים
וטלואים ומא יתואלד מן אלצאן אלביאץ סואדא מן חית
אן אלעאדה לס תגר בדלך אלא לעלה שאדא כאן יולד פי אלקטיע
5 ראס וראסין עלי הדה אלצורה ואדא כאן דלך כדלך
פאללאיח פי הדא אלבאב אמראן אחרהמא אן יכון אללה עז וגל
אועז אלי יעקב באן יגעל אלעצי קדאם אלגנס עלי אלצורה אלתי
פעלהא
לינקץ בה סבחאנה אלעאדה ענד דלך בכלק אולאדהא עלי צור אלעצי
וקד כאן יזוז אן יכלקהא עז וגל כדלך מן גיר אן יקים אלעצי אלמנקושה
10 בחדאהא לכנה פעל דלך ענד אקאמה אלעצי חסב מא אקתצאה
אלצלחא פיה מע כונה נאקצא ללעאדה כמא אנה פעל אלשחין
פי אלמצריין נאקץ עאדה ענד רש אלרסול עליה אלסלם פיה כבשן

1.11 Ibid. 30.35. [ויסר]

1.13 Ibid. 30.41. Cf. Samuel b. Meir (Rashbam), Nahmanides, and Keter Torah for similar discussion and interpretation.

1.20 Reading conjectural, the word being partially destroyed. The VIII conjugation of *خَل* has also the meaning "to be mentally unsound, disordered". See *Kāmūs al-Muḥīṭ* and Freytag. [ירצא] For *يرضى*.

18 a

1.1 MS. has here *موافقته*, fully provided with diacritical points, but judging from the context, *موافقته*, "agreeing", would fit here better.

1.5 או ראסין [וראסין] Better

וקד כאן יצח אלאבתרא בדלך * ואלתאני אן יכון היא אלאמר
 כטר בבאל יעקב קבל מואפקה לבן אעני אנה לאח לה אן מתי
 15 וצע קדאם אלגנס אלסואד וקת נווהא וותב אלדכראן [מנהא עלי
 אלאנאת מא צורתה צורה עקוד וטלוא אנהא תלד כדלך פגרב
 דלך וצח לה ויכון אלקדים עז וגל אגרי אלעאדה בדלך
 ענד משאדהה אלגנס דלך ולם יערף לובן היא אלאמר לכונה
 אול היה אלתגרבא אד אלאמור אלראנעה אלי אבתדי אגרי עאדתהא
 [עולי]

20 היא אלסביל יכון אמא אן יכטר בבאל אלאנסאן אמר [מן אלאמור
 פיגרבא ויצח לה או יתפק דלך ענד אמר מן
 18 b אלאמור אבתרא וישתהר פימא בעד כמא יקאל פי אלאדויה ואלעקאקיר
 וגיר דלך ממא יתעלק בצנאעה אלטב אן מערפה אלחאל פיהא
 אמא אן תכוון בתופיק מן אללה עז וגל או באלתגארב ואלאמתחאן *
 וענד אלעלם בדלך מן חאלהא תסתמר אלעאדה בה פי אלמסתקבל
 ולא

5 יקאל פי אבתדי אלעלם בהא אנהא נאקץ עאדה למא לם תסתקר
 אלעאדה בהא

ויחכי אן אלמגוס יוֹקוא סקופהם וחיטאן ביותהם צור
 חסנה חתי אדא אבצרת אלמרה אליהא וקת וטי אלרגל להא גי אלולד
 חסן אלצורה מתל אלצורה אלתי תשאדהה וקד יקאל
 פי היא אלומאן אן אדא גלס קדאם אלחבלי מן צורתה וחשה פתחך
 10 אלולד פי גופהא והי משאדהה לה אן תגי צורתה כצורתה ה פאן

A similar discussion is found in *Lekah Tob* (Gen. 30.39), viz.: ואם תאמר האיך עשה יעקב ככה להציג את המקלות על הברכות ליחמנה במקלות, והדבר נראה כגניבה. תשובה חלילה אין זה גניבה, שהמלאך כבר אמר לו, שנאמר ואשא עיני ואראה, מה שעשה על פי המלאך עשה, שכן דרך האות שיבוא על עשיית המעשה, כמו שעשה משה רבינו במצרים בשחין שורק פיה כבשן ונעשה שחין etc. See editor's note 60, *ad l.* Cf. also *Keter Torah* on Gen. 68b. The justification of Jacob's action is discussed by the author later, fol. 19a, ll.14 ff. (p. 174).

1.19 [אגרי] For [أجر] For [ابتداء] [אבתדי] 1.19

1.20 [יכון] For [יכוון], since it refers to אלאמור.

18 b

1.6 [יוֹקוא] For [יוֹקון].

Cf. Berakot 20a (Baba Meši'a 84a): רבי יוחנן היה רגיל: דהוה קא אויל ויחבי אשערי דטבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואחין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו ורעא דשפירי כותי. See also Midrash Sekel Tob and Midrash ha-Gadol on Gen. 30.39.

קיל אן תגויו מא דכרתה יטען פי מעמזאת אלאנביא מן חית
אנהו] אדא גזא אן תנקץ אלעאדה בכלק אלגנס אלוואא מכצוצה ענד
משאדה

אצולה אלעצי אלתי כטר בבאל אלמגרב נקשהא ווצעהא בחדאהא וקת
מוהא גזא אן יכטר בבאל בעץ אלמגרבין אן יפעל פיהא אפעאלא
15 מכצוצה] חם יטרחאא פתציר ח'את ואלא פמא אלפצל בין
אלמוצעין קיל אן אלפצל בין אלמוצעין ואצח
ודלך אן ומוא יכון ען תגרב'ה ואכתבאר לא מוזה לאחד
ואלנאס פיה עלי גירה אלא תרי אן בעץ אלאדויה אלדי ערף
באמו] ענד אלתגרב'ה כל מן אכתברה וגרבה טהר לה מן חאלה מא
טהר

20 לגירה וליס כדלך חאל מא יגי בה אלנבי מן אלמעמה כאן קלב
19 a אלעצא ח'ה אם גירה מן חית אנה הו אלמכתץ בה דון גירה
ולו תעאטא סואה אן יאתי במחלה למא חם אלא תרי אן בעץ אלמעמזאת
אלרסול עליה אלסלם והו אלכנים אנתהד אחרטמים [אן] יאתוא
במחלהא פי אלטאהר בשי מן חילהם ותלטפהם פמא קדרוא כק' ויעשו
5 כן החרטמים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו
ואקרו'א חנינד באן דלך מן מקדור אללה עז וגל כק' ויאמרו
החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא עלי אנה
לא יטלק פימא טריקה אולת]גרב'ה כונה נקץ עאדה אד לס תגד
אלעאדה

בכלאפה פתנתקץ בה ואנמא יקאל פיה אנה אבתדי אלמערפה בעאדה
10 דלך אלאמר ענד אלתגרב'ה ואלאכתבאר ככתיר מן אלעאדאת אלתי
ערפהא

אדם ענד אלאמתחאן ולא יקאל אנהא נאקצה עאדה פכדלך
יגוז כון אלעצי אלתי עמלהא יעקב אן אול מן ערף אלעאדה פי כלק

1.11 Reading uncertain. No diacritical points.

19 a

1.2 For تعاطى.] תעאטא

1.4 Ex. 8.14. Cf. Sanhedrin 67b (Shemot Rabbah 10, 7; Tan-
huma, Wa'era 14) for the Rabbinic interpretation of this verse. See
also *al-'Amānāt*, p. 124, for Sa'adia's explanation, and *Dalālat al-*
Hā'irīn, II, chap. 32, for a general discussion of prophecy, as well as
Abrabanel's elucidations in his commentary on *ibid.*, chap. 36, at the end.

1.6 Ex. 8.15. See Ibn Ezra's interpretation and Nahmanides's
criticism of his view.

אלגנם בצורהא הו עליה אלסלם ולו לאח ללבן שי מן דלך
למא אנאבה אלי הדה אלמואפקה פאן קיל פעלי אלקולין פי
15 פעל יעקב הדה אלמקלות יכון טאלמא ללבן פי מואפקתה לה
פסכא לאנה ואפקה עלי אגרה ניר מעתאדה ולא מערופה [מנה] אלאן
ולו תקאציא אלי רעיאן למא חכמוא ליעקב באנכד אנרתה גמיע מא
ולדתה אלגנם בכלאף אלואנהא לאן דלך כארג ען אלהא אלמערופ
פי אגרה רעי אלגנם ולדלך קאל אולאד לבן לקח יעקב
20 את כל אשר לאבינו וג' קיל אן יעקב
לם יכן טאלמא ללבן פי דלך מן חית אנה אן
19 b כאן פעל דלך ען תעריף מן אללה עז וגל מא הדא סבילה פהו תעאלי
אלמביח לה אכד דלך ולדלך קאל ויצל אלהים את מקנה
אבי[נס] ויתן לי ואן כאן דלך ען תגרה ואבתרא אכתבאר מן
יעקב פקד וגב עלי לבן אלצבר עלי אלשרט ואלרצא באלמואפקה
5 לאנה מע אסתבעאדה פי אלעאדה אן תלד גנמה בכלאף אלואנהא פקד
כאן
יערף מן ענאיה אללה ביעקב מא מעה יכלק אלגנם אלמתואלדה
עלי אלאלואן אלתי ואפקה עליהא ויעלם מן פצל יעקב ועקלה
אנה לא יגרר באגרתה גזאפא ויואפקה עלי אמר מסתבעד פי אלעאדה
כונה ואנה מא אבתראה מן נפסה וקאל הסר משם אלי קולה והיה
10 שכרי אלֹא והו ואחק באן תלד אלגנם מן הדה אלאלואן מא תחצל
אגרתה מנה] ואפרה פלו תאמל לבן אלחאל פי דלך לעלם מן קבל מא

1.14 Evidently referring to the two explanations given by the author previously on fol. 18a, ll.6 ff. (pp. 171 f.).

1.15 See *Lekah Tob* (Gen. 30.39), quoted above in note on P Fol. 18a, l. 13. See also *Midrash ha-Gadol* on Gen. 30.37.

1.16 MS. has here, as in other places in this discussion, distinctly written *واقفه*, which is not as suitable as *واقفه*.

1.10 Probably for *رعاء* or *رعاة*, plural forms of *راع*, shepherd. But it may also be the singular form, and the *l* after the *ع* is missing. Gen. 31.1.

19 b

1.1 Cf. *Keter Torah* (ad l.), viz.: שעה יעקב הוא בסיוע [אללה] etc. See also *Nahmanides* (Gen. 30.37).

1.2 *Ibid.* 31.9.

1.8 *מסתבעד* For *מסתבעד*.

1.9 *Ibid.* 30.32. [היה]

עלמה מן בעד לכנה לטמעה אכד אלאמר עלי אלמשהור מן גיר תאמל
 אלעאקבה פקד אנזאחת עלתה פי דלך וקאמת חנה יעקב
 עליה במא היא סבילה ובעד פלו אלחבסת אלחאל פי
 15 דלך ואלסנה אלאולי למא אלחבסת פימא בעדהא מן חית אנה קד
 תויוקן כונה עז וגל מעתניא ביעקב בכלקה מן גנמה בכלאף
 אלואנהא מא תופרת ובזה פאלסנה אלחאניה ומא בעדהא קד דכל
 מועזה פי באב אלאגרה מן דלך עלי בצירה ואמר ואצח לכנה עול פי
 דלך עלי אלגדר בה בעד אלמואפקה עלי אלאגרה מן לון מכצוץ
 20 ואן יבדלה בלון גירה פלעלמה עז וגל בהדה אלחאל מנוה כאן
 20 a יכלק לון אלגנס חסב אלמואפקה אכירא חסב מא ידכרה מן בעד פי
 קולה בה

והחליף את משכרתי עשרת מ' אם כה יאמר וג' ה

וישלח יעקב מלאכים *

קול אללה עז וגל ליעקב בחרן שוב אל ארץ אבותיך
 5 ולמולדתך ואהיה עמך לא יבגיי אהמאל אלחום פימא
 יוחיה אלחבריר וסיאסה אלאמור אד ועדה תעאלי ללאנסאן
 באלסלאמה לא יקב מנה סואל אלמסאפרין ען סלאמה אלטריק ואמנהא
 ואלתצרף בחסב דלך מן חית אנה עז וגל לס יעדה באלסלאמה
 במא הו נאקץ עאדה פכאן יחסן מן היא אלאנסאן ספרה בין אלסבאע
 10 ואלדעאר פאן קיל פאדא כאן מע ועדה תעאלי באלסלאמה
 ואלאמן ינב אלבחח ואלכשף פמא אלפרק בין מן יועד באלסלאמה
 ובין מן לא יועד פי אנה איצא עליה אלאחאראז ואלאכד באלחום קיל
 אלפרק בינהא אן מן לא יועד בסלאמה קד יסלם מע תחרוז וחומה
 וקד לא יסלם ואלמועוד באלסלאמה לא בד מן סלאומתה ואלא
 15 חצל אכלאף אלועד מן קבלה סבחאנה תעאלי ען דלך ה

20 a

... והיה הקב"ה רואה באיו: Midrash Tanḥuma, Wayyeṣe 11: ויהי הקב"ה רואה באיו: etc., and Bereshit Rabbah 74, 2: צפה הקב"ה מה לבן עתיד לעשות עם יעקב אביו והיה: צר צורה כיוצא בה

1.2 [והחליף] Gen. 31.7. *Ibid.* 8. אם

1.4 *Ibid.* 3. [שוב]

1.15 The difficulty of Jacob's fear after God's promise to guard him has engaged the attention of many Rabbinic commentators. The Talmudic explanation (Berakot 4a, Sanhedrin 98b) reads as follows: רבי יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך וכתוב וירא יעקב

על כן לא יאכלו בני ישראל וג'
הוא אלקול אכבאר מן ארסול עליה אלסלם באלסבב אלדי מן אנלה
אמתנע]

בנו אסראייל מן אכל גיד הנשה מן גיר תעריף חאל יעקב
פי נדלך הל כאן יאכלה אם ימתנע מן אכלה מן גיר אן ינץ עלי נחזר
דלך

20 b עלי אניאל בני אסראיל ואנמא יעלם חטרה עליהם מן אתפאק אלאמה
עלי דלך פאנבא הוא אלאתפאק עלי אן אצלה בתוקיף מן ארסול
עליה אולסלם לאן לפש על כן לא יקע עלי אלאמר ואלנהי אבתדי
ואנמא

הו תעריף סבב אלשי אלמדכור מתל הוא אלמוצע ומתל על כן לא
5 ידרכו כהני דגון על כן יעזב איש ואשבאהה ה

ואעלם אן אלעבארה אדא צלחת ללכבר וללנהי פואנב
אכדהא עליהמא מא לס יכן מאנע ען דלך פחאל על כן לא יאכלו
בני יש' הדה אלהאל לאן הדה אלעבארה כמא צלחת ללאכבאר
מן ארסול עליה אלסלם בהא אן אולאד יעקב לס יכונאו יאכלון גיד

מאד אמר שמא יגרום החטא. For other explanations see Pirke de-R. Eliezer, chap. 37; Bereshit Rabbah 76, 1-2; Tanḥuma, Wayyishlah 4; Midrash Lekah Tob, and Midrash ha-Gadol on Gen. 32.8; Yalkuṭ Shim'oni 131, and other sources.

1.18 [אסראייל] This name is spelled by the author variously, viz.: אסראיל (fol. 20b, 1.1), and ישראל (*ibid.*, 1.21, and elsewhere).

20 b

1.2 [בתוקיף] II conjugation of وقف has also the meaning of "Explaining a tradition or a legal text". القاموس المحيط gives, among many other significations of توقيف, also the following: وفي الحديث: تبينه وفي الشرع كالنصب.

1.3 [אלסלם] Cf. the Talmudic view in Hullin 100b, viz.: נוהג בטורה רבי יהודה אומר אף בטמאה אמר רבי יהודה והלא מבני יעקב נאסר ניד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להן אמרו לו בסניי נאמר אלא שנכתב במקומו חניא אמרו לו לרבי יהודה וכי נאמר על כן לא יאכלו בני יעקב והלא לא נאמר אלא בני ישראל ולא נקראו בני ישראל עד סניי אלא בסניי נאמר אלא שנכתב במקומו לידע מאיזה טעם נאסר להם. See Rashi and Maimonides on the Mishnah quoted above.

1.4 [על] I Sam. 5.5.

1.5 [על] Gen. 2.24.

1.7 [מאנע] For Ibid. 32.33.

- 10 הנשה ללסבב אלדי דכרה כדלך יצלח אן יורדהא נהיא לאניאל
 בני אסראיל ען אכלה לאן בני ישראל יתנאול לאניאל בני אסראיל
 אלי מא נול ענהא מסתמרא כמא יתנאול אולאד טהרה תחקיקא ולאן
 עבארד לא יאכלו תצלח ללנהי מתל לא יקרחו קרחה בר' לא
 ישרטו שרטת ולא יחללו את קדשי בני יש' ואמתאלה
- 15 ממא לים [ה]ו מקאבלה ולא יו[ת]ר פי דלך עדם וגדאן על כן דאכלא
 עלי [ל]פט אלנהי מן חית אן הוא אללפט לס ינפרד באלנהי פקט
 [בל] הו יתצמן אלכבר ואנ[ל]נהי עלי מא סלף פלדלך דכל עליה
 על כן
 ומענאה עלי דלך ל[ם] יאכלוא בנו ישראל גיד הנשה ולא יגוז אן יאכלוא
 גיד הנשה פאלאול יתנאול אלאכבאר ברפע אכל בני אסראיל גיד
 20 הנשה אולאד טהרה ומן יתואלד בעדהם אלי חין קולה עליה אלסלם
 דלך ואלתאני יצמן אלנהי ל[ב]ני ישראל ען אכלה מסתמרא כגירה
 21 a מן אלפרוץ אלמדכור פיהא בני ישראל פיגוז אן אולאד טהר
 יעקב ענד כמעא עלי ורכה מן מצארעה אלמלך אסתנא עלי
 אנפסהם אלאמתנאע מן אכל גיד הנשה תכארא לה[ו]ן אלהארתה
 ועלם תעאלי אן אכל מן יאתי בעדהם לדלך מפסדה פנהי ענה אד
 כחיר מן
- 5 אלפראיץ קד יכון להא אסבאב מתל פריצה אלמיראת אלוארדה
 בעד סואל בנות צלפחד מא סאלן וכחכמה תעאלי באלרגם עלי
 נוקב שם יי במא תקדם מן קצה אלמקלל ה

1.13 [לא יקרחו] Lev. 21.5. *Ibid.*

1.14 [ולא] *Ibid.* 22.15.

1.15 [יורד] Word partly destroyed, reading uncertain.

21 a

1.2 אסתנא] VIII conjunction of سَنَّ, used by the author in the meaning of "establishing a law upon themselves". Cf. below, fol. 27a, line 2 (p. 188), for the same usage of this expression. See Lane, s. v.

1.6 בנות] Cf. Num. 27.1–11 and *ibid.* 36.

1.7 אלמקלל] Cf. Lev. 24.10–16. For other Karaite interpretations of the precept of גיד הנשה see Hadassi, *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 239 (p. 91b), and Ibn Ezra's criticism (Gen. 32.33). Both passages are quoted by Harkavy, *Studien u. Mittheilungen*, VIII, pp. 140 and 149, as the opinion of Anan. See also Aaron ben Elijah, *Keter Torah*, p. 72b, and his *Gan 'Eden*, Eupatoria, 1866, pp. 97b–98a.

- וינוע יצחק וג' ערף אן גמלה עמרה מאיה ותמאנין
 סנה ליפיד מן דלך מקאם יעקב אנה אהנין ועשרין סנה ודלך
 10 יסתכרג מן עמר יוסף לאנה כאן וקת תעריף יעקב לפרעה
 אן לה מאיה ותלתין סנה עמר יוסף דלך אלוקת חסעה ותלתין סנה
 וינצאף אליהא סבע סני אלשבע וסנתין אלנוע אלי חין דכול
 אביה אלי מצר פאדא אסקטת הדה אלחסענה ותלתין סנה
 עמר יוסף מן עמר יעקב דלך אלוקת והו מנאיה ותלתין סנה
 15 יבקי אחר ותסעין סנה הי עמר יעקב וקת ולאדה יוסף
 לה ינצאף אליהא סבע סנין מנהא סנה עמר יוסף אלי כרוג
 יעקב מן חראן כק' ויהי כאשר ילדנה רחל את יוסף
 ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה וקאל ושש
 שנים בצאנך ומנהא סנה מדה ספרהם פי אלטרין
 20 תציר אלגמלה תמניה ותסעין סנה לעמר יעקב אלי חין לקא אביה ינצאף
 21 b אליהא סתין סנה מצת מן עמר יצחק אלי אן אולד עשו
 ויעקב תציר אלגמלה מאיה ותמאניה וכמסין יבקי מן מאיה ותמאנין
 סנה עומר יצחק אהנין ועשרין אקאמא פיהא מנתמעין פי ארץ אלשאם ה
 יושב יעקב בארץ מגורי *
 5 ויהי בעת ההיא דכר קצה יהודה מן גיר אן יכמל קצה
 יוסף מן חית אנהא מכתצרה וליוסף אכבאר יטול שרחחא

1.8 For ותמאנין, in the nominative, as required by construction. The author makes the same grammatical error in numbers, using the oblique case for the nominative, through this whole paragraph. Cf. the use of numbers in Modern Colloquial Arabic, where *اثنين* is used for *عشرون*, *ثلاثون* for *عشرون*, etc.

1.9 For the feminine nominative *اثنان*. The same error of using the mas. for the fem. in numbers occurs in lines 11, 13, 15, 16 and 20 of this page, and 2 and 3 of the following page.

1.11 For the usual *يوسف*. Perhaps a transliteration of the Hebrew *יוסף*. The same error occurs in l. 14, below.

1.12 For *وستنان*.

1.17 Gen. 30.25.

1.18 *Ibid.* 31.41.

21 b

1.1 Cf. Megillah 17a, Rashi, *ad l.*, and Midrash Lekah Tob on Gen. 35.27 for similar chronological calculations about the lives of Isaac, Jacob, and Joseph.

אבן סת ותלתין סנה ומלך יחזקיהו ולדה אבן כמסה ועשרין סנה פבינהמא
 10 אחד עשר סנה יכרג מנהא אלחמל סנה בקי עשר סנין לאחו למא חבל
 לה

ביחזקיהו ויגזו אן כאן יחבל למן הו דון הדא אלסן ה
 ויבם אותה קיל ואלתום שרוטהא מן לא אבה
 יובמי ויבעד תפסיר מן פסרה וסאלפהא לואן קד חצל
 סלפהא מן קבל למא תוזג אכזה בהא וידע אונן אלאו
 15 פי ושחת ארצה נאקלה מן מאצי אלי מסתקבל ורו מוחט אלכלאם
 ותקדירה כאן אדא גא אלי זוגה אכיה יפסד נסלה פי אלארץ יעני
 בדולך
 עולה אלמני ען אלמוצע אלמכצון וקת אלזמאע שחא מנה עלי אכיה אן
 יגיה ולד יסמין

באסמה פכרה תעאלי דלך מנה ואמאתה כק' וירע בעיני יי וג' ה

ויהי מקץ שנתיים ימים *

22 b קולה ואין פותר אותם לפרעה יבעד אן יכון גמיע מן
 אסתרעאה מן אלחכמא אלמתעאטיין תפאסיר אלמנאמאת עלי מר אלסנין
 לים פניהם מן אתי פיה בשי צחיחא כאן אם באטלא בל יקרב
 אנהם או בעצהם אורד מא זעם אנה תאוילה פלם יקרב דלך אלי פרעה
 5 וגירה מן אלהאצרין ה אן קיל אלא כאן תעאלי סלב חרמטי
 מצרים וחכמיה אלעלם במא כאנאו קד עהדהו מן תפסיר מנאם

1.9 Cf. II Kings 16.2. [כמסה] خمس Cf. *ibid.* 18.2.

1.10 For the fem. إحدى عشرة. [אחד עשר]

1.11 See *Keter Torah* (Gen. 38.1) who cites this view in full and rejects it as untenable, maintaining, together with Ibn Ezra, that the story about Judah precedes the one about Joseph.

1.12 Deut. 25.7. [לא]

1.14 Sa'adia translates ויבם אותה, and similarly ויבם אותה, and similarly ויבם אותה, but יבמי-ולם ישא אן יבני בהא (Deut., *ibid.*) are translated by him סלפהא and סלפי Cf. *Kitāb al-Uṣūl*, 273, ll.16 f., and n. 24.

1.15 Gen. 38.9. [מאצי] For ماضي See above, P fol. 16b, ll.17 f. (p. 168).

1.18 Gen. 38.10. Cf. Yebamot 34b and Bereshit Rabbah 85, 6, for similar interpretation of ושחת ארצה.

22 b

1.5 פותרין היו אותו אלא Cf. Bereshit Rabbah 39, 7, viz.: שלא היה קולן נכנס באוניו etc. Quoted by Yalqut Shim'onī and others.

פרעה ליכון דלך מטאבקא לקולה ואין פותר אותם לפרעה
 חתי תטהר פצילה יוסף עליהם ומויתה . קיל אן דלך מע
 כמאל אלעקל גיר גאיז . אד לו גאז מא הדא סבילה לאדי אלי אן מן
 10 קד אסן פי אלכתאבה וגיראה מן אלצנאיע אלתי מד נשא כאן ממארסא
 להא וקד ברז פיהא ופאק אהל זמאנה יחאול אלנוס מעאנאה שי
 מנהא מע סלאמה עקלה וחואסה פלא יתאטי לה שי מנהא ותגרי
 חאלה פי דלך מגורי אלאמי וגירה ממן לם ימארס נומא קט שי מנהא פי
 אנה אדא קיל ולוה אכתב בסם אללה אלרחמן אלרחים או מא יגרי
 הדא אלמגרי יקול מא

15 אערף . ופי עלמנא יכדב מן יומר בדלך ויועם באנה לא יערפה
 וחסן דמנא לה דלאלה עלי אחאלה גואזה . ואדא כאנת חאל
 חרטמי מצרים וחכמיה פי מעאנאתהם תפאסיר אלמנאמאת
 ווגיראה מן אלמעלומאת תגרי מגרי מן תקדם דכרה בעד אן יכון
 סלבהם תעאלי אלעלום אלתי כאנוא עליהא מן קבל . ולא פרק
 20 פי הדה אלקציה בין אלעלום אלצרוויה אלמפעולה פי אלעאקל ענד
 23 a אלממארסה ובין אלעלום אלסחדלאליה אלתי יפעלהא אלעאקל
 מתולדה

ען אלנטר . אלא תרי אן מן תקדם פי עלם אלכלאם וצאר אמאמא
 פיה בכתרה תדריסה ואמאליה . לא יגוז עליה אן יטרי [עלין] מסלה
 פיה מן אלמסאיל אלתי קד אכתר מן אלחצניף פיהא פיקף ען אלאנאבה
 5 ענהא בשי . פאן קיל אלא כאן מן יעאני אלכתאבה וגיראה
 אלמדה אלטוילה פידחק פיהא אנמא יכדבה מתי אדעי באני מא אערף
 שיא

ממא כנת אערפה מנהא [באלאמס] מן חית אנה לא בד מן אן יפעל
 אללה עז וגל פיה אלעלם בדלך באלעאדה . ונקצהא יכון על יד נבי
 פלדלך

כדבנאה . ואן תכון חאל חרטמי מצרים וחכמיה הדה
 10 אלחאל . קיל מא תקדם פי צדר אלכלאם מן אן דלך מע כמאל אלעקל

Gen. 41.8. [ואין] 1.7.

Reading not quite certain. [אסן] 1.10.

23 a

[יטרי] Evidently from طرأ = correct writing, dictation. Plural of املاء =
 meaning “to arrive suddenly on a thing”. Cf. الصاموس المحيط, s. v.

לא יגזר לאן סלבה תעאלי אלעלם בדלך מן אלעאקל יחל בכמאל
עוקולה כמא אן
סלבה אלעלם באלמשאהדאת ומכבר אלאכבאר יחל בכמאל עקלה
ויכרנה

מן דלך אלי חד אלמנאנין ואלאטפאל פאן קיל פמן אין אן
חלום פרעה חאל חרטמי מצרים וחכמיה] מעה כחאל
אלכאתב אלמעאני ללכתאבה עמרה חתי לא יגזר אן יסלב כל ואחד 15
[מ]נהמא

אלעלם ב[מ]א עאנאה אלסנין אלכחירה ואלא כאן מנאמא גריבא לס
י[ע]הדוא

תפסיר מתלה קיל אן אהל צנאעיה תאויל אלרויא
קד דכרוא אצולא לכלמא ימכן אן יראה אלנאים פי מנאמה ממא מתלה
יכון פי

אליקצה ומה לא יכון חתי אנהם קד דכרוא אלאמור אלמסתחילה
ותאווי[ל]אותהא

20 נחו מן ירי ראסה מקטועא פי חגרה והו יקלבה ומן ירי כאלקה
23 b סבחאנה ויכאטבה אלי גיר דלך מן אלמחאלאת פלא בד מע דלך
מן אן יכון למנאם פרעה מא ירגע אליה אמא נצא ואמא אסתכראנא
פאלקרויב] למגמוע דלך אנהם קד פסרוא מנאמה תפסירא לס יקרב מן
קלבה אד לא ימתנוע אכתלאף מפסרי אלמנאמאת כאכתלאף אלאטבא
וטהרת מויה יוסיף עליהם ה

5 יוגש אליו יהודה ויאמר *
בניו ובני בניו קולה בניו יעני אולאדה אל"א ובני
בניו יעני אולאדהם בנותיו קיל יעני בה דינה פקט
אד לס תכן לה סואהא ואמא אכרנהא בלפט אלגומע כמא יכרנ אלהים
אלדי הו ואחד בלפט אלגומע וכדלך קולה ובנות בניו

1.19 For [اليقظة] (אליקצה) 1.19. The same error is also found in P fol. 13b, above (p. 161). See there note on line 15.

23 b

1.4 For [يوسف] (יוסף) 1.4. Same error is found in P fol. 21a, ll.11 and 14, above (p. 178).

1.7 See Midrash ha-Gadol, Ibn Ezra, and *Keter Torah*. Cf. Pirke de-R. Eliezer, chap. 39, and *Yalkuṭ Shim'oni* 152, for the Midrashic interpretation, viz.: כתוב אחד אומר בנותיו וכתוב אחד אומר ואת דינה בתו אלא ללמדך שבנותיו של יעקב נשי בניו היו, etc.

- 10 יעני בה שרח בת אשר אד' לם ידכר סואהא פי אלמתחדרין ובנות
 מנתל אחות אלדי הו לפט פראד ובניו מתל אדניו אלדי הו
 פראד ויכתנן באשר * ואלה שמות בני ישראל
 קולה יעקוב ובניו ול'ים הו תפציל לשמות בני ישראל
 אלמקנודם דכרהם בל קיל הו ראנע אלי הבאים מצרימה *
 15 גמלה אולאד לאה ל"ב עלי מא [י]קתציה תפצילהם ופדלכהם אלכתאב
 ל"ג מן חית אן יעקב מצאף אליהם ואדא
 אציף אלי הולא אלאהנין ותלתין אולאד לאה י"ו ולדא לנאריהא
 וי"א ולדא לאכתהא סוי יוסף וולדיה ו' לבלהה נאריה
 רחל צאר אלומיע סתה וסתין ויוסף וולדיה ג' תציר אלגמלה
 20 תסעה וסתין ויכמל סבעין ביעקב ועלי דלך יחאול
 קולה בשבעים נפש ידרו אבותיך מצרימה וקיל
 24a אן יעקב לים דאכלא פי הדא אלעדד אד' לם נינ' עליה פיה
 ואנמא יכמל סבעין ביוכבד לאנה חבל בהא פי אלשאם וולדת
 במצר ומע כון דלך כרוגא ען אלטאהר יקתצ' [אן] יוכבד

1.10 View followed by Midrash ha-Gadol, Ibn Ezra, and *Keter Torah*. For the Midrashic interpretation see Bereshit Rabbah 94, 8, followed by Rashi.

1.11 Ex. 21.4 and 6. The author seems to maintain the view that בנוח and בניו are meant here as singulars, and not as plurals, just as אחות and אדניו are singulars. See *Kitāb al-Uṣūl*, p. 22, ll.7 ff. (v. ארן), Ibn Ezra on Ex., *ibid.*, Solomon Parḥon, *Maḥberet he-'Aruk*, part 2, v. ארן, and Kimḥi, *Sefer ha-Shorashim*, s. v. (See also p. 192, below).

1.14 [הבאים] Gen. 46.8.

1.15 Beginning with this word up to the end of the line is written on the margin by same hand.

1.16 Interpretation of Leḳaḥ Tob (Gen. 46.15), viz.: כל נפש ונו' [שלוש ושלוש]. דע כי הם שלשים וששים נפשות, כי ער ואונן מתו, נשאר ל"ב ללאה, שלשים ושלוש. Followed by Ibn Ezra and *Keter Torah*.

1.17 MS. ו' יי.

1.19 [וולדיה] For וולדא.

1.20 [סבעין] For سبعون. Also on l.2 of fol. 24a. Bereshit Rabbah, l. c.: וי"א יעקב השלים עמהם אח המנין.

1.21 [בשבעים] Deut. 10.22.

24 a

1.3 במצר Explanation found in Baba Batra 123a–b, viz.: בעא מניה אבא חליפא קרויא מר' חייא בר אבא בכללן אתה מוצא שבעים חסר אחד. . הכי אמר רב חמא בר חנינא ו' יוכבד שהורחה בדרך ולידתה שבעים חסר אחד, etc. Cf. Bereshit Rabbah, l. c., and Pesikṭa, ed. by Buber, 86b–87a, for different versions. See Ibn Ezra's criticism of this view

ולדת משה והי בנת מאיה ותלחין סנה ודלך בעיד פי אלעאדה ה

ויהי יעקב בארץ מצרים

5

ימכן אן יסתדל בברכה יעקב לאולאדה עלי כונה נביא מן חית

אנה קאל להם למא נאדאדם [ה]אספו ואגידה לכם את אשר

יקרא אתכם באחרית הימים וטאהר הדא אדעי

עלם גיב פלא יכלוא מן אן יכון קאל דלך לאולאדה כמא יקול

אלמנגם לגירה תעאל חתי אכברך מא יכון מן אמרך ומא יקתציה 10

מולדך או מבחא מנזפא פי גמיע מא אכברהם בה ולא

יגוז כון דלך גאריא מגרי מא יתעאטונה אלמנגמין [ל]עלמנא בשדוד

מא יצח מן אקואלהם וצחה אלכתיר ממא אכבר בה יעקב [ל]אולאדה

מן נחו תפרק שבט לוי פימא בין יסראיל וחצול אלמלך] פי

שבט יהודה וגיר דלך ממא יעלם באצטראר ולאן אלמנגם 15

אנמא יכבר ללאנסאן במא יכון מנה ומן ולדה עלי מא יזעם מן אקתצא

מולדה לה פאמא אן יכברה מא יכון מן ולד ולדה נאולא אלי מן

יחואלד

מנה בעד אלוף סנין כמא פעל יעקב פלא ולאן [י]עקוב

לם ידכר ענה אלכתאב תעאטיה שיא מן צנאעה אלגנון] כמא דכר

עמן כאן

(Gen. 46.23) and the reply of Nahmanides (*ibid.* 15). For other explanations see Pirke de-R. Eliezer, *l. c.*, Bereshit Rabbah, *l. c.*, Yalkuṭ Shim'oni 152, and Midrash ha-Gadol on Gen., *ibid.* 26.

1.4 Cf. Soṭah 12a (Baba Batra 120a) and commentaries of Rashi and Samuel ben Meir on respective passages; also Shemot Rabbah 1, 23. See Rashi on Ex. 2.1, and Ibn Ezra on *ibid.* 2.2.

1.7 Gen. 49.1. Cf. Pesahim 56a, Bereshit Rabbah 98, 3, Tanḥuma, Wayyehi 8, Agadat Bereshit 81, Lekah Tob, *ad l.*, and Yalkuṭ Shim'oni 157, for prophetic tendencies of Jacob's blessing. Ibn Ezra and *Keter Torah* take the whole chapter as a prophecy, and not as a blessing. See, however, Bereshit Rabbah 99, 4, Tanḥuma, *loc. cit.* 16, and Rashi on Gen. 49.28, who consider it as a blessing.

1.8 אדעא For [אדעי].

1.9 יכלוא For יגלו.

1.12 المنجمون For [אלמנגמין] Plural for the usual singular. in the nominative.

1.14 [יסראיל] See note on 1.18 of P fol. 20a, above (p. 176).

- 24b יעאני דלך מן נחו לבן ובלעם ולאן מן הדה צורחה
 מסתחק דמא ענד אללה ואוליאה וקד ראינאה תעאלי ורסולה
 ידכראן יעקב באלתעטים כק' וארא אל אברהם אל
 יצחק ואל יעקב באל שדי והוא אללפט מסתעמל
 5 פימן יכון נביא מכאטבא כק' פי אברהם אלדי נטק אלנן בכונה
 נביא וירא אליי באלוני ממרא וכדלך יקול פי יעקב
 וירא אלהים אל יעקב עוד וג' וכקול אלרסול עליה אלסלם
 מתשפעא בצלאחה וצלאח אבאה זכור לאברהם ליצחק
 ולישראל עבדיך וג' וכקולה תעאלי מראעיא להם פי אולאדהם
 10 חכרתי את בריתי יעקב וג' והוא אלתעטים
 מנה עז וגל ומן רסולה עליה אלסלם לא ירד פימן כאן מנגמא בל עכסה
 ולא יגנון כונה מזופא מבחחא פי גמיע מא אכבר אולאדה בה פי
 אלברכה
 לאן אלמבחח אוןן כאן ען אמאור[ה] יטן בהא פקד לא יצח קולה לא
 סימא פי
 אלאמור אול[כתירה] כמא צח פי אכבאר יעקב ולאן אלמבחח ואלחזאר
 15 לא יחור שיא יחדת בעד אלוף סנין פאדא פסד גמיע דלך
 פסד כונה מבטלא פי גמיע מא אכבר בה ווגב כונה מחקא פיה
 ואדא כאן מחקא פלא יכלוא מן אן יכון הו אסתמד
 בעלם דלך מנה תעאלי עלי טריק אלנבוה או אכדה מן נבי גירה
 ולא יגח כונה אכדא לה מן נבי גירה לאנה כאן לא יכפי ען אולאדה
 25a חאל אלנבי אלוארד אליה במא הוא סבילה אן כאן הוא אלנבי ורד
 אליה
 במצר לכונהם חואליה ומראעיין לאחואלה ושדידי אלאכתלאט
 בה ולאן הדה אלברכה לס תצף אלי גירה בל אליה וטאהר

24 b

1.2 For [אוליא] ٤.

1.3 Ex. 6.3. [וארא]

1.6 Gen. 18.1. [וירא]

1.7 Ibid. 35.9. Cf. Onkelos translation of וירא in these cases followed by Sa'adia who renders it תגלי, He revealed Himself.

1.8 For [אבאה] ٤. [זכור] Ex. 32.13.

1.10 [חכרתי] Lev. 26.42.

1.17 For [יכלוא] يخلو.

אלחאל יקחצי אכתצאצה בהא כקולה ושמעו אל ישראל אביכם
 5 חזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם וג'
 ואן כאן ורד אליה נבי בהדה אלברכה קבל מניה אלי מצר אמא בחראן
 ענד כון אולאדה אצאגר לא יעקלון אחואלה או קבל דלך
 פיבעד איצא לגוזה אחרהא מא תקדם דכרה מן עלמנא
 באכתצאצה בהדה אלברכה ונסבתהא אליה דון גירה כנסבה אלברכה
 10 אלתי ברכהא משה עליה אלסלם לישראל ענד אנצראפה אליה לא סימא
 וקד חסאויא פי אללפט אלמנבי ען אצאפה אלפעל אלי פאעלה
 פי[ה]מא כקולה פי ברכת יעקב ברך אותם ופי ברכת
 משה אשר ברך משה ומנחם[ל] הדא אנללפט לא
 ירד פימא יאכדה אלאכד ויתלקנה מן נבי גירה בל יקרון בזה מן אללפט
 15 מא יעלם בה כונה מאכודא מן סואה אלא תרי אלי איראדה פי
 ברכת יהושע מן אלקרינה מא ערף בה אכדה איאהא מן
 משה עליה אלסלם כקולה כאשר צוה משה עבד יי
 לברך את העם ישראל * ותאניהא אנה לו נכאן
 אכד הדה אלברכה פימא סלף מן אלזמאן מן נבי לכאן קד ערף מנהא
 25b כבר יוסף ומא תצמנה פצלה מן אלמואעיד אלחסני לה ולאולאדה ולכאן
 קאטעא עלי כונה היא סאלמא מן אלאפאת למא אנפדוא אליה אולאדה
 אלכתנת מגמוסה פי אלדס פכאן לא יסבק אלי והמה חדות חאדת
 עליה ולם תכן אלחאל פיה כדלך בל כאן פי חכס אלקאטע עלי
 5 אפתראס אלוחש לה כק' טרוף טורף יוסף ולם יקבל עליה עזא
 כק' וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני
 אבל שאולה * ותאלחאה אנה איצא כאן מן חקה למערפתה

25 a

1.4 Gen. 49.2. [ושמעו]

1.5 *Ibid.* 49.28. [חזאת]

1.10 [לישראל] See note on fol. 20a, line 18, above (p. 176).

1.12 Gen., *ibid.* [ברך]

1.13 Deut. 33.1. Cf. Tanḥuma, Wayyehi 16, and Debarim Rabbah 11, 1, for comparison between the blessings of Jacob and Moses.

1.17 Josh. 8.33. [כאשר]

25 b

1.5 Gen. 37.33. [טרוף]

1.6 *Ibid.* 37.35. The question why Jacob, the prophet he was, did not know of the true condition of Joseph is discussed in various early sources. Cf. Pirke de-R. Eliezer, chap. 38, Tanḥuma, Wayyeshab 2, Bereshit Rabbah 84, 19, Lekah Tob (Gen. *ibid.* 33), and Ibn Ezra.

אנה סיורי הדה אלברכה אלי אולאדה פי אכר [ע]מרה עלי מא תצמנתה
אן יתחקק

סל'אמתה וסל'אמתה מן כל עארץ יערץ יכאף מעה תלף נפסה

10 ותלפהם אלי חין תבליגהא אליהם וקד כאף אלכוף אלשדיד

עלי נפסה] ועליהם מן עשו כק' פן יבוא והכני אם על בנים

ומן אלכנעני ואלפרזי בעד קצה שכם כק' ונאספו עלי

והכנוני ונשמדתי אני וביתי פהדה אלונה

ומא יגרי מנ]וראהא ימכן בצרה כון יעקב נביא מבעותא אלי אולאדה

[ב]הדה

15 אלברכה ותכויפהם מן אמהאל אלנטר פימא ילקיה כקולה האספו

ואנידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים

ממא טאהר דלך יקתצי כופהם מן תרך אלנטר פי עלמה למא להם מן

אלצלחא

פי תצדיקה פי אלאכבאר אלתי לא סביל להם אלי מערפתהא אל

סמעא

ואיצא פאן אלאצל פימא ירד מן קולה ויאמר יי אל

20 פלוני כון אלמכאטב נביא ואנמא יכרג ען דלך פי אלבעץ לדלאלה

מן כארג

26a מן כארג וקד ורד כתירא מחל דלך פי יעקב מן גיר אן

ידל עלי כון אלכטאב אליה וארדא עלי יד נבי ה

וישבע יוסף את בני יש'

קולה פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם] את עצ'

5 מענאה אדא אפתקרכם אללה אפתקאדא תצעדוא עטאמי מן הדא

אלמוצע מעכם פאלשבועה תעלקת באצעאד עטאמה

בשרט אלפקודה מע עלמה אנה לא בד מנהא ללועד אלסאלף

בדלך ולם יקל וישבע יוסף את אחיו כק' קבלה

ויאמר יוסף אל אחיו לעלמה אן אכותה לא תגי אלפקודה פי

1.11 Gen. 32.12. Cf. Rashi on *ibid.* 11, and Naḥmanides.

1.12 *Ibid.* 34.30. [ונאספו]

1.15 *Ibid.* 49.1. [האספו]

1.21 Catch-words with which the following fascicle begins.
To be deleted.

1.4 *Ibid.* 50.25. [פקוד]

1.5 For *تصدقون*. See Wright, II, p. 10, B-C.

1.9 *Ibid.* 50.24. [ויאמר]

10 מן אלצעוד ואנה לא יבקא מנה חין דלך אלא עטאמה וקד
 כאן מטמאנא אן דלך יתם להם לתקדם קול אביה לה ואני נתתי לך שכם
 אחד על אחיך עלי מא פסר פיה וקד קיל
 אן אלתואם בני ישראל מא אסתחלפהם עליה יוסף מן חמל עטאמה
 יו[ג]ב

עלי אלולוד אלתואם מא יסתחלפה עליה אבוה ותחבית במא ירסמה
 15 ויסנה עליה מן סנה וסירה בחית לא יכון פיה תרך פרץ פיני
 מן דלך וגוב תחבית אלארבע צומות אלתי אלתומהא
 וא[ל]אבא עליהם ועלי דראריהם מן גהה כראב אלקדם וגלות
 ישראל אלי אן יזול סבב אלתואמהם דלך עלי אנפסהם פינעכס
 אלי ששון ושמחה ומועדים טובים חסב קולה כה
 20 אמר יי [צ]באות צום הרביעי וצום החמישי וג'

27 a וילום מנה איצא תחבית אלסנה פי ימי הפורים חסב מא
 אסתנהא אלצול עליהם ועלי נסלהם כק' קימו וקבלו היהודים
 עליהם ועל זרעם . ואעלם אן אלואגב וב[ד]לך הו
 מא חלף אלולד לואלדה עלי אן יפעלה לשאהר או השבע שבועה
 5 ותמאמה ואמא מא וצאה בה ותאכר עליה פי תחביתה ממא לים פיה
 כסר פרץ פאלופא בה חסן לא מחאלה יסתחק עליה אלמרח
 ואלחואב אלא תרי אלי מדה אולאר יונרב בן רכב עלי
 תחביתהם וציח אביהם פי אלאמור אלתי וצאהם בהא וועדהם עלי
 דלך באסתמראר נסלהם ואן לא ינקטע כקולה לא יכרת איש
 10 ליונרב בן רכב עומד לפני כל הימים ה

1.10 . يبقى For [יבקא 1.10]

1.11 . مُطْمَئِنَّا For [ומטמאנא 1.11]

1.18 . فينعكسون For [פינעכס 1.18]

1.19 . Zech. 8.19. [כה 1.19]

27 a

1.2 . Es. 9.27. Cf. Megillah 7a and Shabbat 88a for the Talmudic interpretation of this verse.

1.4 . Num. 30.3. [או 1.4]

1.9 . Jer. 35.19. [לא 1.9]

ADDITIONAL NOTES AND CORRECTIONS

P. 8, n. 37. Al-Ḥiti's Chronicle was used by Poznański in his study of the beginning of the settlement of the Karaites in Jerusalem (Luncz, Jerusalem, X, ראשית החישובות הקראים בירושלים). For Joseph ben Nuh see pp. 101 f.

P. 9, n. 43. See also Frankl's article אחריו רש"ף לבקר בספרות הקראים in *ha-Shahar*, VIII, pp. 29 ff., for a discussion about Nissi ben Noah, where it is asserted that he lived between 1149 and 1294. Cf., however, Hirschfeld's view in his recently published work *Literary History of Hebrew Grammarians and Lexicographers*, Oxford University Press, 1926, p. 8, and n. 1, that this Karaite authority flourished in the first half of the ninth century.

P. 19, n. 103. See Poznański's important article Nouveaux renseignements sur Abou-l-Faradj Haroun ben al-Faradj et ses ouvrages in *REJ.*, LVI, pp. 42 ff., where the information contained in Al-Ḥiti's Chronicle is fully utilized. However, his view that Joseph al-Baṣīr died about 1040 and 'Abu'l-Faraj Harūn shortly after him, based on the fact that their disciple 'Abu'l-Faraj Furkān Ibn 'Asad wrote already in 1050, is disproved in note on line 8, pp. 92 f., above.

P. 26, n. 144. Poznański (*REJ.*, loc. cit., p. 46) is inclined to believe that *Kitāb al-Kāfi* represents the eighth part of *Kitāb al-Mushtamil*, but this is disproved by the information given in note 151, pp. 27 f., above. Cf. also Hirschfeld, *ibid.*, p. 52.

P. 64, n. 273. See also Israelsohn, *Samuelis ben Chofni trium sectionum posteriorum libri Genesis versio arabica cum Commentario*, Petropoli, 1886, pp. VIII-X, for interesting notes on Judeo-Arabic style.

P. 71, l. 1. In writing "the *Ḳāmūs al-Muḥīṭ* explains this form ('Af-mām) almost in identical terms, as the *Muḥīṭ al-Muḥīṭ*," I overlooked the fact that the former was written by Al-Firūzābādī, who died in 1414 C. E., whereas the *Muḥīṭ al-Muḥīṭ* is a recent work, whose author Butrus al-Bustāni died in 1883.

P. 81. To the characteristic expressions employed by 'Ali ben Suleimān that reveal some Mohammedan influence should be also added the following passages: לא ידפן מומן מע כאפר (P fol. 10b, l. 15-6, p. 155), and אכתב בסם אללה אלרחמן אלרחים... (P fol. 22b, l. 14, p. 181).

P. 158, fol. 12a, l. 15. Cf. with this the opinion traced to R. Akiba (Yebamot 93a and elsewhere) that אדם מקנה דבר שלא בא לעולם and the opposite view of the Rabbanan (Baba Batra 79b and elsewhere), viz.: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. See also Maimonides, *Mishneh Torah*, Mekirah, 22, 1.

P. 180, n. on fol. 22b, l. 5. Samuel ben Ḥofni (Israelsohn, *Samuelis ben Chofni . . . libri Genesis versio arabica cum Commentario*, p. 6) gives both the literal and the Midrashic interpretations.

P. 183, n. on fol. 23b, l. 11. See Samuel ben Ḥofni (*ibid.*, pp. 96 and 180), who similarly maintains that בנים and בנות are to be taken here as singulars. He also enumerates (p. 180) eleven instances in the Bible where בנים is used with reference to a singular.

Ibid., n. on fol. 24a, l. 3. Both interpretations of the author that either Jacob or Jokebed is included among the seventy who went to Egypt are also cited by Samuel ben Ḥofni (*loc. cit.*, p. 100). but he criticises the view that the former completed this number.

INDEX

INDEX

(Numbers refer to pages, for the text as well as for the notes)

- Aaron, 48, 59, 164.
 Aaron ben Elijah (see also *Keter Torah* and *Gan Eden*), 2, 46, 81, 93, 101, 115, 119, 141, 148, 169, 177.
 Aaron ben Joseph, 46.
 Abba Ḥalifa (Amora), 183.
 'Abbāsīd period, 70.
 Abimelech, 149, 150, 151.
 Abrabanel, Isaac, 173.
 Abraham, the Patriarch, 139, 140, 141, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 159, 168, 169, 185.
 Abraham bar Ḥiyya, 44.
 Abraham ben Ḥisdai, 80.
 Abraham Ibn Ezra, see Ibn Ezra, Abraham.
 Abraham, the son of 'Abū Ya'qūb Joseph al-Baṣīr, 7.
 'Abū 'Alī, 71.
 'Abū Joseph Ya'qūb al-Ḳirḳisānī, 2, 7, 10, 38.
 'Abu'l-Faraj Furḳān Ibn 'Asad, 165, 191.
 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11–27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 38, 53, 91, 92, 93, 191.
 'Abu'l-Ḥasan of Jerusalem (surname of 'Alī ben Suleimān), 31, 33, 34, 91.
 'Abū Nissi, 5, 6, 7, 8.
 'Abū Sa'īd al-Mu'allim, see Abū Sa'īd (Levi) ben Yefet ha-Levi.
 'Abū Sa'īd, al-Ra'īs, see David ben Boaz, the Prince.
 'Abū Sa'īd (Levi) ben Yefet ha-Levi, 1, 29, 31, 32, 38.
 'Abū Ya'qūb al-Baṣīr, see 'Abu Ya'qūb Joseph al-Baṣīr.
 'Abū Ya'qūb ben Nūḥ, see 'Abū Ya'qūb Joseph ben Nūḥ.
 'Abū Ya'qūb Joseph al-Baṣīr, 7, 9, 19, 36, 92, 93, 191.
 'Abū Ya'qūb Joseph ben Nūḥ, 2, 4–11, 18, 19, 27, 31, 33, 34, 36, 91, 191.
 'Abū Ya'qūb Joseph Ibn Bakhtawī, see Ibn Bakhtawī, 'Abu Ya'qūb Joseph.
 Adler, Elkan N., 142.
 'Af'āl al-Ḳulūb, see "Verbs of the heart."
 'Afmām, pl. of "fam," 70, 107, 191.
Agadat Bereshit (ed. Buber), 152, 153, 154, 159, 184.
Agron (of 'Alī ben Suleimān), 29, 30, 31–2, 51, 60, 76.
 Ahaz, the King of Judah, 179, 180.
 Akiba (Tanna), 39, 125, 191.
 Al-, see the word following it.
 'Alī ben Shelomoh (the same as 'Alī ben Suleimān), 30, 31, 34, 35.
 Alī ben Suleimān, 1, 2, 11, 28–35, 36, 37, 38, 39, 50, 58, 63, 64, 77, 81, 87, 91, 191.
 Allegorical interpretations of the Bible, used by the Karaites, 37.
'Amānāl, al-'Amānāt wa'l-'I'tikādāt, see *Kitāb al-'Amānāt wa'l-'I'tikādāt*.
 'Amyā, pl. of "mā," 72, 106, 108.
 'Amyāh, pl. of "mā," 72, 107.
 Anan (see also *Sefer ha-Miṣwot le-Anan ha-Nasi*), 5, 7, 9, 177.
 Angels, time of their creation, 39, 40, 97.
 Arabicized forms of Hebrew words, 77.
 Arabic, spoken, vulgar, 65, 66, 68, 69, 79, 178.
 Aramaism, 125.
 Arpachshad, 48, 49, 137, 138.

- '*Asās al-Balāḡa* (by Zamakhshari), 73.
- '*Awrā* (vulgar form of "arā"), 73, 74, 98.
- Bā, see Particles.
- Bacher, W., 1, 2, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 44, 52, 53, 129.
- Bahya Ibn Paḡūda, 80, 123.
- Balaam, 185.
- Bamidbar Rabbah, see Midrash Rabbah, Numbers.
- Bar 'Ali, Jesus, 73.
- Bargès, J. J. L., 52, 61, 64, 70, 72, 73, 76, 77, 79, 117, 125, 127, 129, 130.
- Baron, S., 77.
- Barth, J., 55, 57.
- Başīr, see Abū Ya'ḡūb Joseph al-Başīr.
- Bathna, 59.
- Bauer, H., 55, 58.
- Benjamin Nahāwendī, 40.
- Bereshit Rabbah, see Midrash Rabbah, Genesis.
- Bible, Biblical, 2, 4, 24, 27, 33, 34, 38, 49, 75, 81, 87, 103, 138, 143, 192.
- Bilateral theory of Hebrew roots, 50, 51, 144.
- Birthright, reasons for Jacob's desire to buy it, 157-9.
- Bloch, M., 77.
- Book of Jubilees*, 39, 107.
- Broch, J. P., 63, 69, 71, 78.
- Brockelmann, C., 55, 57.
- Buber, S., 37, 109, 152, 183, 188.
- Buhl, F., 55, 57.
- Bustāni, Butrus al-, 191.
- Chaldean language, 24.
- Charles, R. H., 39.
- Circumcision, 142-146, 154; of girls (Arab custom), 145.
- Colloquial Arabic, influence of, 65, 66; case endings dropped, 65, used in a few instances, 66; nunation dropped, 66.
- Construct state, denoting the substance of a thing, 111, 143.
- Crescas, Ḥisdai, 94.
- Dalālat al-Hā'irīn* (see also Maimonides, Moses), 94, 173.
- Daniel, the Prophet, 118, 119.
- Darkness, nature of, 45 f., 99, 101.
- David, the King, 49, 138, 166.
- David ben Abraham al-Fasī, 1, 2, 11, 15, 18, 29, 31, 32, 38, 41, 44, 47, 51, 52, 53, 60, 73, 81, 99, 125, 128, 144.
- David ben Boaz, the Prince, 34-5.
- Day, part of considered as whole, 103.
- Debarim Rabbah, see Midrash Rabbah, Deuteronomy.
- Definite article (Hā al-Ta'rīf), 97, 123.
- De Goeje, M. J., 71, 73, 78.
- Deinard, E., 88.
- Delitzsch, Franz, 81, 148.
- Derenbourg, H., 24, 57, 62, 69, 78, 168.
- Derenbourg, J., 28, 41, 44, 80, 130, 141, 148, 155.
- Derenbourg, J. and H., 18, 52, 76.
- Dinah (Jacob's daughter), 182.
- Divination, discussion of, 156-7.
- Dod Mordecai*, see Mordecai ben Nissan.
- Dozy, R., 72, 76, 77.
- Dreams, nature of, 161; their interpretation, 162-3; Jacob's dream, 164-5; Pharaoh's dream, 180-182.
- Driver, G. R., 79, 80.
- Elative, 150, 160.
- Eleazar (Tanna), 131.
- Eli, 31.
- Eliezer, Abraham's servant, 157.
- 'Elif al-Fāšila, see 'Elif al-Wiḡāya.
- 'Elif al-Wiḡāya (elif otiosum), irregular addition of, 67, 184, 185; omission of, 67, 100, 107, 157.

- 'Elif Maḳṣūra, use of "elif" for, 67, 95, 98, 105, 107, 110, 130, 132, 136, 137, 142, 149, 157, 171, 172, 173, 188, 189.
- 'Elif Mamdūda, use of "yā" for, 68, 98, 106, 112, 119, 120, 121, 133, 140, 172, 184.
- Eppenstein, S., 61.
- Er, Judah's son, 179.
- Esau, 157, 158, 159, 160, 178, 187.
- 'Esh (אֵשׁ), 69, 136.
- Eshkol ha-Kofer* (see also Hadassi, Judah), 166.
- Fasts, four, 189.
- Feminine for masculine, used in numbers, 112, 115.
- Filipowski, H., 51.
- Firkowitch, A., 7, 8, 10, 88.
- Firkowitch Collections of MSS., I and II, 11, 12, 34, 36, 82, 128, 135.
- Firūzābādi, 191.
- Fleischer, H. O., 67, 68, 69, 70, 71, 73, 78, 80, 85.
- Flood, 48, 49, 137, 138.
- Flügel, G., 77.
- Frankel, Z., 12.
- Frankl, P. F., 191.
- Free interpretation of the Scriptures, used by Karaites, 38.
- Freytag, G. W., 128, 162, 171, 188.
- Friedländer, G., 40, 99, 154.
- Friedländer, I., 64, 69, 70, 71, 77.
- Friedmann, M., 152.
- Fuchs, S., 2, 14.
- Fürst, J., 1, 2, 6, 18, 29, 32.
- Gairdner, W. H. T., 74.
- Gan Eden* (see also Aaron ben Elijah), 146, 166, 177.
- Gazāli, 80, 81.
- Geiger, A., 28, 31.
- Genetive-accusative, used for nominative in masc. plural, 64, 66, 96, 97, 112, 166, 178, 184; in numbers, 65, 123, 128, 142, 178, 183, 188.
- Genizah, 3, 88.
- Gesenius, W., 55, 57.
- Gid ha-Nasheh, see Sinew of the thigh-vein.
- Goldenthal, J., 81.
- Goldziher, I., 46, 67, 70, 72, 74, 75, 79, 80, 81, 142.
- Gottlober, A. B., 7, 10, 29.
- "Grammarian from Jerusalem," 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 27.
- Grätz, H., 3, 9, 29.
- Gross, S., 12.
- Günzig, I., 12.
- Hā al-Ta'rīf, see Definite article.
- Hadassi, Judah, 1, 10, 17, 39, 40, 112, 146, 177.
- Hā, interrogative, see Particles.
- Halper, B., 4, 13, 14, 68, 69, 76, 80, 84, 87.
- Ḥama bar Ḥanina (Amora), 183.
- Ḥamāsa*, 67.
- Hamul, Judah's grandson, 179.
- Hamza, omission of, in middle of word, 77, 185; in end of word, 68, 77; changed into "yā," 78; loss of consonantal power of, 78; among the people of Ḥijāz, 78; in Modern Arabic, 79; in Aramaic and Mishnic Hebrew, 79.
- Ḥanina (Amora), 40, 117.
- Ha-Nišanim*, 7, 10.
- Ḥarf, see Particles.
- Ḥariri, 71.
- Harkavy, A., 6, 8, 9, 11, 13, 18, 20, 26, 29, 30, 46, 61, 86, 92, 103, 145, 177.
- Ha-Shaḥar*, 191.
- Ḥayyūj, Judah, 1, 18, 29, 31, 32, 51, 60, 67, 129, 144.
- Hebraisms, 75, 76.
- Hebrew, alphabet, 21; language, knowledge of considered indispensable by Karaites, 3; compared with Arabic, 20, 61, 62, 63.
- Ḥefes b. Yaṣṣiaḥ, 68, 69, 76.
- He-Ḥaluṣ*, 6.

- Hezekiah, King of Judah, 140, 179, 180.
 Hezron, Judah's grandson, 179.
 Hif'il, 50, 129, 134.
 Hillel, School of, 39.
Hilluk ha-Ḳarayim weha-Rabbanim, 5, 7, 9, 10.
 Hirschfeld, H., 2, 3, 9, 11, 18, 24, 26, 27, 37, 38, 67, 69, 70, 72, 73, 77, 81, 91, 93, 130, 190.
 Hiti, see Ibn al-Hiti.
 Hiyya bar Abba (Amora), 183.
 Hoffmann, D., 39.
 Horovitz, S., 166.

 Ibn al-Hiti, 5, 7, 8, 9, 10, 19, 30, 31, 91, 92, 191.
 Ibn Bakhtawi, Abū Ya'qūb Joseph, 6, 125.
 Ibn Bal'am, Judah, 14, 16, 25, 53, 93, 107, 149.
 Ibn Barūn, 'Abū 'Ibrāhīm (Isaac), 28, 44, 52, 60, 63, 143.
 Ibn Danan, Sa'adia, 53.
 Ibn Ezra, Abraham, 12, 16-17, 20, 27, 41, 42, 43, 48, 51-52, 56, 59, 60, 93, 99, 100, 101, 102, 104, 109, 110, 113, 114, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 137, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 153, 155, 157, 158, 165, 170, 173, 177, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 188.
 Ibn Ezra, Moses, 13, 14, 16.
 Ibn Gikīṭilla, Moses, 41.
 Ibn Janāḥ, 'Abu'l-Walid Merwān (Jonah), 1, 11, 15, 16, 19, 28, 29, 31, 41, 43, 44, 52, 53, 55, 56, 67, 72, 75, 93, 95, 97, 99, 101, 103, 108, 111, 113, 121, 126, 128, 134, 143, 144, 149.
 Ibn Jinni, 71.
 Ibn Ḳoreish, see Judah ben Ḳoreish.
 Ibn Tibbon, Judah, 16.
 Imperative, see Verbs.
 Indicative used for the Jussive, 68, 69, 146.
 Infinitive (Maṣdar), 21, 109, 145.
 Intransitive verbs, see Verbs.
 Isaac, the Patriarch, 50, 142, 152, 154, 156, 159, 160, 168, 169, 178; his blessing to Jacob, 159-60.
 'Ishbā', see Vowel, unnecessary lengthening of.
 Israel, 79, 122, 133, 141, 148, 165, 184, 186, 188.
 Israel, children of, 117, 176, 177, 183, 189; dispersion of, 189; duration of their stay in Egypt, 50, 142; calculation of the seventy who went into Egypt, 183.
 Israelsohn, I., 191, 192.
 Isrā'il, promiscuous spelling of, 79, 176, 184, 186, 188.

 Jacob, the Patriarch, 50, 142, 148, 155, 157, 158, 159, 160, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 183, 184, 185, 186, 187; agreement with Laban, 169-171; ethical aspects and justification, 171-5; duration of his stay in Kanaan, 178; his fear after God's promise to guard him, 175; included among the seventy who went to Egypt, 183, 192; his blessing is prophetic, 184-7.
 Jacob bar Idi (Amora), 175.
 Jacob of Leon, 16, 19.
 Jahn, G., 57, 62, 63.
 Jamīl (Arabian poet), 59.
 Jastrow, M., Jr., 60, 67, 129.
 Jauhari, 71.
 Jehoshaphat, King of Judah, 158.
 Jephthah, 165.
 Jews, Jewish, 4, 5.
 Johanan (Amora), 40, 172.
 Jokebed, mother of Moses, included among the seventy who went to Egypt, 183, 192.
 Jonadab, son of Rechab, 189.
 Jonathan, son of Saul, 156, 157.
 Jorjāni, 77.
 Jose, the Galilean (Tanna), 39.

- Joseph, the Patriarch, 63, 155, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 188, 189.
- Joseph al-Bašīr, see Abū Ya'qūb Joseph al-Bašīr.
- Joseph ben Nūh, see Abū Ya'qūb Joseph ben Nūh.
- Joshua (Amora), 117.
- Joshua (Karaite), 165.
- Joshua, blessing of, 186.
- Judah ben 'Alan, see Judah ben 'Ali of Tiberias.
- Judah ben 'Ali of Tiberias, 12.
- Judah ben Qoreish, 7, 32, 51, 52, 125, 127, 130.
- Judah Hadassi, see Hadassi, Judah.
- Judah ha-Levi, 37, 130.
- Judah Ḥayyuj, see Ḥayyuj, Judah.
- Judah Ibn Bal'am, see Ibn Bal'am, Judah.
- Judah, Kingdom of, 49.
- Judah (Tanna), 137, 176.
- Judah, the Patriarch, 178, 179, 180.
- Judah, tribe of, 184.
- Jussive, after ج in meaning of present, 69; used for Indicative, 187.
- Kahle, P., 44, 72, 74.
- Qal, 129, 144, 168.
- Qamūs al-Muḥīt, 43, 71, 74, 150, 156, 162, 171, 176, 181, 188, 191.
- Karaite, Karaitic, 1, 2, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 28, 29, 30, 36, 38, 40, 77, 81, 88, 91, 92, 94, 97, 120, 129, 166, 177.
- Kaufmann, D., 37, 41.
- Keter Torah (see also Aaron ben Elijah), 45, 48, 53, 55, 94, 104, 119, 123, 140, 142, 143, 146, 147, 150, 153, 155, 157, 158, 159, 165, 166, 171, 172, 174, 180, 182, 183, 184.
- Qibla, 81, 82, 155, 164, 168, 169.
- Qimḥi, D., 15, 16, 52, 53, 93, 99, 101, 103, 104, 126, 128, 129, 134, 141, 144, 183.
- Qimḥi, J., 51, 55, 128.
- Qırkısāni, see 'Abū Joseph Ya'qūb al-Qırkısāni.
- Kitāb al-'Aḡāni, 59, 70.
- Kitāb al-'Amānāt wa'l-'Iṭikādāt (see also Sa'adia Gaon), 46, 70, 91, 92, 119.
- Kitāb al-'Anwār (of Qırkısāni), 7.
- Kitāb al-Diḡḡuḡ, 2, 10.
- Kitāb al-Ḥadāḡa (of Moses Ibn Ezra), 13.
- Kitāb al-Kāfi (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 13, 26, 28, 191.
- Kitāb al-Luma' (see also Ibn Janāh, 'Abu'l-Walīd Merwān), 15, 19, 55, 80, 113, 141, 147, 158.
- Kitāb al-Muḡḡāḡara wa'l-Muḡḡakara (of Moses Ibn Ezra), 13, 14.
- Kitāb al-Mushtamil (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 10, 11, 13, 14, 15, 18, 20-4, 25, 26, 27, 28, 191.
- Kitāb al-Tanḡiḡ (of Ibn Janāh), 19.
- Kitāb al-Ta'rifāt (of al-Jorjāni), 77.
- Kitāb al-'Uḡūd (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 27.
- Kitāb al-'Uṡūl (see also Ibn Janāh), 11, 15, 19, 53, 55, 72, 112, 143, 161, 180, 183.
- Kitāb Ḥurūf al-Ma'āni (of Judah Ibn Bal'am), 14, 25.
- Kitāb Ma'āni al-Nafs (see also Goldziher, I.), 46, 72, 74.
- Kitāb Mizān al-'Amal (of al-Ġazālī), 80, 81.
- Kohut, A., 74.
- Kokowzow, P., 1, 11, 12, 13, 14, 25, 27, 41, 44, 52, 53, 60, 63, 64, 67, 69, 78, 86, 87, 88, 91, 111, 140, 143, 149.
- Qor'an, 78.
- Laban, 170, 171, 172, 174, 185.
- Landauer, S., 45, 66, 67, 68, 70, 73.
- Landberg, Count, 74.
- Lane, E. W., 43, 162, 177.
- Lawgiver (Moses), 3.
- Leah, Jacob's wife, 183.
- Leander, P., 55, 58.

- Lehman, S., 77.
 Leḳaḥ Ṭob, see Midrash Leḳaḥ Ṭob.
 Levi (Amora), 117.
 Levi, tribe of, 184.
 Lexical peculiarities, 69 ff.
 Light, created in the East, 40, 100;
 nature of, 100, 101.
Liḳḳuṣe Qadmoniyot (see also Pin-
 sker, S.), 29, 51.
Lisān al-'Arab, 61, 70, 71.
 Littmann, E., 74.
 Löhr, M., 66, 74, 79, 80.
 Lot, 146.
 Luḡat al-Yahūd, distinguished
 from al-Luḡa al-'Ibrāniyya, 75.
Luma', see *Kitāb al-Luma'*.
 Luncz, A. M., 93, 191.

 Mā, plurals of, 71.
 Magicians, 172; of Egypt, 173, 180,
 181, 182.
 Maimonides, Moses, 41, 46, 64, 68,
 69, 70, 71, 73, 77, 80, 94, 98, 101,
 112, 119, 123, 148, 153, 154, 155,
 164, 165, 176, 191.
 Majnūn (Arabian poet), 70.
 Malter, H., 2, 12.
 Mann, J., 45, 46, 94, 97, 120.
 Marçais, W., 71, 74.
 Margoliouth, D. S., 67, 73, 76, 77,
 79, 80, 89.
 Margoliouth, Rev. G., 5, 8, 26,
 27, 33, 35, 91.
 Marx, A., 88, 92, 93.
 Masculine, used for feminine, 112,
 150; in numbers, 65, 66, 92, 120,
 178, 179, 180; before the subject,
 110.
 Maṣliḥ ha-Kohen, 40.
 Massoretic, 16, 32, 118, 157.
 Mathews, H. J., 128.
 Mebasser, Teshubot of R., 46.
 Mekilta, 160, 188.
 Menahem ben Sarūḳ, 48, 51, 53,
 61, 144.
 Midrash ha-Gadol, 140, 150, 157,
 160, 164, 172, 174, 176, 182, 183,
 184.
 Midrash Leḳaḥ Ṭob, 37, 109, 110,
 112, 117, 121, 122, 123, 124, 130,
 131, 133, 137, 139, 140, 148, 150,
 154, 155, 157, 158, 159, 164, 166,
 167, 170, 172, 174, 176, 178, 179,
 183, 184, 186, 188.
 Midrash Rabbah: Genesis, 39, 40,
 41, 100, 106, 108, 113, 117, 123,
 125, 126, 127, 129, 131, 133, 137,
 139, 140, 142, 143, 146, 148, 149,
 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157,
 159, 160, 161, 164, 165, 167, 175,
 176, 179, 180, 183, 184, 186. Exo-
 dus, 173, 184, 188. Leviticus,
 157. Numbers, 40, 159. Deu-
 teronomy, 186.
 Midrash Sekel Ṭob, 148, 158, 159,
 160, 172.
 Midrash Tanḥuma, 147, 152, 154,
 157, 165, 166, 167, 173, 175, 176,
 184, 186, 188.
Minḥat Shai (by Norzi), 16.
Miṣbāḥ al-Munir, 43, 74, 162, 167.
 Mishnah, 2, 3, 32, 176.
 Mohammed, 75, 78, 80.
 Mohammedan influence, 81, 191.
 Moon, its course during the month,
 111 f.
 Mordecai ben Nissan, 5, 6, 7, 10,
 17.
 Moses (see also Rasūl), 50, 59, 81,
 117, 118, 122, 147, 148, 152, 164,
 172, 186.
 Moses Baschiatschi, 17.
 Moses Ibn Ezra, see Ibn Ezra,
 Moses.
Mozne Šedek, 81.
Mufaṣṣal, 63, 69, 71, 78.
Muḥiṭ al-Muḥiṭ, 70, 71, 74, 191.
 Muḳaddasi, 71, 73.
Muḳaddima (ascribed to Salmon
 ben Yeroḥam), 6, 8, 18.
Muḳhtaṣar (of 'Abu'l-Faraj Harūn
 ben al-Faraj), 25.
 Munk, S., 1, 11, 15, 43, 73, 75, 80,
 125, 129, 145, 165, 168, 169.
Mushtamil, see *Kitāb al-Mushta-*
 mil.

- Nahmanides, 37, 42, 102, 122, 123, 126, 127, 128, 147, 148, 157, 159, 169, 170, 171, 173, 174, 184, 187.
- Nahmon bar Yiṣḥaq (Amora), 121.
- Naṣr al-Hurīni, 71.
- Nathanel ben Yeshaya, 74.
- Nathaniel al-Fayyūmi, 111.
- Neubauer, A., 1, 2, 11, 12, 13, 17, 18, 29, 31, 44, 66, 79, 125.
- Nicholson, R. A., 59.
- Nif'al, 118, 134, 144.
- Nissi ben Noah, 2, 9, 191.
- Noah, 48, 49, 81, 130, 131, 134, 137.
- Nöldeke, Th., 59, 68, 70, 71, 72, 73, 78, 80.
- Nominative, used for genetive, 90; for accusative, 64, 94, 101, 109, 123, 125, 140, 176.
- Obadiah ha-Baṣri (Karaite), 5, 6, 7, 8.
- Onan, Judah's son, 179.
- Onkelos, see Targum Onkelos.
- Oraḥ Ṣadiḳim*, 10.
- Orthographical peculiarities, 77, 79.
- Pa'āl forms, 56, 57, 105.
- Papos (Tanna), 125.
- Participle, 117, 118, 163; active, 21, 46, 56, 57, 66, 105; passive, 56, 57, 105.
- Particles (Ḥarf), 25; נח, 52, 97; "bā," meaning "with," 95; meaning "after," 95; meaning "before," 121; after a transitive verb, 141; "hā", interrogative, 147; "kaf" for "hā" (definite article), 157-8; ֿ loosely used, 69.
- Paulus, H. E. G., 76, 80.
- Payne Smith, R., 73.
- Pentateuch, 26, 30, 33, 34, 75, 82.
- Perez, Judah's son, 179.
- Pesikta (ed. Buber), 183, 188.
- Pesikta Rabbati (ed. Friedmann), 152, 156.
- Pharaoh, 50, 142, 164, 178, 180, 181, 182.
- Pinsker, S., 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 38, 40, 60, 76, 81.
- Pirke de-R. Eliezer, 40, 99, 107, 112, 148, 154, 156, 165, 176, 182, 184, 186.
- Plato, 19.
- Plural, used for dual, 105, 123, 131.
- Pluralis maiestatis, 119.
- Poznański, S., 2, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 35, 41, 53, 70, 93, 107, 191.
- Predicate (Khabār), 61, 62, 100, 109, 123, 140.
- Pronoun, Pronominal suffix (Ḍamīr), 22, 58, 119; syntactical use of, 59, 115-6.
- Purim, holiday of, 189.
- Rabbanan, 167, 191.
- Rabbanites, Rabbinic, 1, 2, 4, 11, 29, 38, 39, 48, 51, 76, 77, 103, 104, 123, 126, 131, 157, 165, 173, 175.
- Rachel, Jacob's wife, 183.
- Rashi, 39, 93, 99, 104, 107, 114, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 131, 133, 137, 139, 140, 142, 144, 146, 148, 149, 150, 151, 154, 155, 157, 159, 167, 169, 170, 176, 178, 179, 183, 184, 187, 188.
- Rasūl (see also Moses), 81, 115, 118, 122, 142, 144, 146, 155, 171, 173, 176, 185, 188.
- Rasūl (prophet), 129.
- Rebekah, Isaac's wife, 160.
- Rödiger, E., 79.
- Sa'adia Gaon, 2, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 17, 27, 28, 30, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 60, 61, 66, 67, 70, 72, 73, 75, 76, 77, 79, 101, 102, 103, 114, 117, 119, 122, 123, 126, 127, 130, 131, 132, 133, 135, 138, 141, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 152, 155,

- 158, 159, 161, 169, 170, 173, 180, 185.
 Sa'adia Ibn Danan, see Ibn Danan, Sa'adia.
 Sages (Ḥakamim), 39, 97.
 Sahl ben Maṣṣiah, 1.
 Salmon ben Yeroḥam, 6, 7, 8, 9, 17-18, 70, 72, 73, 76, 81.
 Samuel, the Prophet, 59.
 Samuel ben Ḥofni, 92, 191, 192.
 Samuel ben Meir (Rashbam), 171, 184.
 Samuel ha-Nagid, 1, 20.
 Sarah, Abraham's wife, 149, 150, 151, 155.
 Schmidt, H., 74.
 Schnurrer, C. F., 75.
 Schorr, J. H., 18, 28, 29, 38.
 Scriptures, 4, 15.
Sefer ha-Ma'or, see *Kitāb al-Anwār*.
Sefer ha-Miṣwot, 6.
Sefer ha-Miṣwot le-Anan ha-Nasi, 103, 145, 146.
Sefer ha-Shorashim (Hebrew edition of *Kitāb al-Uṣūl*), 19, 44.
 Sekel Ṭob, see Midrash Sekel Ṭob.
 Serah, Asher's daughter, 183.
 Sforno, O., 101, 157.
 Shammai, School of, 39.
Sharḥ al-'Alfāz (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 26, 27.
 Shelah, Judah's son, 179.
 Shem, 48, 49, 137, 138, 146.
 Shemot Rabbah, see Midrash Rabbah, Exodus.
 Sibawaihi, 57, 62, 63, 69, 70, 78, 168.
 Sifre, 104, 166.
 Sinew of the thigh-vein, 176, 177.
 Singular for plural before the subject (in Hebrew), 111.
 Slucki, D., 135.
 Solomon, the King, 152, 155; al-Ḥakīm, 112.
 Solomon ben Mubarrak ben Ṣa'ir, 30.
 Solomon Parḥon, 52, 53, 93, 95, 99, 121, 126, 128, 134, 144, 183.
 Spiro, S., 71, 74.
 Spitta, W., 79.
 Stade, B., 6, 11, 18, 20, 26, 28, 29, 86.
 Steinschneider, M., 1, 2, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 17, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 86.
 Stern, S. G., 93.
 Strack, H., 6.
 Subjunctive, used for Indicative, 135, 141, 172.
 Sulzberger MS., Collection of MSS., 33, 34, 82, 83, 84, 86, 87.
 Sulzberger, M., 88.
 Sun, its course during the year, 112 f.
Tafsīr (of 'Ali ben Suleimān), 34, 35.
Tāj al-'Arūs, 61, 71.
 Takhfif al-Hamza by the people of Hijāz, 78.
Talkhīṣ (of 'Abu'l-Faraj Harūn), 27, 33, 34, 91.
 Talmud, Talmudic, 2, 3, 32, 39, 131, 137, 146, 157, 175, 176, 179, 188, 189.
 Talmud, the study of encouraged by the Karaites, 2-3 (note 10).
 Tamar, Judah's daughter-in-law, 179.
 Tanḥuma, see Midrash Tanḥuma.
 Tanḥum Yerushalmi, 91, 140, 142.
 Targum, 32, 125.
 Targum Jonathan, 37, 123.
 Targum Onkelos, 39, 42, 126, 127, 133, 141, 144, 148, 152, 154, 155, 157, 185.
 Tibrizi, 67.
 Tosafot (Ta'anit 4a), 157.
 Transitive verbs, see Verbs.
 Triliteral theory, 51.
 Van Ess, J., 66, 74, 80.
 Verbs, transitive, 50, 56, 57, 63, 101, 105, 129, 141, 145; to two

- objects, 62, 63, 101; intransitive; 50, 56, 57, 105, 129, 142, 144; passive, 119, 145; reflexive, 145; perfect, 117, 118, 147, 167, 180; imperfect, 118, 119, 134, 167, 180; imperative, 16, 117, 118, 142, 144, 145; as fundamental form of the verb, 129.
- "Verbs of the heart" ('Af'āl al-Ḳulūb), 63.
- Vollers, K., 66, 71, 74, 79, 80.
- Vowel, unnecessary lengthening of (al-'Ishbā'), 69.
- Vows, discussion of, 165-7; Jacob's vow, 167-8.
- Vulgar expressions, forms, 69, 70, 71, 73, 89, 98, 136, 178.
- Wallin, G. A., 80.
- Waw al-'Atf, see Waw Conjunctive.
- Waw al-'Ibtidā', 55, 98.
- Waw Conjunctive, 69, 97, 98, 132, 159, 168, 169.
- Waw Consecutive, 167, 168, 169, 180.
- Waw, Hebrew, which corresponds to Arabic و, 56, 169.
- Wayyikra Rabbah, see Midrash Rabbah, Leviticus.
- Wolff, M., 68, 80.
- Wright, W., 56, 57, 63, 69, 78, 168, 187.
- Yā, used for "elif" in end of word, 68, 94, 95, 96; irregularly added in undetermined nouns of tertiae waw or yā, 66-7, 104, 106, 107, 115, 136, 142, 144, 147, 167, 168.
- Yahuda, A. S., 80, 123.
- Yaḥya ben David al-Maḡribi, see Ḥayyūj, Judah.
- Yalkūt Shim'oni, 39, 113, 123, 131, 139, 140, 152, 157, 159, 160, 164, 165, 166, 167, 176, 179, 180, 182, 184, 188.
- Yefet ben 'Ali, 2, 19, 40, 43, 61, 70, 72, 73, 76, 77, 79, 91, 117, 125, 129, 145, 165, 168, 169.
- Yefet ha-Levi 'Abū 'Ali, see Yefet ben 'Ali.
- Yūnus (Arab grammarian), 70.
- Yūsuf ben Noah, see 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ.
- Ṣā, confused with "ḍād" in Judeo-Arabic, 79-81, 161, 163, 182.
- Zelophehad, daughters of, 58, 115, 177.
- Zerah, Judah's son, 179.

BIBLICAL AND TALMUDIC QUOTATIONS

GENESIS		11.7	137
1.1	54	11.8	137
1.2	42, 55, 107	11.9	60-1
1.3	100, 103, 105	11.10	48, 137, 138
1.4	62	13.15	140
1.5	102	14.2	134
1.6	48, 100	15.4	140
1.7	102	15.6	140
1.9	72, 106, 108	15.8	141, 153
1.10	108	15.9	141
1.11	109	15.13	49
1.12	110	17.10	143
1.14	47, 100, 102, 113, 115, 116	17.11	143, 144, 146
1.16	111	17.12	146
1.21	110	17.13	144, 145, 146
1.26	37	17.14	143, 147
1.27	61, 96, 119	17.26	145
2.2	121-2	17.27	145
2.4	98	18.1	185
2.7	61, 96	18.17	147
2.9	109	18.18	147, 148
2.17	37, 126	18.19	147, 159
2.24	176	18.25	149
2.25	124	18.26	149
3.1	123	20.5	149
3.5	37, 123	20.6	150, 151
3.7	124	22.2	152, 153, 154
3.16	145	22.10	152
3.22	125, 126	22.14	82
4.1	54	24.1	98
4.7	127	24.12	156, 157
5.2	105	24.14	110, 156
5.29	134	25.26	50, 142
5.32	48, 137, 138	26.33	158
6.6	130	27.27	160
6.8	98	27.33	160
7.6	48, 137, 138	27.35	160
7.9	119	27.42	130
7.11	99	28.11	160
7.17	49, 138	28.12	164
9.3	131	28.14	148
9.5	132	28.15	167
9.7	135	28.16	164

[illegible]

20.26	47, 102
21.5	177
22.6	104
22.7	104, 116
22.15	177
24.10-16	177
25.39	50, 141
26.4	109
26.42	185

NUMBERS

7.86	111, 143
8.4	73
9.6	110
10.10	114
11.29	147
16.3	15
16.7	97
16.21	48
21.2	165, 169
22.33	54
27.1-11	177
30.3	189
32.25	111
36.11	58, 115

DEUTERONOMY

2.5	159
4.11	164
4.14	54
5.12	122
8.16	151
10.22	183
11.5	109
12.16	76
12.23	133
14.21	39
16.6	103, 104
16.16	155
18.11	51, 52
19.2	47, 102
21.3	16
21.17	158
22.21	133
22.24	133
23.24	166
25.7	180
31.10	114

32.43	144
33.1	186
34.1	73
34.4	73
34.10	148

JOSHUA

5.2	129, 145
5.3	145
5.5	145
5.7	145
8.33	186
9.18	58, 116
9.21	58, 115
14.12	54
17.15	51, 96
24.14	54
24.32	188

JUDGES

3.10	129
9.33	103
11.30	165
11.31	169
18.24	97
19.18	54
19.25	103

I SAMUEL

1.1	55
1.7	95
1.11	169
5.5	176
8.7	54
9.18	54
12.21	44
14.6	157
14.9	157
14.10	157
16.13	56, 105
20.4	41, 100
28.24	32

II SAMUEL

5.4	49, 138
5.5	49, 138
20.5	114

21.16	41
23.4	103

I KINGS

5.19	41
6.38	119, 121
9.3	130
10.9	62, 100
11.9	118
11.37	54
12.21	95
13.4	127
22.22	129

II KINGS

3.2	104
7.11	111
16.2	180
18.2	180

ISAIAH

1.30	60
8.25	147
9.3	111
14.19	53, 97
15.6	111
17.5	57
19.23	54
27.8	100
27.13	152
28.16	42, 99
28.18	54
34.4	60
34.11	42, 44, 98
38.1	140
40.22	32
44.2	96
44.10	61, 96
45.3	45, 99
45.5	108
45.7	45, 46, 97
45.9	93
45.18	42, 96, 98
47.2	108
47.13	51, 52, 96
49.4	44, 54
51.15	20
52.11	51, 52, 96
53.7	118

56.3	47, 102
57.8	54
57.11	54
57.20	72
61.11	109
64.5	60, 134
66.1	98

JEREMIAH

4.11	52
4.23	44
4.23, 24, 25, 26	42, 98
5.22	108
7.17	129
9.24	145
10.2	113
10.15	44
17.12	155
17.24	122
20.11	54
25.14	50, 141
26.1	94
30.19	56, 105
31.1 (30.25)	96, 168
34.11	44
35.19	189
45.18	44
46.17	114
46.23	15
49.4	44
51.11	52

EZEKIEL

6.11	56, 105
20.38	51, 96
21.21	125
21.24	51, 96
21.35	147
26.20	156
27.19	99
29.18	50, 142
32.20	16
42.20	47, 102

HOSEA

7.8	60, 134
8.7	108

AMOS	
3.7	148
4.14	144

JONAH	
1.9	106
3.4	140

MICAH	
3.6	52

HABAKKUK	
2.16	143

ZECHARIAH	
2.16	152
8.19	189
14.9	62, 100

MALACHI	
1.2	159

PSALMS	
1.3	60
5.4	55
7.9	129
24.4	51, 150
39.14	147
48.8	100
50.8	76
58.6	52
68.18	164
73.10	72
78.38	129
78.39	129
90.6	60, 134
95.5	106
99.6	59
99.7	59
101.20	99
104.6, 7, 8, 9	107
104.14	108
104.20	45
118.10	129
133.2	166
133.3	166
147.8	109

147.18	100
148.8	100

PROVERBS	
12.3	144
13.20	54
22.2	56, 105

JOB	
1.1	97
1.2	97
1.5	76
7.4	103
7.21	126
12.15	72
14.19	72
15.29	56, 105
20.11	127
26.7	44
26.8	72
28.14	99
29.17	32
32.6	56, 105
33.3	51, 96
37.18	56, 105
38.10, 11	108
38.22	45, 99

SONG OF SONGS	
5.2	130
6.4	51

ECCLESIASTES	
1.6	112
1.7	107
8.3	93
9.1	51, 96
11.7	101

ESTHER	
9.27	189

DANIEL	
2.27	53
2.36	118, 119
5.7	53
7.15	128
12.2	111

EZRA		SUKKAH	
10.8.....	47, 102	29a.....	113
NEHEMIAH		56b.....	151
5.18.....	118	ROSH HA-SHANAH	
10.30.....	167	20b.....	112
I CHRONICLES		TA'ANIT	
1.1.....	132	4a.....	157
8.38.....	55	16a.....	152
21.27.....	128	MEGILLAH	
22.19.....	118	7a.....	189
23.13.....	48	9a.....	117
29.15.....	121	17a.....	178
II CHRONICLES		31b.....	140
3.1.....	152	ḤAGIGAH	
7.16.....	155	12a.....	39, 97
18.4.....	158	YEBAMOT	
28.22.....	130	34b.....	180
BERAKOT, BAB.		93a.....	191
4a.....	175	KETUBOT	
9a.....	104	103a.....	158
20a.....	172	111a.....	156
55a.....	161	SOṬAH	
58a.....	132	9b.....	123
BERAKOT, YER.		12a.....	184
2b.....	104	13b.....	179, 188
8c.....	152	GIṬTIN	
SHABBAT		22b.....	160
34b.....	104	KIDDUSHIN	
88a.....	189	29a.....	146
108a.....	143, 146	30b.....	127
133b.....	146	61b.....	126
PESAḤIM		BABA ḲAMMA	
4b-5a.....	121	91b.....	131
5a.....	121	92a.....	149
56a.....	184	BABA MEŠI'A	
58a.....	104	84a.....	172
90b.....	103		
YOMA			
6a.....	103		
38b.....	148		

BABA BATRA

25a.....	112
79b.....	191
120a.....	184
123a-b.....	183

SANHEDRIN

38b.....	117
57b.....	133
59b.....	131
67b.....	173
69b.....	137
70a.....	124
89b.....	152
96b.....	108
98b.....	175
108a.....	127, 129

TOSEFTA SANHEDRIN

13, 6.....	127
------------	-----

MAKKOT

9b.....	149
---------	-----

'ABODAH ZARAH

4a.....	149
---------	-----

TOSEFTA 'ABODAH ZARAH

4, 3.....	156
-----------	-----

ZEBAḤIM

112b.....	159
-----------	-----

ḤULLIN

91b.....	165
95b.....	157
100b.....	176
101b.....	176
113a.....	39
116a.....	39
139a.....	166

BEKOROT

4b.....	159
---------	-----

ḲINNIM

1, 1.....	166
-----------	-----

NEGA'IM

12, 6.....	151
------------	-----

HEBREW WORDS TREATED ETYMOLOGICALLY OR LEXICALLY

אות 113 f.	כרת 146.
אלהים 96, 168.	לין 160-1.
אמר 41-2, 100.	מול 129, 144.
את 52-4, 97.	מועד 114.
בבל 59-60, 134.	נבל 60, 134.
בדל 47 f., 102.	נדן 128.
בהו 42-4, 54 f., 98.	נשא, שאת 126.
בלל 60, 134.	עבר, העביר 50, 141-2.
בנות, בנים 182, 183, 192.	על כן 176-7.
בקר 103-4.	ערב, עֶרְבִים 104.
ברא 51 f., 61, 96.	ראה 62-3, 100-1.
ברר 51 f., 96.	ראשית 93 ff.
דון 129.	רקיע 56, 105.
הבר 51 f., 96.	שכב 160-1.
היה 61-2, 100.	תהו 42-4, 54 f., 98.
יום 102-3.	תהום 99.

Date Due

~~FAIRLY~~
~~DEPT~~

BS1235 .A398

The Arabic commentary of Ali ben

Princeton Theological Seminary-Speer Library

1 1012 00012 1980